Q. CURTII RUFI

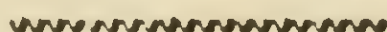
DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

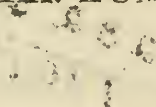
LIBRI QUI SUPERSUNT OCTO.

AD FIDEM CODICUM MANUSCRIPTORUM

RECENSUIT

CAR. TIMOTH. ZUMPTIUS.

ADIECTA SUNT NOVA LIBRORUM ARGUMENTA ET DIVERSITAS LECTIONIS FREINSHEMIANAE.

BEROLINI, 1826.
SUMPTIBUS FERD. DÜMMLERI.

FRATRIBUS UNANIMIS
CLARITATE GENERIS, FORTITUDINE, PIETATE,
HUMANITATE EXCELLENTISSIMIS,

WILHELMO,

PRIMO TRIBUNO MILITUM LEGIONIS XIX.

FERDINANDO,

ALAE EQUIT. PRAETOR. LORICATORUM PRAEFECTO,

BOGISLAO,

VLADISLAO,

SERENISSIMIS PRINCIPIBUS

DE RADZIWILL

CET. CET.

S. D. P.

CAR. TIMOTH. ZUMPTIUS.

ingenii vires omni doctrina excolerent, animique pariter bonis ac fortunae excellerent. Itaque in Vobis imaginem quandam non modo veterum ducum, quorum res gestas cognoscebamus, sed nostrorum principum, avorum Vestrorum, conspicere mihi videbar, omnemque operam adhibebam, ut disciplina mea illorum exemplis responderet. Nec frustra spem laboremque nostrum fuisse mox eventus docuit. Nam etsi nequaquam quae Tu, illustrissime Pinceps Wilhelme, in bello fortiter prudenterque gessisti, litteris Latinis vindicare velim: existimare tamen licet, eum, qui in disciplina puerili Tacitum, gravissimum scriptorem, magna cum delectatione cognoverit, et postea inter negotia rei militaris Caesarem studiose legerit, invenisse in his litteris, quod vitae, non scholae, prodesset. Nec Te, Ferdinande Princeps, cuius insignem animi candorem et sapientiam admirantur omnes, quibus propius nosse Te contigit, hae litterae sine fru-

ctu reliquerunt: hinc enim natum et alitam esse illam stili elegantiam verisimile est, quae iam olim nos, magistros Tuos, non mediocriter delectabat. Vos denique, Bogislae et Vladislae Principes, quorum aetas adhuc a republica gerenda remotior fuit, ingenium summa omnia promittit, quanta alacritate difficillima sermonis Latini elementa didiceritis, quanta virium contentione certaveritis, ut industriam mihi Vestram probaretis, libentissime recordor, ac si nunc quidem longe a Vobis absum, in omni tamen commemoratione eruditionis Vestrae gaudio me perfundi sentio. Itaque Vobis, Principes nobilissimi, veterem hunc Alexandri rerum gestarum auctorem meliore veste indutum dedicavi, ut alteri pristinum institutionis orbem animo recolentes legendo delectaremini, alteri ad historiam et linguae Latinae cognitionem proficertis. Nec dubito, quin Vos quoque, Bogislae et Vladislae Principes, fratrum clarissimorum exemplo adiuti, aliquando com-

muni patriae Regique comprobaturi sitis, non sine idonea causa maiores ab his litteris iuvenilem institutionem ordiendam esse censuisse. Valete, Optimi Principes, meque, ut totus Vestro clarissimo nomini addictus sum, ita in numero Vestrorum habere ne dedignemini.

Dab. Berolini a. d. VII. Id. April. 1826.

PRAEFATIO.

Q. Curtii Rufi librorum de gestis Alexandri Magni post inventam artem typographicam haec fuit fortuna, ut cum e malo codice negligenter editi et insequenti tempore prout cuique editorum libuerat, correcti essent, ne postea quidem, melioribus emendandi praesidiis repertis, ita ad fidem codicum manuscriptorum exigerentur, uti veritas ipsa et ratio Latinitatis postulare videbatur. Sic huius scriptoris integritati orationis obfuit eadem illa, quae aliis et poëtis imprimis profuit, religio quaedam principum editionum et vulgatae lectionis. Nam a *Vindelino Spirensi*, qui primus anno 1471 Venetiis Curtianos historiarum libros typis descripsisse vulgo existimatur (quamquam eum principatum Ebertus in Lexico bibliographico ad editorem Romanum Georgium Lauerum nescio quam vere detulit: certe Veneta, non Romana, editio insequentium fons fuit) a Vindelino igitur usque ad Franciscum Modium boni libri, e quibus manus veteris auctoris restitui posset, aut ignorabantur, aut negligebantur, multoque plus editorum coniecturis quam librorum veterum auctoritati dabatur: postquam Modius a. 1579 Curtium ad membranas Colonienses et Siegebergenses accurate recensitum Antwerpiae edidit, ipsa scripturae diversitas ef-

fecit, ut homines novam quasi lucem admirarentur potius, quam sequerentur, adeoque omnes veteribus glandibus, quas vetustas quasi sacraverat, quam novis frugibus uti maluerunt, ut ne Freinshemius quidem et Snakenburgius, etsi utrique et huic quidem praecipue contigerat, ut praesidia ad verum inveniendum etiam Modianis praestantiora nanciscerentur, sapere auderent.

Sed sentio, ut intelligatur, quid res sit, inde mihi ordiendum esse, unde tota haec opera nostra processit. Codices igitur manuscriptos, quibus haec fragmenta historiarum continentur, ex uno olim fonte fluxisse facile intelligitur, quod in omnibus eaedem lacunae inveniuntur. Verum inter ipsos maximum discrimen esse facile animadvertas, si variantium lectionum indicem apud Snakenburgium examines, nec id eiusmodi, quod ad sollertiam, vel negligentiam scribarum referatur. Neque enim haec est res, ut in aliis libris eadem verba accuratius, in aliis negligentius exarata legantur, in his per incuriam omissa sint, quae in illis appareant, repetantur quae abesse debeant, quaeque alia negligentiae solent argumenta haberi; sed ut in eodem orationis tenore alia verba aliis quasi substituantur, difficiliora et insolentiora tritis et communibus permutentur, alia explicandi causa adiiciantur, constructionum proprietas eludatur, multa denique, quae germanum Latinitatis auctorem sapiant, expellantur, inductis vulgaribus. Itaque vere nobis videmur suspicari, idem accidisse in Q. Curtio, quod in aliis imprimis poëtis et Graecis et Romanis accidisse constat: fuisse olim scholasticum hominem, qui cum aut ipse hunc scriptorem studiose legeret, aut aliis explicaret,

quaecunque minus trita viderentur, vulgaribus verbis explanaret, eaque aut postea ex margine libri in ipsam orationem transisse, aut statim, quae maiorum in ea re facilitas et rerum, non verborum, cura fuit, in ipso libro correcta esse. Nec est quod existimemus, doctum illum aliquem grammaticum fuisse, qualis aut Demetrius Triclinius aut Acro et Porphyrio fuit: mihi quidem seculo XIV, aut XV etiam, Curtius interpolatus esse et ex interpolato exemplari, qua aetate res gestae veterum populorum studiose cognosci coeperunt, certatim descriptus videtur, quandoquidem omnes huius generis codices quintidecimi seculi esse constat. Ita fit, ut duplex quasi familia codicum mss. qui hodie inveniuntur, sit, altera interpolatorum sive recensitorum, altera integrorum sive quod ad eandem fere rem hoc quidem in genere redit, antiquiorum. In numero interpolatorum tres Palatini sunt, quorum scripturae varietates Freinshemius in libello variantium lectionum editioni suae subiecit, unus Petri Pythoei, cuius excerpta nescio unde nactus ibidem collegit, Vossianus secundus, quem Snakenburgius accurate contulit, Theocrenianus, cuius variae lectiones in margine editt. Gryphianarum a. 1588 et 1597 notatae sunt, duo manuscripti Oxonienses, alter Coll. Corp. Christi, alter Bodleianus, quorum varians scriptura excerpta est in Musei Oxoniensis litterarii conspectu, Oxon. 1792. 8. alii denique multi, veluti quibus Raderus se usum scribit, qui eam ob causam minus accurate cum editis videntur esse collati, quod parum ab illis discederent. Nam eiusdem familiae fuerunt etiam illi libri, quibus et principes editores in textu typis describendo, et reliqui usque ad Modium

in emaculando usi sunt; quamquam, ut supra significavi, antiqui editores non fere operam in continua oratione ad vetera exemplaria exigenda posuerunt, sed omne negotium suum in eo continuerunt, ut scribarum et typographorum creberrimos errores emendarent, et ulcera, quae leniorem medicinam respuerent, coniecturis partim felicibus, plerumque audacioribus, certe ad externam speciem sanarent. In quo genere nulla nec laude, nec reprehensione dignus est *Bartholomaeus Merula*, quem ridicule Casp. Barthius (apud Freinshemium in catalogo editionum ad a. 1494) scribit primum optimo auctori corrumpendo audaciae signum sustulisse. Ille vero, quamvis, qui mos fuit eius aetatis, operam suam in dedicatione valde praedicaret, nihil tamen aliud fecit, quam quod hodie vel ignavi correctores in emendandis typographorum plagulis faciunt, ut errores aliquot nimis conspicuos ex principe editione tolleret, multo plures relinqueret. Sed laudandus est *Franciscus Asulanus*, qui cum Aldinam curaret, non mendas solum graviores sustulit, sed quaedam etiam difficiliora sollerter restituit. Postea vero imprimis qui *Frobenianam* et *Gryphianam*, utramque anni 1545, curarunt, multo plus sibi licere videntur arbitrati esse; nec amplius cum librariorum ignorantia, sed cum ipso scriptore rem sibi esse rati, etiam ea, quae utcunque ferri possent, corrigere et elegantiora scilicet reddere coeperunt. Veruntamen, quod initio dixi, omnes hi antiquiores ex principe editione et ea, quam descripsi, codicum manuscriptorum familia sic pendebant, ut aliam normam, ad quam operam suam dirigerent, haberent nullam. Quantum tamen etiam intra hos fines accurata veteris exemplaris collatione

ad emendandum textum profici posset, primus ostendit *Hadrianus Iunius*, qui cum Brugis apud Schoenhovium Canonicum veterem librum manuscriptum invenisset, non illum quidem ex optimis, sed tamen ad optimorum familiam prope accedentem, multis locis Curtium emendatiorem reddidit in edit. Antwerp. a. 1546, quam est in Freinshemiana. Itaque miror, qui factum sit, ut insequentes editores illius opera parum usi fuerint, nisi haec est causa, quod editio Iuniana mox inter rarissimas haberi coepit.

Haec sic erant, cum *Franciscus Modius* in editione Coloniensi a. 1579 novam viam emendandi Curtii aperuit. Devenimus enim ad eum locum, quem antea omiseramus, cum de duplici codicum mss. familia exponere orsi essemus. Nam in altera integriorum codicum classe agmen ducunt hi libri, quibus Modius ad recensendum Curtium usus est, Siegebergensis et Coloniensis. Sed dolendum magnopere, quod nec ipse accuratiorem eorum descriptionem dedit, nec quid illis postea factum sit, vel quo delati sint cognovimus; fuisse et inter se similes et a vulgaribus diversos facile patet, cf. ut unum alterumque locum pro pluribus laudem, quae Modius ad VIII, 5, 10 et 6, 18 annotavit. Varias eorum lectiones Modius non excerpsit, sed totum opus ad eorum auctoritatem recensuit, id quod facile fuit intellectu ex comparatione eorum codicum, qui postea latebris protracti et cum editis collati penitus cognoscuntur. Hi sunt ex Freinshemiano apparatu libri Bongarsiani, nunc Bernates, quorum duplex instituta est collatio, altera a Iano Grutero, qui duos se Bongarsii codices tractasse et meliorem ex nomine prioris possessoris Petri Danielis librum appellasse scripsit, altera

ab ipso Bongarsio in margine Aldinae, qui libros suos modo numeris 1. 2. distinxit, modo nihil nisi variantem scripturam posuit. Inde factum est, ut in farragine Freinshemiana plerumque simul utraque nota et Dan. et Bong. appareat, ac prorsus incertum sit, utrum unum librum an duos auctores habeas, praesertim cum idem Freinshemius in indice praesidiorum criticorum tres fuisse Bongarsianos codices tradiderit. Equidem in hac dubitatione unum esse arbitror, Bongarsianum secundum, eundem Danielianum, qui optimis accenseri debeat. Praeter hunc inveniuntur apud Freinshemium variantes ex libro Claudii Faucheti negligenter nec satis constanter excerptae, sed est quod hunc quoque librum antiquum et integrum existimemus. Diligentiam, quam in his desideravimus, cumulatam praestitit Henr. Snakenburgius, effecitque ut de recensione Modiana certum verumque iudicium facere possemus. Nam antiquissimos duos codices bibliothecae Leidensis, quorum unum Vossianum priorem, alterum Leidensem appellavit, tam religiose cum textu Freinsheminiano contulit, ut nihil amplius latere videatur. Huc accesserunt excerpta Nic. Heinsii ex codice Florentino, ut videbatur, neque enim certum quicquam constabat, cum illis duobus libris maximam partem congruentia. Haec igitur altera et potior familia codicum Curtianorum est, quos ubi cum recensione Modiana comparaveris, illud, quod supra significavi, perspicies, Modium, ubi nihil ipse annotaverit, tam fideliter codices suos secutum esse, ut eius editio omnium, quae hucusque prodierunt, proxime in hoc quidem genere ad veritatem accedere videatur.

Qui igitur factum esse dicemus, ut, cum

de praestantia horum codicum nemo ſere sit qui dubitet, insequentes tamen editores eorum lectionibus aut nihil aut parum constanter ad restituendam textus integritatem usi fuerint, Modianae autem recensionis rationem prorsus ignoraverint? Nam quod plerique omnes Modii ingenium laudant, fidem desiderant, prorsus invertendum est: ingenio enim, quod praecipue in coniecturis felicibus suaque vi persuadentibus cernitur, nulli praestitit, multum certe *Valenti Acidalio*, adversario suo, cessit, nec animi quaedam importunitas, qua hominum more felici aliquo reperto famam nactorum elatus, fungos ac stipites quicunque ipsi diffidere viderentur, nominavit, pro ingenio habenda fuit. Ipsa haec hominis in coniecturis suis venditandis superbia totam eius recensionem infamavit. Nam cum permulti loci superessent hodieque supersint, in quibus emendandis ingenio et acri mentis intentione opus est, hos male plerumque aggressus et ab aliis convictus effecit, ut homines de omni potius recensione dubitare mallent, quam distinguere, quid ex veterum librorum auctoritate tacitus correxisset, et quid illo auxilio destitutus ipse excogitasset. Reliquis autem codicibus bonis, Bongarsianis dico, Fauchetiano, Leidensi, Vossiano, quominus ita ut par fuit uterentur, obstitit illa inveterata vulgatae scripturae religio, nec alioquin *Raderus*, *Freinshemius*, *Snakenburgius* critica facultate satis instructi videntur fuisse. Itaque post tot emendandi praesidia reperta et laboriose congesta vetus honos vulgatae mansit, paucaque in ea mutavit Freinshemius, multo etiam pauciora in Freinshemiana Snakenburgius. Nuper demum *Frid. Schmiederus* (Gotting. 1803) non caecus fuit adversus

praestantiam Leidensium librorum, verum ne is quidem rectam inisse viam videtur. Nam cum nihil aliud in hac re et exigi et praestari debeat, nisi ut editor quae exemplaria vetera ratione usuque proba invenerit, ea constanter sequatur, nec ab iis discedat, nisi ubi eadem ratio mendosa esse evicerit, Schmiederus, cum vulgarium librorum condicionem parum perspexisset, contentus fuit hic illic, nec nimis raro nec satis frequenter, quae ipsi videbantur meliores lectiones recepisse, saepe computatione codicum inita, quo nihil potest esse magis a veritate alienum. Verum haec ratio veterum scriptorum interpolandorum, (nam hoc est interpolare, diversis confundendis novum aliquid efficere) quam imperiti emendationem vocant, etiam nunc in plerisque veteris elegantiae monumentis sic obtinet, ut Schmiedero facile ignoscas, cui cum historica interpretatio proposita esset, recensendi hoc negotium minus curae fuit. Alioquin fatendum est, textum, qui dicitur, Curtii in Schmiederiana editione multo integriorem esse, quam in Freinshemiana, quamquam minus sibi constantem quam in Modiana.

Itaque ego quoque, cum ante hos ferme duodecim annos Curtium explicare optimis adolescentulis in schola Fridericiana, quae in hac urbe est, coepissem, Schmiederiana editione utebar, sed cum accuratius privatis quasi studiis fontes vulgaris scripturae investigarem, eaque quae modo exposui invenissem, intelligebam bene me de litteris Latinis meriturum, si relicta vulgari via elegantissimum opus ad codices Leidensem et Vossianum I, assumptis in auxilium ceteris eiusdem familiae libris et editione Modiana, exegissem. Veruntamen confirma-

firmato consilio, cum de Bongarsianis codicibus maxima dubitatio orta esset, parumque de Heinsiana nota *Fl.* constaret, nova rei bene gerendae praesidia conquirenda mihi esse statui; et imprimis de Florentinis codicibus cogitare coepi, quos octo esse numero Bandinius in catalogo codd. Latt. Tom. II. pag. 702 sqq. docet, et unum quidem insignis vetustatis, quem eundem esse atque Heinsianum illum iam tum suspicabar. Voti compotem me reddidit singularis humanitas Ben. Friedlaenderi, civis mei, honestissimum otium honestissimarum artium tractatione terentis, qui simulatque per familiares sermones quae cuperem intellexit, statim ad eam rem operam suam prolixissime detulit, mihique per Sestinium Florentinum, amicum suum, aditum paravit ad Franciscum de Furia, doctissimum bibliothecae Laurentianae praefectum. Nec spes nos fellit. Dedit hoc ille precibus nostris suaeque voluntati de litteris bene merendi, ut non solum octo illos codices, sed etiam nonum aliquem, nuper demum e conventu patrum Dominicanorum, vulgo sanctae Mariae Novellae dicto, in Laurentianam translatum, cum Freinshemiana editione conferendos curaret, tanta tamque laboriosa etiam in minimis rebus diligentia, vix ut quod addi posset superesse videretur. Intellexi tum, quod suspicatus eram antea, longe maiorem codicum manuscriptorum, qui hodie extarent, partem ex interpolatione illa, de qua in principio dixi, fluxisse, sed superesse etiam aliquos antiquiores, quorum auxilio non integra quidem manus auctoris restitui, sed oratio tamen a levioribus istis et per totum opus pervagatis vulneribus liberari posset. Nam e novem Florentinis duo

tantum interpolationem nullam passi videntur, propterea quod antiquiores sunt, unus qui in pluteo 64 numero 35 notatur, seculo undecimo ineunte scriptus in quarto, ut dicunt, quadrato, quem eundem ab Heinsio tractatum esse certo expertus sum, quamquam haud ita raro, ut fieri solet, illius excerpta a nostris differunt, alter, quem modo dixi olim patrum Dominicanorum fuisse, nr. 391 insignitus, seculo quartodecimo in folio verbis perquam compendiosis exaratus. Reliqui, quamquam non pari ratione, propius ad editiones principes textumque vulgarem accedunt, sed ne sic quidem sine magno fructu nobis fuerunt, quandoquidem et illi principes editores multis in locis codicum suorum auctoritatem neglexerunt, quod diligentiam praesertim in verborum collocatione tanti non aestimarent, et insequentes aeque multa pro arbitrio mutarunt, quae non opus fuit. Etiam qui loci sanari non possunt, nisi audaciore coniectura, rectius temptantur, si quam plurimorum manuscriptorum lectiones in promptu sunt, quam si ad unius et alterius saepe male repetitam scripturam emendandi periculum instituere cogaris. Quo in genere memorabilis est codex membranaceus trigesimus eiusdem plutei 64, a me littera G notatus, quem manifestum est ab erudito quondam homine interpolatum esse, sed ita interpolatum, ut eius coniecturae persaepe eam verisimilitudinem habeant, quam hodie sequi solemus. Quominus Parisinis copiis uterer, ad quas Car. Bened. Hasii amicitia, Viri et doctrinae et humanitatis laudibus eximii, aditum mihi paraverat, fecerunt excerpta trium codicum nr. 5716. 5717. 5718 duorum capitum, quinti et sexti, libri VII, per Michaë-

lem Beerium, olium discipulum meum, nunc poëticis studiis inclarescentem, mecum communicata, e quibus cognovi, nihil in illis libris esse, de quo non abunde ex Florentinis constaret. Sed hoc in transitu monere non alienum erit, videri codicem 5718 eundem esse, quem olim Petrus Pythoeus possidebat, cuius variantes lectiones non admodum diligenter excerptae in collectione Freinshemiana insunt, si quis forte aliquando eo indicio uti volet ad purgandum illum variantium lectionum libellum.

His igitur novis praesidiis adiutus cum intellexissem, nimium saepe errare, qui veterem scriptorem se legere rati ludibriis imperitorum vexarentur, totum opus denuo recensitum edere operae pretium videbatur. Quem ad finem commentarium conscripsi, in quo de singulis locis accuratius agerem, codicum mss. et veterum editionum scripturas recenserem, quid verum, quid falsum esset ex sermonis Latini rerumque ipsarum natura diiudicarem, locorum denique gravioris remedii indigentium emendandi vias et ab aliis initas et a me ipso inventas proponerem. Nunc autem, quoniam ita videtur ratio plurimorum lectorum et adolescentium imprimis antiquitatis studiosorum postulare, necdum eo mihi contigit frui otio, ut quae scripsissem percolerem et forensi quasi veste induerem, ipsum Curtium sine apparatu illo edidi, sperans interim me, dum commentarium typographis describendum darem, et sententias hominum doctorum de difficilioribus aliquot locis cogniturum, et bonas voluntates in augendis copiis nostris experturum. Nam aegre desidero eas editiones, quae inter Aldinam et Modianam interiacent, imprimis Frobenianam et Gryphianam a 1545, ne-

que Iunianam cognovi, nisi ex variantium lectionum libello, quem ex hereditate avi sui, philologi quondam Erlangensis, nactus benevole mecum communicavit, curante Godofredo Seebodio, H. Harlesius, Graecarum Latinarumque litterarum in gymnasio Herfordensi professor. Veruntamen ne sic quidem nuda haec editio vel doctioribus inutilis erit: nam operam dedimus, ne quid locum inter verba veteris scriptoris obtineret, nisi quod liquido in codicibus manuscriptis inventum esset, et si quid invitis illis emendandum fuit, praeter vulgarem scripturam etiam quid in optimis codicibus legeretur, indicavimus, ut iam qui ingenium in emaculandis his vetustatis reliquiis exercere velint, habeant quo securi utantur.

Tironum causa nova librorum argumenta, quibus temporum quoque notationes continerentur, confecimus, et immensa illa capita, quibus oratio parum distinguitur, contraximus, ut et hac in re Curtiani hi libri reliquis scriptoribus, qui in scholis legi solent, similiores essent, et vero etiam ipse intellectus adiuvaretur, dum, quae diversa essent argumento, etiam oculis discernerentur. Veterem tamen distinctionem in margine interiore servavimus. Addituri etiam fuimus mappam geographicam, Bocagiana illa apud Santacrucium et Lemarium, novissimum Curtii apud Gallos editorem, veriorem, ni et redemptoris festinatione et artificis tarditate exclusi essemus. Itaque eam maiori, quam paramus, editioni adiiciemus. Interim tironibus magnopere commendamus, ut, si quem historiae fructum praeter Latinitatem ex hoc libro petant, ne omittant uti tabula geographica orbis terrarum ad aetatem Alexandri Magni accommodata, quae in regio instituto

lithographico Berolinensi confecta est, quippe quae et minimo constet, et omnium, quas noverim, ad hunc usum aptissima sit.

Orthographia Latinorum verborum usi sumus ea, quae, quamvis haud raro a vulgari usuque recepta differret, in codicibus tamen manuscriptis aliisque vetustatis monumentis obtinere videbatur. De qua rė difficile est et dicere, et non dicere. Constat enim veteres Romanos ipsos in nulla re magis inconstantes fuisse, quam in hac scribendi ratione, praesertim quod ad litterarum, quam vocant, assimilationem pertinet. Equidem aurium iudicium, quod etiam plerisque veterum grammaticorum maxime probabatur, et quod perpetuo fere usu in iis manuscriptis, quos ipse perlustravi, confirmatur, secutus sum: nec tamen non potui propter eundem illum usum in quibusdam vocabulis inconstans esse. Itaque scripsi *adscribere*, *adstringere*, *adstruere*, et *exsanguis*: et grammaticorum placitis obsecutus *circumire* cum scripserim, usui tamen obediens *circuitus* praetuli. *Beneficus* et *maleficus* Velius Longus pag. 2235 Putsch. recte videtur defendisse, sed perpetuus usus manuscriptorum, quin etiam grammaticorum paene consensus *benivolentiam* postulat. Facilius defenditur *coniunx*, *quotiens*, *anulus*, *contio*, *quicquid*, *accersere*, item scriptura vocis *dicionis*, alia, sed utrum *temptare* an *tentare*, *reciperare* an *recuperare* probes, vix ex usu scribendi certe constitueris. Difficillima res est de duplici vocali *i*. Codices enim et *di*, *dis* et *idem*, *isdem* tantum non ubique, sed obstant tamen, quominus necessario sic etiam hodie scribendum esse putes, alii loci. Itaque in his quidem vocibus vulgarem scribendi consuetudinem retinui, etsi pronuntiando velim

contrahi. Sed pro *ii* et *iis* codices fere semper *hi* et *his*, nec ego eorum constantiae refragandum putavi, quandoquidem de usu horum pronominum inter eruditos constat non esse ex ea, quae hodie obtinet, consuetudine iudicandum. Consonantem *j* non expressimus, quod in edendis veterum libris etiam usum veterum, quoad licet, sequi maluimus: nec tamen, sicut in omnibus codicibus manuscriptis fieri vidimus, verba composita ex eo, quod est *iacere*, simplici *i* scripsimus, quoniam hoc in prosa oratione non tam pronuntiandi ratione, quam breviter scribendi more videtur factum esse. Omnem vero constantiae laudem, quamvis expetam, in Accusativis nominum Graecorum omisi. Vidi enim Snakenburgium, cum *en* et *an* et *in* terminationes ubique obtruderet, a fide, quae etiam his in rebus libris manuscriptis debetur, ita discessisse, ut ne illam quidem constantiam teneret. Nam, ut pauca, quae nunc incurrunt, afferam, *Cyropolim* edidit VI, 6, 16 et *Leonidam* VII, 2, 35 et *Bucephalam* VI, 5, 18. Equidem igitur, cum corrigendi nullus videretur finis esse, singulis locis optimos libros secutus, id quod mihi licuit per admirabilem diligentiam, qua libros Florentinos contulit quisquis illos contulit, modo Graecam, modo Latinam terminationem induxi, neque non est verisimile variasse etiam in his auctorem, qui Macedones et Parmenionem totiens appellaverit *Macedonas* et *Parmeniona*. Sed ne omnem inconstantiam in nostra editione veteri auctori imputemus, sunt etiam loci, ubi nos ipsi peccavimus. Sic contra institutum nostrum p. 24 *dis* irrepsit p. 67 *submitti*, p. 157 *evulsa*, p. 262 *astrinxerat*, pluribusque locis *conditio*, quae aequi laboris nostri aestimatores nobis condona-

bunt, sicut typographo, quod pag. 9, nr. 15. *parent* pro *parant* peccavit, et si forte quod aliud *σφάλμα* oculos nostros quamvis curiosos effugit.

Et haec quidem hactenus. Sed erunt fortasse, qui cum de nova Curtii recensione audiverint, et frustra num lacunae expletae et errores geographici, propter quos acriter hic auctor accusari solet, codicum ope sublati sint, quaesiverint, omnem hunc laborem contemnant, et pueris, non viris, utilem censeant. His non equidem me defendam: satis mihi erit elegantissimo operi pristinum nitorem magna ex parte restituisse, et Latinitatis verae ac germanae studiosis tradidisse, quo legendo delectentur et in ea, quam expetant, scientia proficiant. Quamquam ne ad historiae quidem cognitionem aut ipse Curtius aut haec cura nostra inutilis erit. Sentio enim me eum ad locum delatum esse, quem non debeo intactum praeterire, ut exponam, qua aetate vixisse Curtium, quemque locum inter rerum auctores tenere existimem. Ea de re valde discrepare hominum doctorum opiniones abunde constat. Velut in hac ipsa urbe nuperrime tres viri, in suo quisque genere excellentes, doctrinae vero et ingenii laude pariter florentes, diversissimas ea de re sententias tulerunt, dum Curtium A. Hirtius ad Augusti, Phil. Buttmannus ad Vespasiani, Barth. Niebuhrius ad Severi aetatem revocarunt *). Itaque, omissis refellendi contentionibus, simpliciter quid mihi videatur exponam. Omnis autem haec quaestio procedere fere solet e contemplatione duorum loco-

*) *Hirtii* et *Buttmanni* libelli de vita Q. Curtii Rufi historici prodierunt Berol. 1820. *Niebuhrii* commentatio de Curtii et Petronii aetate legitur in Commentationibus Academiae Berol. annorum 1822 et 1823.

rum, IV, 20 et X, 28 nostrae editionis, quibus auctor suam aetatem significasse videatur. In his equidem nihil invenio, quod non ad Octavianum Augustum referri possit, nonnulla, quae ad illum solum pertineant. Imprimis me movet illa significatio *invidiae* in altero loco, (nam priore nihil magnopere ad causam diiudicandam proficias,) quae in principatu recens instituto, compressis libertatis recuperandae conatibus, locum habet, non habet in inveterata principibus parendi consuetudine. Et moderationem quandam laudis invenies in his verbis: *Proinde iure meritoque populus Rom. salutem se principi suo debere profitetur*, ab ingenio posterioris aetatis alienam, ac ne tum quidem satis idoneam, ni et ipsa *principis* appellatio nova fuisset, et Octavianus ea maxime re gloriatus esset, quod pacato orbe terrarum populum Rom. conservasset, eique salutem attulisset. Esse autem gloriatum nummi testantur, quibus inscriptum est: *Salus generis humani*, et *S. P. Q. R. Parenti Conservatori suo.* Vide Eckhel. doctr. num. vett. Tom. VI. p. 108 et 113. Et aptissime sane Hirtium, quae eius est recondita doctrina, admonuisse puto, *noctis* commemoratione Curtium videri ad obfuscatum solis nitorem et caliginem nebulosam, toto illo anno, quo Caesar est occisus, terrae incubantem, allusisse, id quod ne poëtae quidem omiserint, Virgilius Georg. I. 466 sqq., Tibullus Eleg., II, 5, 75, Ovidius Metamorph. XV, 785; quamquam nollem doctum hominem nimis tenaciter illi rei inhaesisse, ut singula quaeque ad eam rationem exigeret. Unum illud minus in Augustum convenit, quod auctor tempestatem renascentium bellorum principis ortu *subito* conquievisse tradit, quandoquidem ferax

ferax bellorum civilium tempus secutum est, priusquam fessa omnia Augustus principis nova auctoritate et nomine complecteretur. Verum hoc ipsum adulatoris esse dico, cuius proprium est ingrata tegere, ad feliciora properare, contrahere tristia, in laetioribus immorari.

Itaque non video quid impediat, quominus, sicut multi ante nos censuerunt et nuper Frid. Aug. Wolfius in notis ad Suetonium et in praef. ad Cic. Marcellinam pag. XXXIII, et idem A. Hirtius, Q. Curtium Rufum historiae auctorem eundem esse statuamus atque rhetorem, cuius vita a Suetonio descripta cum pluribus aliis intercidit, sed nomen in indice clarorum eloquentiae professorum, inter M. Porcium Latronem et L. Valerium Primanum legitur. Neque enim ab ea professione et aetate dissentit, cuius imprimis velim rationem haberi, Latini sermonis in hoc opere condicio. Nam orationum scribendarum imprimis studiosum fuisse auctorem facile intelligas, earum autem tanta vis est, tanta efficacia, vix ut in hoc genere quicquam praestantius inveniri posse non mihi solum videatur, sed Lipsio et Perizonio, quorum hic in Curtio vindicato p. 9. *disertissimas*, ille in notis ad lib. I. Politic. c. 9. *supra quam dicere possit facundas* appellat. Elegantiam autem sermonis universi maiores nostri, non dico turbam istorum, qui quicquid ex antiquitate superest in coelum quasi evehunt, sed ipsi principes harum litterarum tantopere admirati sunt, ut non multum ab integritate Ciceroniana abesse censerent. Nam quibus rebus imminentem Latinitatis labem agnoscimus, poëticae voces in prosam orationem inductae, particularum vis neglecta, verbi modorum temporumque usus minus accuratus, in

omni re exprimenda argute dicendi studium et brevitatis quaedam falsa species, etiam omittendis orationis particulis verbique substantivi formis sese prodens, haec omnia apud Curtium, si in universum iudices, non reperiri, si singula accuratius explores, iam appropinquare et quasi protendi censebis. Pertinere huc videtur omissio praepositionum *in* et *ab*, et frequens imprimis accusativi apud infinitivum, dativi et accusativi usus ad Graeci sermonis proprietatem accommodatus, poëticae voces sed admodum parce et modeste usurpatae, quales sunt *iuventa*, *saevus*, alia, quae quia sunt subtiliora, minus bene verbis explicari quam sensu percipi possunt. Praecipue in describendis locis et regionibus orationem poëticis coloribus distinguit, sed ubi ad rerum gestarum narrationem procedit, antiqua simplicitas elucet, neque eam non prodit, ubi de admirabili regis ingenio exponit, quem locum non dubito quin posteriorum quivis argutius et ambitiosius tractaturus fuisset.

Itaque quemadmodum Curtium ipso orationis genere paulo antiquiorem fuisse censeo Velleio, quamquam non sane multum interest, sic aetate anteisse invenio. Nam Porcium Latronem, qui Curtium in indice Suetonii proxime antecedit, semetipsum inedia interemisse constat ex Eusebii chronico quadragesimo imperii Augusti anno, id est u. c. 751, ante Chr. nat. tertio, aetatis anno ferme quinto et quinquagesimo. Fuit enim L. Senecae rhetoris sodalis, quem ex prooemio libri primi Controversiarum intelligimus, anno u. c. 711. ea aetate fuisse, ut Ciceronem domi declamantem audire potuerit. Sic enim ille: *Nec Ciceronem quidem aetas mihi eripuerat, sed bellorum civi-*

lium furor, qui tunc orbem pervagabatur, intra coloniam meam me continuit. Alioquin in illo atriolo, in quo duos grandes praetextatos (Hirtium et Pansam Consules) *ait secum declamare solitos, potui illud ingenium, quod solum populus Rom. par imperio suo habuit, cognoscere.* Quindecim annos tum natum fuisse ponamus, sic adiectis quadraginta annis, qui inter illos Consules et annum 751. intersunt, numerum, quem supra posui habebimus. Quodsi tale discrimen aetatis inter illos rhetores apud Suetonium putamus interfuisse, ut alter iuvenis alterum virum et senem viderit, Curtium non multo post Christum natum, vel, ut certius dicam, ipso illo tempore, quo nova lux generi humano orta est, iuvenem triginta ferme et paulo amplius annorum scripsisse statuendum erit. Nolim enim post obitum Gaii et Lucii Caesarum (a. 755. u. c.) propterea quod Tiberius Nero, ab Augusto adoptatus, vir domi militiaeque clarus, videtur accuratius appellari debuisse, quam auctor uno verbo *posteritatis* fecit: *Excipiet huius seculi tempora eiusdem domus, utinam perpetua, certe diuturna posteritas.* Immo nihil impedit, quominus Curtium vel ante Latronis mortem historiam conscripsisse putemus, ut pueros Caesares, ne si adulari quidem vellet, aliter appellare potuisset.

Num autem hic Q. Curtius Rufus rhetor et historicus idem fuerit, quem Tacitus Annal. libro XI, 20 sqq. admodum senem Consulem factum, et anno 800. in Germania triumphi insignia meruisse, postremo in Africa Proconsulem obisse tradidit, quam sententiam acriter nuperrime Hirtius defendit, equidem non diiudico. In aetate nihil magnopere est quod obstet, nam qui Christo nascente triginta an-

norum fuisset, potuit is septem et quadraginta annis post, senex, quae tum fuit reip. gerendae condicio, exercitui praeesse: sed alia multa sunt in ea opinione parum verisimilia. Nemo enim videtur in censum clarorum rhetorum, i. e. eloquentiae magistrorum, tam cito pervenire potuisse, ut integra adhuc aetate, commutato studio, ad remp. administrandam et honores petendos animum liceret convertere; certe id tam inauditum est, ut non modo alios, sed Tacitum, qui multa et singularia de homine tradit, etiam ea de re dicturum fuisse certo credam. Mihi vero, si hariolari in re incerta licet, senex Consularis ancilla vel impudica muliere natus, et a rhetore pro filio habitus aut adoptatus videtur. Flagitium certe aliquod latuisse verisimile est, quoniam Tacitus *pudere se* scribit, *vera de illius origine exequi*, et Tiberius Caesar tamquam terrae filium, qui iustos parentes ciere nequiret, eum *videri sibi ex se natum esse* dixit.

Ipsum rhetorem stili exercendi causa historiam Alexandri sibi pertractandam sumpsisse, in eoque argumento Graecum aliquem scriptorem pressius secutum esse, et per se verisimile est, et ex tota ratione operis intelligitur. Etenim communem ei cum Diodoro Siculo in libro XVII *βιβλιοθήκης* fontem fuisse, ex comparatione utriusque adeo neminem fugit, ut fuerint qui hac similitudine abusi eum vertisse Diodorum opinarentur. Sed hoc falsum esse ex eo intelligitur, quod easdem res ubique aliquanto uberius narrat, multaque addit, quae Diodorus brevitati studens neglexerat. Illum autem Graecum scriptorem, ab utroque expressum, fuisse Clitarchum, Dinonis

filium

filium, Aeolensem in historia Alexandri (*αἱ περὶ Ἀλέξανδρον ἱστορίαι*, sive *τὰ περὶ Ἀλέξανδρον*, utroque enim modo Athenaeus) inde patet, quod haud pauca, quae scriptores Clitarchi nomine adiecto proferunt, paene disertis verbis apud Diodorum inveniuntur: vide Wesseling. ad libr. 17, cap. 14. 75. 77. 90. 108. ipse autem Diodorus nullum in hac quidem operis parte auctorem laudat, Clitarchi mentionem facit lib. II. c. 7 in describendis Babyloniorum muris, translata in alium operis locum huius rei tractatione, quam Curtius eodem quo Clitarchus habet lib. V, c. 4. Accedit huc, quod Curtius non alios nominat auctores, nisi Clitarchum et Timagenem, IX, 21, quibus illic Ptolemaei auctoritatem opponit. Timagenem supparem suum Romaeque viventem non videtur cum laude imitari potuisse, a Ptolemaeo discrepare Arriani historia, quae ex illo pendet, demonstrat, relinquitur unus Clitarchus, quem data occasione, scilicet ut sui iudicii videretur esse, etiam reprehendere ausus est. Et eundem iterum laudat IX, 32 *octoginta milia Indorum in ea regione caesa Clitarchus est auctor*, consentiente Diodoro cap. 102: *κατέκοψε τῶν βαρβάρων ὑπὲρ τὰς ὀκτὼ μυριάδας*. Ingenium Clitarchi apud veteres in honore erat, fides inprimis in rebus naturalibus infamabatur. Vide Quintilianum Inst. Orat. X, 1, 74 et quae ad eum locum Spaldingius annotavit, hausta ex Vossii libro I de historicis Graecis et Santacrucii Examine historicorum Alexandri Magni pag. 41 sq. Hinc pleraque fluxerunt, quae in Curtio reprehenduntur, nam homo Romanus et rhetor vix emendare quicquam, quod ad Asiae remotissimas regiones pertinebat, poterat, aliqua etiam propter rerum ignorantiam et ser-

monem peregrinum corrumpere debebat, id quod non semel etiam doctioribus, quae veterum in hoc genere fuit ingeniosa quaedam levitas, accidisse constat. Veruntamen hoc equidem contenderim, universam rerum imaginem multo luculentiorem ab hoc nobis expressam esse, quam a Diodoro, arido scriptore et unice ad facta, quae dicunt, excerpenda et in horrea sua constipanda, quamvis videri nolit, intento. Quodsi utrumque coniunxeris, a Diodoro ossa sumpseris, carnem, quibus ea quasi vestias, a Curtio petiveris, non dubito, quin ambo scriptores Clitarchum tibi repraesentare possint, *celebratum* olim *auctorem*, teste Plinio Hist. natur. X, 70.

Scrib. Berolini pridie Cal. April. 1826.

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBRI DECEM,

QUORUM PRIMUS ET SECUNDUS PERIERUNT.

Q. CURTII RUFI
DE
GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
REGIS MACEDONUM
LIBER III.

ARGUMENTUM.

(1) Alexander, postquam plerasque urbes Graecas, in ora maritima Mysiae, Lydiae, Cariae sitas, partim conditionibus, partim vi in potestatem suam redegit, anno a. Chr. nat. 333 ineunte ex Caria in Phrygiam movet exercitum, urbem arcemque Celaenarum capit. (2) Iam vere omnes copias ad bellum persequendum contrahit: Gordium, caput olim Phrygiae, venit, et celebris vehiculi nodum fatalem gladio solvit. (3) Hinc navalibus copiis adversus Memnonem classis Persicae praefectum (interea demortuum) parari iussis, ipse Ancyram petit, Paphlagones in deditionem accipit, Cappadociam intrat.

(4) Contra Darius, cum ipse proelio decernere statuisset, castris ad Babylonem positis, numerum copiarum iniit. (Recenset Curtius 309200 armatos.) (5) Charidemus, exul Atheniensis, regem, certa victoriae spe elatum, linguae consiliique libertate offendit et capite poenam luit. (6) Somnia tamen illum curis distrahunt, quorum terrore a vatibus prudenti interpretatione sublato, castra moveri iubet. (7) (8) Agminis ordo describitur, longe diversa facie Macedonici exercitus.

(9) Alexander Cappadocia, quae cis Halyn est, in dicionem accepta, ad angustias montis Tauri, quibus Cilicia aditur, pervenit, Persis retro concedentibus. (10) Ciliciae situs ac

natura describitur, (11) Pylas Ciliciae caute intrat, Tarson a Persis incendi coeptam propero adventu servat. (12) In Cydno frigidissimo amne lavans gravi morbo corripitur, quae res Macedonum animos ingenti terrore percellit. (13) Ipse rex celere remedium poscit, quamvis periculosum, frustra dehortantibus amicis. (14) Philippo Acarnani medico id pollicenti, contempta Parmenionis admonitione, fidem habens, (15) medicamentum praebitum haurit. (16) Mox convalescit cum gratulatione Macedonum regis amore flagrantium.

(17) Solos progreditur, per otium ibi ludos votivos celebrat, inde Isson petit, locum pugnae aptissimum. (18) Sisenes Persa, inter amicos Alex. receptus, ob inanem suspicionem perfidiae in itinere interficitur. (19) Darius auctus Graecorum mercenariorum copiis et consilio retro abeundi dividendique exercitus spreto (20) per pylas Amanicas exercitum in Ciliciam immittit: Isso post Alexandri terga capta, ubi relictos de exercitu Macedonum, iam per pylas Syriae in Syriam progressorum, excepit, ad Pinarum amnem, tamquam persecuturus hostes, procedit. (21) Alexander, comperto Darium cum omni exercitu in Ciliciam diverso itinere descendisse, converso agmine et ipse per angustias (pylas Syriae) in Ciliciam ad proelium paratus redit. (22) Etiam Darius cum cognovisset non fugere Macedones, sed in Syriam progressos iam adversus ipsum reverti, pugnandi consilium expedit. (23) Describitur Persarum acies, item (24) Macedonum. (25) Alexander proelium ingressurus varia adhortatione animos militum suorum firmat, (26) tum equestrem pugnam in dextro cornu suo committit, immobilem et ancipitem. (27) Tandem multa strage facta delectos Darii equites ipsumque regem in fugam vertit, et postquam in sinistro quoque cornu Thessali equites vicerunt, (28) iam utrimque victos hostes persequitur, diversa fuga salutem petentes. Castra opulentissima capiuntur, (29) et in iis mater coniunxque Darii cum liberis. Caesorum ab utraque parte numerus. (30) Alexander a persequendis hostibus in castra reversus lamentantes Darii vicem uxorem matremque consolatur, misso Leonnato, (31) ac sepultis caesorum corporibus ipse quoque cum Hephaestione reginas visitat, (32) laudabilique clementia et abstinentia adversus eas sese gerit. (33) Exercitu in Syriam moto, Parmenio praemissus quarto

die Damascum penetrat, a proditore accersitus, (34) et regiam pecuniam cum omnibus impedimentis victi exercitus, proiectam praedam, capit, (35) quodque in tali tempore non minimi aestimandum fuit, uxores liberosque summorum ducum legatosque Graecarum civitatum.

I. INTER haec Alexander, ad conducendum ex Pelopon-
neso militem Cleandro cum pecunia misso, Lyciae
Pamphyliaeque rebus compositis, ad urbem Celaenas
2 exercitum admovit. Media [1] illa tempestate moenia [2]
interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Graecorum car-
3 minibus inclitus. Fons eius ex summo montis cacu-
mine excurrens in subiectam petram magno strepitu
aquarum cadit: inde diffusus circumiectos rigat cam-
4 pos, liquidus et suas dumtaxat undas trahens. Itaque
color eius placido mari similis locum poëtarum men-
dacio fecit: quippe traditum est, Nymphas amore
5 amnis retentas in illa rupe considere. Ceterum quam-
diu intra muros fluit, nomen suum retinet: at cum
extra munimenta se evolvit, maiore vi ac mole agen-
tem undas Lycum appellant.

6 Alexander quidem urbem destitutam a suis intrat,
arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus,
caduceatorem praemisit, qui denuntiaret, ni dede-
7 rent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem
in turrem, [3] et situ et opere multum editam, per-
ductum, quanta esset altitudo, intueri iubent, ac nun-
tiare Alexandro, non eadem ipsum et incolas aestima-
tione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse;
8 ad ultimum, pro fide morituros. Ceterum ut cir-
cumsideri arcem et omnia sibi in dies artiora esse
viderunt, [4] sexaginta dierum inducias pacti, ut, nisi

---

1 mediam. 2 *abest.* 3 turrim. 4 viderunt esse.

intra eos auxilium Dareus ipse[1] misisset, dederent urbem: postquam nihil inde praesidii mittebatur, ad praestitutam diem permisere se regi.

Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, 9
ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modo, sed etiam ceteros Graecos restitui suis iussurum respondit, finito Persico bello.

2 Ceterum Dareo imminens, quem nondum Euphra- 10
ten[2] superasse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phry- 11
gia erat, per quam ducebatur exercitus; pluribus vicis, quam urbibus frequens. Tunc habebat nobilem quon- 12
dam[3] Midae regiam: Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico et Cilicio mari distantem. Inter haec maria angustissi- 13
mum Asiae spatium esse comperimus, utroque in artas fauces compellente terram. Quae quia continenti adhaeret, sed magna ex parte cingitur fluctibus, speciem insulae praebet, ac nisi tenue discrimen obiiceret, maria, quae nunc dividit, committeret.

Alexander, urbe in dicionem suam[4] redacta, Iovis 14
templum intrat. Vehiculum, quo Gordium Midae patrem vectum esse constabat, aspexit, cultu haud sane a vilioribus vulgatisque usu abhorrens. Notabile 15
erat iugum astrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, et celantibus nexus. Incolis deinde affir- 16
mantibus, editam esse oraculo sortem, Asiae potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset, cupido incessit animo sortis eius implendae. Circa regem erat 17
et Phrygum turba et Macedonum, illa expectatione suspensa, haec sollicita ex temeraria regis fiducia:

---

1 ipsis. 2 Euphratem, *sic ubique.* 3 quondam nobilem. 4 suam ditionem.

quippe series vinculorum ita astricta erat,[1] ut unde
nexus inciperet, quove se conderet, nec ratione, nec
visu perspici[2] posset: solvere aggressus[3] iniecerat cu-
18 ram, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille
nequicquam[4] diu luctatus cum latentibus nodis, *nihil*,
inquit, *interest, quomodo solvantur*: gladioque ruptis
omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit.

19 Cum deinde Dareum, ubicunque esset, occupare 3
statuisset, ut a tergo tuta relinqueret, Amphoterum
classi ad oram Hellesponti, copiis autem praefecit He-
gelochum, Lesbum et Chium Coumque[5] praesidiis
20 hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quin-
genta attributa: ad Antipatrum et eos, qui Graecas
urbes tuebantur, sexcenta missa: ex foedere naves so-
21 ciis imperatae, quae Hellesponto praesiderent. Non-
dum enim Memnonem vita excessisse cognoverat: in
quem omnes intenderat curas, satis gnarus cuncta in
expedito fore, si nihil ab eo moveretur.
22 Iamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi nu-
mero copiarum inito, Paphlagoniam intrat; huic
iuncti erant Heneti,[6] unde quidam Venetos trahere
23 originem credunt. Omnis[7] haec regio paruit regi,
datisque obsidibus tributum, quod ne Persis quidem
24 tulissent, pendere ne cogerentur, impetraverunt. Ca-
las huic regioni praepositus est: ipse, assumptis qui
ex Macedonia nuper advenerant, Cappadociam petiit.

II. At Dareus, nuntiata Memnonis morte haud secus 4
quam par erat motus, omissa omni alia spe, statuit
ipse decernere: quippe quae per duces suos acta
erant, cuncta damnabat, ratus, pluribus curam, omni-
2 bus abfuisse fortunam. Igitur castris ad Babylona[8]

1 erat *abest*. 2 percipi. 3 aggresso. 4 nequaquam.
5 et Con. 6 Eneti. 7 omnisque. 8 Babylonem.

positis, quo maiore animo capesserent bellum, uni-
versas vires in conspectum dedit: et circumdato val-
lo, quod decem milium armatorum multitudinem ca-
peret, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit. Or- 3
to sole ad noctem agmina, sicut descripta erant, in-
travere vallum. Inde occupaverunt emissa Mesopo-
tamiae campos, equitum peditumque propemodum
innumerabilis turba, maiorem quam pro numero spe-
ciem gerens. Persarum erant centum milia, in quis 4
eques triginta milia implebat. Medi decem equitum,
quinquaginta milia peditum habebant. Barcanorum 5
equitum duo milia fuere, armati bipennibus levibus-
que scutis cetrae maxime speciem reddentibus: pedi-
tum decem milia pari armatu sequebantur. Armenii 6
quadraginta milia miserant peditum, additis septem
milibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gen-
tes, sex milia expleverant, additis equitibus [1] milita-
tura. Derbices quadraginta milia peditum armave- 7
rant: pluribus aere aut [2] ferro praefixae hastae, qui-
dam lignum igni duraverant. Hos quoque duo milia
equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio 8
mari octo milium pedester exercitus venerat, ducenti
equites. Cum his erant ignobiles aliae [3] gentes: duo
milia peditum, equitum duplicem paraverant nume-
rum. His copiis triginta milia Graecorum mercede 9
conducta, egregiae iuventutis, adiecta. [4] Nam Bactri-
anos et Sogdianos et Indos ceterosque rubri maris
accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio
prohibebat acciri. Nec quicquam illi minus, quam 10
multitudo militum defuit.

5 Cuius tum universae aspectu admodum laetus,

---

1 expleverant, equis militatura. 2 *de coniect. vulg.* pluribus haerebant. 3 Asiae. 4 adiecta sunt.

purpuratis solita vanitate spem eius inflantibus, con-
versus ad Charidemum Atheniensem, belli peritum,
et ob exilium infestum Alexandro, quippe Athenis
iubente eo fuerat expulsus, percontari coepit, satisne
11 ei videretur instructus ad obterendum hostem? At
ille, et suae sortis et regiae superbiae oblitus, *Verum*,
inquit, *et tu forsitan*[1] *audire nolis, et ego, nisi nunc*
12 *dixero, alias nequicquam confitebor. Hic tanti appa-*
ratus exercitus, haec tot gentium et totius Orientis
excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terri-
bilis: nitet purpura auroque, fulget armis et opulen-
tia, quantam qui oculis non subiecere, animis conci-
13 *pere non possunt. Sed Macedonum acies, torva sane*
et inculta, clipeis hastisque immobiles cuneos et con-
serta robora virorum tegit. Ipsi phalangem vocant,
peditum stabile agmen: vir viro, armis arma conserta
sunt: ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines
14 *servare didicere. Quod imperatur omnes exau-*
diunt: obsistere, circumire, discurrere in cornu, mutare
15 *pugnam, non duces magis, quam milites callent. Ac*[2]
ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa dis-
ciplina paupertate magistra stetit. Fatigatis humus
cubile est: cibus, quem occupati parent[3]*, satiat: tempora*
16 *somni artiora, quam noctis sunt. Iam Thessali equi-*
tes et Acarnanes Aetolique, invicta bello manus, fun-
dis, credo, et hastis igne duratis repellentur? Pari
robore opus est. In illa terra, quae hos genuit, auxi-
lia quaerenda sunt: argentum istud atque aurum ad
17 *conducendum militem mitte.* Erat Dareo mite ac
tractabile ingenium, nisi suam naturam plerumque
fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, ho-

1 forsan. 2 et. 3 *vulgo de coniect.* occupant.

spitem ac supplicem, tunc cummaxime [1] utilia suadentem, abstrahi iussit ad capitale supplicium. Ille 18
ne tum quidem libertatis oblitus, *habeo*, inquit, *paratum mortis meae ultorem: expetet poenas consilii mei [2] spreti is ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentia regni tam subito mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permisere fortunae, etiam naturam dediscere.* Haec vociferantem, quibus 19
imperatum erat, [3] iugulant. Sera deinde poenitentia subiit regem, ac vera dixisse confessus, sepeliri eum [4] iussit.

6 Thymodes erat, Mentoris filius, impiger iuvenis: III.
cui praeceptum est a rege, ut omnes peregrinos milites, in quis plurimum habebat spei, a Pharnabazo acciperet, opera eorum usurus in bello: ipsi Pharnabazo tradit imperium, quod antea [5] Memnoni dederat.

Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per 2
somnum species imminentium rerum; sive illas aegritudo, sive divinatio animi praesagientis accersit. Ca- 3
stra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt, et paulo post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset, equo deinde per Babylona [6]) vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad haec vates varia interpretatione cu- 4
ram distrinxerant: alii laetum id regi somnium esse dicebant, quod castra hostium arsissent, quod Alexandrum, deposita regia veste, in Persico et vulgari habitu perductum esse vidisset. Quidam vera [7] augura- 5
bantur: quippe illustria Macedonum castra visa fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiae oc-

---

1 tunc maxime. 2 mei consilii. 3 erat imperatum. 4 eum sepeliri. 5 ante. 6 Babylonem. 7 contra.

cupaturum esse, haud ambigere,[1] quoniam in eo-
dem habitu Dareus fuisset, cum appellatus esset[2] rex.
6 Vetera quoque omina, ut fert,[3] sollicitudo revocave-
rat: recensebant enim Dareum in principio[4] imperii
vaginam acinacis Persicam iussisse mutari in eam
formam, qua Graeci uterentur, protinusque Chal-
daeos interpretatos, imperium Persarum ad eos trans-
7 iturum, quorum arma esset imitatus. Ceterum ipse
et vatum responso, quod edebatur in vulgus, et spe-
cie, quae per somnum oblata erat, admodum laetus,
castra ad Euphraten moveri iubet.

8 Patrio more Persarum traditum est, orto sole de- 7
mum procedere. Die iam illustri, signum e taber-
naculo regis buccina dabatur. Super tabernaculum,
unde ab omnibus conspici posset, imago solis crystal-
lo inclusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis.
9 Ignis, quem ipsi sacrum et aeternum vocabant, ar-
genteis altaribus praeferebatur. Magi proximi pa-
10 trium carmen canebant. Magos trecenti et sexaginta
quinque iuvenes sequebantur, punicis[5] amiculis velati,
diebus totius anni pares numero; quippe Persis quo-
11 que in totidem dies descriptus est annus. Currum
deinde Iovi sacratum albentes vehebant equi: hos
eximiae magnitudinis equus, quem Solis appellabant,
sequebatur. Aureae virgae et albae vestes regentes
12 equos adornabant. Haud procul erant vehicula de-
13 cem multo auro argentoque caelata. Sequebatur haec
equitatus duodecim gentium variis armis et moribus.
Proximi ibant quos Persae Immortales vocant, ad de-
cem milia. Cultus opulentiae barbarae non alios ma-

---

[1] *de coniect., Codd.* quodve regnum Asiae occupare habuisset haud ambigue rei. [2] est. [3] fit. [4] Darium enim in principio, *sine* recensebant. [5] puniceis.

gis honestabat: illi aureos torques, illi vestem auro
distinctam habebant, manicatasque tunicas, gemmis
etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos cognatos 14
regis appellant, decem et quinque milia hominum.
Haec vero turba muliebriter propemodum culta, lu-
xu magis quam decoris armis conspicua erat. Dory- 15
phori vocabantur proximum his agmen, soliti vestem
excipere regalem. Hi currum regis anteibant, quo
ipse eminens vehebatur. Utrumque currus latus deo- 16
rum simulacra ex auro argentoque expressa decora-
bant: distinguebant internitentes gemmae iugum, ex
quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quo-
rum alterum Nini, alterum Beli. [1] Inter haec au-
ream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant.
8 Cultus regis inter omnia luxuria notabatur. Purpu- 17
reae tunicae medium album intextum erat: pallam
auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se
concurrerent, [2] adornabant; et zona aurea muliebri- 18
ter cinctus acinacem suspenderat, cui ex gemma va-
gina erat. [3] Cidarim Persae vocabant regium capi- 19
tis [4] insigne: hoc caerulea fascia albo distincta cir-
cumibat. Currum decem milia hastatorum sequeban- 20
tur: hastas argento exornatas, spicula auro praefixa
gestabant. Dextra laevaque regem ducenti ferme no- 21
bilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen
claudebatur triginta milibus peditum, quos equi regis
quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius 22
stadii matrem Darei Sisygambim currus vehebat, et
in alio erat coniunx. Turba feminarum reginas co-
mitantium equis vectabatur. Quindecim deinde, [5] 23
quas armamaxas appellant, sequebantur. In his erant

1 *additur* gerebat effigiem. 2 corruerent. 3 erat vagina. 4 regium capitis vocabant. 5 inde.

liberi regis, et qui educabant eos, spadonumque grex,
24 haud sane illis gentibus vilis. Tum regiae pellices
trecentae sexaginta vehebantur, et ipsae regali cultu
ornatuque. Post quas pecuniam regis sexcenti muli
et trecenti cameli vehebant, praesidio sagittariorum
25 prosequente. Propinquorum amicorumque coniuges
huic agmini proximae, lixarumque et calonum greges
vehebantur. Ultimi erant cum suis quisque ducibus,
26 qui cogerent agmen, leviter armati. Contra si quis
aciem Macedonum intueretur, dispar facies [1] erat,
equis virisque non auro, non discolori veste, sed ferro
27 atque aere fulgentibus. Agmen et stare paratum et
sequi, nec turba nec sarcinis praegrave, intentum ad
ducis non signum modo, sed etiam nutum. Et ca-
28 stris locus, et exercitui commeatus suppetebant. Er-
go Alexandro in acie miles non defuit: Dareus, tantae
multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, angustiis re-
dactus est ad paucitatem, quam in hoste contem-
pserat.

IV. Interea Alexander, Abistamene Cappadociae prae- 9
posito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, regio-
nem, quae castra Cyri appellatur, pervenerat. Stati-
va illic [2] habuerat Cyrus, cum adversus [3] Croesum
2 in Lydiam duceret. Aberat ea regio quinquaginta
stadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: Pylas inco-
lae dicunt artissimas fauces, munimenta, quae manu
3 ponimus, naturali situ imitante. Igitur Arsames [4], qui
Ciliciae praeerat, reputans quid initio belli Memnon
suasisset, quondam salubre consilium sero exequi sta-
tuit: igni ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudi-
nem faciat: quicquid usui potest [5] esse corrumpit,

---

1 *de coniectura, vulg.* acies. 2 ibi. 3 adversum.
4 Arsanes. 5 esse potest.

sterile ac nudum solum, quod tueri nequibat, relictu-
rus. Sed longe utilius fuit angustias aditus, qui Cili- 4
ciam aperit, valido occupare praesidio, iugumque op-
portune itineri imminens obtinere, unde inultus sub-
euntem hostem [1] aut prohibere, aut opprimere po-
tuisset: tunc [2] paucis, qui callibus praesiderent, re- 5
lictis, retro ipse concessit, populator terrae, quam a
populationibus vindicare debebat. [3] Ergo qui relicti
erant, proditos se rati, ne conspectum quidem hostis
sustinere valuerunt, cum vel pauciores locum obti-
nere potuissent.

10 Namque perpetuo iugo montis asperi ac prae- 6
rupti Cilicia includitur; quod cum a mari assurgat, [4]
velut sinu quodam flexuque curvatum, rursus altero
cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, 7
qua maxime introrsus [5] mari cedit, asperi tres adi-
tus et perangusti sunt, quorum uno Cilicia intranda
est. Campestris eadem, qua vergit ad mare, plani- 8
tiem eius crebris distinguentibus rivis: Pyramus et
Cydnus incliti amnes fluunt. Cydnus non spatio aqua-
rum, sed liquore memorabilis, quippe leni tractu e
fontibus labens, puro solo excipitur, nec torrentes in-
currunt, qui placide manantis alveum turbent: ita- 9
que incorruptus, idemque frigidissimus, quippe multa
riparum amoenitate inumbratus, ubique fontibus suis
similis in mare evadit. Multa in ea regione monu- 10
menta, vulgata carminibus, vetustas exederat. Mon-
strabantur urbium sedes, Lyrnessi et Thebes, Typho-
nis quoque specus, et Corycium nemus, ubi crocum
gignitur, ceteraque, in quibus nihil praeter famam
duraverat.

---

1 subeuntem aut: *Post* opprimere *inseritur* hostem. 2 nunc. 3 debuerat. 4 surgat. 5 introrsum.

11 Alexander ſauces iugi, quae Pylae appellantur, in- 11
travit. Contemplatus locorum situm, [1] non alias
magis dicitur admiratus esse ſelicitatem suam: ob-
rui potuisse vel saxis conſitebatur, si ſuissent, qui in [2]
12 subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat
armatos: dorsum montis imminebat viae, non an-
gustae modo, sed plerumque praeruptae, crebris ober-
rantibus rivis, qui ex radicibus montium manant.
13 Thracas tamen leviter armatos praecedere iusserat,
scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes
erumperet. Sagittariorum quoque manus occupave-
rat iugum: intentos arcus habebant, moniti, non iter
14 ipsos inire, sed proelium. Hoc modo agmen perve-
nit ad urbem Tarson, cui tum maxime Persae subii-
ciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis inva-
15 deret. At ille, Parmenione ad inhibendum incendium
cum expedita manu praemisso, postquam barbaros
adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem a se
conservatam intrat.

V. Mediam Cydnus amnis, de quo paulo ante dictum 12
est, interfluit, et tunc aestas erat, cuius calor non
aliam magis quam Ciliciae oram vapore solis accen-
2 dit, et diei ſervidissimum tempus exceperat. [3] Pul-
vere simul ac sudore [4] perſusum regem invitavit li-
quor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret.
Itaque veste deposita in conspectu agminis, (decorum
quoque ſuturum ratus, si ostendisset suis, levi et [5] pa-
rabili cultu corporis se esse contentum,) descendit in
3 flumen. Vixque ingressi subito horrore artus rigere
coeperunt, pallor deinde suffusus est, et totum pro-
4 pemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti si-

---

1 situs. 2 *Abest a libris mss.* 3 coeperat.
4 pulvere ac sudore simul. 5 ac.

milem ministri manu excipiunt, nec satis compotem mentis in tabernaculum deferunt. Ingens sollicitudo et paene iam luctus in castris erat. Flentes quere- 5
bantur, in tanto impetu cursuque rerum omnis aetatis ac memoriae clarissimum regem non in acie saltem, non ab hoste deiectum, sed abluentem aqua corpus ereptum esse et extinctum. Instare Dareum, vi- 6
ctorem antequam vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victoria [1] peragrassent, repetendas: omnia aut ipsos, aut hostes populatos: per vastas solitudines, etiamsi nemo insequi velit, euntes, fame atque inopia debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? 7
quem ausurum Alexandro succedere? Iam ut ad Hellespontum fuga penetrarent, classem, qua transeant, quem praeparaturum? Rursus in ipsum regem mise- 8
ricordia versa, illum florem iuventae, illam vim animi, eundem regem et commilitonem, divelli a se et abrumpi [2] immemores sui querebantur.

13 Inter haec liberius meare spiritus coeperat, alleva- 9
batque rex oculos, et paulatim redeunte animo circumstantes amicos agnoverat, laxataque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animi [3] autem aegritudo corpus [4] urgebat, 10
quippe Dareum quinto die in Cilicia [5] fore nuntiabatur. Vinctum ergo se tradi, et tantam victoriam eripi sibi ex manibus, obscuraque et ignobili morte in tabernaculo [6] extingui se, querebatur. Admissisque 11
amicis pariter ac [7] medicis, *in quo me,* inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor, et qui ultro intuli bellum, iam provocor. Dareus ergo* 12
cum

---

1 victores. 2 abripi. 3 animum. 4 corporis. 5 Ciliciam. 6 *additur* suo. 7 et.

cum tam superbas litteras scriberet, fortunam meam
in consilio habuit: sed nequicquam, si mihi arbitrio
13 *meo curari licet. Lenta remedia et segnes medicos*
non expectant[1] *tempora mea: vel mori strenue, quam*
tarde convalescere mihi melius est. Proinde, si quid
opis, si quid artis in medicis est, sciant, me non tam
14 *mortis, quam belli remedium quaerere.* Ingentem
omnibus incusserat curam tam praeceps temeritas eius.
Ergo pro se quisque precari coepere, ne festinatio-
ne periculum augeret, sed esset in potestate meden-
15 tium: inexperta remedia haud iniuria ipsis esse su-
specta, cum ad perniciem eius etiam a latere ipsius
16 pecunia sollicitaret hostis. Quippe Dareus mille ta-
lenta interfectori Alexandri daturum se pronuntiari
iusserat. Itaque ne ausurum quidem quemquam arbi-
trabantur experiri remedium, quod propter novitatem
posset esse suspectum.

VI. Erat inter nobiles medicos ex[2] Macedonia regem 14
secutus Philippus, natione Acarnan, fidus admodum
regi: puero comes et custos salutis datus, non ut re-
gem modo, sed etiam ut alumnum, eximia caritate di-
2 ligebat. Is non praeceps se, sed strenuum remedium
afferre, tantamque vim morbi potione medicata leva-
turum esse promisit. Nulli promissum eius placebat
3 praeter ipsum, cuius periculo pollicebatur. Omnia
quippe facilius, quam moram, perpeti poterat: arma
et acies in oculis erant, et victoriam in eo positam
esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset,
id ipsum, quod post diem tertium medicamentum
sumpturus esset (ita enim medicus praedixerat) aegre
4 ferens. Inter haec a Parmenione, fidissimo purpura-
torum, litteras accipit, quibus ei denuntiabat, ne sa-

1 expetunt. 2 e.

lutem suam Philippo committeret. Mille talentis a
Dareo et spe nuptiarum sororis eius esse corruptum.
Ingentem animo sollicitudinem litterae incusserant, et 5
quicquid in utramque partem aut metus aut spes sub-
iecerat, secreta aestimatione pensaba *Bibere perse-* 6
verem? ut, si venenum datum fuerit, ne immerito qui-
dem, quicquid acciderit, evenisse videatur? Damnem
medici fidem? in tabernaculo [1] *me opprimi patiar?*
At satius est alieno me mori scelere, quam metu meo.
Diu animo in diversa versato, nulli quid scriptum 7
esset enuntiat, epistolamque sigillo anuli sui impres-
sam pulvino, cui incumbebat, subiecit.
15 Inter has cogitationes biduo absumpto, illuxit a 8
medico destinatus dies, et ille cum poculo, in quo
medicamentum diluerat, intravit. Quo viso Alexan- 9
der levato corpore in cubitum, epistolam a Parme-
nione missam sinistra manu tenens, accipit poculum,
et haurit interritus: tum epistolam Philippum legere
iubet, nec a vultu legentis movit oculos, ratus, aliquas
conscientiae notas in ipso ore posse deprehendere. 1
Ille, epistola perlecta, plus indignationis quam pavoris
ostendit: proiectisque amiculo et litteris ante lectum,
Rex, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pe-*
pendit, sed nunc vere, arbitror, sacro et venerabili
ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi obiectum 1
est, tua salus diluet. Servatus a me vitam mihi de-
deris: *oro quaesoque, amisso* [2] *metu patere medica-*
mentum concipi venis: laxa paulisper animum, quem
intempestiva sollicitudine amici sane fideles, sed mo-
leste seduli turbant. Non securum modo haec vox,
sed etiam laetum regem ac plenum bonae spei fecit.
Itaque, *si Dii*, inquit, *Philippe, tibi permisissent, quo* 1

---

[1] *additur* ergo. [2] oro quaesoque; amissoque.

modo maxime velles animum[1] *experiri meum, alio profecto voluisses, sed certiore*[2] *quam expertus es, ne optasses quidem. Hac epistola accepta, tamen quod dilueras bibi: et nunc crede, me*[3] *non minus pro tua fide, quam pro mea salute esse sollicitum.* Haec locutus[4] dextram Philippo offert.

3 Ceterum tanta vis medicamenti[5] fuit, ut quae se- 16
4 cuta sunt criminationem Parmenionis adiuverint. Interclusus spiritus arte meabat. Nec Philippus quicquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit; ille torpentem nunc cibi, nunc vini odore ex-
5 citavit. Atque ut primum mentis compotem esse sensit, modo matris sororumque, modo tantae victo-
6 riae appropinquantis admonere non destitit. Ut vero medicamentum se diffudit in venas, et sensim toto corpore salubritas percipi potuit, primum[6] animus vigorem suum, deinde corpus quoque expectatione maturius recuperavit: quippe post tertium diem, quam in hoc statu fuerat, in conspectum militum venit.
7 Nec avidius ipsum regem, quam Philippum, intuebatur exercitus: pro se quisque dextram eius amplexi grates habebant velut praesenti deo. Namque haud facile dictu est, praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum huius utique[7] regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint.
8 Iam primum nihil sine[8] divina ope aggredi videbatur; nam cum praesto esset ubique fortuna, temeri-
9 tas in gloriam cesserat. Aetas quoque vix tantis matura rebus, sed abunde sufficiens, omnia[9] eius opera honestabat. Et quae leviora haberi solent, plerum-

---

1 quo maxime modo animum velles. 2 certiorem. 3 credo te. 4 elocutus. 5 medicaminis. 6 primo. 7 quoque. 8 nisi. 9 *additur* etiam.

que in re militari gratiora vulgo sunt, exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paulum [1] a privato abhorrens, militaris vigor; quis ille vel ingenii 20
dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat.

17 At Dareus, nuntio de adversa valetudine eius [2] VI
accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphraten contendit, iunctoque eo pontibus, quinque tamen diebus traiecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Iam [3] Alexander, viribus 2
corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat: cuius potitus, ducentis talentis multae nomine [4] exactis, arci praesidium militum imposuit. Vota deinde pro sa- 3
lute suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit, quanta fiducia barbaros sperneret: quippe [5] Aesculapio et Minervae ludos celebravit. Spectanti 4
nuntius laetus affertur Halicarnasso [6], Persas acie a suis esse superatos, Myndios quoque et Caunios et pleraque tractus eius suae facta dicionis. Igitur edi- 5
to spectaculo ludicro, castrisque motis, et Pyramo amne ponte iuncto, ad urbem Mallon pervenit: inde alteris castris ad oppidum Castabulum. Ibi Parme- 6
nio regi occurrit, quem praemiserat ad explorandum iter saltus, per quem ad urbem Isson nomine penetrandum erat. Atque ille angustiis eius occupa- 7
tis, et praesidio modico relicto, Isson quoque desertam a barbaris ceperat. Inde progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, praesidiis cuncta firmavit, occupatoque itinere, sicut paulo ante dictum est, idem et auctor et nuntius venit. Isson deinde [7] 8
rex copias admovit: ubi consilio habito, utrumne ul-

---

[1] paululum. [2] *abest* [3] iamque. [4] nomine multae. [5] *abest.* [6] affertur ex Halic. [7] inde.

tra progrediendum foret, an ibi opperiendi essent novi milites,[1] quos ex Macedonia adventare constabat, Parmenio non alium locum proelio aptiorem esse censebat. Quippe illic utriusque regis copias numero futuras pares, cum angustiae multitudinem non caperent: planitiem ipsis camposque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine sua vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxius stare potuissent. Facile ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltus hostem opperiri statuit.

Erat in exercitu regis Sisenes[2] Perses: quondam 18
a praetore Aegypti missus ad Philippum, donisque
et omni honore cultus, exilium patria sede mutaverat:
secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles
2 socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam anulo, cuius signum haud sane notum erat, tradidit. Nabarzanes praetor Darei miserat eam, hortabaturque Sisenem, ut dignum aliquid nobilitate atque[3] moribus suis ederet, magno id ei apud regem
3 honori fore. Has litteras Sisenes, utpote innoxius, ad Alexandrum saepe deferre temptavit; sed cum tot curis apparatuque belli regem videret urgeri, aptius subinde tempus expectans, suspicionem initi scelesti
4 consilii praebuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam, ignoti anuli sigillo impresso, Siseni dari iusserat,
5 ad aestimandam fidem barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, scelesto consilio eam visus est suppressisse, et in agmine a Cretensibus, haud dubie iussu regis, occisus est.

---

[1] milites novi. [2] Sisines, *item post.* [3] ac.

19 Iamque [1] Graeci milites, quos Thymodes a Pharnabazo
acceperat, praecipua spes et propemodum unica, ad
Dareum pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut 2
retro abiret, spatiososque Mesopotamiae campos re-
peteret: si id consilium damnaret, at ille divideret sal-
tem copias innumerabiles, neu sub unum fortunae
ictum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc 3
regi, [2] quam purpuratis eius displicebat: ancipitem
fidem, et mercede venalem proditionem imminere,
et dividi non ob aliud copias velle, quam ut ipsi in
diversa digressi, si quid commissum esset, traderent
Alexandro. Nihil tutius fore, [3] quam circumdatos 4
eos exercitu toto obrui telis, documentum non inul-
tae perfidiae futuros. At Dareus, ut erat sanctus ac [4] 5
mitis, se vero tantum facinus negat esse facturum, ut
suam secutos fidem, suos milites, iubeat trucidari.
Quem deinde amplius nationum exterarum salutem
suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuis-
set manus? Neminem stolidum consilium capite luere 6
debere. Defuturos enim, qui suaderent, si suasisse
periculosum [5] esset. Denique ipsos cotidie ad se ad-
vocari [6] in consilium, variasque sententias dicere, nec
tamen melioris fidei haberi, qui prudentius suaserit. [7]
Itaque Graecis nuntiare [8] iubet, ipsum quidem beni- 7
volentiae illorum gratias agere, ceterum, si retro ire
pergat, haud dubie regnum hostibus traditurum. Fa-
ma bella stare, et eum, qui recedat, fugere credi.
Trahendi vero belli vix ullam esse rationem. Tan- 8
tae enim multitudini, utique cum iam hiems instaret,
in regione vasta, et invicem a suis atque hoste vexa-
ta, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias 9

---

[1] iam. [2] hoc consilium regi. [3] esse. [4] et.
[5] periculum. [6] vocari [7] suaserint. [8] nuntiari.

posse servato more maiorum, qui universas vires dis-
10 crimini bellorum semper [1] obtulerint. Et hercule terribilem antea regem, et absentia sua ad vanam fiduciam elatum, postquam [2] adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltus ritu ignobilium ferarum, quae strepitu praetereuntium audito, silvarum latebris se occulue-
11 rint. [3] Iam etiam valetudinis simulatione frustrari suos milites. Sed non amplius ipsum esse passurum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidi
12 recessissent, oppressurum esse cunctantes. Haec magnificentius iactata, quam verius.

Ceterum pecunia omni rerumque [4] pretiosissi- 20
mis Damascum Syriae cum modico praesidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen coniuge ac [5] matre. Virgines quoque cum parvo filio comitabantur pa-
13 trem. Forte eadem nocte et Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, et Dareus ad eum locum, quem
14 Amanicas Pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persae, quin Isso relicta, quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam saucii quidem et invalidi, qui
15 agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpuratorum, barbara feritate saevientium, praecisis adustisque manibus circumduci, ut copias suas noscerent, satisque omnibus spectatis
16 nuntiare quae vidissent regi suo, iussit. Motis ergo castris, superat Pinarum amnem, in tergis, ut credebat, fugientium haesurus.

At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Ma- 21
cedonum penetrant, Dareum quanto [6] maximo cursu

---

1 semper discrimini bellorum. 2 posteaquam. 3 occuluerunt. 4 rebusque. 5 et. 6 quam.

posset, sequi nuntiantes. Vix fides habebatur. Ita- 17
que speculatores in [1] maritimas regiones praemissos
explorare iubet, ipse [2] adesset, an praefectorum aliquis
speciem praebuisset universi venientis exercitus. Sed 18
cum speculatores reverterentur, procul ingens multi-
tudo conspecta est. Ignes deinde totis campis col-
lucere coeperunt, omniaque velut continenti incendio
ardere visa: cum incondita multitudo maxime pro-
pter iumenta laxius tenderet. Itaque eo ipso loco 19
metari suos castra iusserat, laetus, quod omni expe-
tierat [3] voto, in illis potissimum angustiis decernen-
dum fore. [4] Ceterum, ut solet fieri, cum ultimi dis- 20
criminis tempus adventat, in sollicitudinem versa
fiducia est. Illam ipsam fortunam, qua aspirante
res tam prospere gesserat, verebatur, nec iniuria ex
his, quae tribuisset sibi, quam mutabilis esset, repu-
tabat: unam superesse noctem, quae tanti discriminis
moraretur eventum. Rursus occurrebat, maiora pe- 21
riculis praemia, et sicut dubium esset, an vinceret, ita
illud utique certum esse, honeste et cum magna lau-
de moriturum. Itaque corpora milites curare iussit, 22
ac deinde tertia vigilia instructos et armatos esse.
Ipse in iugum editi montis ascendit, multisque col-
lucentibus facibus patrio more sacrificium dis prae-
sidibus loci fecit. Iamque tertium, sicut praeceptum 23
erat, signum tuba miles acceperat, itineri simul para-
tus ac [5] proelio: strenueque iussi procedere, oriente
luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decre-
verant. Dareum triginta inde stadia abesse praemissi 24
indicabant. Tunc consistere agmen iubet, armisque
ipse sumptis, aciem ordinat. [6]

---

1 *desideratur in libris mss.* 2 ipsene. 3 expetiverat. 4 esse. 5 et. 6 ordinabat.

Dareo adventum hostium pavidi agrestes nuntia- 22
verunt, vix credenti occurrere etiam, quos ut fugien-
25 tes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos
formido [incesserat:[1]] quippe itineri quam proelio
aptiores erant: raptimque arma capiebant. Sed ipsa
festinatio discurrentium suosque ad arma vocantium
26 maiorem metum incussit. Alii in iugum montis eva-
serant, ut hostium agmen inde prospicerent: equos
plerique frenabant. Discors exercitus, nec ad unum
intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat.
27 Dareus initio iugum montis[2] cum parte copiarum
occupare statuit, et a fronte et a tergo circumiturus
hostem, a mari quoque, quo dextrum eius cornu te-
28 gebatur, alios obiecturus, ut undique urgeret. Prae-
ter haec viginti milia praemissa cum sagittariorum
manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat,
transire, et obiicere sese Macedonum copiis iusserat:
si id praestare non possent, retrocedere in montes,
29 et occulte circumire ultimos hostium. Ceterum de-
stinata salubriter omni ratione potentior fortuna dis-
cussit: quippe alii prae metu imperium exequi non
30 audebant, alii frustra exequebantur, quia, ubi partes
labant, summa turbatur.

IX. Acies autem hoc modo stetit. Nabarzanes equi- 23
tatu dextrum cornu tuebatur, additis funditorum sa-
2 gittariorumque viginti fere milibus. In eodem Thy-
modes erat, Graecis peditibus mercede conductis tri-
ginta milibus praepositus. Hoc erat haud dubie[3] ro-
3 bur exercitus, par Macedonicae phalangi acies. In
laevo cornu Aristomedes Thessalus viginti milia bar-
barorum peditum habebat. In subsidiis pugnacissi-

---

1 *non est hoc verbum in codd. mss.* 2 montis iugum.
3 dubium.

mas locaverat gentes. Ipsum regem in eodem cornu 4
dimicaturum tria milia delectorum equitum, assueta
corporis custodia,[1] et pedestris acies quadraginta mi-
lia sequebantur. Hyrcani deinde, Medique equites: 5
his proximi ceterarum gentium, ultra eos[2] dextra
laevaque dispositi. Hoc agmen, sicut dictum est, in-
structum, sex milia iaculatorum funditorumque ante-
cedebant. Quicquid in illis angustiis adiri poterat, 6
impleverant copiae, cornuaque hinc ab[3] iugo, illinc a
mari stabant, uxorem matremque regis et alium fe-
minarum gregem in medium agmen acceperant.

24 Alexander phalangem, qua nihil apud Macedonas 7
validius erat, in fronte constituit. Dextrum cornu
Nicanor, Parmenionis filius, tuebatur: huic proximi
stabant Coenos, et Perdiccas, et Meleager, et Ptole-
maeus, et Amyntas, sui quisque agminis duces. In 8
laevo, quod ad mare pertinebat, Craterus et Parme-
nio erant, sed Craterus Parmenioni parere iussus.
Equites ab utroque cornu locati: dextrum Macedones
Thessalis adiuncti,[4] laevum Peloponnesii[5] tuebantur.
Ante hanc aciem posuerat funditorum manum, sagit- 9
tariis admixtis. Thraces quoque et Cretenses ante
agmen ibant, et ipsi leviter armati. At his,[6] qui 10
praemissi a Dareo iugum montis insederant, Agrianos
opposuit, ex Graecia nuper advectos. Parmenioni
autem praeceperat, ut quantum posset, agmen ad ma-
re extenderet; quo longius abesset acies[7] montibus,
quos occupaverant barbari. At illi neque obstare ve- 11
nientibus, nec circumire praetergressos ausi, funditorum
maxime aspectu territi profugerant:[8] eaque res Alexan-
dro tutum[9] agminis latus, quod ne superne incesse-

---

1 custodiae. 2 *absunt verba* ultra eos. 3 a.
4 adiunctis. 5 Peloponnenses. 6 iis. 7 *abest.*
8 profugerant territi. 9 tutum Alexandro.

12 retur timuerat, praestitit. Triginta et duo armatorum ordines ibant; neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiae. Paulatim deinde laxare se [1] sinus montium, et maius spatium aperire coeperant, ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam lateribus [2] circumfundi posset equitatus.

X. Iam in conspectu, sed extra teli iactum utraque 25
aciem erat, cum priores Persae inconditum et trucem
2 sustulere clamorem. Redditur et a Macedonibus, maior exercitus numero, iugis [3] montium vastisque saltibus repercussus: quippe semper circumiecta nemora petraeque, quantamcunque accepere vocem,
3 multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat, identidem manu suos inhibens, ne suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu, ca-
4 pesserent proelium [4]. Cumque agmini [5] obequitaret, varia oratione, ut cuiusque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones, tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quam suo ductu profecti, invetera-
5 tae virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis liberatores, emensosque olim Herculis et Liberi patris terminos, non Persis modo, sed etiam omnibus gentibus impondituros iugum: Macedonum provincias [6] Bactra et Indos fore. Minima esse, quae nunc in-
6 tuerentur; sed omnia victoria aperiri. [7] Non in [8] praeruptis petris Illyriorum et Thraciae saxis sterilem laborem fore, spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus, totam aciem suo pavore fluctuan-
7 tem umbonibus posse propelli. Victor ad haec Athe-

---

[1] se laxare. [2] etiam a lateribus. [3] exercitus impar numero, sed iugis. *Cum interpunctione post* maior.
[4] bellum. [5] agmen. [6] provincias *abest.*
[7] parari. [8] in *abest.*

niensium Philippus pater invocabatur, domitaeque nuper Boeotiae et urbis in ea nobilissimae ad solum dirutae species repraesentabatur animis. Iam Granicum amnem, iam tot urbes, aut expugnatas, aut in fidem acceptas, omniaque, quae post tergum erant, strata, et pedibus ipsorum subiecta memorabat. Cum 8
adierat Graecos, admonebat, ab his [1] gentibus illata Graeciae bella Darei prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque poscentium: [2] ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent deditis. Ab his [3] templa ruinis et ignibus esse deleta, urbes 9
eorum expugnatas, foedera divini humanique [4] iuris violata, referebat. Illyrios vero et Thracas, rapto vivere assuetos, aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri iubebat, praedam, non arma gestantem. Irent, et imbellibus feminis aurum viri eripe- 10
rent. Aspera montium suorum iuga, nudasque [5] calles, et perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.

26 Iam ad teli iactum pervenerant, cum Persarum XI.
equites ferociter in laevum cornu hostium invecti sunt: quippe Dareus equestri proelio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur esse coniectans. Iamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conspexit, duabus alis 2
equitum ad iugum montis iussis subsistere, ceteros in medium belli discrimen strenue transfert. Subductis 3
deinde ex acie Thessalis equitibus, praefectum eorum occulte circumire tergum suorum iubet, Parmenionique coniungi, et quod is imperasset, impigre exequi. Iamque ipsi in medium Persarum undique circum- 4

---

[1] iis. [2] postulantium. [3] *De coniectura*: *codd.* relinqueret dedita eis templa. *Vulgo* relinquerent. Dein deum templa. [4] humani divinique. [5] nudosque.

fusi egregie se tuebantur; sed conferti, [1] et quasi co-
haerentes, tela vibrare non poterant: simul erant
emissa, in eosdem concurrentia implicabantur, levique
et vano ictu pauca in hostem, plura in humum in-
noxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti con-
5 serere, gladios impigre stringunt. Tum vero multum
sanguinis fusum est. Duae quippe acies ita cohaere-
bant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora diri-
gerent. Non timido, non ignavo cessare tum licuit:
collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eo-
dem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi face-
6 rent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum
hostem prostraverant. At illos novus excipiebat ad-
versarius fatigatos; nec vulnerati, ut alias solent, acie
poterant excedere, cum hostis instaret a fronte, a ter-
go sui urgerent.
7 Alexander non ducis magis, quam militis munia [2] 27
exequebatur, opimum decus caeso rege expetens.
Quippe Dareus curru sublimis eminebat, et suis ad
se tuendum, et hostibus ad incessendum ingens inci-
8 tamentum. Ergo frater eius Oxathres, cum Alexan-
drum instare ei cerneret, equites, quibus praeerat,
ante ipsum currum regis obiecit, armis et robore cor-
poris multum super ceteros eminens, animo vero et
pietate in paucissimis. Illo utique proelio clarus, alios
9 improvide instantes prostravit, alios in fugam avertit. At
Macedones, (circa [3] regem erant,) mutua adhortatione fir-
mati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum vero
similis ruinae strages erat. Circa currum Darei iacebant
nobilissimi duces, ante oculos regis egregia morte defun-
cti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant,
10 adverso corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes,

---

1 conserti. 2 munera. 3 ut circa, *addita voce* ut.

et Rheomithres, et Sataces [1] praetor Aegypti, magnorum exercituum praefecti, noscitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obscurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, sed promptissimi tamen caesi sunt: inter quos Alexandri dextrum femur leviter mucrone perstrictum est. Iamque 11
qui Dareum vehebant equi, confossi hastis et dolore efferati, iugum quatere et regem curru excutere coeperant: cum ille, veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, et in equum, qui ad hoc ipsum [2] sequebatur, imponitur: insignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecore abiectis. Tum vero ce- 12
teri dissipantur metu, et qua [3] cuique ad fugam patebat [4] via, erumpunt, arma iacientes, quae paulo ante ad tutelam corporum sumpserant: adeo pavor etiam auxilia formidat. [5] Instabat fugientibus eques a Par- 13
menione missus, et forte in illud [6] cornu omnes fuga abstulerat.

At in dextro Persae Thessalos equites vehementer urgebant. Iamque una ala ipso impetu proculcata 14
erat: cum Thessali, strenue circumactis equis dilapsi, rursus in proelium redeunt, sparsosque et incompositos victoriae fiducia barbaros ingenti caede prosternunt. Equi pariter equitesque Persarum serie 15
laminarum [7] graves, agmen, quod celeritate maxime constat, aegre moliebantur: quippe in circumagendis equis suis Thessali multos [8] occupaverant.

28 Hac tam prospera pugna nuntiata, Alexander, non 16
ante ausus persequi barbaros, utrimque iam victor in-

1 Sabaces. 2 *omittitur* ipsum. 3 *Codd.* quae. 4 patebat ad fugam. 5 formidabat. 6 id. 7 *Codd.* laminarum ob id genus graves. 8 *Codd.* multi.

17 stare fugientibus coepit. Haud amplius regem quam mille equites sequebantur, cum ingens multitudo hostium caderet. Sed quis aut in victoria, aut in fuga copias numerat? Agebantur ergo a tam paucis pecorum modo, et idem metus, qui cogebat fugere, fugientes
18 morabatur. At Graeci, qui in Darei partibus steterant, Amynta duce (praetor hic Alexandri fuerat [1], tunc [2] transfuga) abrupti a ceteris, haud sane fugien-
19 tibus similes evaserant. Barbari longe diversam fugam intenderunt: alii, qua rectum iter in Persidem ducebat, quidam circuitu rupes, [3] saltusque montium occultos petivere, pauci castra Darei.

20 Sed iam illa quoque victor [4] intraverat, omni quidem opulentia ditia. Ingens auri argentique pondus, non belli, sed luxuriae apparatum, diripuerant milites. Cumque plus raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum ava-
21 ritia contempserat. Iamque ad feminas perventum erat: quibus quo cariora ornamenta sunt, violentius detrahebantur, nec corporibus quidem vis ac libido
22 parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, repleverant, [5] nec ulla facies mali deerat, cum per omnes ordines aetatesque victoris crudelitas
23 ac licentia vagaretur. Tunc vero impotentis fortunae species conspici potuit, cum ii, qui cum [6] Dareo tabernaculum exornaverant, omni luxu et opulentia instructum, eadem illa Alexandro, quasi veteri domino reservabant. Namque id solum intactum omiserant milites, ita tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.

24 Sed omnium oculos animosque in semet verterant [7] 29

1 fuit. 2 nunc. 3 *mss.* rupis 4 illa quoque hostis victor. 5 *Ex emend.*, erat castra repleverant. 6 tum. 7 converterant.

captivae mater conjunxque Darei: illa non maiestate solum, sed etiam aetate venerabilis, haec formae pulchritudine, ne [1] illa quidem sorte corruptae. [2] Receperat [3] in sinum filium nondum sextum annum aetatis [4] egressum, in spem tantae fortunae, quantam pater eius paulo ante [5] amiserat, genitum. At in gremio anus aviae iacebant adultae duae virgines, [6] 25
non suo tantum, sed etiam illius maerore confectae. Ingens circa eam nobilium feminarum turba constiterat, laceratis crinibus, abscisaque [7] veste, pristini decoris immemores, reginas dominasque, veris quondam, tunc alienis nominibus invocantes. Illae, suae 26
calamitatis oblitae, in [8] utro cornu Dareus stetisset quae fortuna discriminis fuisset, requirebant. Negabant se captas, si viveret rex. Sed illum equos subinde mutantem longius fuga abstulerat.

In acie autem caesa sunt Persarum peditum cen- 27
tum milia, decem equitum. [9] At a [10] parte Alexandri quattuor et quingenti saucii fuere, ex peditibus triginta omnino et duo [11] desiderati sunt, equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victoria stetit.

30 Rex quidem, [12] Dareum persequendo fatigatus, XII.
postquam [13] et nox appetebat, et consequendi [14] spes non erat, in castra paulo ante a suis capta pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maxime assue- 2
verat,

1 nec. 2 corrupta. 3 acceperat. 4 aetatis annum. 5 paulo ante pater eius. 6 virgines duae. 7 abscissaque. 8 *abest.* 9 decem vero milia interfecta equitum. 10 ex. 11 trig. omnino et duo ex peditibus. 12 *Ex emend., codd.* qui diu, *vulgo, omissa altera vocula,* diu. 13 posteaquam. 14 et eum assequendi.

verat, iussit, quippe summa dumtaxat cutis in femi-
3 ne [1] perstricta non prohibebat interesse convivio: cum
repente e proximo tabernaculo lugubris clamor, bar-
baro ululatu planctuque permixtus, epulantes conter-
ruit. Cohors quoque, quae excubabat ad tabernacu-
lum regis, verita, ne maioris motus principium esset,
4 armare se coeperat. Causa subiti pavoris [2] fuit, quod
mater uxorque Darei cum captivis nobilibus [3] regem,
quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu eiu-
5 latuque deflebant. Unus namque e captivis spadoni-
bus, qui forte ante ipsarum tabernaculum steterat,
amiculum, quod Dareus, sicut paulo ante dictum est,
ne cultu proderetur, abiecerat, in manibus eius, qui
repertum ferebat, agnovit, ratusque interfecto de-
tractum esse, falsum nuntium mortis eius attulerat.
6 Hoc mulierum errore comperto, Alexander fortunae
Darei et pietati earum illacrimasse fertur. Ac primo
Mithrenem, qui Sardis tradiderat, [4] peritum linguae
7 Persicae, [5] ire ad consolandas eas iusserat. Veritus
deinde, ne proditor captivarum iram doloremque re-
novaret, [6] Leonnatum ex purpuratis suis misit, iussum
indicare, falso lamentari eas vivum. [7] Ille cum pau-
cis armigeris in tabernaculum, in quo captivae erant,
8 pervenit, missumque se a rege nuntiare [8] iubet. At
hi, [9] qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere,
rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt,
vociferantes, adesse supremam horam, missosque qui
9 occiderent captas. Itaque, ut quae nec prohibere
possent, nec admittere auderent, nullo responso dato
10 tacitae opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus,

---

[1] femore. [2] pavoris subiti. [3] cum captivis mulieribus nobilibus. [4] prodiderat. [5] Persicae linguae. [6] gravaret. [7] eas Darium vivum. [8] a rege se nuntiari. [9] ii.

expectato diu qui se introduceret,[1] postquam[2] nemo procedere[3] audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat feminas, quod irrupisse, non admissus, videbatur. Ita- 11
que mater et coniunx provolutae ad pedes, orare coeperunt, ut, priusquam interficerentur, Darei corpus ipsis patrio more sepelire permitteret: functas supremo in regem officio impigre sese[4] morituras. Leon- 12
natus, et vivere Dareum, et ipsas non incolumes modo, sed etiam apparatu pristinae fortunae reginas fore. Tum demum Darei mater[5] allevari se passa est.

31 Alexander postero[6] die cum cura sepultis militibus, 13
quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi iubet, matrique Darei permitti, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa pau- 14
cos arta propinquitate coniunctos pro habitu praesentis fortunae humari iussit, apparatum funerum, quo Persae suprema officia celebrarent, invidiosum fore existimans, cum victores haud pretiose cremarentur.

Iamque iustis defunctorum corporibus solutis, prae- 15
mittit ad captivas, qui nuntiarent, ipsum venire: inhibitaque comitantium turba, tabernaculum cum Hephaestione intrat. Is longe omnium amicorum caris- 16
simus erat regi, cum ipso pariter eductus,[7] secretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius ius habebat, quod tamen ita usurpabat, ut magis a rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur; et sicut aetate par erat regi, ita corporis habitu praestabat. Ergo reginae illum esse re- 17
gem[8] ratae, suo more veneratae sunt. Inde ex ca-

---

1 intromitteret. 2 posteaquam. 3 *Codd.* producere *vel* perducere. 4 se impigre 5 Tum mater Darii, *sine* demum. 6 postera. 7 educatus. 8 regem esse.

ptivis spadonibus[1] quis Alexander esset monstrantibus,
Sisygambis advoluta est pedibus eius, ignorationem
nunquam antea visi regis excusans. Quam manu al-
levans rex, *non errasti*, inquit, *mater*, *nam et hic
Alexander est.*

8 Equidem hac continentia animi, si[2] ad ultimum 32
vitae perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem,
quam visus est esse, cum Liberi patris imitaretur
triumphum, usque ab Hellesponto[3] ad Oceanum om-
9 nes gentes victoria emensus. Sic[4] vicisset profecto
superbiam atque iram, mala invicta: sic[4] abstinuis-
set inter epulas caedibus amicorum, egregiosque bello
viros, et tot gentium secus domitores, indicta causa
10 veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se ani-
mo eius superfuderat:[5] itaque orientem eam mode-
rate et prudenter tulit, ad ultimum magnitudinem
eius non cepit.

11 Tunc[6] quidem ita se gessit, ut omnes ante eum
reges et continentia et clementia vinceret.[7] Virgines
reginas[8] excellentis formae tam sancte habuit, quam
12 si eodem quo ipse parente genitae forent: coniugem
eiusdem, quam nulla aetatis suae pulchritudine cor-
poris vicit, adeo ipse non violavit, ut summam adhi-
13 buerit curam, ne quis captivo corpori illuderet:
omnem cultum reddi feminis iussit, nec quicquam ex
pristinae fortunae magnificentia captivis, praeter fidu-
14 ciam, defuit. Itaque Sisygambis, *rex*, inquit, *mereris,
ut ea precemur tibi*, *quae Dareo nostro quondam
precatae sumus: et*, *ut video*, *dignus es*, *qui tantum
regem non felicitate solum*, *sed etiam aequitate supe-*

---

1 spadonibus captivis. 2 Equidem si hac cont. animi. 3 ab Hellesponto usque. 4 *Ex emend. Codd.* si, *vulgo abest.* 5 infuderat. 6 tum. 7 vincerentur. 8 virgines enim regias.

raveris. Tu quidem matrem me et reginam vocas: 25
sed ego me tuam famulam esse confiteor. Et prae-
teritae fortunae fastigium capio, et praesentis iugum
pati possum: tua interest, quantum in nos licuerit,
si id potius clementia, quam saevitia, vis esse testa-
tum. Rex bonum animum habere eas iussit, Darei 26
filium [1] collo suo admovit: atque nihil ille conspectu
tum [2] primum a se visi conterritus, cervicem eius
manibus amplectitur. Motus ergo rex constantia
pueri, Hephaestionem intuens, *quam vellem,* inquit,
Dareus aliquid ex hac indole hausisset!

33 Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripa Pi- 27
nari amnis, Iovi atque Herculi Minervaeque sacratis,
Syriam petit, Damascum, ubi regis gaza erat, Parme-
nione praemisso.

Atque cum [3] praecessisse Darei satrapam com- XI
perisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur,
accersere maiorem manum statuit. Sed forte in 2
exploratores ab eo praemissos incidit natione Mar-
dus, qui ad Parmeniona [4] perductus, litteras ad
Alexandrum a praefecto Damasci missas tradit ei,
nec dubitare eum, quin omnem regiam supellectilem
cum pecunia traderet, adiecit. Parmenio, asservari 3
eo iusso, litteras aperit: in quis erat scriptum, ut ma-
ture Alexander aliquem ex ducibus suis mitteret, cum
manu exigua. [5] Itaque Mardum [6] datis comitibus
ad proditorem remittit. Ille e manibus custodientium 4
lapsus, Damascum ante lucem intrat. Turbaverat ea
res Parmenionis animum insidias timentis, et ignotum
iter sine duce non audebat ingredi: felicitati tamen

---

[1] Darei deinde filium. [2] tunc. [3] Atque is, cum. [4] Parmenionem. [5] *In libris mss. additur* cumque rex tenens ipsum reliquisset. [6] Itaque re cognita Mardum.

regis sui confisus, agrestes, qui duces itineris essent,
excipi iussit. Quibus celeriter repertis, quarto die ad
urbem pervenit, iam metuente praefecto, ne sibi fides
5 habita non esset. Igitur quasi parum munimentis
oppidi fidens, ante solis ortum pecuniam regiam, (ga-
zam [1] Persae vocant,) cum pretiosissimis rerum ef-
ferri iubet, fugam simulans, re vera, ut praedam ho-
sti offerret

6 Multa milia virorum feminarumque excedentem 34
oppido sequebantur, omnibus miserabilis turba, prae-
ter eum, cuius fidei commissa erat. [2] Quippe quo
maior proditionis merces foret, obiicere hosti para-
bat gratiorem omni pecunia praedam, nobiles viros,
praetorum Darei coniuges liberosque, praeter hos
7 Graecarum urbium [3] legatos, quos Dareus velut in
arce tutissima, in proditoris reliquerat manibus. Gan-
gabas Persae vocant humeris onera portantes: hi cum
tolerare [4] non possent, quippe et procella subito ni-
vem effuderat, et humus rigebat gelu, tum astrictas
vestes, quas cum pecunia portabant, auro et purpura
insignes, induunt, nullo prohibere auso, cum fortuna
regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret.
8 Praebuere ergo Parmenioni non spernendi agminis
speciem: qui intentiore cura suos, quasi ad iu-
stum proelium paucis adhortatus, equis calcaria
iubet subdere, [5] et acri impetu in hostem evehi. [6]
9 At illi, qui sub oneribus erant, omissis per metum,
capessunt fugam: armati quoque, qui eos proseque-
bantur, [7] eodem metu arma iactare, ac nota diverti-
10 cula petere coeperunt. Praefectus, quasi et ipse con-
territus, simulans cuncta pavore compleverat. Iace-

---

[1] pecun. regiam, quam gazam. [2] fuerat. [3] urbium Graecarum. [4] cum frigus tolerare. [5] subdere iubet. [6] invehi. [7] persequebantur.

bant totis campis opes regiae, illa pecunia stipendio
ingenti militum praeparata, ille cultus tot nobilium
virorum, tot illustrium feminarum, aurea vasa, aurei
freni, tabernacula regali magnificentia ornata, vehicu- 11
la quoque a suis destituta, ingentis opulentiae plena,
facies etiam praedantibus tristis, si qua res avaritiam
moraretur. Quippe tot annorum incredibili et fidem
excedente fortuna cumulata, tunc alia stirpibus lace-
rata, alia in coenum demersa eruebantur: non suffi-
ciebant praedantium manus praedae.

Iamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum 12
erat: feminae pleraeque parvos trahentes liberos ibant.
Inter quas fuere [1] virgines, Ochi, qui ante Dareum
regnaverat, filiae, olim quidem ex fastigio paterno re-
rum mutatione detractae, sed tum sortem earum cru-
delius aggravante fortuna. In eodem grege uxor quo- 13
que eiusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat
Darei) filia, et coniunx Artabazi, principis purpurato-
rum, et filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi 14
quoque, cui summum imperium maritimae orae rex
dederat, uxor cum filio excepta est, Mentoris filiae
tres, ac nobilissimi ducis Memnonis coniunx et filius.
Vixque ulla domus purpurati expers fuit tantae cla-
dis. [2] Lacedaemonii et [3] Athenienses societatis fide 15
violata Persas secuti: Aristogiton, Dropides et Iphi-
crates, inter Athenienses genere famaque longe cla-
rissimi, Lacedaemonii Pausippus et Onomastorides,
cum Monimo et Callicratide, hi [4] quoque domi no-
biles. Summa pecuniae signatae fuit talentum [5] duo 16
milia et sexcenta, [6] facti argenti pondus quingenta
aequabat. Praeterea triginta milia hominum, cum

---

[1] Inter quas tres fuere. [2] fuit tantae cladis expers. [3] Lacedaemonii quoque et. [4] ii. [5] talentorum. [6] sexaginta.

septem milibus iumentorum, dorso onera portantium,
17 capta sunt. Ceterum tantae[1] fortunae proditorem superi ultores[2] celeriter debita poena persecuti sunt. Namque unus e consciis eius, credo, regis vicem etiam in illa sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Dareum tulit, opportunum solatium prodito: quippe et ultus inimicum erat, et nondum in omnium animis memoriam maiestatis suae exolevisse cernebat.

---

1 Ceterum dii tantae. 2 *Ex emendat. Codd.* sepulturae, *quod in edd. cancellis circumscribitur.*

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

(1) Darius ad Issum victus, collectis copiarum reliquiis, Euphraten superat: Alexander Parmenione Coelesyriae praesidere iusso, Phoenicum urbes Aradum et Marathum in deditionem accipit. (2) Ad Marathum castra habenti afferuntur Darii litterae de reddendis captivis societateque iungenda superbe scriptae. Quibus respondet Alexander magnifice, crimen belli iniuste coepti, in illum reiiciens. (3) Procedenti deinde Byblus et Sidon traduntur. Huius quidem urbis rex Strato dignitate se abdicare iubetur, qua nemo ipsis Sidoniis dignior videtur, quam Abdalonimus quidam, pauper sed e regio genere. (4) Is, diu cunctatus, regem tandem se renuntiari patitur, et ab ipso Alexandro modestiae et continentiae causa ornatur.

(5) Interea Amyntas transfuga cum Graecis mercenariis post pugnam Issicam Tripoli Cyprum, inde in Aegyptum transmiserat, eam terram sibi occupare festinans. Sed cum initio res prospere cecidissent, mox Memphim obsidens una cum suis a praefecto Darii caesus est. (6) Res in Asia minore a praetoribus Persicis infeliciter geritur, classis vero Persarum Andrum Siphnumque insulas tenet, suspensis Graecorum et Cretensium animis ad eventum maioris belli.

(7) Tyrii, opulentissimi Phoenicum, Alexandrum Herculi sacrificaturum, intra moenia recipere recusant, et obsidionem ferre malunt, (8) a continenti satis lato freto dirempti et Carthaginiensium auxilio freti. (9) Belli apparatum expediunt, ominibus ancipitibus confirmantur, caduceatores etiam contra ius gentium interficiunt. (10) Urbs igitur oppugnari coepta est, (*extremo anno ante Chr. nat.* 333) moles, quae insulam continenti adiungeret, iacitur. (11) Id opus, quo longius a litore ducitur, eo difficilius fit. Adversus incessentes Tyrios coria obtenduntur munientibus, turres excitantur. Ipse rex, copiis divisis, agrestes Arabes in Libano (Antilibano) monte aggreditur. (12) Interea Tyrii, nave oneraria aridis sarmentis aliisque rebus igni spargendo idoneis referta et ad molem compulsa, turres incendunt, opus paene totum diruunt. (13) Novam molem orditur Alexander, classem etiam Cypriorum et ipsorum Phoenicum, iam partibus accedentium, colligit, Tyrias naves intra portum compellit. (14) Iam e navibus moenia oppugnantur, iunctis quadriremibus et pontibus constratis, sed tempestas tamen Tyrios adiuvat. (15) Legati Carthaginiensium auxilii spem auferunt, nihilo tamen magis Tyrii desperant, deorum opem superstitiose paciscentes. (16) Nova etiam auxilia imminens necessitas docet. (17) Plures naves admovet Alexander, eodem augurio animi et Macedonum et Tyriorum, ut fere fit, confirmantur. (18) Pugna navalis committitur, cuius ad extremum victores fiunt Macedones, et (19) tertio die post, impetu undique facto, urbs expugnatur, victoribus exacerbatis saevientibus, (20) septimo mense postquam oppugnari coepta est (*medio anno a Chr. nat.* 332, *mense Attico Hecatombaeone.*)

(21) Afferuntur alterae litterae a Dario, quibus filiae matrimonium et Asiam cis Halyn Alexandro offert: respondet hic irridens muneris vilitatem. (22) Praefecti provinciarum instituuntur. Graeci ludis Isthmiis Alexandro coronam auream decernunt. (23. 24.) Res interim in Asia minore et insulis gestae enarrantur. Chios occupata, Mitylene dedita erat, capti Pharnabazus dux et Aristonicus tyrannus. (25) Darius bellum strenue parat, Besso, Bactrianorum satrapa, accersito, quarum rerum omnium ignarus Alexander (26) Gazam, urbem extremam Aegyptum versus, obsidet. Oppugnatio cum parum procederet, rex corona urbem capere statuit,

sed ab Aristandro vate deterritus, exercitum recipit. (27) Oppidani erumpunt, pugna facta Alexander vulneratur. (28) Tandem urbem, subruto muro, Macedones intrant, Betis praefectus, egregia pugna edita, captus supplicio crudeli afficitur.

(29) Septimo die Gaza profectus ad fines Aegypti pervenit. Et incolae et praesidia Persica eius fidei sese permittunt. Nilo subvectus interiora regionis perlustrat, cumque Iovis Hammonis templum adire statuisset, (30) secundo amne ad Mareotin descendit et per solitudines molesto itinere (*media hieme anni incip.* 331 *a Chr.*) ad sedem dei penetrat. (31) Describitur ea regio et sacrum nemus. (32) Alexander Iovis filius ab oraculo appellatur, et divino honore coli se patitur. (33) In Aegyptum reversus Alexandriam condit, Memphim petit, res Aegypti componit.

(34) Inde adversus Darium proficiscens (*incipiente vere anni* 331) ob Hectoris mortem dolore afficitur. Samaritas in Syria male parentes ulciscitur, (*Tyri*) de postulatis sociorum Graecorum statuit. (35) Darius copias Babylone collectas instruit ac diligenter armat, (36) per Mesopotamiam profectus, Tigri superato, Arbelis impedimenta relinquit, locum trans Lycum amnem prope alterum amnem Bumadum (*vicumque Gaugamela*) proelio aptissimum legit, equestres copias hostium agmini obiicit. (37) Alexander cum Euphraten ponte traiecisset (*media aestate*), Mazaeo Persici equitatus praefecto fugato ad Tigrim pervenit, (38) eumque feliciter audax nemine prohibente vadis superat. (39) Cum ibi stativa haberet, luna deficiens animos Macedonum terruit, quem metum cum vatum interpretatione ad tempus apta discussisset, (40) adversus Darium duxit, Persarum equites refugientes et vicos incendentes persequens. (41) In illo itinere Darii captiva coniunx mortua est, lugente Alexandro. (42) Spadonum unus id factum Dario nuntiavit, ac suspiciones regis de male habita uxore sustulit; (43) eaque opportunitate usus Darius denuo legatos de pace misit, terras usque ad Euphraten pro dote filiae offerens. (44) Consuluit ea de re Alexander amicos, sed Parmenionis consilio spreto, bello opus esse respondit. (45) Instruit Darius aciem paulumque progressus hostes expectat. (46) Macedones subitus pavor invadit; collem opportunum occupant, sed a rege intra castra tenentur.

(47) Alexander ipse dubius de eventu pugnae consilium adhibet, nocturnum impetum non probat, proelium decernit. (48) Ambo reges noctem inter suos solliciti agunt, Alexandrum cum diu secum deliberasset (49) somnus usque ad multam lucem oppressum tenuit. A Parmenione excitatus (50. 51.) aciem diligentissime instruit, quae facienda, quae cavenda sint praecipit, (52) duces militesque interequitans alloquitur, vanum metum demit, se intueri iubet, necessitatem vincendi ostendit. (53. 54. 55.) Etiam Darius suorum animos excitat, quo reducti sint, et quam spem boni eventus habeant ostendens, obsecrans denique et obtestans. (56) Pugnae initium (*Calendis Octobr. a.* 331) fit a curribus falcatis, equites Persici impedimenta Macedonum diripiunt, captivos liberant. (57) Curruum pugna improspera, sed apud impedimenta Persae rem felicius gerunt. (58) Ipse rex in hostes ubi Darius constitit invehitur, acerrima pugna fit circa reges. (59) Omine quoque adiuti vincunt Macedones, Darius falso occisus creditur et fuga suorum abripitur. Strenue insequitur Alexander, (60) sed desistit a persecutione, cum laevum cornu suum in pugna laborare audit. Sed iam ipse Parmenio Mazaeum repulerat. (61) Darius Lycum amnem ponte transgressus Arbela pervenit, ceterorum Persarum praeceps ac miserabilis fuga describitur. (62) Alexander usque ad eundem pontem victos persecutus revertitur, et in ipso reditu gravi periculo defungitur. (63) De numero caesorum et virtute cum ipsius regis tum principum ducum exponitur.

1. DAREUS tanti modo exercitus rex, qui triumphan- 1
tis magis, quam dimicantis modo, curru sublimis
inierat proelium, per loca, quae prope immensis
agminibus impleverat, [1] iam inania et ingenti solitu-
2 dine vasta, fugiebat. Pauci regem sequebantur: nam
nec eodem omnes fugam intenderant, et deficientibus
equis cursum eorum, quos rex subinde mutabat, ae-
3 quare non poterant. Onchas [2] deinde pervenit, ubi
excepere eum Graecorum quattuor milia, quibuscum [3]

---

[1] compleverat. [2] Unchas. [3] *e coniect. Vulgo* cum quibus, *sed codd.* iam regius tum ad Euphr. cont.

ad Euphraten contendit, id demum credens fore ipsius, quod celeritate praecipere[1] potuisset.

At Alexander Parmenionem, per quem apud Da- 4
mascum recepta erat praeda, iussum eam ipsam et captivos diligenti asservare custodia, Syriae, quam Coelen vocant, praefecit. Novum imperium Syri, non- 5
dum belli cladibus satis domiti, aspernabantur: sed celeriter subacti obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur regi. Maritimam tum oram 6
et pleraque longius etiam a mari recedentia rex eius insulae Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon.

2 Ibi illi litterae a Dareo redduntur, quibus ut su- 7
perbe scriptis vehementer offensus est. Praecipue eum movit, quod Dareus sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat au- 8
tem magis quam petebat, ut accepta pecunia, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi et[2] coniugem liberosque restitueret: de regno aequo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem 9
pati potuisset, contentus patrio, cederet alieni imperii finibus: socius amicusque esset. In ea se fidem et dare paratum et accipere.

Contra Alexander in hunc maxime modum re- 10
scripsit: *Rex Alexander Dareo. Cuius[3] nomen sumpsisti, Dareus Graecos, qui oram Hellesponti tenent, coloniasque Graecorum Ionias, omni clade vastavit, cum magno deinde exercitu mare traiecit, illato Macedoniae et Graeciae bello. Rursus Xerxes[4] gentis* 11
eiusdem, ad oppugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: qui navali proelio victus, Mardo-

---

[1] praeripere. [2] ac. [3] Dareo. Celes, cuius.
[4] rursus rex Xerxes.

nium tamen reliquit in Graecia, ut absens quoque po-
12 *pularetur urbes, agros ureret. Philippum vero pa-*
rentem meum quis ignorat ab his interfectum esse,
quos ingentis pecuniae spe sollicitaverant vestri? Im-
pia enim bella suscipitis, et cum habeatis arma, lice-
mini [1] *hostium capita: sicut tu proxime talentis mille,*
13 *tanti exercitus rex, percussorem in me emere voluisti.*
Repello igitur bellum, non infero. Et Dii [2] *quoque*
pro meliore stant [3] *causa; magnam partem Asiae in*
dicionem redegi meam, te ipsum acie vici. Quem et-
si nihil a me impetrare oportebat, utpote qui ne belli
quidem in me iura servaveris, tamen si veneris sup-
plex, et matrem et coniugem et liberos sine pretio
14 *recepturum esse* [4] *promitto. Et vincere et consulere*
victis scio. Quod si te committere nobis [5] *times, da-*
bimus fidem, impune venturum. De cetero, cum mihi
scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo
scribere. Ad hanc perferendam Thersippus est missus. [6]

15 Ipse in Phoenicen descendit, [7] et oppidum Byblon 3
traditum recepit. Inde ad Sidona ventum est, urbem
16 vetustate famaque conditorum inclitam. Regnabat in
ea Strato, Darei opibus adiutus, sed quia deditionem
magis popularium, quam sua sponte fecerat, regno vi-
sus indignus, Hephaestionique permissum, ut, quem
17 eo fastigio Sidonis [8] dignissimum arbitraretur [9] con-
stitueret regem. Erant Hephaestionis [10] hospites clari
inter suos iuvenes: qui facta ipsis potestate regnandi,
negaverunt, quemquam patrio more in id fastigium
18 recipi, nisi regia stirpe ortum. Admiratus Hephae-

---

1 licitamini. 2 diis. 3 stantibus. 4 recepturum t e esse. 5 nobis committere. 6 *abest.* 7 in Phoenicem d e i n d e descendit. 8 Sidones. 9 arbitrarentur. 10 Hephaestioni.

stion [1] magnitudinem animi spernentis, quod alii per ignes ferrumque peterent, *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quanto maius esset regnum fastidire, quam accipere. Ceterum date aliquem regiae stirpis, qui meminerit, a vobis acceptum habere se regnum.* Atque [2] illi, cum multos 19
imminere tantae spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potiorem quam Abdalonimum [3] quendam, longa quidem cognatione stirpi regiae annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exigua colentem stipe. Causa ei paupertatis, sicut 20
plerisque, probitas erat: intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat.

4 Subito deinde, de quibus ante dictum est, cum 21
regiae vestis insignibus hortum intrant, quem forte steriles herbas eligens Abdalonimus repurgabat. Tum[4] 22
rege eo salutato, alter ex his: *Habitus*, inquit, *hic, quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est. Ablue corpus illuvie aeternisque sordibus squalidum: cape regis animum, et in eam fortunam, qua dignus es, istam continentiam perfer.* [5] *Et cum in regali solio residebis, vitae necisque omnium civium dominus, cave obliviscaris huius [status]*,[6] *in quo accipis regnum, immo hercule, propter quem.* Somnio similis res Abdalonimo videbatur: interdum, 23
satisne sani essent, qui tam proterve sibi illuderent, percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, et iniecta vestis purpura auroque distincta, et fides

---

1 Hephaestio. 2 At. 3 Abdolominum, *item sic postea.* 4 tunc.
5 profer. 6 *sine uncis, qui indicant non constare de fide eius vocis.*

a iurantibus facta, serio iam rex, iisdem comitantibus in regiam pervenit.

24 Fama deinde, [1]) ut solet, strenue tota urbe discurrit: aliorum studium, aliorum indignatio eminebat: ditissimus quisque humilitatem inopiamque eius apud
25 amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum rex protinus iussit, diuque contemplatus, *corporis*, inquit, *habitus famae generis non repugnat: sed libet scire, inopiam qua patientia tuleris?* Tum ille, *utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati possim! hae manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit.*
26 Magnae indolis specimen ex hoc sermone Abdalonimi cepit. Itaque non Stratonis modo regiam supellectilem attribui ei iussit, sed pleraque etiam ex Persica praeda, regionem quoque urbi appositam dicioni eius adiecit.

27 Interea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro 5
transfugisse diximus, cum quattuor milibus Graecorum, ipsum ex acie persecutis, fuga Tripolin [2] pervenit. Inde in naves militibus impositis Cyprum transmisit, et cum in illo statu rerum id quemque, quod occupasset, habiturum arbitraretur, velut certo iure possessum, Aegyptum petere decrevit: utrique regi hostis, et semper ex ancipiti mutatione temporum
28 pendens. Hortatusque milites ad spem tantae rei, docet, Sataccm [3] praetorem Aegypti cecidisse in acie, Persarum praesidium et sine duce esse, et invalidum, Aegyptios, semper praetoribus eorum infestos, [4] pro
29 sociis ipsos, non pro hostibus aestimaturos. Omnia experiri necessitas cogebat: quippe cum primas spes fortuna destituit, futura praesentibus videntur esse potiora. Igitur conclamant, duceret quo videretur. At-

---

1 *abest.* 2 Tripolim. 3 Sabacem. 4 infensos.

que ille utendum animis dum spe calerent ratus, ad
Pelusii ostium penetrat, simulans a Dareo se esse
praemissum. Potitus ergo Pelusii, Memphin [1] copias 30
promovit: ad cuius famam Aegyptii, vana gens, et no-
vandis quam gerendis aptior rebus, ex suis quique [2]
vicis urbibusque hoc ipsum [3] concurrunt, ad delenda
praesidia Persarum. Qui territi, tamen spem retinen-
di [4] Aegyptum non omiserunt. [5] Sed eos Amyntas, 31
proelio superatos, in urbem compellit, castrisque po-
sitis victores ad populandos agros, velut in medio po-
sitos, hostium cuncti agebantur. [6] Itaque Mazaces, 32
quamquam infelici proelio suorum animos territos
esse cognoverat, tamen palantes et victoriae fiducia
incautos ostentans, perpulit ne dubitarent ex urbe
erumpere, et res amissas recuperare. Id consilium 33
non ratione prudentius, quam eventu felicius fuit: ad
unum omnes cum ipso duce occisi sunt. Has poenas
Amyntas utrique regi dedit, nihilo magis ei, ad quem
transfugerat, fidus, quam illi quem deseruerat.

6 Darei praetores, qui proelio apud Isson superfue- 34
rant, cum omni manu, quae fugientes secuta erat,
assumpta etiam Cappadocum et Paphlagonum iuven-
tute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus, prae- 35
tor Alexandri, Lydiae praeerat: qui, quamquam ple-
rosque militum ex praesidiis ad regem dimiserat, ta-
men barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem
illic quoque fortuna partium fuit: tribus proeliis alia
atque alia regione commissis, Persae funduntur. Eo- 36
dem

---

1 Memphim. 2 quisque. 3 ad hoc ipsum. 4 obtinendi. 5 amiserunt. 6 *De coniectura, Codd.* positis dis hostium cuncta. *Vulg.* victores ad populandos agros e d u x i t, a c velut in medio positis omnibus hostium cuncta agebantur.

dem tempore classis Macedonum ex Graecia accita, Aristomenen, qui ad Hellesponti oram recuperandam a Dareo erat missus, captis eius aut mersis navibus
37 superat. A Milesiis deinde Pharnabazus praefectus Persicae classis pecunia exacta, et praesidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, et inde Siphnum petiit. Has [1] quoque insulas praesidiis occupat, pecunia multat.

38 Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europae Asiaeque regibus in spem totius orbis occupandi gerebatur, Graeciae quoque et Cretae arma commove-
39 rat. Agis, Lacedaemoniorum rex, octo milibus Graecorum, qui ex Cilicia profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniae praefecto mo-
40 liebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum praesidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina, unum certamen, ex quo cetera pendebant, intuente fortuna.

II. Iam tota Syria, iam Phoenice quoque, excepta Ty- 7
ro, Macedonum erat [2], habebatque rex castra in con-
2 tinenti, a quo urbem angustum fretum dirimit. Tyros, et magnitudine [3] et claritate ante omnes urbes Syriae Phoenicesque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quam imperium. Coronam igitur auream donum [4] legati afferebant, commeatusque large et hospitaliter ex oppido advexerant.[5] Ille dona, ut ab amicis, accipi iussit, benigneque lega-
3 tos allocutus, Herculi, quem praecipue Tyrii colerent, sacrificare velle se dixit: Macedonum reges credere, ab illo deo ipsos genus ducere, se vero ut id faceret
4 etiam oraculo monitum. Legati respondent, esse tem-

---

1 Eas. 2 erant. 3 Tyrus et claritate et magnitudine. 4 legati donum. 5 adduxerant.

plum Herculis extra urbem, in ea sede,[1] quam Pa-
laetyron ipsi vocent:[2] ibi regem deo sacrum rite fa-
cturum. Non tenuit iram, cuius[3] alioqui potens non 5
erat. Itaque, *vos quidem*, inquit, *fiducia loci, quod*
insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis:
sed brevi ostendam in continenti vos esse. Proinde
sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugna-
turum. Cum hoc responso dimissos monere [amici][4] 6
coeperunt, ut regem, quem Syria, quem Phoenice
recepisset, ipsi quoque urbem intrare paterentur. At 7
illi, loco satis fisi, obsidionem ferre decreverant.[5]

8 Namque urbem a continenti quattuor stadiorum fre-
tum dividit: Africo maxime obiectum, crebros ex al-
to fluctus in litus evolvit.[6] Nec accipiendo operi, 8
quo Macedones continenti insulam iungere parabant,
quicquam magis, quam ille ventus obstabat. Quippe
vix leni et tranquillo mari moles agi possunt, Africus
vero prima quaeque congesta pulsu illisa mari sub-
ruit: nec ulla tam firma moles est, quam non
exedant undae et[7] per nexus operum manantes, et,
ubi acrior flatus existit,[8] summi operis fastigio su-
perfusae. Praeter hanc difficultatem haud minor alia 9
erat: muros turresque urbis praealtum mare ambie-
bat: non tormenta nisi e navibus procul excussa mit-
ti,[9] non scalae moenibus applicari poterant: prae-
ceps in salum murus pedestre interceperat iter: naves
nec habebat rex, et, si admovisset, pendentes et in-
stabiles missilibus arceri poterant.

Inter quae parva dictu res Tyriorum fiduciam ac- 10
cendit. Carthaginiensium legati ad celebrandum sa-

---

1 in eam sedem. 2 vocant. 3 iram Alexander, cuius.
4 *sine uncis, malae fidei indicibus.* 5 decreverunt.
6 evolvens. 7 *abest.* 8 extitit. 9 emitti.

crum anniversarium [1] more patrio tunc venerant:
quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, semper pa-
11 rentum loco culti. Hortari ergo Poeni coeperunt,
ut obsidionem forti animo paterentur; brevi Cartha-
gine auxilia ventura. Namque ea tempestate magna
ex parte Punicis classibus maria obsidebantur.

12 Igitur bello decreto, per muros turresque tor- 9
menta disponunt, arma iunioribus dividunt, opifices, [2]
quorum copia urbs abundabat, in officinas distri-
buunt. Omnia belli apparatu strepunt: ferreae quo-
que manus, (Harpagonas vocant,) quas operibus ho-
stium iniicerent, corvique et alia tuendis urbibus
13 excogitata praeparabantur. Sed cum fornacibus fer-
rum, quod excudi oportebat, impositum esset, admo-
tisque follibus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi
sub ipsis flammis extitisse dicuntur: idque omen in
14 Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedo-
nas quoque cum forte panem quidam militum fran-
gerent, [3] manantis sanguinis guttas notaverunt. Ter-
ritoque rege, Aristander, peritissimus vatum, [4] si ex-
trinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futu-
rum, ait: [5] contra, cum ab interiore parte manaverit,
urbi, quam obsidere destinassent, exitium portendere.
15 Alexander cum et classem procul haberet, et longam
obsidionem magno sibi ad cetera impedimento vide-
ret fore, caduceatores, qui ad pacem eos compelle-
rent, misit: quos Tyrii contra ius gentium occisos
praecipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam in-
digna morte [6] commotus, urbem obsidere statuit.

16 Sed ante iacienda moles erat, quae continenti ur- 10
bem [7] committeret. Ingens ergo animos militum de-

---

1 anniversarium sacrum. 2 opificesque. 3 frangeret.
4 *additur* respondit. 5 *abest.* 6 nece.
7 urbem continenti.

speratio incessit, cernentium profundum mare, quod
vix divina ope posset impleri: quae saxa tam vasta,
quas tam proceras arbores posse reperiri? exhaurien-
das esse regiones, ut illud spatium exaggeraretur: [1]
exaestuare semper fretum, quoque artius volutetur
inter insulam et continentem, hoc acrius furere. At 17
ille haudquaquam rudis pertractandi [2] militares ani-
mos, speciem sibi Herculis in somno oblatam esse
pronuntiat, dextram porrigentis: illo duce, illo ape-
riente in urbem intrare se visum. Inter haec cadu-
ceatores interfectos, gentium iura violata referebat:
unam esse urbem, quae cursum victoris morari ausa
esset. Ducibus deinde negotium datur, ut suos quis- 18
que castiget: satisque omnibus stimulatis, opus orsus
est. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro ve-
tere praebente: materies ex Libano monte ratibus et
turribus faciendis advehebatur. [3] Iamque a fundo 19
maris in altitudinem modicam [4] opus creverat, [5] non-
dum tamen aquae fastigium aequabat: [6] cum Tyrii, 20
parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant,
illos armis inclitos dorso sicut iumenta onera gestare:
interrogabant etiam, num maior Neptuno Alexander
esset? [7] Haec ipsa insectatio alacritatem militum ac-
cendit.

11 Iamque paulum [8] moles aqua [9] eminebat, et simul 21
aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur: cum
Tyrii magnitudine molis, cuius incrementum eos an-
tea [10] fefellerat, conspecta, levibus navigiis nondum

---

1 aggeraretur, *tum additur* et. 2 tractandi. 3 vehebatur. 4 montis. 5 excreverat. 6 *Huc adiicitur, quod nos codicibus obsecuti aliquanto post collocavimus* et quo longius moles agebatur a litore, hoc magis quicquid in gerebatur, praealtum absorbebat mare. 7 esset Alex. 8 paululum. 9 aquam. 10 ante.

commissum opus circumire coeperunt, missilibus quo-
22 que eos, [1] qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, cum et removere et appellere scaphas in expedito esset, ad curam semet ipsos tuendi ab opere converterant: et quo longius moles agebatur a litore, hoc magis quicquid ingerebatur
23 praealtum absorbebat mare. [2] Igitur rex munientibus coria velaque iussit obtendi, ut extra teli iactum [3] essent: duasque turres ex capite molis erexit, e quibus
24 in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contra Tyrii navigia procul a conspectu hostium litori appellunt, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes incompositos Macedonas adorti [4], triginta fere interfi-
III. ciunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coëgit: et ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccan [5] Craterumque praefecit, ipse cum expedita manu Arabiam petiit.

2 Inter haec Tyrii navem magnitudine eximia, saxis 12
arenaque a puppi oneratam, ita ut multum prora emineret, bitumine ac sulphure illitam remis concitaverunt; et cum magnam vim venti vela quoque concepissent, celeriter ad molem successit: tum [6] prora
3 eius accensa, remiges desiluere [7] in scaphas, quae ad hoc ipsum praeparatae sequebantur. Navis autem igne concepto latius fundere incendium coepit, quod, priusquam posset occurri, turres et cetera opera in capite molis posita comprehendit. At qui desiluerant
4 in parva navigia, faces, et quicquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Iamque non modo

---

1 eos quoque. 2 *totum hoc colon hinc abest.* 3 ictum. 4 aggressi. 5 Perdiccam. 6 tunc. 7 desiliere, *item paulo post.*

Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant
rant ignem: cum hi, qui in turribus erant, partim
haurirentur incendio, partim armis omissis, in mare
semet ipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos, 5
quam interficere mallent, natantium manus stipitibus
saxisque lacerabant, donec debilitati impune navigiis
excipi possent. Nec incendio solum opera consum- 6
pta, sed forte eodem die vehementior ventus totum [1]
ex profundo mare illisit in molem, crebrisque flucti-
bus compages operis verberatae laxavere, [2] saxaque
interfluens [3] unda medium opus rupit. Prorutis igi- 7
tur lapidum cumulis, quibus iniecta terra sustineba-
tur, praeceps in profundum ruit, tantaeque molis vix
ulla vestigia invenit Arabia rediens Alexander.

13 Hic, quod in adversis rebus solet fieri, alius in
alium culpam referebant, [4] cum omnes verius de sae-
vitia maris queri possent. Rex novi operis molem or- 8
sus, in adversum ventum non latere, sed recta fronte
direxit: ea [5] cetera opera, velut sub ipsa [6] latentia,
tuebatur: latitudinem quoque aggeri adiecit, ut turres
in medio excitatae [7] procul teli iactu abessent. Totas 9
autem arbores cum ingentibus ramis in altum iacie-
bant, deinde saxis onerabant, rursusque [8] cumulo eo-
rum alias arbores iniiciebant, tum humus aggeraba-
tur, [9] superque alia strue saxorum arborumque cu-
mulata, velut quodam nexu continens opus iunxe-
rant.

Nec Tyrii, quicquid ad impediendam molem exco-
gitari poterat, segniter exequebantur. Praecipuum au- 10

[1] motum, *quod de coni. fuerat.* [2] verberatae se laxavere. [3] interluens. [4] referebat. [5] quod. [6] ipso. [7] erectae. [8] rursus. [9] aggerebatur.

xilium erat, qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falcibus palmites arborum eminentium ad se trahentes, quae ubi secutae erant, pleraque secum in profundum dabant: tum levatos onere stipites truncosque arborum haud aegre moliebantur: deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur.

11 Aegro animi Alexandro, nec [1] perseveraret, an abiret satis certo, [2] classis Cypro advenit, eodemque tempore Cleander cum Graecis militibus in Asiam nuper advectus. Centum et octoginta navigia [3] in duo dividit cornua: laevum Pnytagoras, rex Cypriorum, cum Cratero tuebatur, Alexandrum in dextro
12 quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quamquam classem habebant, ausi navale inire certamen: tris omnino [4] ante ipsa moenia opposuerunt, quibus rex invectus, ipsas demersit.

13 Postera die classe ad moenia admota, undique tor- 14
mentis et maxime arietum pulsu muros quatit: quos Tyrii raptim obstructis saxis refecerunt, interiorem quoque murum, ut, si prior fefellisset, illo se tueren-
14 tur, undique orsi. Sed undique vis mali urgebat: moles intra teli iactum erat, classis moenia circumibat, terrestri simul navalique clade obruebantur. Quippe binas quadriremes Macedones inter se ita iunxerant, ut prorae cohaererent, puppes intervallo,
15 quantum capere poterant, distarent. Hoc puppium intervallum antennis asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis, qui militem sustinerent, impleverant: sic instructas quadriremes ad urbem

---

[1] et utrum. [2] incerto. [3] *De coni. Codd.* navigium, *vulgo* navium classem. [4] triremes omnes.

agebant: inde missilia in propugnantes ingerebantur tuto, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, 16
cum classem, sicuti dictum est paratam, circumire muros iubet, iamque naves urbi undique admovebantur, et Tyrii desperatione torpebant: cum subito spissae nubes intendere se coelo, et quicquid lucis internitebat effusa caligine extinctum est. Tum inhor- 17
rescens mare paulatim levari, deinde, acriore [1] vento concitatum, fluctus ciere, et inter se navigia collidere. Iamque scindi coeperunt [2] vincula, quibus connexae quadriremes erant, ruere tabulata, et cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere. Neque 18
enim conserta navigia ulla ope in turbido regi poterant: miles ministeria nautarum, remex [3] militis officia turbabat; [4] et, quod in eiusmodi [5] casu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores, alias imperare soliti, tum metu mortis iussa exequebantur. Tandem remis pertinacius everberatum mare veluti eripientibus navigia classicis cessit, appulsaque sunt litori, lacerata pleraque.

15 Iisdem forte diebus [6] Carthaginiensium legati tri- 19
ginta superveniunt, magis obsessis solatium, quam auxilium: quippe domestico bello Poenos impediri, nec de imperio, sed pro salute dimicare, nuntiabant. Sy- 20
racusani tum [7] Africam urebant, et haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen defecere animis Tyrii, quamquam ab ingenti spe destituti erant; sed coniuges liberosque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortius quicquid accideret laturi, si carissimam sui partem extra sortem periculi communis [8] habuissent. Cumque unus e civibus in contione [9] 21

[1] acriori. [2] coeperant. [3] remiges. [4] turbabant.
[5] huiusmodi. [6] diebus forte. [7] tunc.
[8] communis periculi sortem. [9] civib. concioni.

indicasset, oblatam esse per somnum sibi speciem Apollinis, quem eximia religione colerent, urbem deserentis, molemque a Macedonibus in salo iactam [1]
22 in silvestrem saltum esse mutatam: quamquam auctor levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aurea catena devinxere simulacrum, araeque Herculis, cuius numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo deo Apollinem retenturo. [2] Syracusis id simulacrum devexerant Poeni, et in maiore locaverant patria, multisque aliis spoliis urbium a semet captarum non Carthaginem magis, quam Tyrum or-
23 naverant. Sacrum quoque, quod equidem [3] diis minime cordi esse crediderim, multis saeculis intermissum repetendi auctores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur: quod sacrilegium verius quam sacrum Carthaginienses, a conditoribus traditum, usque ad excidium urbis suae fecisse dicuntur. Ac nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset.

24 Ceterum efficacior omni arte necessitas [4] non usi- 16
tata modo praesidia, sed quaedam etiam nova admonuit. Namque ad implicanda navigia, quae muros subibant, validis asseribus [corvos et ferreas manus] [5] illigaverant, ut, cum tormento asseres promovissent,
25 subito laxatis funibus iniicerent. Unci quoque et falces, ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos vero aereos [6] multo igne torrebant, quos repletos fervida arena coenoque decocto e muris subito devolvebant.

---

1 iactam in salo. 2 retenturi. 3 quidem. 4 imminens necessitas. 5 corvos et ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, *et sine cancellis indicantibus ea verba in codicibus non esse inventa.* 6 aeneos.

Nec ulla pestis magis timebatur: quippe ubi loricam 26
corpusque fervens arena penetraverat, nec ulla vi ex-
cuti poterat, et quicquid attigerat perurebat, iacien-
tesque arma, laceratis omnibus, quis protegi pote-
rant, vulneribus inulti patebant: corvi vero et ferreae
manus tormento remissae [1] plerosque rapiebant.

17 Hic rex fatigatus statuerat soluta obsidione Aegy- IV.
ptum petere. Quippe cum Asiam ingenti velocitate [2]
percurrisset, circa muros unius urbis haerebat, tot
maximarum rerum opportunitate dimissa. Ceterum 2
tam discedere irritum, quam morari pudebat; famam
quoque, qua plura quam armis everterat, ratus levio-
rem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reli-
quisset. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures
naves admoveri iubet, delectosque militum imponi.
Et forte belua inusitatae magnitudinis, super ipsos flu- 3
ctus dorso eminens, ad molem, quam Macedones ie-
cerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque flucti-
bus allevans semet, utrimque conspecta est: deinde a
capite molis rursus alto se immersit, ac modo super 4
undas eminens magna sui parte, modo superfusis flu-
ctibus condita, haud procul munimentis urbis emer-
sit. Utrisque laetus fuit beluae aspectus: Macedones 5
iter iaciendo operi monstrasse eam augurabantur,
Tyrii Neptunum, occupati maris vindicem, abripuisse [3]
beluam, ac molem brevi profecto ruituram. Laeti-
que omine eo ad epulas dilapsi oneravere se vino, quo
graves orto sole navigia conscendunt, redimita flori-
bus coronisque: [4] adeo victoriae non omen modo,
sed etiam gratulationem praeceperant.

18 Forte rex classem in diversam partem agi iusse- 6

---

1 tormentis emissae. 2 celeritate. 3 arripuisse.
4 coronis floribusque.

rat, triginta minoribus navigiis relictis in litore: e qui-
bus Tyrii duobus captis, cetera ingenti terruerunt [1]
metu, donec, suorum clamore audito, Alexander clas-
7 sem litori, a [2] quo fremitus acciderat, admovit. Pri-
ma e [3] Macedonum navibus quinqueremis velocitate
inter ceteras eminens occurrit, quam ut conspexere
Tyriae [4], duae ex [5] diverso in latera eius invectae
sunt, in quarum alteram quinqueremis eadem conci-
tata et ipsa rostro icta est, et illam invicem tenuit.
8 Iamque ea, quae non cohaerebat, libero impetu eve-
cta, in aliud quinqueremis latus invehebatur, cum op-
portunitate mira triremis e classe Alexandri in eam
ipsam, quae quinqueremi imminebat, tanta vi im-
pulsa est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur
9 e puppi. Plures deinde Macedonum naves superve-
niunt, et rex quoque aderat: cum Tyrii inhibentes
remis aegre evellere navem, quae haerebat, portum-
que omnia simul navigia repetunt. Confestim rex in-
secutus portum quidem intrare non potuit, cum pro-
cul e muris missilibus summoveretur, naves autem
omnes fere aut demersit, aut cepit.

10 Biduo deinde ad quietem dato militibus, iussisque 19
et classem et machinas pariter admovere, ut undi-
que [6] territis instaret, ipse in altissimam turrem ascen-
11 dit, ingenti animo, periculo maiore. Quippe regio
insigni et armis fulgentibus conspicuus, unus praeci-
pue telis petebatur. Et digna prorsus spectaculo edi-
dit: multos e muris propugnantes hasta transfixit,
quosdam etiam cominus gladio clypeoque impulsos
praecipitavit, quippe turris, ex qua dimicabat, muris
12 hostium propemodum cohaerebat. Iamque crebris

---

1 terruerant. 2 e. 3 a. 4 Tyrii. 5 e.
6 utrimque.

arietibus saxorum compage laxata, munimenta defecerant, et classis intraverat portum, et quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: cum Tyrii, tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus aedium obseratis occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud inulti tamen perituri, magna pars summa tectorum obtinebat, saxa et quicquid fors manibus [1] dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander, exceptis 13
qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici iubet. His per praecones pronuntiatis, 14
nemo tamen armatus opem a diis petere sustinuit: pueri virginesque templa compleverant, viri in vestibulo suarum quisque aedium stabant, parata saevientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui in- 15
tra Macedonum praesidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores, (quippe utramque urbem Agenorem condidisse credebant,) multos Tyriorum, etiam protegentes, ad sua perduxere navigia, quibus occultati Sidona devecti sunt. Quindecim milia hoc furto subducta saevitiae sunt. Quantumque sanguinis fusum 16
sit, vel ex hoc aestimari [2] potest, quod intra munimenta urbis sex milia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira praebuit re- 17
gis. Duo milia, in quibus occidendis [3] defecerat rabies, crucibus affixi per ingens litoris spatium pependerunt. Carthaginiensium legatis pepercit, addita de- 18
nuntiatione belli, quod praesentium rerum necessitas moraretur.

20 Tyros [4] septimo mense, quam oppugnari coepta 19
erat, capta est, urbs et vetustate originis et crebra

[1] manibus fors. [2] existimari. [3] occidendi. [4] Tyrus.

fortunae varietate ad memoriam posteritatis insignis.
Condita ab Agenore diu mare, non vicinum modo,
sed quodcunque classes eius adierunt, dicionis suae
fecit. Et si famae libet credere, haec gens litteras
prima aut docuit, aut didicit. Coloniae certe eius
20 paene orbe toto diffusae sunt: Carthago in Africa, in
Boeotia Thebae, Gadis [1] ad Oceanum. Credo libe-
ro commeantes mari saepiusque adeundo ceteris in-
cognitas terras, elegisse sedes iuventuti, qua tunc abun-
dabant: [2] sive [3] quia crebris motibus terrae, nam hoc
quoque traditur, cultores eius fatigati, nova et ex-
terna domicilia armis sibimet quaerere cogebantur.
21 Multis ergo casibus defuncta, et post excidium rena-
ta, nunc tamen longa pace cuncta refovente, sub tu-
tela Romanae mansuetudinis acquiescit.

V. Iisdem ferme diebus Darei litterae allatae sunt, 21
tandem ut regi scriptae. Petebat, uti filiam suam,
(Statirae erat nomen,) nuptiis Alexander sibi adiun-
geret: dotem fore omnem regionem inter Hellespon-
tum et Halyn amnem sitam, inde Orientem spectan-
2 tibus terris contentum (se fore.) [4] Si forte dubitaret
quod offerretur accipere: nunquam diu eodem vestigio
stare fortunam, semperque homines, quantamcunque
felicitatem habeant, invidiam tamen sentire maiorem.
3 Vereri se, ne avium modo, quas naturalis levitas age-
ret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferre-
tur. [5] Nihil difficilius esse, quam in illa aetate tan-
4 tam capere fortunam. Multas se adhuc reliquias ha-
bere, nec semper inter angustias [6] posse deprehendi:
transeundum esse Alexandro Euphraten, Tigrinque

---

1 Gades. 2 *Codd.* abundabat. 3 seu. 4 *verba* se fore *desunt in codd. mss.* 5 *De coni. codd.* efferret. *Vulgo* vereri, ne se — efferret. 6 in angustiis.

et Araxen, et Hydaspen,[1] magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, et 5
Indos Oceani accolas quando aditurum? ne[2] Sogdianos et Arachosios nominem,[3] ceterasque gentes ad Caucasum et Tanaim pertinentes? Senescendum fore tantum terrarum vel sine proelio obeunti. Se vero 6
ad ipsum vocare desineret, namque illius exitio se[4] esse venturum. Alexander his,[5] qui litteras attule- 7
rant, respondit, Dareum sibi aliena promittere, et[6] quod totum amiserit velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ionas,[7] Aeolidem, Hellesponti oram, victoriae suae praemia. Leges autem a victoribus dici, accipi a victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret. Se quoque, cum 8
transiret[8] mare, non Ciliciam, aut Lydiam, (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem,) sed Persepolim caput regni eius, Bactra deinde, et Ecbatana, ultimique Orientis oram imperio suo destinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse: desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.

22 Reges quidem haec invicem[9] scripserant. Sed 9
Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Tyrum iusso praesidere. Syriam, quae Coele appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello quod supererat interfuturus. Rex, Hephaestione Phoenices[10] 10
oram classe praetervehi iusso, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit.

---

1 Euphratem, Araxem, Hydaspem. 2 vel. 3 nomine *addito* tantum notos. 4 *abest.* 5 iis illis. 6 *abest.* 7 Ioniam. 8 transisset. 9 invicem haec. 10 *Ex emend.*, Phoenicis.

Iisdem fere diebus sollemne erat ludicrum Isthmio-
rum, quod conventu totius Graeciae celebratur.
In eo concilio Graeci, [1] ut sunt temporaria ingenia,
decernunt, ut quindecim [2] legarentur ad regem, qui
ob res pro salute ac libertate Graeciae [3] gestas co-
12 ronam auream donum victoriae ferrent. Iidem paulo
ante incertae famae captaverant auram, ut quocun-
que pendentes animos tulisset fortuna, [4] sequerentur.
13 Ceterum non ipse modo rex obibat urbes, adhuc 23
iugum imperii [5] recusantes, sed praetores quoque
ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Pa-
phlagoniam, Antigonus Lycaoniam; Balacrus, Idarne
14 Darei praetore [6] superato Miletum, cepit: Amphote-
rus et Hegelochus centum sexaginta navium classe
insulas inter Achaiam atque Asiam in dicionem Alexan-
dri redegerunt. Tenedo quoque recepta, Chium, [7]
15 incolis ultro vocantibus, statuerant occupare: sed Phar-
nabazus, Darei praetor, comprehensis qui res ad Ma-
cedonas trahebant, rursus Apollonidi et Athanagorae,
suarum partium viris, urbem cum modico praesidio
16 militum tradit. Praefecti Alexandri in obsidione ur-
bis perseverabant, non tam suis viribus, quam ipso-
rum, qui obsidebantur, voluntate. Nec fefellit opinio.
Namque inter Apolloniden [8] et duces militum orta
17 seditio irrumpendi in urbem occasionem dedit. Cum-
que porta effracta cohors Macedonum intrasset, op-
pidani, olim consilio proditionis agitato, aggregant se
Amphotero et Hegelocho: Persarumque praesidio
caeso, Pharnabazus cum Apollonide et Athanagora

---

[1] concilio, ut sunt Graecorum temp. [2] duodecim.
[3] Graeciae ac libertate. [4] *Ex emend. haec: codd. mss.* quo-
cunque pendentes animus tulisset, fortunam seq. [5] imp.
iug. adhuc: [6] praet. Dar. [7] *Ex emend. Codd.* Te-
nedon quoque receptaculum. [8] Apollonidem.

vincti traduntur, duodecim triremes cum suo milite 18
ac remige, praeter eas triginta inanes, [1] et piratici lembi, Graecorumque tria milia a Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum suarum distributis, piratisque supplicio affectis, captivos remiges adiecere classi suae.

24 Forte Aristonicus, Methymnaeorum tyrannus, cum 19
piraticis navibus, ignarus omnium quae apud [2] Chium acta erant, prima vigilia ad portus claustra successit, interrogatusque a custodibus quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire respondit. Illi Pharnabazum 20
quidem iam quiescere, et non posse tum adiri, ceterum patere socio atque hospiti portum, et postera [3] die Pharnabazi copiam fore, affirmant. Nec dubita- 21
vit Aristonicus primus intrare, secuti sunt ducem piratici lembi, ac dum applicant navigia crepidini portus, obiicitur a vigilibus claustrum, et qui proxmixi excubabant, ab iisdem excitantur: nullo [4] ex his auso repugnare, omnibus catenae iniectae sunt, Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones 22
transiere Mitylenen, quam Chares Atheniensis nuper occupatam duorum milium Persarum praesidio tenebat: sed cum obsidionem tolerare non posset, urbe tradita, pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

25 Dareus desperata pace, quam per litteras legatos- VI.
que impetrari posse crediderat, ad reparandas vires bellumque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire, Bessum 2
quoque, Bactrianorum praetorem, [5] quam maximo pos-

set

1 naves. 2 ad. 3 postero. 4 nulloque.
5 *Ex emend. Codd.* Bactrianorum perquam: *vulg.* Bactr. ducem perquam.

3 set exercitu coacto, descendere ad se iubet. Sunt au-
tem Bactriani inter illas gentes promptissimi, hor-
ridis ingeniis, multumque a Persarum luxu abhorren-
tibus: siti haud procul Scytharum bellicosissima gente
4 et rapto vivere assueta semper in armis erant.[1] Sed
Bessus suspecta perfidia, haud sane aequo animo in
secundo se continens gradu, regem terrebat. Nam
cum regnum affectaret, proditio, qua sola id assequi
poterat, timebatur.

5 Ceterum Alexander, quam regionem Dareus pe-
tisset, omni cura vestigans, tamen explorare non po-
terat, more quodam Persarum, arcana regum mira
6 celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem,
qua prodantur occulta. Vetus disciplina regum silen-
tium vitae periculo sanxerat. Lingua gravius castiga-
tur, quam ullum probrum: nec magnam rem[2] susti-
neri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit, quod
homini facillimum voluerit esse natura.

7 Ob hanc causam Alexander omnium, quae apud 26
hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat.
Praeerat urbi[3] Betis, eximiae in regem suum fidei,
modicoque praesidio muros ingentis operis tuebatur.
8 Alexander, aestimato locorum situ, agi cuniculos ius-
sit, facili ac levi humo acceptante occultum opus,
quippe multam arenam vicinum mare evomit,[4]
nec saxa cotesque, quae interpellent specus, ob-
9 stant.[5] Igitur ab ea parte, quam oppidani conspicere
non possent, opus orsus, ut a sensu eius averteret,
turres muris admoveri iubet. Sed eadem humus mo-
vendis[6] inutilis turribus, desidente sabulo agilitatem

---

1 semperque in armis errant. 2 *Additur in libris mss.* magis. 3 ei. 4 *Codd.* evomens. 5 obstabant. 6 admovendis.

rotarum morabatur, et tabulata turrium perfringe-
bat, multique vulnerabantur impune, cum idem reci-
piendis qui admovendis turribus labor eos fatigaret.
Ergo receptui signo dato, postero die muros corona 10
circumdari iussit. Ortoque sole, priusquam admove-
ret exercitum, opem deum exposcens, sacrum patrio
more faciebat. Forte praetervolans corvus glebam, 11
quam unguibus ferebat, subito amisit: quae cum re-
gis capiti incidisset, resoluta defluxit, ipsa autem avis
in proxima turre consedit. Illita erat turris bitumine
ac sulphure, in qua alis haerentibus, frustra se alle-
vare conatus, a circumstantibus capitur. Digna res 12
visa, de qua vates consuleret: [1] et erat non intactus [2]
ea superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxi-
ma fides habebatur, urbis quidem excidium augurio
illo portendi, ceterum periculum esse, [3] ne rex vul-
nus acciperet: itaque monuit, ne quid eo die incipe-
ret. Ille, quamquam unam urbem sibi, quo minus 13
securus Aegyptum intraret, obstare aegre ferebat, ta-
men paruit vati, signumque receptui dedit.

27 Hinc animus crevit obsessis, egressique porta re-
cedentibus inferunt signa, cunctationem hostium
suam fore [4] occasionem rati. Sed acrius quam con- 14
stantius proelium inierunt: quippe ut Macedonum
signa circumagi videre, repente sistunt gradum. Iam-
que ad regem proeliantium clamor pervenerat, cum
denuntiati periculi haud sane memor, loricam tamen,
quam raro induebat, amicis orantibus sumpsit, et ad
prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam 15
Darei miles, maius fortuna sua facinus ausus, gladium
clypeo [5] tegens, quasi transfuga genibus regis advol-

1 consulerentur. 2 *Codd.* intacta. 3 esse, inquit, ne.
4 fore suam. 5 clypeo gladium.

vitur. Ille assurgere supplicem, recipique inter suos
6 iussit. At barbarus gladio [1] strenue in dextram translato, cervicem appetit regis: qui exigua corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapsam amputat gladio, denuntiato in illum diem periculo,
7 ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile est fatum. Quippe dum inter primores promptius dimicat, sagitta ictus est: quam per loricam adactam, stantem in humero medicus eius Philippus
8 evellit. Plurimus deinde sanguis manare coepit, omnibus territis, quia non, quam alte penetrasset [2] telum, lorica obstante, cognoverant. Ipse, ne [3] oris quidem colore mutato, supprimi sanguinem et vulnus obligari
9 iussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat; cum suppressus paulo ante sanguis medicamento, quo retentus erat, [4] manare longius [5] coepit, et vulnus, quod stupens [6] adhuc dolo-
10 rem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, et submitti genu coepit: cum [7] proximi exceptum in castra receperunt. Et Betis interfectum ratus urbem ovans victoria repetit.

At Alexander, nondum percurato vulnere, agge- 28
rem, quo moenium altitudinem aequaret, extruxit, pluribusque [8] cuniculis muros subrui iussit. Oppidani ad pristinum fastigium moenium novum extruxere munimentum, sed ne id quidem turres aggeri impositas poterat aequare. [9] Itaque interiora quoque ur-
2 bis infesta telis erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus, per cuius ruinas hostis intravit. Ducebat ipse rex antesignanos, et dum incautius subit,

---

[1] gladio barbarus. [2] quia numquam tam alte penetrasse. [3] nec. [4] *absunt haec tria verba.* [5] latius. [6] recens. [7] quem. [8] et pluribus. [9] aequare poterat.

saxo crus eius affligitur. Innixus tamen telo, nondum 24
prioris vulneris obducta cicatrice, inter primores dimicat, ira quoque accensus, quod duo in obsidione
urbis eius vulnera acceperat.[1] Betim, egregia edita 25
pugna, multisque vulneribus confectum, deseruerunt[2] sui, nec tamen segnius proelium capessebat, lubricis
armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed cum 2
undique telis[3]

[petereiur, ad postremum exhaustis viribus vivus in potestatem hostium pervenit:]

*** quo[4] adducto, insolenti gaudio iuvenis elatus, alias virtutis etiam in hoste mirator, *non ut voluisti*, inquit, *morieris,*[5] *sed quicquid*[6] *in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modo, sed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas eius reddidit vocem. Tum Alexander, *videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit. *Num genu posuit? num vocem supplicem*[7] *misit? Vincam tamen silentium, et si nihil aliud, certe gemitu interpellabo.*[8] Ira[9] deinde vertit in rabiem, iam tum peregrinos ritus nova subeunte fortuna. Per talos enim spirantis lora traiecta sunt, religatumque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege, Achillen,[10] a quo genus ipse deduceret, imitatum se esse poena in hostem capienda. Cecidere Persarum Arabumque circa decem milia: nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certe non tam claritate urbis nobilitata est, quam geminato periculo regis.

Qui Aegyptum adire festinans, Amyntan[11] cum de-

---

1 acceperat vulnera. 2 deseruerant. 3 *abest.* 4 *abest.* 5 *additur* Beti. 6 *additur* tormentorum. 7 supplicem vocem. 8 interpolabo. 9 *Codd.* iram. 10 Achillem. 11 Amyntam.

cem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem no-
31 vorum militum misit. Namque etiam secundis [1] atterebantur copiae, devictarumque gentium militi minor quam domestico fides habebatur.

I. Aegyptii, olim Persarum opibus infensi, quippe 29
avare et superbe imperitatum sibi esse credebant, ad spem adventus eius erexerant animos, utpote qui Amyntam quoque transfugam, et cum precario im-
2 perio venientem, laeti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, qua intraturus [2] videbatur, convenerat. Atque ille septimo die, postquam [3] a Gaza copias moverat, in regionem Aegypti, quam nunc Ca-
3 stra Alexandri vocant, pervenit. Deinde, pedestribus copiis Pelusium petere iussis, ipse cum expedita delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinuere adventum eius Persae, defectione quoque perterriti.
4 Iamque haud procul Memphi erat; in cuius praesidio Sataces [4] praetor Darei relictus, Oron [5] amne superato, octingenta talenta Alexandro omnemque regiam
5 supellectilem tradidit. A Memphi eodem flumine vectus, ad interiora Aegypti penetrat; compositisque rebus ita, ut nihil ex patrio Aegyptiorum more mu-
6 taret, adire Iovis Hammonis oraculum statuit. Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terra coeloque aquarum penuria est, steriles arenae iacent, quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente [6] vestigia, intolerabilis aestus exi-
7 stit. Luctandumque est non solum [7] cum ardore et siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod praealtum et vestigio cedens aegre moliuntur
8 pedes. Haec Aegyptii vero maiora iactabant. Sed in-

---

1 proeliis etiam secundis. 2 *additur* rex. 3 posteaquam. 4 Mazaces. 5 Orio. 6 *Codd.* et urente. 7 tantum.

gens cupido animum stimulabat adeundi Iovem, quem
generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio,
aut credebat esse, aut credi volebat.

30 Ergo cum his, quos ducere secum statuerat, se- 9
cundo amne descendit ad Mareotin [1] paludem. Eo
legati Cyrenensium dona attulere, pacem, et ut adiret
urbes suas, petentes. Ille, donis acceptis, amicitiaque
coniuncta, destinata exequi pergit. Ac primo quidem 10
et sequente [2] die tolerabilis labor visus, nondum tam
vastis nudisque solitudinibus aditis, iam tamen sterili
et emoriente terra. Sed ut aperuere se campi alto 11
obruti sabulo, haud secus quam profundum aequor
ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nul- 12
lum culti soli occurrebat vestigium. Aqua etiam de-
fecerat, quam utribus cameli vexerant, [3] et in arido
solo ac fervido sabulo nulla erat. Ad hoc [4] sol 13
omnia incenderat, siccaque et adusta erant ora: [5] cum
repente, sive illud deorum munus, sive casus fuit,
obductae coelo nubes condidere solem, ingens aestu
fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimve- 14
ro, ut largum quoque imbrem excusserunt procellae,
pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impo-
tentes sui, ore quoque hianti captare coeperunt. Qua- 15
triduum per vastas solitudines absumptum est. Iam-
que haud procul oraculi sede aberant, cum complu-
res corvi agmini occurrunt, modico volatu prima
signa antecedentes, et modo humi residebant, cum
lentius agmen incederet, modo se pennis levabant, an-
tecedentium [6] iterque monstrantium ritu.

31 Tandem ad sedem consecratam deo ventum est. 16
Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undi-

---

[1] Mareotim. [2] sequenti. [3] advexerant.
[4] haec. [5] omnia. [6] *Codd.* cedentium.

que ambientibus ramis, vix in densam umbram ca-
dente sole, contecta est, multique fontes, dulcibus
17 aquis passim manantibus, alunt silvas. Coeli quoque
mira temperies, verno tepori [1] maxime similis,
18 omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolae
sedis sunt ab oriente proximi Aethiopum. In meri-
diem versum [2] Arabes spectant, Troglodytis cogno-
men est: horum [3] regio usque ad rubrum mare ex
19 currit. At qua vergit ad occidentem, alii Aethiopes
colunt, quos Scenitas [4] vocant. A septemtrione Nasa-
mones sunt, gens Syrtica, navigiorum spoliis quaestuo-
20 sa; quippe obsident litora, et aestu destituta navigia
notis sibi vadis occupant. Incolae nemoris, quos
Hammonios vocant, dispersis tuguriis habitant, me-
dium nemus pro arce habent, triplici muro circum-
21 datum. Prima munitio tyrannorum veterem regiam
clausit: in proxima coniuges eorum cum liberis et pel-
licibus habitant; hic quoque dei oraculum est: ulti-
ma munimenta satellitum armigerorumque sedes
22 erant. Est et [5] aliud Hammonis nemus: in medio
habet fontem, (Solis aquam [6] vocant:) sub lucis or-
tum tepida manat, medio die, cuius [7] vehementissi-
mus est calor, frigida eadem fluit, inclinato in vespe-
ram calescit, media nocte fervida exaestuat, quoque
nox propius [8] vergit ad lucem, multum ex nocturno
calore decrescit, donec sub ipsum diei ortum assueto
23 tepore languescat. Id, quod [9] pro deo colitur, non ean-
dem effigiem habet, quam vulgo diis artifices accom-
modaverunt: umbilico maxime similis est habitus,
24 smaragdo et gemmis coagmentatus. Hunc, cum re-

---

1 tempori. 2 versus. 3 quorum. 4 *De coniectura: codd.* Simuos. 5 etiam. 6 aquam solis. 7 cum. 8 propius nox. 9 *desideratur* quod *in libris mss.*

sponsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes, multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus: sequuntur matronae virginesque, patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Iovem credunt, ut certum edat oraculum.

32 Ac [1] tum quidem regem propius adeuntem maximus 25
natu e sacerdotibus filium appellat, hoc nomen illi parentem Iovem reddere affirmans. Ille se vero et accipere ait, [2] et agnoscere, humanae sortis oblitus. Con- 26
suluit deinde, an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater? Aeque [3] in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post haec 27
instituit quaerere, an omnes parentis sui interfectores poenas dedissent. Sacerdos parentem eius negat ullius scelere posse violari, Philippi autem omnes [4] luisse 28
supplicia: adiecit, invictum fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona et sacerdotibus et deo data sunt, permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Iovem. Nihil amplius quaesierunt, [5] quam an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum regem? Hoc quoque acceptum fore Iovi vates respondet. [6] Vera et salubri aestimatione fides ora- 29
culi vana profecto ei videri potuisset: [7] sed fortuna, quos uni sibi credere coëgit, magna ex parte avidos gloriae magis, quam capaces facit. Iovis igitur filium 30
se non solum appellari passus est, sed etiam iussit, rerumque gestarum famam, dum augere vult tali ap-

---

1 at. 2 se vero ait et accipere. 3 Vates aeque. 4 *adiicitur* interfectores. 5 quaesiverunt. 6 respondit. *Tum additur;* ut ipsi victorem regem divino honore colerent. 7 *Vulgo sic:* Vere et salubriter aestimanti fidem oraculi vana profecto responsa videri potuissent. *Codd. cetera ut edidimus, sed extrema sic:* fidem oraculi vana prof. responsa si vid. potuissent.

31 pellatione, corrupit.[1] Et Macedones, assueti quidem
regio imperio, sed in[2] maiore libertatis umbra, quam
ceterae gentes, immortalitatem affectantem contuma-
cius, quam aut ipsis expediebat, aut regi, aversati
32 sunt. Sed haec suo quaeque tempori reserventur:
nunc cetera exequi pergam.

VIII. Alexander, ab Hammone rediens, ut Mareotin[3] 33
paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit, con-
templatus loci naturam, primum in ipsa insula sta-
2 tuerat urbem novam condere. Inde, ut apparuit
magnae sedis insulam haud capacem esse,[4] elegit ur-
bi locum; ubi nunc est Alexandria, appellationem
trahens ex nomine auctoris. Complexus quicquid so-
li[5] est inter paludem ac[6] mare, octoginta stadiorum
muris ambitum destinat; et qui exaedificandae[7] ur-
3 bi praeessent relictis, Memphin petit. Cupido, haud
iniusta quidem, ceterum intempestiva, incesserat, non
interiora modo Aegypti, sed etiam Aethiopiam invi-
sere: Memnonis Tithonique celebrata regia cogno-
scendae vetustatis avidum trahebat paene extra ter-
4 minos solis. Sed imminens bellum, cuius multo ma-
ior supererat moles, otiosae peregrinationi tempora
exemerat. Itaque Aegypto praefecit Aeschylum Rho-
dium et Peucesten Macedonem, quattuor milibus mi-
litum in praesidium regionis eius datis: claustra Nili
fluminis Polemonem tueri iubet; triginta ad hoc tri-
5 remes datae. Africae deinde, qua Aegypto iuncta
est, praepositus Apollonius: vectigalibus eiusdem Afri-
cae Aegyptique Cleomenes.[8] Ex finitimis urbibus
commigrare Alexandriam iussis, novam urbem magna

---

1 corrumpit. 2 *abest.* 3 ut a mari ad Mareotim.
4 *abest.* 5 loci. 6 et. 7 aedificandae.
8 *Ex emend. Codd.* Clemens.

multitudine implevit. Fama est, cum rex urbis futu- 6
rae muros polenta, [1] ut Macedonum mos est, destinasset, avium greges advolasse, et polenta esse pastas: cumque id omen pro tristi a plerisque esset acceptum, respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta praebituram.

34 Regem, cum secundo amni [2] deflueret, assequi cu- 7
piens Hector, Parmenionis filius, eximio aetatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus, quam capere posset, impositis. Itaque 8
mersa navis omnes destituit: Hector, diu flumini obluctatus, cum madens vestis et adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit, et ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus et periculum intenderat, [3] nullo adiuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Amissi [4] eius desiderio vehementer afflictus est, re- 9
pertumque corpus magnifico extulit funere.

Oneravit hunc dolorem nuntius mortis Andromachi, quem praefecerat Syriae: vivum Samaritae cremaverant. Ad cuius interitum vindicandum, quanta 10
maxima celeritate potuit, contendit: advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho dein- 11
de Memnona substituit, affectisque [5] supplicio, qui praetorem interemerant, tyrannos, inter quos [6] Methymnaeorum Aristonicum et Chrysolaum, popularibus suis tradidit: quos illi [7] ob iniurias tortos necaverunt.

Atheniensium deinde, Rhodiorum [8] et Chiorum 12

---

[1] *De coniect. Vulgo* futuris muris polentam. *Codd. in terminationibus verbb. mirum quantum variant.* [2] amne. [3] intenderant. [4] Rex amissi. [5] affectis. [6] eos. [7] *additur* e muris. [8] Rhodiorumque.

legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur, et ut captivi Graecorum suis restituerentur, orabant:
13 Rhodii et Chii de praesidio querebantur. Omnes aequa [1] desiderare visi, impetraverunt. Mitylenaeis quoque, ob egregiam in partes fidem, [2] et pecuniam, quam in bellum impenderant, reddidit, [3] et magnam
14 regionem finibus [4] adiecit. Cypriorum quoque regibus, qui et a Dareo defecerant ad ipsum, et oppugnanti Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est.

15 Amphoterus deinde, classis praefectus, ad liberandam Cretam missus, (namque et Persarum et Spartanorum armis pleraque eius insulae obsidebantur,) ante omnia mare a piraticis classibus vindicare iussus: quippe obnoxium erat praedonibus, [5] in bellum utro-
16 que rege converso. His compositis, Herculi Tyrio ex auro crateram cum triginta pateris dicavit: imminensque Dareo, ad Euphraten iter [6] pronuntiari iussit.

IX. At Dareus, cum Aegypto devertisse [7] in Africam 35
hostem comperisset, dubitaverat, utrumne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret, haud dubie potentior auctor praesens futurus ultimis gentibus impigre bellum capessendi, quas aegre
2 per praefectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcunque ipse adisset regionem, petiturum: haud ignarus, quam cum strenuo res esset, omnia longinquarum gentium auxilia Babylona [8] contrahi iussit. Bactriani Scythaeque et Indi convenerant: nam et ceterarum gentium copiae partibus simul af-

---

[1] *Ex emend. Codd.* ea quae. [2] in partes suas fidem. [3] obsides reddidit. [4] finibus eorum. *Codd.* finium adiecit. [5] praedonibus erat. [6] iter ad Euphratem. [7] ab Aegypto divertisse. [8] Babyloniam.

fuerunt. Ceterum, cum dimidio ferme maior esset 3
exercitus, quam in Cilicia fuerat, multis arma deerant, quae summa cura comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis: quis antea praeter iacula nihil dederat, scuta gladiique adiiciebantur: equorumque domandi gre- 4
ges peditibus distributi sunt, ut maior pristino esset equitatus: ingensque, ut crediderat, hostium terror, [1] ducentae falcatae quadrigae, unicum illarum gentium auxilium, secutae sunt. Ex summo temone hastae 5
praefixae ferro eminebant, utrimque a iugo ternos direxerant gladios, inter [2] radios rotarum plura spicula eminebant in adversum, aliae deinde falces summis rotarum orbibus haerebant, et aliae in terram dimissae, quicquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturae.

36 Hoc modo instructo exercitu ac perarmato, Ba- 6
bylone copias movit. A parte dextra erat Tigris, nobilis fluvius, laevam tegebat Euphrates, agmen Mesopotamiae campos impleverat. Tigri deinde superato, 7
cum audisset, haud procul abesse hostem, Satropaten [3] equitum praefectum cum mille delectis praemisit. Mazaeo praetori sex milia data, quibus ho-
stem [4] transitu amnis arceret: eidem mandatum, ut 8
regionem, quam Alexander esset aditurus, popularetur atque ureret; quippe credebat, inopia debellari posse nihil habentem, nisi quod rapiendo occupasset: ipsi autem commeatus alii terra, alii Tigri amne sub-
vehebantur. Iam pervenerat [5] Arbela vicum, nobilem 9
sua clade facturus. Hic commeatuum sarcinarumque maiore parte deposita, Lycum amnem ponte iunxit,

---

1 terror hostium. 2 et inter. 3 Satropatem, *item postea.* 4 *abest.* 5 *adiicitur* ad.

et per dies quinque, sicut ante Euphraten, traiecit
10 exercitum. Inde octoginta fere stadia progressus, ad
alterum amnem, (Boumelo [1] nomen est,) castra po-
suit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equi-
tabilis et vasta planities. Ne stirpes quidem et bre-
via virgulta operiunt solum, liberque prospectus ocu-
lorum etiam ad ea, [2] quae procul recessere, permit-
titur. Itaque si qua campi eminebant, iussit aequari,
totumque fastigium extendi.

11 Alexandro, qui numerum copiarum eius, quantum 37
procul coniectari poterat, [3] aestimabant, vix fecerunt
fidem, tot milibus caesis, maiores copias esse repara-
12 tas. Ceterum omnis periculi et maxime multitudinis
contemptor, undecimis castris pervenit ad Euphraten:
quo pontibus iuncto equites primos ire, phalangem se-
qui iubet, Mazaeo, qui ad inhibendum transitum eius,
cum sex milibus equitum occurrerat, non auso peri-
13 culum sui facere. Paucis deinde, non ad quietem,
sed ad praeparandos [4] animos, diebus datis militi, stre-
nue hostem insequi coepit, metuens, ne interiora re-
gni sui peteret, sequendusque esset per loca omni so-
14 litudine atque inopia vasta. Igitur quarto die praeter
Arbela penetrat ad Tigrin. Tota regio ultra amnem
recenti fumabat incendio: quippe Mazaeus, quaecun-
15 que adierat, haud secus quam hostis urebat. Ac pri-
mo caligine, quam fumus effuderat, obscurante lucem,
insidiarum metu substitit: deinde ut speculatores prae-
missi tuta omnia nuntiaverunt, paucos equitum ad
temptandum vadum fluminis praemisit: cuius altitudo
primo summa equorum pectora, mox, ut in medium
16 alveum ventum est, cervices quoque aequabat. Nec
sane alius ad Orientis plagam tam violentus invehi-

---

1 Bumado. 2 *absunt verba* ad ea. 3 poterant. 4 reparandos.

tur, multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque a celeritate, qua defluit, Tigri nomen est inditum, quia Persica lingua Tigrin sagittam appellant.

38 Igitur pedes, velut divisus in cornua, circumdato 17
equitatu, levatis super capita armis, haud aegre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites rex 18
egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit. Sed gradum firmare vix poterant, cum modo saxa lubrica vestigium fallerent, modo rapidior unda subduceret. Praecipuus 19
erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe cum semetipsos regere non possent, in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur, et dum sua quisque spolia consequi studet, maior inter ipsos, quam cum amne, orta luctatio est, cumulique sarcinarum passim fluitantes plerosque perculerant. Rex 20
monere, ut satis haberent arma retinere, cetera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat: obstrepebat hinc metus, praeter hunc invicem nutantium [1] mutuus clamor. Tandem qua 21
leniore tractu amnis aperit vadum, emersere, nec quicquam praeter paucas sarcinas desideratum est. Deleri potuit exercitus, si quis vincere ausus esset, [2] 22
sed perpetua fortuna regis avertit inde hostem. Sic Granicum, tot milibus equitum peditumque in ulteriore stantibus ripa, superavit, sic angustis in Ciliciae collibus [3] tantam multitudinem hostium: audaciae 23
quoque, qua maxime viguit, ratio minui potest, quia nunquam in discrimen venit, an temere fecisset. Mazaeus, qui, si transeuntibus flumen supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompositos, in ripa demum

1 natantium. 2 ausus esset vincere. 3 callibus.

24 et iam perarmatos adequitare coepit. Mille admo-
dum equites praemiserat. Quorum paucitate Alexan-
der explorata, deinde contempta, praefectum Paeo-
num [1] equitum Aristona laxatis habenis invehi iussit.
25 Insignis eo die pugna equitum et praecipue Aristo-
nis fuit: praefectum equitatus Persarum Satropaten
directa in gutture hasta transfixit, fugientemque per
medios hostes consecutus, ex equo praecipitavit, et
obluctanti caput gladio dempsit, quod relatum magna
cum laude ante regis pedes posuit.

X. Biduo ibi rex stativa habuit: in proximum deinde 39
2 pronuntiari iter [2] iussit. Sed prima fere vigilia luna
deficiens, primum nitorem sideris sui condidit, deinde
sanguinis colore suffuso lumen omne foedavit, sollici-
tisque sub ipsum tanti discriminis casum ingens reli-
3 gio, et ex ea formido quaedam incussa est. Diis invi-
tis in ultimas terras trahi se querebantur: iam nec
flumina posse adiri, [3] nec sidera pristinum servare [4]
fulgorem, vastas terras, deserta omnia occurrere: in
unius hominis iactationem tot milium sanguinem im-
pendi: fastidio esse patriam, abdicari Philippum pa-
trem, coelum vanis cogitationibus petere. [5] Iam pro-
4 pe seditionem res erat, cum ad omnia interritus du-
ces principesque militum frequentes adesse praetorio, [6]
Aegyptiosque vates, quos coeli ac siderum peritissi-
mos esse credebat, quid sentirent, expromere iubet.
5 At illi, qui satis scirent, temporum orbes implere de-
stinatas vices, lunamque deficere, cum aut terram
subiret, aut sole premeretur, rationem quidem ipsis
6 perceptam non edocent vulgus: ceterum affirmant,

---

1 *Codd.* Penorum. 2 iter pronuntiari. 3 *Ex emend. Codd.* adire. 4 praestare. 5 peti. 6 *In libris mss. additur* iubet.

solem Graecorum, lunam esse Persarum, quotiensque[1]
illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus porten-
di: veteraque exempla percensent Persidis regum, quos
adversis diis pugnasse, lunae ostendisset defectio.
Nulla res multitudinem efficacius[2] regit, quam super- 7
stitio; alioquin[3] impotens, saeva, mutabilis, ubi va-
na religione capta est, melius vatibus, quam ducibus
suis paret. Igitur edita in vulgus Aegyptiorum re-
sponsa rursus ad spem et fiduciam erexere torpentes.
Rex, impetu animorum utendum ratus, secunda 8
vigilia castra movit: dextra Tigrin habebat, a laeva
montes, quos Gordaeos vocant. Hoc ingressis[4] iter, 9
speculatores, qui praemissi erant, sub lucis ortum,
Dareum adventare nuntiaverunt. Instructo igitur mi-
lite et composito agmine, antecedebat. Sed Persarum 10
moratores[5] erant, mile ferme, qui speciem agminis
magni fecerant: quippe ubi explorari vera non pos-
sunt, falsa per metum augentur.[6] His cognitis, rex 11
cum paucis suorum assecutus agmen refugientium ad
suos, alios cecidit, alios cepit: equitesque praemisit
speculatum,[7] simul ut ignem, quo barbari cremave-
rant vicos, extinguerent. Quippe fugientes raptim 12
tectis acervisque frumenti iniecerant flammas, quae
cum in summo haesissent, ad inferiora nondum pe-
netraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti 13
repertum est: copia aliarum quoque rerum abundare
coeperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum ho-
stem animum incendit: quippe urente et populante
eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta
praeciperet.[8] In rationem ergo necessitas versa est;[9] 14
quippe

---

1 quoties. 2 efficacius multitudinem. 3 alioqui. 4 ingresso. 5 exploratores. 6 augurantur. 7 praemisit simul speculatum. 8 praeriperet. 9 *abest*.

quippe Mazaeus, qui antea per otium vicos incende-
rat, iam fugere contentus, pleraque inviolata hosti
15 reliquit. Alexander haud longius centum quinquaginta
stadiis Dareum a se [1] abesse compererat. Itaque ad
satietatem quoque copia commeatuum instructus, qua-
triduo in eodem loco substitit.

16 Interceptae deinde Darei litterae sunt, quibus
Graeci milites sollicitabantur, ut regem interficerent,
aut proderent: dubitavitque, an eas pro contione re-
citaret, satis confisus Graecorum quoque erga se be-
17 nivolentiae ac fidei. Sed Parmenio deterruit, non
esse talibus promissis imbuendas aures militum affir-
mans: [2] patere vel unius insidiis regem: nihil nefas
18 esse avaritiae. Secutus consilii auctorem, castra movit.

19 Iter facienti spado e [3] captivis, qui Darei uxorem 41
comitabantur, deficere eam nuntiat, et vix spiritum
ducere. Itineris continui labore animique aegritudine
fatigata, inter socrus et virginum filiarum manus col-
lapsa erat, deinde et extincta. Id ipsum nuntians
20 alius supervenit. Et rex haud secus, quam si paren-
tis mors [4] nuntiata esset, crebros edidit gemitus, la-
crimisque obortis, quales Dareus profudisset, in ta-
bernaculum, in quo mater erat Darei, defuncto as-
21 sidens corpori, venit. Hic vero renovatus est mae-
ror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo prio-
rum quoque admonita, receperat in gremium adultas
virgines, magna quidem mutui doloris solatia, sed qui-
22 bus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat ne-
pos parvulus, ob id ipsum miserabilis, quod nondum
sentiebat calamitatem, ex maxima [5] parte ad ipsum
23 redundantem. Crederes, Alexandrum inter suas ne-

---

1 *absunt verba* a se. 2 *abest.* 3 unus ex.
4 parentis suae mors. 5 maxima ex.

cessitudines flere, et solatia non adhibere, sed quaerere. Cibo certe abstinuit, omnemque honorem funeri, patrio Persarum more, servavit, dignus hercule, qui nunc quoque tantum et [1] mansuetudinis et continentiae ferat fructum. Semel omnino eam viderat, 24
quo die capta est, nec ut ipsam, sed ut Darei matrem videret, eximiamque pulchritudinem formae eius non libidinis habuerat invitamentum, [2] sed gloriae.
42 E spadonibus, qui circa reginam erant, Tyriotes, 25
inter trepidationem lugentium elapsus per eam portam, quae, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darei castra pervenit, exceptusque a vigilibus, in tabernaculum regis perducitur, gemens et veste lacerata. Quem ut conspexit Dareus, multi- 26
plici doloris expectatione commotus, et quid potissimum timeret, incertus, *Vultus*, inquit, *tuus* [3] *nescio quod ingens malum praefert, sed cave miseri hominis auribus parcas: didici* [4] *esse infelix, et saepe calamitatis solatium est nosse sortem suam. Num, quod* 27
maxime suspicor et loqui timeo, ludibria meorum nuntiaturus es, mihi et, ut credo, ipsis quoque omni tristiora [5] *supplicio?* Ad haec Tyriotes, *Istud quidem* 28
procul abest, inquit: *quantuscunque enim reginis honos* [6] *ab his qui parent haberi potest, tuis a victore servatus est, sed uxor tua paulo ante excessit e vita.* Tum vero non gemitus modo, sed etiam eiulatus to- 29
tis castris exaudiebantur: nec dubitavit Dareus, quin interfecta esset, quia nequisset contumeliam perpeti. [7] Exclamatque amens dolore: *Quod ego tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum ne-*

---

1 *abest.* 2 incitamentum. 3 tuus inquit.
4 *additur* enim. 5 graviora. 6 honor.
7 pati.

cavi, ut hanc vicem restitueres saevitiae meae?[1] *Odisti me, non quidem provocatus: sed finge, iustum intulisse te bellum, cum feminis ergo agere debueras?*
10 Tyriotes affirmare per deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, et non parcius flevisse, quam ipse lacrimaret.
11 Ob haec ipsa amantis animus in sollicitudinem suspicionemque revolutus est, desiderium captivae profecto
2 a consuetudine stupri ortum esse coniectans. Summotis igitur arbitris, uno dumtaxat Tyriote retento, iam non flens, sed suspirans, *Videsne*, inquit, [2] *Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta iam hic erunt: sed ne expectaveris per deos, si quid tibi tui*[3] *regis reverentiae est: num, quod et scire expeto, et quaerere pudet, ausus est et dominus, et iuvenis?*
3 Ille quaestioni corpus offerre, deos testes invocare,
4 caste sancteque habitam esse reginam. Tandem ut fides facta est, vera esse quae affirmaret spado, capite velato diu flevit, manantibusque adhuc lacrimis, veste ab ore reiecta, ad coelum manus tendens, *Dii patrii*, inquit, *primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me iam transactum est, precor, ne quis potius*[4] *Asiae rex sit, quam iste tam iustus hostis, tam misericors victor.*

1. Itaque quamquam, frustra pace[5] bis petita, omnia 43
in bellum consilia converterat, victus tamen continentia hostis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos, cognatorum principes, misit: quos Alexander, consilio advocato, introduci iussit. E quibus maximus natu, *Dareum*, inquit, *ut pacem a te*

---

[1] saevitiae meae reddas.
[2] *De coniectura: libri mss. et editi* in te.
[3] tui tibi.
[4] *abest.*
[5] pace frustra.

iam hoc tertio peteret, nulla vis subegit, sed iustitia
et continentia[1] expressit. Matrem, coniugem, liberos[2] 3
eius, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensimus:[3] pudicitiae earum, quae supersunt, curam haud
secus quam parens agens, reginas appellas, speciem
pristinae fortunae retinere pateris. Vultum tuum vi- 4
deo, qualis Darei fuit, cum dimitteremur ab eo: et
ille tamen uxorem, tu hostem luges. Iam in acie stares, nisi cura te sepulturae eius moraretur. Ecquid
mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid
opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea 5
imperio tuo finem[4] destinabat Halym amnem, qui
Lydiam terminat. Nunc, quicquid inter Hellespontum et Euphraten est, in dotem filiae offert, quam
tibi tradit: Ochum filium, quem habes, pacis et fidei 6
obsidem retine, matrem et duas virgines filias redde:
pro tribus corporibus triginta milia talentum auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam 7
haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem
non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice, 8
quantum post te relinqueris: intuere, quantum petas.
Periculosum est praegrave imperium: difficile est
enim[5] continere, quod capere non possis. Videsne,
ut navigia, quae modum excedunt, regi nequeant?
Nescio, an Dareus ideo tam multa amiserit, quia nimiae opes magnae iacturae locum faciunt. Facilius 9
est quaedam vincere, quam tueri: quam, hercule, expeditius manus nostrae rapiunt, quam continent! Ipsa
mors uxoris Darei admonere te[6] potest, minus iam
misericordiae tuae licere, quam licuit.

44 Alexander, legatis excedere tabernaculo iussis, quid 10

---

1 *additur* tua. 2 liberosque. 3 sensit. 4 *abest.* 5 *abest.* 6 te admonere.

placeret, ad consilium refert. Diu nemo quid senti-
1 ret ausus est dicere, incerta regis voluntate. Tandem
Parmenio, ante suasisse,[1] ait, ut captivos apud Da-
mascum redimentibus redderet:[2] ingentem pecuniam
potuisse redigi ex his,[3] qui multi vincti virorum for-
2 tium occuparent[4] manus. Et nunc magnopere cen-
sere,[5] ut unam anum et duas puellas, itinerum agmi-
numque impedimenta, triginta milibus talentum[6] auri
3 permutet.[7] Opimum regnum occupare[8] posse con-
ditione, non bello, nec quemquam alium inter Istrum
et Euphraten possedisse terras ingenti spatio interval-
loque discretas. Macedoniam quoque potius respice-
ret,[9] quam Bactra et Indos intueretur. Ingrata ora-
4 tio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit, *Et ego*,
inquit, *pecuniam quam gloriam mallem, si Parmenio*
essem. Nunc Alexander, de paupertate securus sum
5 *et me non mercatorem memini esse, sed regem. Nihil*
quidem habeo venale, sed fortunam meam utique non
vendo: captivos si placet reddi, honestius dono dabi-
6 *mus, quam pretio remittemus.* Introductis deinde le-
gatis ad hunc modum respondit: *Nuntiate Dareo,*[10]
me, quae fecerim clementer et liberaliter, non amici-
7 *tiae eius tribuisse, sed naturae meae.*[11] *Bellum cum*
captivis et feminis gerere non soleo: armatus sit opor-
8 *tet, quem oderim. Quodsi saltem pacem bona fide*
peteret, deliberarem forsitan, an darem. Verum enim-
vero, cum modo milites meos litteris ad proditionem,
modo amicos ad perniciem meam pecunia sollicitet, ad

---

1 suasissem. 2 redderes. 3 iis. 4 occupaverant. 5 censerem. 6 talentis. 7 permutes. 8 occupari. 9 resp. potius. 10 *additur* gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse et. 11 *additur* nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere.

internecionem mihi persequendus est, non ut iustus hostis, sed ut percussor veneficus. Conditiones vero pa- 19
cis, quas affertis, [1] *si accepero, victorem eum faciunt. Quae post Euphraten sunt, liberaliter donat. Ubi igitur me affamini? nempe ultra Euphraten sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quo* [2] *ceditis. Eadem liberalitate dat mihi* 20
filiam suam: nempe quam scio alicui servorum eius [3] *nupturam. Multum vero mihi praestat, si me Mazaeo generum praeponit! Ite, nuntiate regi vestro, et* 21
quae amisit, et quae adhuc habet, praemia esse belli: hoc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximae lucis assignatura fortuna est. [4]
Legati respondent, cum bellum in animo sit, facere 22
eum simpliciter, quod spe pacis non frustraretur. Ipsos petere, ut [5] quamprimum dimittantur ad regem: eum quoque bellum parare debere. Dimissi nuntiant, adesse certamen.

45 Ille quidem confestim Mazaeum cum tribus equi- XII
tum milibus [6] ad itinera, quae hostis petiturus erat, occupanda praemisit. Alexander, corpori uxoris eius 2
iustis persolutis, omnique graviore comitatu intra eadem munimenta cum modico praesidio relicto, ad hostem contendit. Duo [7] cornua diviserat pedi- 3

---

[1] fertis. [2] quod. [3] suorum. [4] *additur* Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, et non par mihi vellet haberi, facerem forsitan, quae petit. Ceterum, nec mundus duobus solibus potest regi, nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi, quam expertus est, polliceatur fortunam. [5] *abest.* [6] milibus equitum. [7] in duo.

tum,[1] utrique lateri[2] equite circumdato: impedi-
4 menta sequebantur agmen. Praemissum deinde cum
citis equitibus[3] Menidan[4] iubet explorare, ubi Da-
reus esset. At ille, cum Mazaeus haud procul con-
sedisset, non ausus ultra procedere, nihil aliud, quam
fremitum hominum hinnitumque equorum exaudisse,
5 nuntiat. Mazaeus quoque, conspectis procul explo-
ratoribus, in castra se recepit,[5] adventus hostium
nuntius. Igitur Dareus, qui in patentibus campis de-
cernere optabat, armari militem iubet, aciemque dis-
6 ponit. In laevo cornu Bactriani ibant equites, mille
admodum, Dahae totidem, et Arachosii Susianique[6]
quattuor[7] explebant. Hos centum[8] falcati currus
sequebantur. Proximus quadrigis erat Bessus cum
7 octo milibus equitum item Bactrianis. Massagetae
duobus milibus agmen eius claudebant. Pedites his
plurium gentium non immixtos,[9] sed suae quisque
nationis iunxerat[10] copias. Persas deinde cum Mar-
dis Sogdianisque Ariobarzanes et Orontobates[11] duce-
8 bant. Illi partibus copiarum, summae Orsines prae-
erat, a septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque no-
9 bilissimum regem originem sui referens. Hos aliae
gentes, ne sociis quidem satis notae, sequebantur.
Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno
Caspiorum[12] agmine antecedebat. Indi, ceterique
rubri maris accolae, nomina verius quam auxilia, post
10 currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis
curribus:[13] quis peregrinum militem adiunxerat.
Hunc Armenii, quos minores appellant,[14] Armenios

---

1 peditem. 2 in utrumque latus. 3 concitis equitibus. 4 Menidam. 5 recipit. 6 Susiique. 7 *additur* milia. 8 quinquaginta. 9 mixtas. 10 iunxerant. 11 Orobates. 12 Caspianorum. 13 *additur* quinquaginta. 14 vocant.

Babylonii, utrosque Belitae, et qui montes Cossaeo-
rum incolebant, sequebantur. Post hos ibant Gor- 11
tuae, gentis [1] quidem Euboicae, Medos quondam se-
cuti, sed iam degeneres, et patrii moris ignari. Ap-
plicuerat his Phrygas et Cataonas. Parthyaeorum [2]
deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi
Scythia profecti tenent, claudebant agmen. Haec si-
nistri cornus [3] acies fuit. Dextrum tenebant [4] natio 12
maioris Armeniae Cadusiique, et [5] Cappadoces, et
Syri, ac [6] Medi. His quoque falcati currus quinqua-
ginta erant. [7] Summa totius exercitus, equites qua- 13
draginta quinque milia, pedestris acies ducenta milia
expleverat. Hoc modo instructi decem stadia proce-
dunt, iussique subsistere, armati hostem expectabant.
46 Alexandri exercitum pavor, cuius causa non sub- 14
erat, invasit: quippe lymphati trepidare coeperunt,
omnium pectora occulto metu percurrente. Coeli
fulgor tempore aestivo ardenti similis internitens ignis
praebuit speciem, flammasque ex Darei castris splen-
dere, velut illati temere praesidiis, credebant. Quodsi 15
perculsis Mazaeus, qui praesidebat itineri, superve-
nisset, ingens clades accipi potuit: nunc, dum [8] ille
segnis in eo quem occupaverat tumulo sedet, con-
tentus non lacessi, Alexander, cognito pavore exerci- 16
tus, signum ut consisterent dari, ante [9] ipsos arma
deponere ac levare corpora, iubet, admonens, nullam
subiti causam esse terroris, [10] hostem procul stare.
Tandem compotes sui pariter arma et animos rece- 17
pere: nec quicquam ex praesentibus tutius visum
est, quam eodem loco castra munire. Postero die 18

---

1 *Ex emend. codd.* gentes. 2 Parthorum. 3 cornu. 4 tenebat. 5 *abest.* 6 et. 7 erant quinquaginta. 8 *absunt duo verba* nunc dum. 9 *abest.* 10 timoris.

Mazaeus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex
quo Macedonum prospiciebantur castra, consederat,
sive metu, sive quia speculari modo iussus erat, ad
19 Dareum rediit. Macedones eum ipsum collem, quem
deseruerat, occupaverunt: nam et tutior planitie erat,
et inde acies hostium, quae in campo explicabatur,
20 conspici poterat. Sed caligo, quam circa humidi ef-
fuderant montes, universae [1] quidem rei faciem non
abstulit, ceterum agminum discrimina atque ordinem
prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos,
fremitusque tot milium etiam procul stantium au-
21 res impleverat. Fluctuari animo rex, et modo suum,
modo Parmenionis consilium sera aestimatione per-
pendere, quippe eo ventum erat, unde recipi exerci-
tus, nisi victor, sine clade non posset. [2] Itaque [3]
dissimulato metu [4] mercenarium equitem ex Paeonia
23 praecedere iubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum
est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equi-
tes tegebant. Iamque nitidior lux, discussa caligine,
aciem hostium ostenderat, et Macedones, sive alacri-
tate, sive taedio expectationis, ingentem pugnantium
more edidere clamorem. Redditus et a Persis nemo-
ra vallesque circumiectas terribili sono impleverat.
24 Nec iam contineri Macedones poterant, quin cursu
quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ra-
tus in eodem tumulo castra munire, vallum iaci ius-

---

1 *De coniectura: codd.* universam equidem, *edd.* universam quidem. 2 *adiicitur* [Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suae gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hac gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, cum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret.] 3 *abest.* 4 *De coniectura; codd. et edd. vulg.* eo.

sit: strenueque opere perſecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit.

47 Tum vero universa ſuturi discriminis ſacies in XIII. oculis erat: armis insignibus equi virique splendebant, et omnia intentiore cura praeparari apud hostem, sollicitudo praetorum agmina sua interequitantium ostendebat, ac pleraque inania, sicut ſremitus hominum, 2 equorum hinnitus, armorum internitentium ſulgor, sollicita [1] expectatione mentem turbaverant. Igitur 3 sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet, quid optimum ſactu esset, exquirens. Par- 4 menio, peritissimus inter duces artium belli, ſurto, non proelio opus esse censebat: intempesta nocte opprimi posse hostes: discordes moribus, linguis, ad hoc [2] somno et improviso periculo territos, quando in nocturna trepidatione coituros? At interdiu pri- 5 mum terribiles occursuras ſacies Scytharum Bactrianorumque: hirta illis ora et intonsas comas esse, praeterea eximiam vastorum magnitudinem corporum. Vanis et inanibus militem magis quam iustis ſormidinis causis moveri. Deinde tantam multitudinem circumſundi paucioribus posse. Non in Ciliciae angu- 6 stiis et inviis callibus, sed in aperta et lata planitie dimicare. [3] Omnes ſere Parmenioni assentiebantur: [4] 7 Polypercon haud dubie in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens rex, namque Par- 8 menionem, nuper acrius quam vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat, *Latrunculorum,* inquit, *et ſurum ista sollertia est, quam praecipitis mihi; quippe illorum votum unicum est ſallere. Meae vero* 9 *gloriae semper aut absentiam Darei, aut angustias lo-*

---

1 sollicitam. 2 haec. 3 *Ex emend. Codd.* dimicarent: *vulgo* dimicandum fore. 4 assentiebant.

corum, aut furtum noctis obstare non patiar: palam luce aggredi certum est: malo me fortunae poeniteat,
10 *quam victoriae pudeat. Ad haec illud quoque accedit: vigilias agere barbaros et in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad proelium vos parate.* Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.

11 Dareus id, [1] quod Parmenio suaserat, hostem fa- 48
cturum esse coniectans, frenatos equos stare, magnamque exercitus partem in armis esse, ac vigilias intentiore cura servari iusserat: ergo ignibus tota eius ca-
12 stra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat, Solem et [2] Mithren sacrumque et aeternum invocans ignem, ut illis dignam vetere gloria, maiorumque monumentis
13 fortitudinem inspirarent. Et profecto, si qua divinae opis auguria humana mente concipi possent, deos stare secum. Illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agique, arma iacientes: expetere praesides Persarum imperii [3]
14 debitas e vecordibus poenas. Nec ipsum ducem saniorem esse: quippe ritu ferarum praedam modo, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quae ante praedam posita esset, incurrere.

Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat: noctemque, velut in eam certamine edicto, metu ege-
15 runt. Alexander, non alias magis territus, ad vota et preces Aristandrum vocari iubet. Ille in candida veste, verbenas manu praeferens, capite velato praeibat preces regi, Iovem, Minervam Victoriamque propi-
16 tianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed

---

[1] illud. [2] *abest.* [3] *adiicitur* deos.

nec somnum capere, nec quietem pati poterat. Modo e iugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat, modo recta fronte concurrere hosti, interdum haesitare, an potius in laevum detorqueret[1] agmen. Tandem gravatum animi anxietate 17
corpus altior somnus oppressit.

49 Iamque luce orta duces ad accipienda imperia convenerant, insolito circa praetorium silentio attoniti: quippe alias accersere ipsos, et interdum mo- 18
rantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur, et non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non 19
tamen quisquam ex[2] custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: et iam tempus instabat, nec miles iniussu ducis aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, ci- 20
bum ut caperent, ipse pronuntiat. Iamque exire necesse erat: tunc demum intrat tabernaculum, saepiusque nomine compellatum, cum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est: instructam aciem* 21
hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles. Ad haec Alexander: *Credisne, me* 22
prius somnum capere potuisse, quam exonerarem animum sollicitudine, quae quietem morabatur? signumque pugnae tuba dari iussit. Et cum in eadem ad- 23
miratione Parmenio perseveraret, quod solutum se curis somnum cepisse dixisset, [3] *Minime*, inquit, *mirum est: ego enim, cum Dareus terram*[4] *ureret, vicos excinderet,*[5] *alimenta corrumperet, potens mei non eram: nunc vero quid metuam, cum acie decer-* 24

---

1 torqueret. 2 e. 3 quod securus somnum cepisset. 4 terras. 5 excideret.

nere paret? Hercule votum meum implevit. Sed huius consilii postea quoque ratio[1] *reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque praeest. Ego iam adero,*
25 *et quid fieri velim exponam.* Raro admodum admonitu magis[2] amicorum, quam metu discriminis adeundi[3] thorace[4] uti solebat, tunc quoque munimento corporis sumpto processit ad milites. Haud alias tam alacrem viderant regem: et vultu eius interrito certam spem victoriae augurabantur.

26 Atque ille proruto[5] vallo exire copias iubet, aciem- 50
que disponit. In dextro cornu locati sunt equites, quos agema appellant. Praeerat his Clitus: cui iunxit Philotae turmas, ceterosque praefectos equitum
27 lateri eius applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant: his Nicanor, Parmenionis filius, praeerat.
28 In subsidiis cum manu sua Coenos: post eum Orestae Lyncestaeque[6] sunt:[7] post illos Polypercon, dux peregrini militis. Huius agminis princeps Amyntas[8] erat: Philippus Balacri eos[9] regebat, in societatem
29 nuper ascitus.[10] Haec dextri cornus[11] facies erat. In laevo Craterus Peloponnensium equites habebat, Achaeorum[12] et Locrensium, et Maleon turmis sibi adiunctis. Hos Thessali equites claudebant, Philippo
30 duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons laevi cornus haec erat. Sed ne circumiri posset a multitudine, ultimum agmen valida manu cinxerat. Cor-

---

[1] huius quoque consilii ratio postea. [2] *De coniect. Codd.* agens. [3] *de coniect. Codd.* adeundum. [4] *item de coniect. Codd.* erat. *Totus locus sic vulg. legitur:* Raro admodum admonitu amicorum, cum metus discriminis aderat, uti solebat. [5] prorupto. [6] Orestes Lyncestesque. [7] *abest.* [8] Am. princeps. [9] Philagus Balacros. *Codd. opt.* phaligrus Baracri eos regebant. [10] *De coniect.* ascitos. [11] cornu, *et sic paulo post.* [12] Achaeorumque.

nua quoque subsidiis firmavit, non recta fronte, sed
a latere positis, ut, si hostis circumvenire aciem tem- 31
ptasset, parata pugnae forent. Hic Agriani erant, qui-
bus Attalus praeerat, adiunctis sagittariis Cretensibus.
Ultimos ordines avertit a fronte, ut totam aciem or-
be muniret. Illyrii hic erant, adiuncto milite mer-
cede conducto. Thracas quoque simul obiecerat le-
viter armatos. Adeoque aciem versabilem [1] posuit, 32
ut, qui ultimi stabant, ne circumirentur, verti tamen,
et in frontem circumagi possent. Itaque non prima,
quam latera, non latera munitiora fuere, quam terga.
51 His ita ordinatis, praecipit, ut, si falcatos currus cum 33
fremitu barbari emitterent, ipsi laxatis ordinibus im-
petum incurrentium [2] silentio exciperent, haud du-
bius sine noxa transcursuros, si nemo se opponeret:
sin autem sine fremitu immisissent, eos ipsi clamore
terrerent, pavidosque equos telis utrimque suffode-
rent. Qui cornibus praeerant, extendere ea iussi, ita 34
ut nec circumvenirentur, si artius starent, nec tamen
ultimam [3] aciem exinanirent. Impedimenta cum ca- 35
ptivis, inter quos mater liberique Darei custodieban-
tur, haud procul acie in edito colle constituit, modi-
co praesidio relicto. Laevum cornu, sicut alias, Par-
menioni tuendum datum: ipse in dextro stabat.

Nondum ad iactum teli [4] pervenerant, cum Bion 36
quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad
regem pervenit: nuntians, murices ferreos in terram
defodisse Dareum, qua hostem equites emissurum
esse credebat, notatumque certo signo locum, ut fraus
evitari a suis posset. Asservari transfuga iusso, du- 37
ces convocat: expositoque quod nuntiatum erat, mo-

---

1 versatilem. 2 occurrentium. 3 mediam.
4 teli iactum.

net, ut regionem monstratam declinent, equitemque
periculum edoceant.

38 Ceterum hortantem[1] exercitus exaudire non po- 52
terat, usum aurium intercipiente fremitu duorum
agminum, sed in conspectu omnium duces et proxi-
IV. mum quemque interequitans alloquebatur: Emensis
tot terras in spem victoriae, de qua dimicandum fo-
ret, hoc unum superesse discrimen. Granicum hic
amnem, Ciliciaeque montes, et Syriam Aegyptumque
praeeuntibus raptas, ingentia spei gloriaeque incita-
2 menta, referebat. Reprehensos ex fuga Persas pugna-
turos, quia fugere non possent. Tertium iam diem[2]
metu exsangues, armis suis oneratos, in eodem vesti-
gio haerere. Nullum desperationis illorum maius in-
dicium esse, quam quod urbes, quod agros suos ure-
rent, quicquid non corrupissent, hostium esse con-
3 fessi. Nomina modo vana gentium ignotarum ne ex-
timescerent. Neque enim ad belli discrimen perti-
nere, qui ab his Scythae, quive Cadusii appellaren-
tur.[3] Ob id ipsum, quod ignoti essent, ignobiles
4 esse. Nunquam ignorari viros fortes: at imbelles, ex
latebris suis erutos, nihil praeter nomina afferre. Ma-
cedonas[4] virtute assecutos, ne quis toto orbe locus
5 esset, qui tales viros ignoraret. Intuerentur barbaro-
rum inconditum agmen: alium nihil praeter iaculum
habere, alium funda saxa librare, paucis iusta arma
esse. Itaque illinc plures stare: hinc plures dimica-
6 turos. Nec postulare se, ut fortiter capesserent proe-
lium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum. Se
ante prima signa dimicaturum. Spondere pro se tot[5]
cicatrices, totidem corporis decora: scire ipsos, unum

---

1 *de coniect. vulgo* hoc tantus. *Codd.* hoc tandem. 2 diem iam. 3 *Ex emend. codd.* appellantur, *vulgo* appellentur. 4 Macedones. 5 quot.

paene se praedae communis exsortem, in illis colen-
dis ornandisque usurpare victoriae praemia. Haec se 7
fortibus viris dicere. Si qui dissimiles eorum essent,
illa fuisse dicturum: pervenisse eo, unde fugere non
possent. Tot terrarum spatia emensis, tot amnibus
montibusque post tergum obiectis, iter in patriam et
penates manu esse faciendum. Sic duces, sic pro- 8
ximi militum instincti sunt.

53 Dareus in laevo cornu erat, magno suorum agmi-
ne, delectis equitum peditumque stipatus: contempse-
ratque paucitatem hostis, vanam aciem esse, extentis
cornibus, ratus. Ceterum, sicut curru eminebat, dex- 9
tra laevaque ad circumstantia [1] agmina oculos ma-
nusque circumferens, *Terrarum,* inquit, *quas Oceanus
hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulo ante
domini, iam non de gloria, sed de salute, et, quod sa-
luti praeponitis, de libertate pugnandum est. Hic* 10
*dies imperium, quo nullum amplius vidit aetas, aut
constituet, aut finiet. Apud Granicum minima vi-
rium parte cum hoste certavimus: in Cilicia victos
Syria poterat excipere: magna munimenta regni Ti-
gris atque Euphrates erant. Ventum est eo, unde* 11
*pulsis ne fugae quidem locus est. Omnia tam diutino
bello exhausta post tergum sunt: non incolas suos ur-
bes, non cultores habent terrae. Coniuges quoque et
liberi sequuntur hanc aciem, parata hostibus praeda,
nisi pro carissimis pignoribus corpora opponimus.
Quod mearum fuit partium, exercitum, quem paene* 12
*immensa planities vix caperet, comparavi: equos, ar-
ma distribui: commeatus, ne tantae multitudini dees-
sent, providi: locum, in quo acies explicari posset,
elegi.*

---

1 circumstantium.

13 *elegi. Cetera in vestra potestate sunt: audete modo
vincere, famamque, infirmissimum adversus fortes vi-
ros telum, contemnite.*

Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis: 54
quae ubi primum impetum effudit, velut quaedam ani-
14 *malia emisso*[1] *aculeo torpet. Hi vero campi depre-
hendere paucitatem, quam Ciliciae montes absconde-
rant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam
aciem vanam,*[2] *exhaustam? nam ultimi, quos locavit
aversos, terga iam praebent. Obteri mehercule equo-
rum ungulis possunt, etiamsi nil praeter falcatos currus*
15 *emisero. Et bello vicerimus, si vicimus*[3] *proelio: nam
ne illis quidem ad fugam locus est: hinc Euphrates,*
16 *illinc Tigris prohibet inclusos. Et quae antea pro il-
lis erant, in contrarium versa*[4] *sunt. Nostrum mobile
et expeditum agmen est, illud praeda grave. Impli-
catos ergo spoliis nostris trucidabimus, eademque res*
17 *et causa erit victoriae*[5] *et fructus. Quodsi quem e
vobis nomen gentis movet, cogitet, Macedonum illic
arma esse, non corpora. Multum enim sanguinem*[6]
invicem hausimus, et semper gravior in paucitate ia-
18 *ctura est. Nam Alexander, quantuscunque ignavis et
timidis videri potest, unum animal est, et si quid mi-
hi creditis, temerarium et vecors, adhuc nostro pavore,*
19 *quam sua virtute felicius. Nihil autem potest, esse
diuturnum, cui non subest ratio. Licet felicitas
aspirare videatur, tamen ad ultimum temeritati non
sufficit. Praeterea breves et mutabiles vices rerum*
20 *sunt, et fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsi-
tan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium,*

---

1 amisso. 2 vanam et. 3 vincimus 4 conversa.
5 victoriae erit. 6 sanguinis.

quod secundo cursu per ducentos triginta annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanae, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modo Graecis ultro bellum inferebamus: nunc 21 *in sedibus nostris propulsamus illatum. Iactamur invicem varietate fortunae. Videlicet imperium, quia*[1] *mutuo affectamus, una gens non capit.*

55 *Ceterum, etiamsi spes non subesset, necessitas ta-* 22 *men stimulare deberet: ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem huius imperii genitum, principes,*[2] *illam sobolem regiae stirpis, duces vestros regum instar, vinctos habet: nisi quid in vobis,*[3] *ipse ego maiore mei*[4] *parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis: restituite mihi pignora, pro quibus ipsi*[5] *mori non recusatis,*[6] *parentem, liberos: nam coniugem in illo carcere amisi. Credite, nunc omnes hos*[7] *tendere ad vos manus, im-* 23 *plorare patrios deos, opem vestram, misericordiam, fidem exposcere, ut compedibus, ut servitute,*[8] *ut precario victu ipsos liberetis. An creditis aequo animo his*[9] *servire, quorum reges esse fastidiunt? Video ad-* 24 *moveri hostium aciem: sed quo propius discrimen accedo, hoc minus his,*[10] *quae dixi, possum esse contentus. Per ego vos deos*[11] *patrios, aeternumque ignem, qui praefertur altaribus, fulgoremque solis intra fines regni mei orientis, per aeternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres et spe pleni, ut, quam* 25

---

1 quod. 2 illos principes. 3 nisi quod in vobis est. 4 *abest.* 5 ipse. 6 recuso. 7 *abest.* 8 ut servitute, ut compedibus. 9 iis. 10 iis. 11 precor vos per deos.

gloriam accepistis a maioribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris iam libertatem, opem, spem, futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam ut conspici possim, curru vehor, nec recuso, quo minus imitemini me, sive fortitudinis exemplum, sive ignaviae fuero.

Interim Alexander, ut et demonstratum a transfuga 56
insidiarum locum circumiret, et Dareo, qui cornu[1] tuebatur, occurreret, agmen obliquum incedere iubet. Dareus quoque eodem suum obvertit, Besso admonito, ut Massagetas equites in laevum Alexandri cornu a[2] latere invehi iuberet. Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigae, quo plures nondum satis proviso impetu obtererent. Alios ergo hastae multum ultra temonem[3] eminentes, alios ab utroque latere dimissae falces laceravere. Nec sensim Macedones cedebant; sed effusa fuga turbaverant[4] ordines. Mazaeus quoque perculsis metum incussit, mille equitibus ad diripienda hostis impedimenta circumvehi iussis, ratus, captivos quoque, qui simul asservabantur, rupturos vincula, cum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in laevo[5] erat: propere igitur Polydamanta, mittit [ad regem],[6] qui et periculum ostenderet, et quid fieri iuberet consuleret. Ille, audito Polydamante, *Abi, nuntia*, inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos, sed etiam*[7] *quae hostium sunt, occupaturos. Proinde non est quod quicquam*

---

1 laevum cornu. 2 *abest a codd.* 3 temones. 4 turbav. fuga. 5 *additur* cornu. 6 *sine uncis, suspectae fidei indicibus.* 7 omnia.

virium subducat ex acie, sed, ut me et Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno fortiter dimicet. Interim barbari impedimenta turbaverant, 9
caesisque plerisque custodum, captivi, vinculis ruptis, quicquid obvium erat, quo armari possent, arripiunt[1] et aggregati suorum equitibus Macedonas, ancipiti circumventos malo, invadunt: laetique qui[2] circa Sisy- 10
gambim erant,[3] vicisse Dareum, ingenti caede prostratos hostes, ad ultimum etiam impedimentis exutos esse, nuntiant, quippe eandem fortunam ubique esse credebant, et victores Persas ad praedam discurrisse. Sisygambis, hortantibus captivis, ut animum a mae- 11
rore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. Non vox ulla excidit ei, non oris color, vultusve mutatus est: sedit[4] immobilis, (credo, praecoqui[5] gaudio verita irritare fortunam,[6]) adeo ut, quid mallet, intuentibus eam[7] fuerit incertum. Inter haec Meni- 12
das,[8] praefectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat, incertum suone consilio, an regis imperio: sed non sustinuit Caucasiorum[9] Scytharumque impetum, quippe vix temptato certamine refugit[10] ad regem, amissorum impedimentorum testis magis, quam vindex. Iam consilium Alexandri dolor vicerat:[11] et ne cura recuperandi sua militem a proelio averteret, non immerito verebatur. Itaque Areten, ducem hastatorum, (sarissophoros[12] vocabant,) adversus Scythas mittit.

57 Inter haec currus, qui circa signa prima[13] turbaverant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt.

---

1 rapiunt. 2 *abest.* 3 *abest.* 4 sed sedit. 5 praecoce. 6 fortunam irritare. 7 *abest.* 8 Amyntas. 9 Cadusiorum. 10 effugit. 11 vicerat dolor. 12 quos sarissophoros. 13 prima signa.

Vallo similis acies erat: iunxerant hastas, et ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant. Circumire deinde currus et propugnatores praecipitare coeperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant, hi[1] crebra iactatione cervicum non iugum modo excusserant, sed etiam currus everterant: vulnerati interfectos trahebant, nec consistere territi, nec progredi debiles poterant. Paucae tamen evasere quadrigae in ultimam aciem, iis, quibus inciderunt, miserabili morte consumptis: quippe amputata virorum membra humi iacebant, et quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque et debiles arma non omittebant, donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

8 Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, gravius territis instabat. Supervenere deinde a Dareo[2] Bactriani, pugnaeque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu
9 obtriti sunt, plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persae, clamore sublato, qualem victores solent edere, ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrerunt.[3] Alexander territos castigare, adhortari, proelium, quod iam elanguerat, solus accendere, confirmatisque tandem animis, ire in hostem iubet.

20 Rarior acies erat in dextro cornu Persarum, nam- 58
que inde Bactriani discesserant[4] ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit,
21 et multa caede hostium invehitur. At qui in laevo cornu erant Persae, spe posse eum includi, agmen suum a tergo dimicantis opponunt: ingensque periculum in medio haerens adisset, ni equites Agriani calcaribus subditis circumfusos regi barbaros adorti es-

---

1 equi. 2 missi a Dario. 3 incurrunt. 4 decesserant.

sent, aversosque caedendo in se obverti coëgissent.
Turbata erat utraque acies. Alexander et[1] a fronte 22
et a tergo hostem habebat: qui averso ei instabant,
ab Agrianis equitibus[2] premebantur: et[3] Bactriani,
impedimentis hostium direptis, reversi, ordines suos
recuperare non poterant: plura simul abrupta a cete-
ris agmina, ubicunque alium alii fors miscuerat, dimi-
cabant. Duo reges iunctis prope agminibus proelium 23
accenderant.[4] Plures Persae cadebant: par ferme
utrimque numerus vulnerabatur: curru Dareus, Ale-
xander equo vehebatur: utrumque delecti tuebantur, 24
sui immemores. Quippe amisso rege nec volebant
salvi esse, nec poterant. Ante oculos sui quisque re-
gis mortem occumbere ducebat[5] egregium. Maxi- 25
mum tamen periculum adibant, quos[6] maxime tue-
bantur; quippe sibi quisque caesi regis expetebat decus.
59 Ceterum, sive ludibrium oculorum, sive vera spe- 26
cies fuit, qui circa Alexandrum erant, vidisse se cre-
diderunt paululum super caput regis placide volantem
aquilam, non sono[7] armorum, non gemitu morien-
tium territam: diuque circa equum Alexandri pen-
denti magis, quam volanti similis apparuit. Certe va- 27
tes Aristander, alba veste indutus, et dextra praefe-
rens lauream, militibus in pugnam intentis avem mon-
strabat,[8] haud dubium victoriae auspicium. Ingens 28
ergo alacritas et[9] fiducia paulo ante territos accen-
dit ad pugnam, utique postquam auriga Darei, qui
ante ipsum sedens equos regebat, hasta transfixus est.
Nec aut Persae, aut Macedones dubitavere, quin ipse
rex esset occisus. Ergo lugubri[10] ululatu et incon- 29
dito clamore gemituque totam fere aciem adhuc ae-

---

1 *abest.* 2 militibus, 3 *abest.* 4 *vulgo de coniect.* accendebant. 5 ducebant. 6 qui. 7 sonitu. 8 monstravit. 9 ac. 10 Lugubri ergo.

quo Marte pugnantium turbavere cognati Darei et
armigeri: laevumque cornu in fugam effusum desti-
tuerat[1] currum, quem a dextra parte stipati in me-
30 dium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Da-
reus dubitasse, an fugae dedecus honesta morte vita-
ret. Sed eminens curru nondum omnem suorum
aciem proelio excedentem destituere erubescebat.
31 Dumque[2] inter spem et desperationem haesitat, sen-
sim Persae cedebant, et laxaverant ordines. Alexan-
der, mutato equo, quippe plures fatigaverat, resisten-
32 tium adversa ora fodiebat, fugientium terga. Iam-
que non pugna, sed caedes erat, cum Dareus quoque
currum suum in fugam vertit. Haerebat in tergis fu-
gientium victor: sed prospectum oculorum nubes pul-
veris, quae ad coelum ferebatur, abstulerat: ergo haud
secus quam in tenebris errabant, ad sonum[3] notae
33 vocis, ut[4] signum, subinde coëuntes. Exaudiebant[5]
tamen[6] strepitus habenarum, quibus equi currum ve-
hentes[7] identidem verberabantur: haec sola fugientis
vestigia excepta sunt.

XVI. At in laevo Macedonum cornu, quod Parme- 60
nio, sicut ante dictum,[8] tuebatur, longe alia for-
tuna utriusque partis res gerebatur. Mazaeus, cum
omni suorum equitatu vehementer invectus, urge-
2 bat Macedonum alas. Iamque abundans multitu-
dine aciem circumvehi coeperat, cum Parmenio equi-
tes nuntiare iubet Alexandro, in quo discrimine ipsi
essent: ni[9] mature subveniretur, non posse sisti fu-
3 gam. Iam multum viae praeceperat[10] rex, imminens
fugientium tergis, cum a Parmenione tristis nuntius

---

1 laevoque cornu in fugam effuso, destituerant. 2 dum.
3 sonitum. 4 *ex coniect. codd.* aut. 5 exaudiebantur.
6 tantum. 7 trahentes. 8 dictum est. 9 nisi.
10 processerat.

venit. Refrenare equos iuſſi, qui vehebantur, agmenque conſtitit, ſrendente Alexandro, eripi ſibi victoriam e manibus, et Dareum ſelicius ſugere quam se sequi.[1]
Interim ad Mazaeum ſuperati regis ſama pervenerat. 4
Itaque, quamquam validior erat, tamen ſortuna[2] partium territus, perculſis languidius inſtabat. Parmenio ignorabat quidem cauſam ſua ſponte pugnae remiſſae, ſed occaſione vincendi ſtrenue eſt uſus. Theſ- 5
ſalos equites ad ſe vocari iubet. *Ecquid videtis,*[3] inquit, *iſtos, qui ſerociter modo inſtabant, pedem reſerre ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque regis noſtri ſortuna vicit.*[4] *Omnia Perſarum caede ſtrata ſunt. Quid ceſſatis? an ne ſugientibus quidem pares eſtis?* Vera dicere videbatur, et ſpes 6
languentes quoque erexerat. Subditis calcaribus proruere in hoſtem: et illi iam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant, nec quicquam ſugae, niſi quod nondum terga[5] verterant, deerat. Parmenio tamen, ignarus quaenam in dextro cornu ſortuna regis eſſet, repreſſit ſuos: Mazaeus, dato pugnae[6] ſpatio, non recto 7
itinere, ſed maiore et ob id tutiore circumitu Tigrin[7] ſuperat, et Babylona[8] cum reliquiis devicti exercitus intrat.

61 Dareus paucis ſugae comitibus ad Lycum amnem 8
contenderat: quo traiecto dubitavit an ſolveret pontem, quippe hoſtem iam aſſore nuntiabatur. Sed tot milia ſuorum, quae nondum ad amnem pervenerant, ponte reciſo videbat hoſtis praedam ſore.[9] Abeun- 9
tem, cum intactum ſineret pontem, dixiſſe conſtat, malle ſe[10] ſequentibus iter dare, quam auſerre ſu-

[1] ſequi ſe. [2] ſortuna tamen. [3] inquit, videtis. [4] vincit. [5] terga nondum. [6] ſugae *de coni.* [7] Tigrim. [8] Babylonem. [9] praedam hoſtis ſore videbat. [10] *abeſt, ſed* inſequentibus.

gientibus. Ipse ingens spatium ſuga emensus, media ſere nocte Arbela pervenit.

10 Quis tot ludibria ſortunae, ducum, agminum[1] caedem multiplicem, devictorum ſugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut oratione complecti? Propemodum seculi res in
11 unum illum diem pro![2] ſortuna cumulavit. Alii qua brevissimum patebat iter, alii diversos saltus et ignotas[3] sequentibus calles petebant. Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles
12 implicabantur. Deinde, misericordia in metum versa, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis praecipue ſatigatos et saucios perurebat, passimque omnibus rivis prostraverant corpora, prae-
13 terfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cum avide[4] turbidam hausissent, tendebantur extemplo praecordia premente limo, resolutisque et torpentibus membris, cum supervenisset hostis, novis vulneribus
14 excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, deverterant[5] longius, ut quicquid occulti humoris usquam manaret, exciperent, nec ulla adeo avia et sicca
15 lacuna erat, ut[6] vestigantium sitim ſalleret. E proximis vero itineri vicis ululatus senum[7] ſeminarumque exaudiebantur, barbaro ritu Dareum adhuc regem clamantium.

16 Alexander, ut supra dictum est, inhibito suorum 62
impetu[8] ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo ſugientium oneraverat pontem, et plerique, cum hostis urgeret, in ſlumen se praecipitaverant, gravesque armis et proelio ac ſuga deſatigati gurgiti-
17 bus hauriebantur. Iamque non pons modo ſugientes,

---

1 agminumque. 2 *abest interiectio.* 3 ignotos.
4 cum diu avidi. 5 diverterant. 6 quae.
7 senum ululatus. 8 cursu.

sed ne amnis quidem capiebat agmina sua improvide
subinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pa-
vor, id solum metuunt, quod primum formidare coe-
perunt. Alexander, instantibus suis, impune abeun- 18
tem hostem permitteret sequi,[1] hebetia esse tela,[2] et
manus fatigatas, tantoque cursu corpora exhausta, et
praeceps in noctem diei tempus causatus est. Revera 19
de laevo cornu, quod adhuc in acie stare credebat,
sollicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Iam-
que signa converterat, cum equites, a Parmenione
missi, illius quoque partis victoriam nuntiant. Sed 20
nullum eo die maius periculum adiit, quam dum co-
pias reducit in castra. Pauci eum et incompositi se-
quebantur ovantes victoria, quippe omnes hostes aut
in fugam effusos, aut in acie cecidisse credebant:[3]
cum repente ex adverso apparuit agmen equitum, 21
qui primo inhibuere cursum, deinde Macedonum pau-
citate conspecta, turmas in obvios concitaverunt. An- 22
te signa rex ibat, dissimulato magis periculo, quam
spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus feli-
citas: namque praefectum equitatus avidum certami- 23
nis, et ob id ipsum incautius in se ruentem, hasta
transfixit, quo ex equo lapso, proximum, ac dein[4]
plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici 24
quoque: nec Persae inulti cadebant, quippe non uni-
versae acies, quam hae tumultuariae manus, vehemen-
tius iniere certamen. Tandem barbari, cum obscura 25
luce tutior fuga[5] videretur esse quam pugna, disper-
sis[6] agminibus abiere. Rex, extraordinario periculo
defunctus, incolumes suos reduxit in castra.

63 Cecidere Persarum, quorum numerum victores 26

---

[1] sequi permitteret. [2] tela esse. [3] credebant cecidisse.
[4] deinde. [5] fuga tutior. [6] diversis.

finire potuerunt, milia XL, Macedonum minus quam
27 CCC desiderati sunt. Ceterum hanc victoriam rex ma-
iore ex parte virtuti, quam fortunae suae debuit: ani-
28 mo, non, ut antea, loco vicit. Nam et aciem peri-
tissime instruxit, et promptissime ipse pugnavit, et
magno consilio iacturam sarcinarum impedimentorum-
que contempsit, cum in ipsa acie summae[1] rei vide-
ret esse discrimen, dubioque adhuc pugnae eventu
29 pro victore se gessit, perculsos deinde hostium[2] fu-
dit, fugientes, quod in illo ardore animi vix credi
30 potest, prudentius quam avidius persecutus est. Nam
si parte exercitus adhuc in acie stante, instare ceden-
tibus perseverasset, aut culpa sua[3] victus esset, aut
aliena virtute vicisset. Iam si multitudinem equitum
occurrentium extimuisset, victori aut foede fugiendum,
31 aut miserabiliter cadendum fuit. Ne duces quidem
copiarum sua laude fraudandi sunt; quippe vulnera,
32 quae quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephaestio-
nis brachium hasta ictum est: Perdiccas, et[4] Coe-
33 nos,[5] et Menidas, sagittis prope occisi. Et, si vere
aestimare Macedonas, qui tunc erant, volumus, fate-
bimur, et regem talibus ministris, et illos tanto rege
fuisse dignissimos.

---

1 summum. 2 hostes. 3 sua culpa. 4 ac.
5 Coenus.

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER V.

ARGUMENTUM.

(1) Darius proelio superatus apud Arbela opulentissimas regni provincias ad meridiem sitas victori permittit, ipse in Mediam fuga contendit. (2) Alexander, Arbelis captis castrisque motis, per Mesopotamiam, fecundissimam terram, proficiscitur. (3) Babylonem procedenti Mazaeus et Bagophanes, praetores Darii, semetipsos et urbem dedunt: ipsi Babylonii regem intrantem magnifice excipiunt. (4. 5) Magnae urbis mirabilia describuntur, imprimis horti pensiles.

(6) Diutius in urbe luxuriosa rex commoratus, quam disciplinae militari conduceret, supplementis militum auctus, constitutisque praetoribus ac magistratibus, (7) castra movit, dumque in Satrapene substitit, complura in re militari utiliter constituit. (8) Procedenti deinde urbem Susa cum thesauris maximis Abulites, eius provinciae praefectus, tradidit. (9) In ea urbe, novorum praefectorum potestatibus definitis, Darii matrem ac liberos reliquit, summa humanitate adversus eas usus. (10) Pasitigri (*hodie Karun*) flumine superato, cum parte exercitus Uxios, imperium detrectantes, eorumque praefectum Madatem aggreditur, sed urbem illorum frustra oppugnat, (11) donec occulto itinere praemissi super capita hostium existunt. Tum oppidani, arce inclusi, per Sisygambim tandem exoratam veniam petunt et consequuntur.

(12) Pervenerat Alexander ad pylas Persicas sive Susidas, artissimas fauces, quas Ariobarzanes cum idoneo praesidio defendebat. Temere ingressi Macedones magno cum detrimento repelluntur. (13) Unus captivorum silvestres calles docet esse, quibus in Persidem perveniri possit. Simul eius terrae situs ac natura describitur. (14) Accepit Alexander pastoris promissum, itineris difficultate minime deterritus, remque cum Cratero prudenter composuit. (15) Ipse cum parte exercitus, victis impedimentis, (16) in summum montis verticem evasit. Tum circumventi Persae, undique urgentibus hostibus, fortiter occubuerunt, Ariobarzanes erupit, sed Persepoli exclusus et ipse caesus est. (17) Monitus a Tiridate, praefecto regiae pecuniae, Alexander Persepolim occupare festinavit. Prope urbem agmen ei obviam venit Graecorum captivorum, a Persis foede mutilatorum, quibus cum rex pollicitus esset, in patriam reditum sese expediturum, (18) illi inter se deliberarunt, quid a rege petendum videretur: et aliis quidem in Asia remanendum, (19) aliis quam primum redeundum in Graeciam censentibus, vicit remanentium sententia. Et horum quidem fortunae Alexander liberaliter consuluit. (20) Tum Persepolim ingressi Macedones iussu regis diripuerunt ac vastarunt. Illic et Persagadis quantum pecuniae captum sit refertur. (21) Interiora Persidis feramque gentem Mardorum unius fere mensis spatio ipse Alexander domuit sibique parere coëgit. (*Vere anni a. Chr. nat.* 330. *Olymp.* 112, 2.) (22) Persepolim reversus, auctore Thaide meretrice, regiam incendit, (23) posthac non restitutam. Sera poenitentia motus Mediam petit, Darium persecuturus.

(24) Qui longioris fugae consilio abiecto, cum iis quas habebat copiis decertare statuit, et oratione habita, postquam suorum virtutem fidemque laudavit, (25) eos adhortatur et orat, ut semel cum mutabili fortuna transigant. (26) Ceterorum assensum Artabazus exprimit, sed Nabarzanes, Hyrcaniae praefectus, consilio ante cum Besso, Bactrianorum praetore, inito, speciosis verbis suadet, ut illi per aliquod tempus Darius imperium tradat. (27) Rex ira exarsit, aegre ab Artabazo mitigatus tabernaculo se inclusit. Exercitus perturbatus in partes dividitur. (28) Bessus et Nabarzanes, quoniam palam consilium exequi non possunt, dolo agere statuunt, ac (29) simulata poenitentia, Artabazi opera etiam cum rege, homine

simplici, in gratiam redeunt. (30) Qua fraude intellecta, Patron, dux Graecorum mercenariorum, regem orat, ut corporis sui custodiam Graecis committat (31) verum Darius, qui humano consilio servari nequiret, negat se a popularibus suis recessurum. (32) Bessus, iam certus consilii nefarii, regem tamen fallere pergit, quamvis parum lateat. (33) Ille nihilominus, etiam Artabazi consilio spreto, iam relictus a custodiis mori mavult, quam unicam salutis viam temptare. (34) Tum eum Bessus Bactrianique vinciunt, ac secum celeri fuga abripiunt, sequentibus Persis, dum Graeci et Artabazus Parthienen diverso itinere petunt.

(35) Alexander Tabis de periculo Darii nuntio accepto, celeriter insequitur, deinde audit, iam captum esse illum. (36) Aliis atque aliis transfugis advenientibus, breviore itinere cum exigua suorum manu Bessum assequitur. (37) Itaque hic cum sociis, regem captivum, postquam permovere, ut equo secum fugeret, nequiverunt, convulneratum (*medio anno a. Chr. nat.* 330, *Attico mense Hecatombaeone, Olymp.* 112, 3. *Archonte Aristophonte*) relinquunt, ipsi diversam fugam intendunt. Relicti a multo paucioribus Macedonibus aut caeduntur, aut capiuntur. (38) Via devertens unus Macedonum forte vehiculum conspicit, in quo Darius semivivus fuit * * *.

1 QUAE interim ductu imperioque Alexandri vel in I.
Graecis,[1] vel Illyriis[2] ac Thracia gesta sunt, si suis quaeque[3] temporibus reddere voluero, interrumpendae sunt res Asiae, quas utique ad fugam mortemque 2
Darei universas in conspectum[4] dari, et sicut inter se cohaerent,[5] ita opere ipso coniungi, haud paulo aptius videri potest. Igitur[6] quae proelio apud Arbela coniuncta sunt, ordiar dicere.

Dareus media fere nocte Arbela pervenerat,[7] eo- 3
demque magnae partis amicorum eius ac militum fu-

1 Graecia. 2 vel in Illyriis. 3 quaeque suis. 4 conspectu. 5 cohaerent tempore. 6 *additur* ante. 7 pervenit.

4 gam fortuna compulerat. Quibus convocatis exponit,
haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes,
agrosque omni copia rerum abundantes petiturus es-
set: praedam opimam paratamque ipsum et milites
5 eius spectare. Id suis rebus tali in statu saluti fore,
quippe se deserta cum expedita manu petiturum. Ul-
tima regni sui [1] adhuc intacta esse, inde bello vires
6 haud aegre reparaturum. Occuparet sane gazam avi-
dissima gens, et ex longa fame satiaret se auro, mox
futura praedae sibi: usu didicisse, [2] pretiosam supel-
lectilem pellicesque et spadonum agmina nihil aliud
fuisse, quam onera et impedimenta; eadem trahentem
Alexandrum, quibus rebus [3] antea vicisset, inferiorem
7 fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio,
quippe Babylona, [4] urbem opulentissimam, dedi cer-
nentibus: iam Susa, iam cetera ornamenta regni, cau-
8 samque belli, victorem occupaturum. At ille docere
pergit, non speciosa dictu, sed usu necessaria in re-
bus adversis sequenda esse: ferro geri bella, non au-
ro, viris, non urbium tectis; omnia sequi armatos:
sic maiores suos perculsos in principio rerum, celeri-
9 ter pristinam reparasse fortunam. Igitur, sive con-
firmatis eorum animis, sive imperium magis quam
consilium sequentibus, Mediae fines ingressus est.

10 Paulo post Alexandro traduntur [5] Arbela, regia 2
supellectile [6] ditique gaza repleta: quattuor milia ta-
lentum fuere, praeterea pretiosae vestes, totius, ut
supra dictum est, exercitus opibus in illam sedem
11 congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor
cadaverum totis iacentium campis vulgaverat, matu-
rius castra movit. Euntibus a parte laeva Arabia,

---

1 *abest.* 2 didicisse usu. 3 *abest.* 4 Babylonem.
5 *codd.* traditur. 6 supellectili.

odorum ſertilitate nobilis regio, campeſtre iter, eſt.
Inter Tigrin et Euphraten[1] iacentia tam uberi et 12
pingui solo sunt, ut a paſtu repelli pecora dicantur,
ne satietas perimat. Cauſa fertilitatis eſt humor, qui
ex utroque amne manat, toto ſere solo propter venas
aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniae monti- 13
bus profluunt, ac magno deinde aquarum divortio
iter, quod coeperunt,[2] percurrunt: duo milia et quin-
genta stadia emenſi sunt, qui ampliſſimum interval-
lum circa Armeniae montes notaverunt. Iidem cum 14
Mediae et Gordiaeorum[3] terras secare coeperunt,
paulatim in artius coëunt, et quo longius manant, hoc
anguſtius inter se ſpatium terrae relinquunt. Vicini 15
maxime sunt in[4] campis, quos incolae Meſopotamiam
appellant; mediam namque ab utroque latere conclu-
dunt. Iidem per Babyloniorum ſines in Rubrum ma-
re irrumpunt.[5] Alexander quartis caſtris ad Mennim 16
urbem pervenit. Caverna ibi eſt, ex qua fons ingen-
tem bituminis vim[6] effundit, adeo, ut satis conſtet,
Babylonios muros ingentis operis huius fontis bitu-
mine interlitos eſſe.

3 Ceterum Babylona[7] procedenti Alexandro Mazaeus, 17
qui ex acie in eam urbem[8] confugerat, cum adultis
liberis supplex occurrit, urbem ſeque dedens. Gratus
adventus eius regi fuit,[9] quippe magni operis obsidio
futura erat[10] tam munitae urbis. Ad hoc vir illuſtris, 18
et manu promptus, ſamaque etiam proximo proelio
celebris, et ceteros ad deditionem sui incitaturus
exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benigne cum
liberis excipit:[11] ceterum quadrato agmine, quod ipse 19
duce-

1 Tigrim et Euphratem. 2 cepere. 3 Gordianorum. 4 his. 5 prorumpunt. 6 vim bituminis. 7 Babylonem. 8 urbem eam. 9 fuit regi. 10 futura erat obsidio. 11 excepit.

ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos iubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cogno-
20 scendi novum regem, plures obviam egressi sunt. Inter quos Bagophanes, arcis et regiae pecuniae custos, ne studio a Mazaeo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quae non thure modo, sed omnibus
21 odoribus cumulaverat. Dona eum [1] sequebantur, greges pecorum equorumque, leones quoque et pardales
22 caveis praeferebantur. Magi deinde, suo more carmen [2] canentes, post hos Chaldaei, Babyloniorumque non vates modo, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes hi [3] regum canere soliti, Chaldaei siderum motus et statutas vices temporum [4] osten-
3 dere. Equites deinde Babylonii, suo equorumque [5] cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex, armatis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire iussit: ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellectilem Darei, et omnem pecuniam recognovit.
4 Ceterum ipsius urbis pulchritudo ac vetustas, non 4
regis modo, sed etiam omnium oculos in semet haud immerito convertit. Semiramis eam condiderat, non, [6] ut plerique credidere, Belus, cuius regia ostenditur.
5 Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium XXX et duorum pedum in [7] latitudinem amplectitur: quadrigae inter se occurrentes sine periculo
6 commeare dicuntur. Altitudo muri L [8] cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus quam murus altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXV [9] stadia

---

1 Eum dona. 2 patrium carmen. 3 ii. 4 statas temporum vices. 5 suo atque equorum. 6 vel. 7 *abest, adiecta de coniectura.* 8 c. 9 *numerus hic de coniectura; vulgo* CCCLXVII.

complectitur: singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse memoriae proditum est. Aedificia non sunt admota muris, sed fere spatium iugeri unius[1] absunt. Ac ne totam quidem urbem te- 27
ctis occupaverunt: per LXXX[2] stadia habitatur, nec omnia continua sunt, credo, quia tutius visum est, pluribus locis spargi. Cetera serunt coluntque, ut, si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrentur. Euphrates interfluit, magnae- 28
que molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernae ingentes, in altitudinem pressae ad accipiendum impetum fluminis, quod ubi appositae crepidinis fastigium excessit, urbis tecta corriperet, nisi essent specus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt: totum 29
opus bitumine adstringitur. Pons lapideus, flumini impositus, iungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta iacienda egesto, vix sufficiendo operi firmo[3] reperiunt solum; arenae autem subinde cumulatae, et saxis, quis[4] pons 30
sustinetur, annexae, morantur amnem, qui retentus
5 acrius, quam si libero cursu mearet, illiditur. Arcem 31
quoque ambitu XX stadia complexam habent.[5] XXX pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt, ad LXXX summum munimenti fastigium pervenit. Su- 32
per arcem,[6] vulgatum Graecorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem aequantes, multarumque arborum umbra et proceritate amoeni. Saxo pilae, quae totum onus sustinent, 33
instructae sunt, super pilas lapide quadrato solum stra-

---

1 unius iugeris. 2 XC. 3 firmum. 4 quibus.
5 habet. 6 arce.

tum est, patiens terrae, quam altam iniiciunt, et humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores sustinent moles, ut stipites earum VIII cubitorum spatium crassitudine aequent, in L pedum altitudinem emineant: frugiferae aeque sunt,[1] ut si terra sua ale-
34 rentur. Et cum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat: haec moles, quae tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat; quippe XX lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes, ut procul visentibus silvae
5 montibus suis imminere videantur. Syriae regem, Babylone regnantem, hoc opus esse molitum memoriae proditum est, amore coniugis victum, quae desiderio nemorum silvarumque in campestribus locis virum compulit amoenitatem naturae genere huius operis imitari.

6 Diutius in hac urbe quam usquam constitit rex: 6
nec alio loco[2] disciplinae militari magis nocuit. Nihil urbis eius corruptius moribus, nec ad irritandas
7 illiciendasque immodicas cupiditates[3] instructius. Liberos coniugesque cum hospitibus stupro coire, modo pretium flagitii detur, parentes maritique patiuntur. Convivales ludi tota Perside regibus purpuratisque cordi sunt, Babylonii maxime in vinum, et quae ebrie-
8 tatem sequuntur, effusi sunt. Feminarum convivia ineuntium in principio modestus est habitus, dein summa quaeque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant, ad ultimum (honos auribus habitus[4] sit) ima corporum velamenta proiiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matronarum virginum-

---

1 et frugiferae sint, *sine voce* aeque. 2 ullus locus.
3 voluptates. 4 *abest*.

que, apud quas[1] comitas habetur vulgati corporis vi-
litas. Inter haec flagitia exercitus ille domitor Asiae 39
per XXXIV dies saginatus, ad ea quae sequebantur dis-
crimina haud dubie debilior futurus fuit, si hostem
habuisset.

Ceterum, quo minus damnum sentiret, identidem
incremento renovabatur.[2] Namque Amyntas Andro- 40
meni[3] ab Antipatro Macedonum peditum sex milia
adduxit: D praeterea eiusdem generis equites. Cum 41
his DC Thracas, adiunctis peditibus suae gentis III mi-
libus[4] quingentis, et ex Pelòponneso mercenarius
miles ad IV milia advenerat, cum CCCLXXX equitibus.
Idem Amyntas adduxerat L principum Macedoniae li- 42
beros adultos ad custodiam corporis: quippe inter
epulas hi sunt regis ministri, iidemque equos ineunti-
bus[5] proelium admovent, venantesque comitantur,
et vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magno-
rumque praefectorum et ducum haec incrementa sunt
et rudimenta.

Igitur arci Babyloniae rex Agathone praesidere 43
iusso cum DCC Macedonum trecentisque mercede
conductis, praetores, qui regioni Babyloniae ac Cili-
ciae[6] praeessent, Menetem et Apollodorum relin-
quit.[7] His duo milia militum cum mille talentis
dat:[8] utrique praeceptum, ut in supplementum mili-
tes legerent. Mazaeum transfugam satrapea[9] Baby- 44
loniae donat, Bagophanem, qui arcem tradiderat, se
sequi iussit; Armenia Mithreni Sardium proditori da-
ta est. Ex pecunia deinde Babyloniae tradita[10] Ma- 45
cedonum[11] equitibus sexceni denarii tributi: peregri-

---

1 *De coni. Codd.* virorumque, apud quos. 2 novabatur. 3 Andromenis. 4 milibus et D. 5 ineunti *et post* venantemque. 6 et civitati. 7 reliquit. 8 his duo millia peditum dat cum mille talentis. 9 satrapia, *item post.* 10 *abest.* 11 Macedonibus.

nus eques quingenos accepit, ducenos pedes, ceteri
stipendium duum mensum.[1]
11. His ita compositis, in regionem, quae Satrapene 7
vocatur, pervenit. Fertilis terra, copia rerum et
2 omni commeatu abundans. Itaque diutius ibi substitit,
ac ne desides otio demitterent animos, iudices dedit,
praemiaque proposuit de virtute militari certantibus.
3 Novem, qui fortissimi iudicati essent, singulis militum
milibus praefuturi erant, Chiliarchas vocabant, tunc[2]
primum in hunc numerum copiis distributis: namque
antea quingenariae cohortes fuerant,[3] nec fortitudi-
4 nis praemia gesserant. Ingens militum turba conve-
nerat, egregio interfutura certamini, testis eadem cu-
iusque factorum, et de iudicibus latura sententiam:
quippe verone an falso honos cuique haberetur, igno-
5 rari non poterat. Primus omnium virtutis causa do-
natus est Atharrias[4] senior, qui omissum apud Hali-
carnasson a iunioribus proelium unus maxime accen-
derat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum
Philotas Augaeus[5] obtinuit: quartus Amyntae datus:[6]
post hos Antigonus, et ab eo Lyncestes Amyntas fuit:
septimum locum Theodotus,[7] ultimum obtinuit Hel-
6 lanicus. In disciplina quoque militaris rei a maiori-
bus pleraque [tradita] summa utilitate mutavit.[8] Nam
cum ante equites in suam quisque gentem describe-
rentur seorsus[9] a ceteris, exempto nationum discri-
mine, praefectis, non utique suarum gentium, sed de-
7 lectis, attribuit. Tuba, cum castra movere vellet, si-

---

1 *De coniectura: Codd.* duceni (ducenis) pedestrium stipendium mensum (mensium) *Edd.* ducenis pedestrium stipendium mensum est. 2 tum. 3 erant. 4 Adarchias. 5 Angeus. 6 datus est. 7 *In edd. fere post* Theodotus *lacunae signum est.* 8 pleraque a maioribus tradita utiliter mutavit. Tradita *de coniect. additur.* 9 seorsum.

gnum dabat, cuius sonus plerumque, tumultuantium fremitu exoriente, haud satis exaudiebatur: ergo perticam, quae undique conspici posset, supra praetorium statuit, ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum: observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

8 Iamque Susa ei[1] adituro Abulites, regionis eius 8
praefectus, sive Darei iussu, ut Alexandrum praeda retineret, sive sua[2] sponte, filium obviam misit, traditurum se urbem promittens. Benigne iuvenem exce- 9
pit rex, et eodem[3] duce ad Choaspen amnem pervenit, delicatam, ut fama est, vehentem aquam. Hic 10
Abulites cum donis regalis opulentiae occurrit. Dromades cameli inter dona erant velocitatis eximiae, XII elephanti a Dareo ex India acciti, iam non[4] terror, ut speraverat,[5] Macedonum, sed auxilium, opes victi ad victorem transferente fortuna. Ut vero urbem 11
intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniae egessit, L milia talentum argenti non signati forma, sed rudi pondere. Multi reges tantas opes longa ae- 12
tate cumulaverant liberis posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Consedit deinde in regia sella multo excelsiore quam 13
pro habitu corporis. Itaque cum pedes[6] imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris mensam subdidit pedibus. Et cum spadonem, qui Darei fue- 14
rat, ingemiscentem conspexisset rex, causam maestitiae requisivit. Ille indicat, Dareum vesci in ea solitum, seque sacram eius mensam ad ludibrium recidentem sine lacrimis conspicere non posse. Subiit 15
ergo regem verecundia violandi hospitales deos. Iam-

---

1 *abest.* 2 *abest.* 3 eo. 4 non iam.
5 *Ex emend.* speraverant. 6 pedes cum.

que subduci iubebat, cum Philotas: *Minime vero haec feceris, rex, sed omen quoque accipe, mensam, ex qua libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subiectam.*

16 Rex, Persidis finem[1] aditurus, Susa urbem Arche- 9
lao et praesidium III milium tradidit: Xenophilo arcis
cura mandata est, Macedonum aetate gravibus[2] prae-
17 sidere arcis custodiae iussis:[3] thesaurorum Callicrati
tutela permissa: satrapea regionis Susianae[4] restituta
Abulitae.[5] Matrem quoque Darei et liberos in eadem
18 urbe deponit. Ac forte Macedonicas vestes, multam-
que purpuram, dono ex Macedonia sibi missam, cum
his, quae confecerant,[6] tradi Sisygambi iubet:[7] o-
mni namque honore eam et filii quoque pietate pro-
19 sequebatur: admonerique iussit, ut si cordi quoque
vestis esset, conficere eam neptes suas assuefaceret,
donoque se[8] doceret dare. Ad hanc vocem lacrimae
obortae prodidere animum aspernantis id munus;
quippe non aliud magis in contumeliam Persarum fe-
20 minae accipiunt, quam admovere lanae manus. Nun-
tiant qui dona tulerant, tristem esse Sisygambim, di-
gnaque res et[9] excusatione et solatio visa. Ipse ergo
pervenit ad eam, et, *Mater,* inquit, *hanc vestem, qua
indutus sum, sororum non donum solum,*[10] *sed etiam*
21 *opus vides: nostri decepere me mores. Cave, obsecro,
in contumeliam acceperis*[11] *ignorationem meam. Quae
tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt.*
22 *Scio, apud vos filio*[12] *in conspectu matris nefas esse
considere, nisi cum illa permisit: quotienscunque ad
te veni, donec ut considerem annueres, restiti. Pro-*

1 fines. 2 graves. 3 iussi. 4 Susiae. 5 Abuliti. 6 quae eam confecerant. 7 iussit. 8 *abest.* 9 *abest.* 10 solum donum. 11 accipias. 12 filium.

cumbens venerari me saepe voluisti: inhibui. Dulcissimae matri Olympiadi nomen debitum tibi reddo.

10 Mitigato animo eius, rex quartis castris pervenit III.
ad Tigrin[1] fluvium: Pasitigrin incolae vocant: oritur in montibus Uxiorum, et per L stadia silvestribus ripis praeceps inter saxa devolvitur. Accipiunt deinde 2
eum campi, quos clementiore alveo praeterit, iam navium patiens. DC sunt stadia[2] mollioris soli, per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinuat. Amne[3] 3
superato, cum IX milibus peditum et Agrianis sagittariisque[4] et Graecorum mercenariorum tribus milibus,[5] additis Thracum mille,[6] in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Susis est, et in primam Persidem excurrit, artum inter se et Susianos aditum relinquens. Madates erat regionis[7] praefectus, haud sane tempo- 4
rum[8] homo; quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, oc- 5
cultum iter esse per calles et aversum ab urbe: si paucos misisset leviter armatos, super capita hostium evasuros. Cum consilium placuisset, iidem itinerum 6
fuerunt duces. M et D mercede conducti et Agriani fere M Tauroni praefecto dati, ac post solis occasum iter ingredi iussi. Ipse tertia vigilia castris motis cir- 7
ca lucis ortum superat[9] angustias, caesaque materia cratibus et pluteis faciundis,[10] ut qui turres admoverent extra teli iactum[11] essent, urbem obsidere coepit. Praerupta erant omnia, saxis et cotibus im- 8
pedita. Multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus non

---

1 *abest.* 2 stadia sunt. 3 Alexander amne. 4 *abest. Codd.* Satrianisque. 5 atque Graecorum mercenariis millibus III. 6 *Additum hoc verbum de coniect. Vulgo* additis millibus Thracum. 7 huius regionis. 8 temporum multorum h. 9 superaverat. 10 faciendis. 11 ictum.

cum hoste solum, sed etiam cum loco dimicandum
9 esset, subibant tamen, quia rex inter primos consti-
terat, interrogans tot urbium victores, an erubesce-
rent haerere in obsidione castelli exigui et ignobilis,
simul admonens * *
Inter haec eminus petebatur; quem testudine obiecta
milites, ubi ut discederet perpellere nequierant, tue-
bantur. [1]

10 Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo 11
agmine ostendit: ad cuius conspectum et hostium ani-
mi [2] labare, et Macedones acrius proelium inire coe-
11 perunt. Anceps oppidanos malum urgebat, nec sisti
vis hostium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus
ad fugam animus fuit, magna pars in arcem conces-
sit. Inde xxx oratoribus missis ad deprecandum, tri-
ste responsum a rege redditur, non esse veniae lo-
12 cum. Itaque suppliciorum quoque [3] metu perculsi ad
Sisygambim, Darei matrem, occulto itinere ignotoque
hostibus mittunt qui peterent, ut ipsa regem mitiga-
ret, haud ignari, parentis eam loco diligi colique.
Et Madates sororis eius [4] filiam secum matrimonio
iunxerat, Dareum propinqua cognatione contingens.
13 Diu Sisygambis supplicum precibus repugnavit, ab-
nuens, deprecationem pro illis non [5] convenire fortu-
nae, in qua esset: adiecitque, metuere sese, ne victo-
ris indulgentiam fatigaret, saepiusque [6] cogitare, ca-
14 ptivam esse se, quam reginam fuisse. Ad ultimum
victa litteris Alexandrum ita deprecata est: ut ipsam
excusaret, quod deprecaretur: petere se, ut illis quo-

---

1 *Totus hic locus vulgo sic legitur:* Simul iam inter haec eminus petebatur: cum testudine obiecta milites, qui ut inde discederet perpellere nequiverant, tuebantur. *Nos in ceteris codices mss. secuti* ubi *de coni. addidimus.*
2 animi hostium. 3 *abest.* 4 *abest.* 5 *omittitur vulgo, sed legitur in libris mss. omnibus.* 6 saepius.

que; si minus, sibi ignosceret: pro necessario ac propinquo suo, iam non hoste, sed supplice, tantum vitam precari. Moderationem clementiamque regis, 15
quae tunc fuit, vel una haec res possit ostendere: non Madati modo ignovit, sed omnes et deditos et captivos libertate atque immunitate donavit, urbem reliquit intactam, agros sine tributo colere permisit. A victore Dareo plura mater non impetrasset.

12 Uxiorum deinde gentem subactam Susianorum 16
satrapae[1] contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere iubet; ipse cum expedito agmine iugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit. Omni hac 17
regione vastata, tertio die Persidem, quinto angustias, quas illi Susidas pylas vocant, intrat. Ariobarzanes has cum XXV milibus peditum occupaverat rupes, abscisas[2] et undique praeruptas, in quarum cacuminibus extra teli iactum barbari stabant, de industria quieti et paventibus similes, donec in artissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere 18
vident, tum vero ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt, quae incussa saepius subiacentibus petris maiore vi incidebant, nec singulos modo, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi la- 19
pides et sagittae undique ingerebantur.[3] Nec id miserrimum fortibus viris erat, sed quod inulti quidem[4] ferarum ritu velut in fovea deprehensi caederentur. Ira igitur in rabiem versa, eminentia saxa complexi, 20
ut ad hostem pervenirent,[5] alius alium levantes conabantur ascendere. Ea ipsa, multorum simul manibus correpta et convulsa, in eos, qui commoverant,

---

1 satrapiae. 2 abscissas. 3 ingerebantur undique. 4 *abest*. 5 perveniant.

21 recidebant. Nec stare ergo poterant,[1] nec niti, ne[2] testudine quidem protegi, cum tantae molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modo, sed etiam pudor temere in illas angustias eiecti[3] exerci-
22 tus angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus: impune Ciliciae fauces intraverat, mare[4] quoque novum in Pamphyliam iter[5] aperuerat: tunc haesitabat deprehensa felicitas, nec aliud remedium
23 erat, quam reverti qua venerat. Itaque signo receptui dato, densatis ordinibus,[6] scutisque super capita consertis, retro evadere ex angustiis iubet. xxx fuere stadia, quae remensi sunt.

IV. Tum castris undique aperto loco positis, non con- 13
sultare modo quid agendum esset, sed vates quoque
2 adhibere coepit a superstitione animi. Sed quid tum[7] praedicere Aristander, cui plurimum[8] credebat[9] ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari iubet. Per
3 Mediam iter ostendebant tutum apertumque: sed rex deserere[10] milites insepultos erubescebat, ita tradito more, ut vix ullum militiae tam sollemne esset mu-
4 nus, quam humandi suos. Captivos ergo, quos nuper exceperat, vocari iubet; inter quos erat quidam Graecae Persicaeque linguae peritus, qui frustra eum in Persidem montium dorso exercitum ducere affirmat: silvestres esse calles, vix singulis pervios; omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos silvas committere.

5 Namque Persis ab altero latere perpetuis montium iugis clauditur, quod in longitudinem MDC, in latitu-

---

[1] *non h. l. sed post* protegi *collocatur.* [2] nec. [3] coniecti. [4] mari. [5] iter in Pamphyliam. [6] agminibus. [7] tunc. [8] cui tum plurimum. [9] credebatur. [10] dimittere.

dinem CLXX stadia[1] procurrit. Hoc dorsum a Cau-
caso monte ad rubrum mare pertinet; quaque defi- 6
cit mons, aliud munimentum, fretum, obiectum est.
Planities deinde sub radicibus montium spatiosa pro-
cumbit, fertilis terra, multisque vicis atque urbibus
frequens. Araxes amnis per hos campos multorum 7
aquas torrentium evolvit in Medum: Medus ad mare
ad meridiem[2] versus, minor amnis eo quem accepit,
evehitur, gignendaeque herbae non alius est aptior, 8
quicquid alluit floribus vestiens. Platani quoque et
populi contegunt ripas, ita ut procul visentibus conti-
nuata videantur montibus nemora riparum. Quippe
obumbratus amnis presso in solum alveo dilabitur,[3]
imminentque colles, ipsi quoque frondibus laeti, radi-
ces eorum humore subeunte. Regio non alia tota 9
Asia salubrior habetur: temperat[4] coelum hinc per-
petuum iugum opacum et umbrosum, quod aestus le-
vat, illinc mare adiunctum, quod modico tepore ter-
ras fovet.

14 His captivus expositis[5] interrogatus a rege, audi- 10
tune an oculis comperta haberet, quae diceret? pa-
storem se fuisse, et omnes eas[6] calles percurrisse,
respondit: bis captum, semel a Persis in Lycia, ite-
rum ab ipso. Subit animum memoria regis oraculo 11
editae sortis: quippe consulenti responsum erat, du-
cem in Persidem ferentis viae Lycium civem fore.
Igitur promissis, quanta et praesens necessitas exige- 12
bat, et ipsius fortuna capiebat, oneratum, armari iu-
bet Macedonum more, et, quod bene verteret, mon-
strare[7] iter: quamvis arduum et praeceps, evasurum

1 *vulgo post priorem numerum positum.* 2 a mari et ad merid. 3 dilabitur alveo, *sed codd.* amne dilabitur. 4 temperatum. 5 expositis captivus. 6 eos. 7 *Ex emend. vulg.* monstrare.

se esse cum paucis, nisi forte crederet, quo ipse pe-
coris causa isset, Alexandrum pro gloria et perpetua
13 laude ire non posse. Etiam atque etiam docere ca-
ptivus, quam difficile iter esset, maxime armatis. Tum
rex, *Praedem,* inquit, *me,*[1] *accipe, neminem eorum,*
14 *qui sequuntur, recusaturum ire qua duces.* Cratero
igitur, ad custodiam castrorum relicto cum peditibus,
quis assueverat, et iis copiis, quas Meleager ducebat,
et sagittariis equitibus M, praecipit,[2] ut castrorum
specie manente, plures de industria ignes fieri impe-
ret, quo magis barbari credant,[3] ipsum regem in ca-
15 stris esse. Ceterum, si forte Ariobarzanes cognovis-
set, per callium anfractus intrare,[4] et ad occupandum
iter suum partem copiarum temptasset opponere,
16 Craterus eum[5] illato terrore retineret, ad propius pe-
riculum conversurum[6] agmen: sin autem ipse hostem
fefellisset, et saltum occupasset, cum trepidantium
barbarorum tumultum exaudisset, [persequentium re-
gem,][7] id ipsum iter, quo pridie pulsi fuerant, ne
dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hostibus in
semet aversis.

17 Ipse tertia vigilia silenti agmine, ac ne tuba qui-
dem dato signo, pergit ad demonstratum iter callium.
Tridui alimenta portare militem iusserat leviter arma-
18 tum. Sed praeter invias rupes ac praerupta saxa, ve-
stigium subinde fallentia, nix cumulata vento ingre-
dientes fatigabat: quippe velut in foveas delati hau-
riebantur, et cum a commilitonibus allevarentur,[8]
19 trahebant magis adiuvantes, quam sequebantur. Nox
quoque, et ignota regio, ac dux incertum an satis fidus,
multiplicabant metum: si custodes fefellisset, quasi

[1] me, inquit. [2] praecepit. [3] crederent. [4] eum intrare. [5] in eum. [6] conversum. [7] *sine uncis.* [8] levarentur.

feras bestias ipsos posse deprehendi. Ex unius capti-
vi vel fide vel anima pendere et regis salutem et
suam. Tandem venere in iugum. A dextra[1] iter ad 20
ipsum Ariobarzanem erat: hic Philotam et Coenon
cum Amynta et Polyperconte, expeditam habentes
manum, relinquit,[2] monitos, ut quia eques pediti
erat mixtus, qua[3] pinguissimum esset solum et pabuli
fertile, sensim procederent: duces erant[4] itineris de
captivis dati. Ipse cum armigeris et ala, quam Age- 21
ma appellabant,[5] ardua semita, sed longius a statio-
nibus hostium remota, multa cum vexatione processit.
Medius erat dies, et fatigatis necessaria quies: quippe 22
tantundem itineris supererat, quantum emensi erant,
sed minus praecipitis atque ardui. Itaque refectis 23
cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit. Et
cetera quidem haud aegre praeterit;[6] ceterum, qua
se montium iugum[7] paulatim ad planiora demittit,
ingens vorago concursu cavata torrentium iter rupe-
rat. Ad hoc[8] arborum rami alius alio implicati et 24
cohaerentes[9] ut perpetuam obiecerant sepem. De-
speratio igitur ingens, adeo ut vix lacrimis abstine-
rent, incesserat. Praecipue obscuritas terrori erat: 25
nam etiamsi qua sidera internitebant, continenti fron-
de tectae arbores conspicere prohibebant. Ne aurium
quidem usus supererat, silvas quatiente vento, qui
concurrentibus[10] ramis maiorem quam pro flatu so-
num edebat.[11] Tandem expectata lux omnia, quae 26
terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi spa-
tio poterat eluvies, et sibi quisque dux itineris coe-
perat fieri.

---

1 dextera. 2 reliquit. 3 *Codd.* et quam. 4 *abest.* 5 appellant. 6 praeteriit. 7 iugum montium. 8 haec. 9 coëuntes. 10 quae concutientibus. 11 reddebant.

27 Evadunt ergo in editum verticem: ex quo hostium 16
statione conspecta, strenue armati, a tergo se ostendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui con-
28 gredi ausi erant, caesi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies, integros quoque, antequam[1] discrimen experi-
29 rentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, quis Craterus praesidebat,[2] illato, ad occupandas angustias, in quibus pridie haeserant,[3] miles educitur.
30 Simul et Philotas cum Polyperconte Amyntaque et Coeno diversum iter ingredi iussus, alium terrorem
31 intulit barbaris. Undique ergo[4] Macedonum armis fulgentibus, ancipiti malo oppressi, memorabile tamen proelium edunt. Ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit, et saepe desperatio spei causa est.
32 Nudi complectebantur armatos, et ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis ple-
33 rosque fodiebant. Ariobarzanes tamen, XL ferme equitibus et quinque milibus peditum stipatus, per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit, Persepolim urbem, ca-
34 put regionis, occupare festinans. Sed a custodibus urbis exclusus, consecutis strenue hostibus, cum omnibus fugae comitibus renovato proelio cecidit. Craterus quoque, raptim agmine acto, supervenit.

v. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, ca- 17
stra communit.[5] Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant, tamen praealtae praecipitesque fossae, pluribus locis obiectae, abruperant iter, sensimque et caute progrediendum erat, iam non
2 hostium, sed locorum fraude suspecta. Procedenti

1 antea quam. 2 praeerat. 3 haesitarat. 4 Ergo undique. 5 communivit.

ei litterae redduntur a Tiridate, custode pecuniae re-
giae,[1] indicantes, eos, qui in urbe essent, audito eius
adventu, diripere velle thesauros: properaret occupa-
re:[2] expeditum iter esse, quamquam Araxes amnis
interfluat. Nullam virtutem regis istius magis, quam 3
celeritatem, laudaverim: relictis[3] pedestribus copiis,
tota nocte cum equitibus, itineris tanto spatio fatiga-
tis, ad Araxen prima luce pervenit. Vici erant in 4
propinquo: quibus dirutis,[4] pontem ex materia eo-
rum, subditis saxis, strenue induxit.

Iamque haud procul urbe erant, cum miserabile 5
agmen, inter pauca fortunae exempla memorandum,
regi occurrit. Captivi erant Graeci ad quattuor mi-
lia fere, quos Persae vario suppliciorum modo affe-
cerant. Alios pedibus, quosdam manibus auribusque 6
amputatis, inustisque barbararum litterarum notis, in
longum sui ludibrium reservaverant; et cum se quo-
que alienae ditionis esse cernerent, volentes regi oc-
currere non prohibuerant. Invisitata[5] simulacra, non 7
homines videbantur, nec quicquam in illis praeter vo-
cem poterat agnosci. Plures igitur lacrimas commo-
vere, quam profuderant ipsi: quippe in tam multi-
plici variaque fortuna singulorum, intuentibus similes
quidem, sed tamen dispares poenas, quis maxime mi-
serabilis esset, liquere non poterat. Ut vero Iovem 8
illi tandem Graeciae ultorem aperuisse oculos concla-
mavere, omnes pari supplicio affecti sibi videbantur.
Rex abstersis, quas profuderat, lacrimis, bonum ha-
bere animum iubet, visuros urbes suas coniugesque:
et castra inde duo ab urbe stadia communit.

Graeci

---

1 regiae pecuniae. 2 *additur in codd.* thesauros dimissos. 3 relictis enim. 4 quibus direptis ac dirutis. 5 inusitata.

9 Graeci excesserant vallo, deliberaturi, quid potissi- 18
mum a rege peterent: cumque aliis sedem[1] in Asia
10 rogare, aliis reverti domos placeret, Euctemon[2] Cy-
maeus ita locutus ad eos fertur: *Ii,[3] qui modo etiam[4]*
ad opem petendam ex tenebris et carcere procedere
erubuimus, ut nunc est, supplicia nostra[5] (quorum nos
pudeat magis an poeniteat, incertum est) ostentare
11 *Graeciae velut laetum spectaculum cupimus. Atqui[6]*
optime miserias ferunt, qui abscondunt: nec ulla tam
familiaris est[7] infelicibus patria, quam solitudo, et
status prioris oblivio. Nam qui multum in suorum
misericordia ponunt, ignorant, quam celeriter lacri-
12 *mae inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit;*
nam et calamitas querula est, et superba felicitas.
Ita suam quisque fortunam in consilio habet, cum de
aliena deliberat. Nisi[8] mutuo essemus miseri, olim
alius alii potuissemus esse fastidio: quid mirum est,
13 *fortunatos semper parem quaerere? Obsecro vos, olim*
vita defuncti quaeramus locum, in quo haec semesa
membra obruamus, ubi horribiles cicatrices celet exi-
lium. Grati prorsus coniugibus, quas iuvenes duxi-
mus, revertemur! Liberi in flore et aetatis et rerum
14 *agnoscent patres[9] ergastuli detrimenta? Et quota*
pars nostri tot obire terras potest? Procul Europa in
ultima Orientis relegati, senes, debiles, maiore mem-
brorum parte multati, tolerabimus scilicet, quae ar-
15 *matos et victores fatigarunt.[10] Coniuges deinde, quas*
captis fors[11] et necessitas unicum solatium applicuit,
parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus?

---

1 sedes. 2 Euthymon, *item postea.* 3 Hi. 4 *abest.* 5 *abest.* 6 At ii. 7 est tam familiaris. 8 et nisi. 9 et fratres. 10 fatigaverunt. 11 sors.

Cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinque- 16
mus ergo extemplo praesentia pignora, cum incertum sit, an visuri simus illa[1] *quae petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nosse coeperunt.* Haec Euctemon.

19 Contra Theaetetus Atheniensis orsus est dicere: 17
Neminem pium habitu corporis suos aestimaturum, utique saevitia hostis, non natura, calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuito:[2] tristem enim de mortalitate ferre sententiam, et desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit.
Deos, quod ipsi nunquam optare ausi[3] forent, offerre 18
patriam, coniuges, liberos, et quicquid homines vel
vita aestimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hoc 19
carcere erumperent: alium domi esse coeli haustum, alium lucis aspectum: mores, sacra, linguae commercium etiam a barbaris expeti: quae ingenita ipsi omissuri sint sua sponte, non ob aliud tam calamitosi,
quam quod illis carere coacti essent. Se certe redi- 20
turum ad penates et in patriam, tantoque beneficio regis usurum: si quos contubernii, liberorumque, quos servitus coëgisset agnoscere, amor detineret, relinquerent, quibus nihil[4] patria carius esset.[5]

Pauci huius sententiae fuere: ceteros consuetudo, 21
natura potior,[6] vicit. Consenserunt, petendum esse
a rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum 22
ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse praestare cogitabat, petituros, *Jumenta,* inquit, *assignari quae vos veherent, et singulis vestrum milia*[7] *denarium dari iussi. Cum redieritis in Graeciam, praestabo, ne qui*[8] *statum suum, si haec calamitas ab-*

---

1 ea. 2 fortuita. 3 ausi optare. 4 nil.
5 est. 6 potentior. 7 mille. 8 quis.

23 *sit, vestro credat esse meliorem.* Illi obortis lacrimis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant: tandem rege tristitiae causam exigente, Euctemon similia iis, quae in consilio dixerat, respon-
24 dit. Atque ille non fortunae solum eorum, sed etiam poenitentiae misertus, terna milia denarium singulis dari iussit: denae vestes adiectae sunt; et armenta cum pecoribus ac frumento data, ut coli serique attributus iis ager posset.

VI. Postero die convocatos duces copiarum docet, nul- 20
lam infestiorem urbem Graecis esse, quam regiam veterum Persidis regum. Hinc illa immensa agmina infusa: hinc Dareum prius, dein[1] Xerxem Europae impium intulisse bellum. Excidio illius parentandum
2 esse maioribus. Iamque barbari, deserto oppido, qua quemque metus agebat, diffugerant; cum rex phalangem nihil[2] cunctatus inducit. Multas urbes, refertas opulentia regia, partim expugnaverat, partim in fidem acceperat, sed urbis huius divitiae vicere praeterita.
3 In hanc totius Persidis opes congesserant barbari: aurum argentumque cumulatum erat, vestis ingens modus, supellex non ad usum,[3] sed ad ostentatio-
4 nem luxus comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur: pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat praedam: et cum omnia, quae recipiebant,[4] capere non possent, iam res non occupaban-
5 tur, sed aestimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque[5] partem trahentes: dolabris pretiosae artis vasa caedebant: nihil neque intactum erat, neque[6] integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra,
5 ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solum,

---

1 deinde. 2 nil. 3 non ad usum modo.
4 reperiebantur. 5 *Codd.* quemque. 6 nec.

sed etiam crudelitas, in capta urbe grassata est: au-
ro argentoque onusti vilia captivorum corpora truci-
dabant, passimque obvii caedebantur, quos ante [1] pre-
tium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium ma- 7
nus voluntaria morte occupaverunt, pretiosissima ve-
stium induti e muris semetipsos cum coniugibus ac
liberis in praeceps iacientes. [2] Quidam ignes, quod
paulo post facturus hostis videbatur, subiecerant ae-
dibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suis 8
rex corporibus et cultu feminarum abstinere iussit.
Ingens captivae pecuniae [3] modus traditur, prope ut
fidem excedat. Ceterum aut de aliis quoque dubita- 9
bimus, aut credemus, [4] in huius urbis gaza fuisse C et
XX milia talentum: [5] ad quae vehenda (namque ad
usus belli secum portare decreverat) iumenta et ca-
melos a Susis et Babylone contrahi iussit. Accessere 10
ad hanc pecuniae summam, captis Persagadis, sex
milia talentum. [6] Cyrus Persagadum urbem condide-
rat, quam Alexandro praefectus eius Gobares tradidit.

21 Rex arcem Persepolis, III milibus Macedonum 11
praesidio relictis, Nicarchiden [7] tueri iubet: Tiridati
quoque, qui gazam tradiderat, servatus est honos,
quem apud Dareum habuerat: magnaque exercitus
parte et impedimentis ibi relictis, Parmeniona [8] Cra-
terumque praefecit. Ipse cum mille equitibus pedi- 12
tumque expedita manu interiorem Persidis regionem
sub ipsum Vergiliarum sidus petiit, multisque im-
bribus et prope intolerabili tempestate vexatus, pro-
cedere tamen, quo intenderat, perseveravit. Ventum 13
erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris

1 antea. 2 iactantes. 3 pecuniae captivae.
4 dubitamus aut credimus. 5 talenta. 6 talentorum.
7 Nicarthidem. 8 Parmenionem.

vis gelu adstrinxerat: locorumque[1] squalor et solitudines inviae fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta atque sine ullo humani cultus vestigio attoniti intuebantur, et, antequam lux quoque et coelum ipsos de-
14 ficerent, reverti iubebant. Rex castigare territos supersedit: ceterum ipse equo desiluit,[2] pedesque per nives[3] et concretam glaciem ingredi coepit. Erubuerunt non sequi, primum amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites: primusque rex dolabra glaciem perfringens, iter sibi fecit: exemplum regis ce-
5 teri imitati sunt. Tandem propemodum invias silvas emensi, humani cultus rara vestigia et passim errantes pecorum greges repperere: et incolae, qui sparsis tuguriis habitabant, cum se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfectis qui comitari fugientes non poterant, devios montes
5 et nivibus obsitos[4] petiverunt. Inde per colloquia captivorum paulatim feritate mitigata, tradidere se regi. Nec in deditos gravius consultum.

7 Vastatis inde[5] agris Persidis, vicisque compluribus redactis in potestatem, ventum est in Mardorum gentem bellicosam[6] et multum a ceteris Persis cultu vitae abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac coniuges et liberos condunt: pecorum
3 aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturae habitu molliora ingenia sunt: comae prominent hirtae, vestis super genua est; funda vinciunt frontem, hoc et ornamentum capitis et telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunae impetus domuit. Itaque trigesimo die, postquam[7] a Per-

---

1 locorum. 2 desiliit. 3 nivem. 4 obsitos nivibus. 5 deinde. 6 bellicosissimam. 7 posteaquam.

sepoli profectus erat, eodem rediit. Dona deinde amicis ceterisque pro cuiusque merito dedit. Propemodum omnia, quae in ea urbe ceperat, distributa. 20

22 Ceterum ingentia animi bona, illam indolem, qua omnes reges antecessit, illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditos[1] fidem, in captivos[2] clementiam, in voluptatibus permissis quoque et usitatis temperantiam, haud tolerabili vini cupiditate foedavit. Hoste et aemulo regni reparante cummaxime[3] bellum, nuper subactis quos vicerat, novumque imperium aspernantibus, de die inibat convivia, quibus feminae intererant, non quidem quas violari nefas esset, quippe pellices, licentius quam decebat cum armato vivere assuetae. Ex his una Thais, et ipsa temulenta, maximam apud omnes Graecos[4] initurum gratiam affirmat, si regiam Persarum iussisset incendi: expectare hoc eos, quorum urbes barbari delessent. Ebrio scorto de tanta re ferenti[5] sententiam unus et alter, et ipsi mero onerati, assentiuntur.[6] Rex quoque avidior fuit,[7] quam patientior: *Quin igitur ulciscimur Graeciam, et urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiae iniecit, tum convivae et ministri pellicesque. Multa cedro aedificata erat regia: quae celeriter igne concepto, late fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul urbe[8] tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regiae ventum est, vident regem

VII

2

---

1 deditis. 2 captivis. 3 tum cum maxime. 4 Graecorum. 5 ferente. 6 assentiunt. 7 fuit avidior. 8 ab urbe.

ipsum adhuc aggerentem faces. Omissa igitur, quam portaverant, aqua,[1] aridam materiem[2] in incendium iacere coeperunt.

8 Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde 23
tot gentes antea[3] iura petebant, patria tot regum, unicus quondam Graeciae terror, molita mille navium classem et exercitus, quibus Europa inundata est, contabulato mari molibus, perfossisque montibus, in
9 quorum specus fretum immissum est. Ac ne tam[4] longa quidem aetate, quae excidium eius secuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi: huius vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. Haud procul moenibus fluxerat: inde urbem fuisse XX stadiis di-
10 stantem credunt magis, quam sciunt, accolae. Pudebat Macedones, tam praeclaram urbem a comessabundo rege deletam esse. Itaque res in serium versa est, et imperaverunt sibi, ut crederent illo potissimum
11 modo fuisse delendam. Ipsum, ut primum gravatam ebrietate mentem quies reddidit, poenituisse constat, et dixisse, maiores poenas Graecis Persas[5] daturos fuisse, si ipsum in solio regiaque Xerxis conspicere[6]
12 coacti essent. Postero die Lycio, itineris, quo Persidem intraverat, duci, XXX talenta dono dedit.

Hinc in regionem Mediae transiit, ubi supplementum novorum e Cilicia militum[7] occurrit. Peditum erant quinque milia, equites mille: utrisque Platon[8] Atheniensis praeerat. His copiis auctus, Dareum persequi statuit.

VIII. Ille iam Ecbatana pervenerat, caput Mediae urbs 24

---

1 *additur in libris mss.* igni. 2 materiam. 3 ante. 4 *abest.* 5 Persas Graecis. 6 respicere. 7 militum e Cilicia. 8 Plato.

haec: nunc[1] tenent Parthi, eaque aestiva agentibus
sedes est. Adire deinde Bactra decreverat, sed veri-
tus, ne celeritate Alexandri occuparetur, consilium
iterque mutavit. Aberat ab eo Alexander stadia MD; 2
sed iam nullum intervallum adversus velocitatem[2]
eius satis longum videbatur. Itaque proelio magis,
quam fugae, se praeparabat. xxx milia peditum se- 3
quebantur, in quibus Graecorum erant quattuor mi-
lia, fide[3] erga regem ad ultimum invicta. Fundito- 4
rum quoque et sagittariorum manus quattuor milia
expleverat: praeter hos III milia et CCC equites erant,
maxime Parthienorum.[4] Bessus praeerat, Bactrianae
regionis[5] praefectus. Cum hoc agmine paulum[6] de- 5
clinavit via militari, iussis praecedere lixis impedimen-
torumque[7] custodibus. Consilio deinde advocato, 6
Si cum[8] ignavis, inquit, *et pluris qualemcunque vi-
tam honesta morte aestimantibus fortuna iunxisset,
tacerem potius, quam frustra verba consumerem. Sed* 7
*maiore, quam vellem, documento et virtutem vestram,
et fidem expertus, magis etiam conniti debeo, ut di-
gnus talibus amicis sim, quam dubitare, an vestri si-
miles adhuc sitis. Ex tot milibus, quae sub imperio* 8
*fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persecuti
estis. Fides vestra et constantia, ut regem me esse* 9
*credam, facit. Proditores et transfugae in urbibus
meis regnant: nonhercule quia tanto honore digni haben-
tur,*[9] *sed ut praemiis eorum vestri sollicitentur animi.
Meam fortunam tamen*[10] *quam victoris maluistis sequi,
dignissimi, quibus, si ego non possim, dii pro me gratiam
referant. Et mehercule referent. Nulla erit tam surda* 10

[1] Urbem hanc nunc. [2] celeritatem. [3] *Codd.* fideliter. [4] Bactrianorum. [5] urbis regionisque. [6] Darius paullum. [7] impedimentorum. [8] si me cum. [9] qui — habeantur. [10] tamen fortunam.

posteritas, nulla tam ingrata fama, quae non in coe-
lum vos debitis laudibus ferat. Itaque, etiamsi con-
silium fugae, a qua multum abhorret animus, agitas-
sem, vestra tamen virtute fretus obviam issem hosti.
11 Quousque enim in regno exulabo, et per fines imperii
mei fugiam externum et advenam regem? cum liceat
experto belli fortunam aut reparare quae amisi, aut
12 honesta morte defungi. Ni[1] forte satius est expecta-
re victoris arbitrium, et Mazaei et Mithrenis exem-
plo precarium accipere regnum nationis unius: ut iam
13 malit ille gloriae suae, quam irae obsequi. Nec dii
siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi
quisquam aut condonare possit: nec hoc imperium vi-
vus amittam, idemque erit regni mei, qui spiritus,[2]
14 finis. Si hic animus, si haec lex, nulli non par-
ta libertas est: nemo e vobis fastidium Macedonum,
nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique
dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem.
15 Equidem, quam versabilis fortuna sit, documentum
ipse sum. Nec immerito mitiores vices eius expecto.
Sed si iusta ac pia bella dii aversantur, fortibus ta-
16 men viris licebit honeste mori. Per ego vos decora
maiorum, qui totius Orientis regna cum memorabili
laude tenuerunt, per illos viros, quibus stipendium
Macedonia quondam tulit, per tot navium classes in
Graeciam missas, per tot tropaea regum oro et ob-
testor, ut nobilitate vestra gentisque dignos spiritus
17 capiatis, ut eadem constantia animorum, qua praete-
rita tolerastis, experiamini, quicquid deinde fors tu-
lerit. Me certe in perpetuum aut victoria egregia
nobilitabit, aut pugna.

---

1 nisi. 2 qui et spiritus.

26 Haec dicente Dareo, praesentis periculi species IX.
omnium simul corda animosque horrore perstrinxe-
rat, nec aut consilium suppetebat, aut vox: cum Ar-
tabazus, vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse
Philippi saepe diximus, *Nos vero,* inquit, *pretiosissi-
mam vestem*[1] *induti, armisque quanto maximo cultu
possumus adornati, regem in aciem sequemur, ea qui-
dem mente, ut victoriam*[2] *speremus, mortem non re-
cusemus.* Assensu excepere ceteri hanc vocem. Sed 2
Nabarzanes, qui in eodem consilio erat cum Besso,
inauditi antea facinoris societate inita, regem suum
per milites, quibus ambo praeerant, comprehendere
et vincire decreverant, ea mente, ut, si Alexander
ipsos insecutus foret, tradito rege vivo inirent gra-
tiam victoris, magni profecto cepisse Dareum aesti-
maturi, sin autem eum effugere potuissent, interfecto
Dareo, regnum ipsi[3] occuparent, bellumque renova-
rent. Hoc parricidium cum diu volutassent, Nabar- 3
zanes aditum nefariae spei praeparans, *Scio, me,* in-
quit, *sententiam esse dicturum, prima specie haudqua-
quam auribus tuis gratam. Sed medici quoque gra-
viores morbos asperis remediis curant, et gubernator,
ubi naufragium timet, iactura quicquid servari pot-
est redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem 4
facias, suadeo, sed ut te ac regnum tuum salubri ra-
tione conserves. Diis adversis bellum inimus, et per-
tinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis ini-
tiis et ominibus opus est. Auspicium et imperium in-
terim alii trade,*[4] *qui tamdiu rex appelletur, donec
Asia decedat hostis, victor deinde regnum tibi reddat.
Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra* 5

---

1 pretiosissima vestium. 2 victoriam ut. 3 sibi.
4 alii trade interim.

intacta sunt: Indi et Sacae in tua potestate: tot po-
puli, tot exercitus, tot equitum peditumque milia ad
renovandum bellum vires paratas habent, ut maior
6 *belli moles supersit, quam exhausta sit. Quid rui-*
mus beluarum ritu in perniciem non necessariam?
Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quam
7 *odisse vitam. Saepe taedio laboris ad vilitatem sui*
compelluntur ignavi: at nihil virtus[1] *inexpertum*
omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam
8 *non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tu-*
tissimum receptaculum est, petimus, praefectum regio-
nis eius Bessum regem temporis gratia [statuamus].[2]
Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituet
imperium.

9 Haud mirum est, Dareum non temperasse animo, 27
quamquam tam impiae voci quantum nefas esset,[3]
latebat. Itaque, *Pessimum*, inquit, *mancipium, reppe-*
risti exoptatum[4] *tibi tempus, quo parricidium ape-*
rires! strictoque acinace interfecturus eum[5] videba-
10 tur, ni propere Bessus Bactrianique, deprecantium[6]
specie, ceterum, si perseveraret, vincturi, circumste-
11 tissent. Nabarzanes interim elapsus, mox et Bessus
consecutus,[7] copias, quibus praeerant, a cetero exer-
12 citu secedere iubent, secretum inituri consilium. Ar-
tabazus convenientem praesenti fortunae sententiam
orsus, mitigare Dareum, temporum identidem admo-
nens, coepit: ferret aequo animo qualiumcunque, suo-
rum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare
Alexandrum gravem, etiamsi omnes praesto essent:
quid futurum, si persecuti fugam ipsius alienentur?

---

1 virtus nihil. 2 *sine uncis, indicantibus id verbum in mss. non legi.* 3 subesset. 4 optatum. 5 *abest.* 6 *ex emend. Codd. deprecarentur tristium sp. Vulgo* tristium. 7 secutus.

Aegre[1] paruit Artabazo, et quamquam movere ca- 13 stra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit. Sed attonitus maestitia simul et desperatione tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, 14 quae nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant, nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Graecorum militum Patron arma capere suos 15 iubet, paratosque esse ad exequendum imperium. Persae secesserant: Bessus cum Bactrianis erat, tem- 16 ptabatque Persas abducere, Bactra et intactae regionis opulenta,[2] simulque quae manentibus instarent pericula, ostentans. Persarum omnium eadem fere fuit vox, nefas esse deseri regem. Inter haec Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis: ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos, non ante destitit, quam satis constaret imperata facturos. Idem aegre a Dareo impetravit, ut cibum caperet, animumque rebus adverteret.[3]

28 At Bessus et Nabarzanes olim agitatum scelus X. exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dareo autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia maiestas est: 2 ad nomen quoque barbari conveniunt, et pristinae veneratio fortunae sequitur adversam. Inflabat im- 3 pios animos regio, cui praeerant, armis virisque et spatio locorum nulli earum gentium secunda. Tertiam partem Asiae tenet: multitudo iuniorum exercitus, quos amiserat Dareus, aequabat. Itaque non il- 4 lum modo, sed etiam Alexandrum spernebant, inde vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset.

1 *De coniectura*: *vulgo* a rege. Ea re. 2 opulentiam. 3 *De coniect. Codd.* regis adverteret. *Vulgo omisso verbo adverteret*: animumque regis.

5 Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos,
ad omne obsequium destinatos, regem comprehende-
re, mittique nuntium ad Alexandrum, qui indicaret,
6 vivum asservari eum, si, id quod timebant, proditio-
nem aspernatus esset, occisuri Dareum, et Bactra
7 cum suarum gentium manu petituri. Ceterum pro-
palam comprehendi Dareus non poterat, tot Persa-
rum milibus laturis opem regi: Graecorum quoque
8 fides timebatur. Itaque quod vi non poterant,[1] frau-
de assequi temptant: poenitentiam secessionis simula-
re decreverant, et excusare apud regem consternatio-
9 nem suam. Interim qui Persas sollicitarent mittun-
tur. Hinc spe, hinc metu militares animos versant:
ruinae rerum subdere illos[2] capita, in perniciem tra-
hi, cum Bactra pateant, exceptura eos donis et opu-
lentia, animis quam[3] concipere non possint.

10 Haec agitantibus Artabazus supervenit, sive regis 29
iussu, sive sua sponte, affirmans, mitigatum esse Da-
reum, et eundem illis amicitiae gradum patere apud
11 regem. Illi lacrimantes nunc purgare se, nunc Arta-
bazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precesque
12 perferret. Sic peracta nocte, sub lucis exortum[4] Na-
barzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo prae-
torii aderant,[5] titulum sollemnis officii occulto sce-
leri praeferentes. Dareus, signo ad eundum dato,
13 currum pristino more conscendit. Nabarzanes cete-
rique parricidae procumbentes humi, quem paulo
post in vinculis habituri erant sustinuere venerari,
lacrimas etiam poenitentiae indices profuderunt:
14 adeo humanis ingeniis parata simulatio est. Preces
deinde suppliciter admotae, Dareum, natura simpli-

---

[1] non poterant vi. [2] illos subdere. [3] quantam animis. [4] ortu. [5] aderat.

cem et mitem, non credere modo quae affirmabant, sed flere etiam[1] coëgerunt. Ac ne tum qui- 15
dem cogitati sceleris poenituit, cum intuerentur, qualem et regem et virum fallerent. Ille quidem, securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

Patron autem, Graecorum dux, praecipit[2] suis, XI.
ut arma, quae in sarcinis antea ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati et intenti. Ipse 2
currum regis sequebatur, occasioni imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus praesenserat. Sed Bessus, id ipsum metuens, custos verius, quam comes, a curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, 3
ac saepius sermone revocatus,[3] inter fidem timoremque haesitans regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacen spadonem inter proximos cur- 4
rum sequentem percontari iubet, numquid ipsi[4] velit dicere. Patron, se vero, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo respondit. Iussusque propius accedere, sine interprete, nam haud rudis Graecae linguae Dareus erat: *Rex*, inquit, *ex L milibus Graeco-* 5
rum supersumus pauci, omnis fortunae tuae comites, et in hoc tuo statu iidem, qui florente te fuimus, quascunque terras[5] elegeris, pro patria et domesticis rebus petituri. Secundae adversaeque res tuae copu- 6
lavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro et obtestor, in nostris castris tibi tabernaculum statue: nos corporis tui custodes esse patiaris. Omisimus[6] Graeciam, nulla Bactra sunt nobis: spes omnis in te, utinam et in ceteris esset. Plura dici non attinet. Custodiam corporis tui externus et alienigena non deposcerem, si crederem alium posse praestare.

---

[1] etiam flere. [2] praecepit. [3] revocato. [4] ipse. [5] sedes. [6] amisimus.

7 Bessus, quamquam erat Graeci sermonis ignarus, 31
tamen stimulante conscientia indicium profecto Pa-
tronem detulisse credebat: et interpretis relato ser-
mone Graeci[1] exempta dubitatio est.[2] Dareus au-
tem, quantum ex vultu concipi poterat, haud sane
territus, percontari Patrona causam consilii, quod af-
8 ferret, coepit. Ille non ultra differendum ratus, *Bes-*
sus, inquit, *et Nabarzanes insidiantur tibi, in ultimo*
9 *discrimine et fortunae tuae et vitae. Hic dies aut*
parricidis, aut tibi futurus ultimus. Et Patron qui-
10 dem egregiam conservati regis gloriam tulerat. Elu-
dant videlicet,[3] quibus forte temere[4] humana nego-
tia volvi agique persuasum est: [equidem aeterna
constitutione crediderim,][5] nexuque causarum laten-
tium, ex[6] multo ante destinatarum, suum quemque
11 ordinem immutabili lege percurrere. Dareus certe
respondit, quamquam sibi Graecorum militum fides
nota sit, nunquam tamen a popularibus suis recessu-
rum. Difficilius sibi esse damnare, quam decipi.
Quicquid fors tulisset inter suos perpeti malle, quam
transfugam fieri. Se perire sero,[7] si salvum esse mi-
lites sui[8] nollent. Patron, desperata regis salute,[9] ad
eos, quibus praeerat, rediit, omnia pro fide experiri
paratus.

XII. At Bessus occidendi protinus regis impetum ce- 32
perat.[10] Sed veritus, ne gratiam Alexandri, nisi[11]
vivum eum tradidisset, inire non posset, dilato in pro-
ximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit,
quod perfidi hominis insidias, iam Alexandri opes spe-
ctantis, prudenter cauteque vitasset. Donum eum

---

1 Graeci relato sermone. 2 *abest.* 3 licet.
4 forte ac temere. 5 *desunt haec verba in codicibus mss.* 6 et. 7 sero se perire. 8 sui milites.
9 salute regis. 10 conceperat. 11 ni.

hosti laturum fuisse regis caput. Nec mirari, homi- 2
nem mercede conductum omnia habere venalia: sine
pignore, sine lare, terrarum orbis exulem, ancipitem
hostem, ad nutum licentium circumferri. Purganti[1] 3
deinde se, deosque patrios testes fidei suae invocanti
Dareus vultu assentiebatur,[2] haud dubius, quin vera
deferrentur a Graecis; sed eo rerum ventum erat, ut
tam periculosum esset non credere suis, quam deci-
pi. xxx milia erant, quorum inclinata in scelus levi- 4
tas timebatur: IV milia Patron habebat; quibus si cre-
didisset salutem suam, damnata popularium fide, par-
ricidio excusationem videbat offerri. Itaque praeopta- 5
bat immerito, quam iure violari. Besso tamen insi-
diarum consilium purganti respondit, Alexandri sibi
non minus iustitiam, quam virtutem, esse perspectam.
Falli eos, qui proditionis ab eo praemium expectent:
violatae fidei neminem acriorem fore vindicem ulto-
remque. Iamque nox appetebat, cum Persae more 6
solito armis positis ad necessaria ex proximo vico fe-
renda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum a
Besso erat,[3] armati stabant.

33 Inter haec Dareus Artabazum acciri iubet, exposi- 7
tisque, quae Patron detulerat, haud dubitare Artaba-
zus, quin transeundum esset in castra Graecorum.
Persas quoque periculo vulgato secuturos. Destinatus 8
sorti suae, et iam nullius salubris consilii patiens, uni-
cam in illa fortuna opem Artabazum, ultimum illum
visurus, amplectitur; perfususque mutuis lacrimis, in-
haerentem sibi avelli iubet: capite deinde velato, ne
inter gemitus digredientem velut a rogo[4] intueretur,
in humum pronum corpus abiecit. Tum vero cu- 9
sto-

---

1 *De coniectura. Codd.* arguenti. 2 assentiebat.
3 erat a Besso. 4 rege.

stodia[1] eius assueti, quos regis salutem vel periculis[2] vitae tueri oportebat, dilapsi sunt, armatis,[3] quos iam adventare credebant, haud rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat, paucis spadonibus, quia quo discederent non habebant, circum-
10 stantibus regem. At ille, remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Iamque solitudinem, quam paulo ante pro solatio petiverat, per-
11 osus, Bubacen vocari iubet. Quem intuens, *Ite,* inquit, *consulite vobis, ad ultimum regi vestro, ut decebat, fide exhibita. Ego hic legem fati mei expecto. Forsitan mireris, quod vitam non finiam: alieno sce-*
12 *lere, quam meo, mori malo.* Post hanc vocem spado gemitu non tabernaculum modo,[4] sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus lugubri et barbaro ululatu regem deplorare coe-
13 perunt. Persae, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent, nec quiescere audebant, ne impie deserere regem vi-
14 derentur. Varius ac dissonus clamor sine duce ac sine imperio totis castris referebatur.

Besso et Nabarzani nuntiaverant sui, regem a se- 34
metipso interemptum esse. Planctus eos deceperat.
15 Itaque citatis equis advolant, sequentibus quos ad ministerium sceleris delegerant; et cum tabernaculum intrassent, quia regem vivere spadones indicabant,
16 comprehendi vincirique iusserunt. Rex curru paulo ante vectus et deorum auspiciis ac suis honoribus[5] cultus, nulla externa ope admota, captivus servorum suorum, in sordidum vehiculum pellibus undique con-
17 tectum imponitur. Pecunia regis et supellex quasi

1 custodiae. 2 periculo. 3 cum armatis. 4 non modo tabernaculum. 5 deorum a suis honoribus.

belli iure [1] diripitur; onustique praeda, per scelus ultimum parta, fugam intendunt. Artabazus cum his, [2] 18 qui imperio parebant Graecisque militibus Parthienen petebat, omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persae, promissis Bessi onerati, maxime quia ne- 19 mo alius erat, quem sequerentur, coniunxere se Bactrianis, agmen eorum tertio assecuti die. Ne tamen 20 honos regi non haberetur, aureis compedibus Dareum vinciunt, nova ludibria subinde excogitante fortuna. Et ne forte cultu regio posset agnosci, sordidis pellibus vehiculum intexerant: ignoti iumenta agebant, ne percontantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

Alexander, audito Dareum movisse ab Ecbatanis, XIII omisso itinere, quod patebat [3] in Mediam, fugientem insequi pergit strenue. Tabas (oppidum est in Pa- 2 raetacene ultima) pervenit:[4] ibi transfugae nuntiant, praecipitem fuga Bactra petere Dareum. Certiora 3 deinde cognoscit ex Bagistane [5] Babylonio: non equidem vinctum regem, sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum affirmabat. [6] Rex, ducibus convoca- 4 tis, *Maximum*, inquit, *opus, sed labor brevissimus superest. Dareus haud procul destitutus a suis, aut oppressus. In illo corpore posita est nostra victoria,* [7] *et tanta res celeritatis est praemium.* Omnes pariter 5 conclamant, paratos ipsos sequi, nec labori, nec periculo parceret. Igitur raptim agmen cursus magis quam itineris modo ducit, ne nocturna quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia 6 processit, perventumque erat in vicum, in quo Da-

---

[1] iure belli. [2] iis. [3] *De coniect. Codd.* petebat. *abest, mutata interpunctione.* [5] Bagysthene. [6] *abest.* [7] victoria nostra.

7 reum Bessus comprehenderat. Ibi Melon Darei interpres excipitur. Corpore aeger non potuerat agmen assequi,[1] et deprehensus celeritate regis, transfugam
8 se esse simulabat. Ex hoc acta cognoscit. Sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex milibus, trecentos, quos Dimachas appellabant,[2] adiungit: dorso hi graviora arma portabant, ceterum equis vehebantur; cum res locusque posceret, pedestris acies erat.

9 Haec agentem Alexandrum adeunt Orsilos et Mi- 36
thracenes:[3] Bessi parricidium exosi transfugerant, nuntiabantque, stadia D abesse Persas, ipsos brevius
10 iter monstraturos. Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque prima vespera ducibus iisdem cum expedita equitum manu monstratam viam ingreditur, phalange, quantum festinare posset, sequi iussa. Ipse quadrato agmine incedens, ita cursum regebat, ut
11 primi coniungi ultimis possent. CCC stadia processerant, cum occurrit Brocubelus, Mazaei filius, Syriae quondam praetor. Is quoque transfuga nuntiabat, Bessum haud amplius quam CC stadia abesse. Exercitum, utpote qui nihil praecaveret, incompositum inordinatumque procedere. Hyrcaniam videri petituros. Si festinaret sequi, palantes[4] superventurum.
12 Dareum adhuc vivere. Strenuo alioquin[5] cupiditatem consequendi transfuga iniecerat. Itaque calcaribus subditis, effuso cursu eunt. Iamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur; sed prospectum ademerat pulveris nubes. Paulisper ergo inhibuit cur-
13 sum, donec consideret pulvis. Iamque conspecti a barbaris erant, et abeuntium agmen conspexerant, ne-

---

1 sequi. 2 appellant. *Tum additur* qui. 3 Orsillos et Mythracenes. 4 palantibus *vulgo de coniect.* 5 alioqui.

quaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet
ad proelium, quantum ad parricidium fuerat. Nam-
que et numero barbari praeſtabant, et robore: ad
hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed 14
nomen Alexandri, et fama, maximum in bello utique
momentum, pavidos in fugam avertit.[1]

37 Beſſus vero[2] et ceteri facinoris eius participes, ve- 15
hiculum Darei aſſecuti, coeperunt hortari eum, con-
ſcenderet[3] equum, et ſe hoſti fuga eriperet. Ille deos 1
ultores adeſſe teſtatur, et Alexandri fidem implorans
negat, ſe parricidas velle comitari. Tum vero ira quo-
que accenſi, tela coniiciunt[4] in regem, multiſque con-
foſſum vulneribus relinquunt. Iumenta quoque, ne 1
longius proſequi poſſent, convulnerant,[5] duobus ſer-
vis, qui regem comitabantur, occiſis. Hoc edito faci- 1
nore, ut veſtigia fugae ſpargerent, Nabarzanes Hyrca-
niam, Beſſus Bactra, paucis equitum comitantibus, pe-
tebant: barbari, ducibus deſtituti, qua quemque aut
ſpes ducebat, aut pavor, diſſipabantur: D tantum equi-
tes congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſtere[6] melius
eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione 1
comperta, Nicanorem cum equitum parte ad inhiben-
dam fugam emittit:[7] ipſe cum ceteris ſequitur. III
ferme milia reſiſtentia[8] occiſa ſunt; reliquum agmen
pecudum more[9] intactum agebatur, iubente rege, ut
caedibus abſtineretur. Nemo captivorum erat, qui
monſtrare Darei vehiculum poſſet: ſinguli, ut quae-
que prenderent,[10] ſcrutabantur, nec tamen ullum
veſtigium fugae regis extabat. Feſtinantem Alexan-
drum vix tria milia equitum perſecuta ſunt. At in

---

1 convertit. 2 *abest.* 3 ut conſcenderet.
4 iniiciunt. 5 convulnerantur. 6 reſiſterene.
7 praemittit. 8 reſiſtentium. 9 more pecudum.
10 prehenderant.

eos, qui lentius sequebantur, incidebant universa fu-
22 gientium agmina. Vix credibile dictu, plures captivi,
quam qui caperent, erant: adeo omnem sensum terri-
tis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium pauci-
tatem, nec multitudinem suam satis cernerent.
23 Interim iumenta, quae Dareum vehebant, nullo re- 38
gente decesserant militari via, et errore delata per
quattuor stadia, in quadam valle constiterant, aestu
24 simulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons,
ad quem monstratum a peritis Polystratus Macedo siti
maceratus accessit; ac dum galea haustam aquam sor-
bet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa
25 conspexit. Miratusque confossa potius quam abacta
esse, semivivi * * *

[hominis gemitum percipit. Itaque more ingenii humani cupidus visendi, quid rei vehiculo isto conderetur, dimotis pellibus, quibus obtectum erat, Darium multis vulneribus confossum repperit. Regius enim cultus, et aureae catenae, quis a parricidis vinctus fuerat, dubitationem eximebant. Non erat expers Graeci sermonis Darius; gratiasque agebat diis, qui post tanta mala, tamque gravia, hoc tamen indulsissent solatii, ne omnino in solitudine extremum spiritum effunderet. *Itaque te*, inquit, *quisquis es mortalium, per communem hominum sortem, a qua nec maximos regum exemptos esse praesenti spectaculo moneris, rogo quaesoque, ut haec ad Alexandrum mandata mea perferas: nihil eorum, quae longe tristissima perpessus sum, ne hunc quidem incomparabilis calamitatis exitum, ita gravem mihi accidisse, ut hoc unum, quod post tanta in me meosque merita adversus clementissimum victorem inimico vivendum fuit, et nunc ingrato moriendum est. Sed si qua prostremis miserorum votis apud deos vis est, et cum ipso spiritu profusas preces mitius aliquod numen exaudit; ille quidem sospes et incolumis, longeque supra contagium meae sortis et invidiam fortunae positus, in solio Cyri gloriosam aetatem exigat: suaeque virtutis memor, eum matri liberisque meis locum apud se esse patiatur, quem illi fide et obsequio meruerint. At parrici-*

das promptum exitium consequatur, quod Alexander irrogabit, si non misericordia infelicis hostis, saltem odio facinorum, et ne impunita in aliorum etiam regum suumque ipsius exitium erumpant. Post haec, cum siti angeretur, allata per Polystratum aqua recreatus, *Ergo,* ait, *hanc etiam tantis calamitatibus extremam accedere oportuit, ut bene merito gratiam referre non possim: at referet Alexander; Alexandro vero dii.* Dextram deinde protendit, eamque Alexandro, fidei regiae pignus, ferri iubens, apprehensa Polystrati manu animam efflavit. Alexander an spiranti adhuc supervenerit, incertum est: illud constat, miserabili regis opulentissimi exitu comperto, copiosas lacrimas profudisse, statimque chlamyde sibi detracta corpus operuisse, et magno cum honore ad suos deferri iussisse, ut regio Persarum more curatum monumentis maiorum inferretur. Ingratitudinem hominum, a quis pro summis beneficiis crudele exitium Darius pertulit, quamquam suopte ingenio horrendam et exsecrabilem, insigniore ad posteritatem infamia damnavit canis cuiusdam mira fides, qui ab omnibus familiaribus derelicto solus adfuit, et quam in vivum prae se tulit benevolentiam, morienti quoque constanter praestitit. Hunc vitae finem sortitus est ille, quem modo contumelia affici putabant, nisi regem regum, et deorum consanguineum salutarent: magnoque iterum experimento approbatum est, neminem magis patere fortunae, quam qui pluribus eiusdem blanditiis irretitus, iugum illius tota cervice receperit.]

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Auctor, postquam Alexandri historiam usque ad Darii mortem enarravit, repetitis rebus interim in Graecia gestis, tradiderat de rebellione Lacedaemoniorum, qui anno a. Chr. nat. 331. incipiente aestate, Agide rege suo duce, Peloponnesiorum plerisque in partes perductis, arma adversus Macedones moverant. Et cum initio rem prospere gessissent, ac Megalopolim, sociam Macedonibus urbem, obsidere coepissent, postquam Antipater, praefectus Alexandri, ex Thracia cum exercitu advenit, belli fortuna mutata est. (1) Apud Megalopolim acie congressi Lacedaemonii et Macedones diu ancipiti Marte pugnarunt, neque illi, quamquam vulnerato Agide rege, proelium omiserunt, (2) donec, superante Macedonum multitudine, cedere coacti sunt Ipse Agis, sic regem Lacedaemoniorum decere ratus, repetito certamine, cecidit, nec incruenta Macedonibus victoria fuit. (3) Ea tamen victoria, fractis hostium animis, pax in Graecia restituta; de Lacedaemoniis res ad ipsum Alexandrum reiecta est.

(4) Verum Alexandri mores post Darii mortem mutari coeperunt, et ad luxuriam Persarum depravari. (5) Conviviales ludos celebrans inter captivas suo ritu canentes neptem Ochi,

olim regis Persarum, invenit, eamque commiseratus in pristinam fortunam restituit. Item ceteros captivos recognovit, suum nobilissimis honorem servans. (6) In urbe Parthienes Hecatompylo tumultus militum fit propter falsum rumorem, velle regem propediem in patriam reverti, quem ut sedaret, iussu praefectorum Alexander ipse orationem habuit, (7) qua docuit, ad certam terrarum, quas cepissent, possessionem opus esse aliquo tempore, (8) neque dum omnes gentes, quae Dario paruissent, ab ipsis subactas esse, quae, si liberae manerent, mox bellum renovaturae essent, (9) superesse denique Bessum, in propinquo sceleris praemiis fruentem, quem ut ulciscerentur et virtutem et fidem postulare.

(10) Tumultu igitur militum sedato, Alexander per Parthienen in Hyrcaniam movet. Natura vallis, qua eam terram adeunt, et amnis Ziobetis describitur. (11) Ibi litterae a Nabarzane allatae sunt, quibus se excusavit, quod necessitate coactus contra Darium coniuraverit, seque deditioni paratum ostendit, si fidem ei rex dederit. Et eam quidem dedit Alexander. (12) Hyrcania, quam tum terram intravit, describitur, pinguissima vallis ad mare Caspium demissa. (13) Procedenti Phrataphernes, Parthyaeorum satrapa, sese dedit, et Phradates, praefectus Tapurorum, (14) porro Artabazus cum Graecis militibus ad ultimum Dario fidelibus. Et ille quidem comiter ab Alexandro excipitur; (15) sed Graeci mille et quingenti cunctanter se regis fidei permittunt, nec tamen praeter Lacedaemoniorum legatos quicquam gravius patiuntur. (16) Tum gentem feram Mardorum propter singulare munitionis genus magna cum molestia aggressus, (17) capti etiam Bucephalae dolore graviter commovetur, equum tamen barbari reddunt, et semet ipsos pertinacia regis victi dedunt. Adiiciuntur praefecturae Phradatis. (18) Tandem Nabarzanes diu expectatus in regia urbe Hyrcaniae (*Zadracarta appellabatur*) sese Alexandri fidei permittit. (19) Ibi Thalestris, regina Amazonum, ad regem venisse fertur, cuius libidinis explendae causa complures dies substitit.

(20) Inde in Parthienen reversus superbiam et luxuriem regum Persicorum aemulari coepit; (21) cumque milites eam rem graviter ferre intellexisset, praevertendum ratus, Bessum, iam Artaxerxis nomine regem salutatum, bello persequi statuit, et sarcinas totius exercitus praeter maxime necessarias

comburi iussit. (22) Iam in Bactrianam proficiscenti nuntiatur Satibarzanes, cui ipse paulo ante Arianae satrapeam restituerat, defecisse ab eo. Itaque, omisso itinere incepto, hunc prius petit. Satibarzanes cum exigua suorum manu Bactra fugit. Alexander Craterum Artacacna oppugnare iubet. (23) Ipse alios barbaros, qui in montibus consederant, igne expugnat, (24) tum Artacacna redit, dedentes semet in fidem accipit. Inde supplemento militum auctus Drangas pervenit quorum satrapes Barzaentes aufugerat.

(25) Ibi commoranti domesticae insidiae parantur, quarum particeps Dimnus rem cum Nicomacho, deliciis suis, communicat. (26) Nicomachus fratri Cebalino defert. Is Philotam adit, rogatque, ut regi nuntiet. Philotas rem procrastinat, ac suspicionem malae fidei praebet. Itaque Cebalinus per Metronem quendam rem ad Alexandrum defert. (27) Dimnus comprehensus semet ipse interficit, Cebalinus Philotam procrastinationis accusat. (28) Hic purgat se regi, quod indicium contempserit, et primum tamquam absolutus dimittitur. (29) Sed postea, consilio amicorum advocato, Craterus, inimicus Philotae, regis suspiciones adversus illum patremque eius Parmenionem acuit, (30) ceterique criminosum Philotae silentium arguentes quaestionem de eo habendam esse censent. (31) Itaque rex comiter dimissum nocte proxima cum ceteris, qui coniurasse dicebantur, vinctum in regiam attrahi iussit. (32) Luce orta in contione militum de coniuratione queritur, et auctorem eius Parmenionem, ministros Philotam, illius filium, cum Peucolao et Demetrio appellat. (33) Indicibus auditis Philotae silentium arguit, (34) reliqua animi dudum alieni argumenta colligit, aperte denique Macedones orat, ut suam salutem puniendis inimicis tueantur. (35) Tum Philotas productus miserabili aspectu animos militum movet. Verum contra eum cooriuntur et Amyntas, (36) et Coenus, et ipse rex, invidiam illi ex usu Graeci sermonis excitans. (37) Tum Philotas defensionem vix orditur: se inter coniuratos non esse nominatum, (38) unicum et verum crimen silentium esse. Id quamvis rex oranti iam remiserit, excusari tamen levitate indicis, (39) et innocentiam suam ea ipsa re probari, quod nihil biduo egerit, probari etiam vita anteacta: nec posse sibi crimini verti, quod Amyntae regis patrueli (*consobrinum appellat Curtius, vulgarem consuetudinem secutus*)

amicus fuerit, et deum esse Alexandrum aegre passus sit. (40) Patris denique senis fortunam miseratur, et de iniqua condicione sive indicandi, sive tacendi, quae ad regis salutem pertineant, queritur. (41) Contio a Bolone quodam incitata et admonita superbiae, quo Philotas olim usus erat, capitis illum condemnat (42) Verum supplicio in posterum dilato, rex de amicorum sententia Philotam torqueri iubet. Et primum ille fortiter dolorem fert, deinde laceratus omnia se confessurum promittit. Interim nobilissimorum equitum fuga fit, donec Alexander veterem legem de supplicio propinquorum se remittere edixit. (43) Confitetur Philotas, Hegelochum olim tribunum equitum Parmenioni sibique auctorem fuisse, regem divinitatis causa invisum interimendi, eam vero rem, donec Darius in vivis esset, dilatam esse. Cumque initio nihil se cum Dimno commune habere dixisset, postea etiam hoc agnoscit, sed patrem Parmenionem culpae eximit. (44) Postero die in contione etiam Demetrio et Cali quodam convictis, supplicium vetusto more de coniuratis sumitur. (*Anno, ut videtur, a Chr. 329. incipiente, Olymp.* 112, 3.)

Dum ea per Asiam geruntur, ne in Graecia quidem Macedoniaque tranquillae res fuere. Regnabat apud Lacedaemonios Agis Archidami filius, qui Tarentinis opem ferens ceciderat, eodem die quo Philippus Athenienses ad Chaeroneam vicit. Is Alexandri per virtutem aemulus, cives suos stimulabat, ne Graeciam servitute Macedonum diutius premi paterentur: nisi in tempore providerent, idem iugum ad ipsos transiturum esse. Annitendum igitur, dum aliquae adhuc Persis ad resistendum vires essent: illis oppressis, adversus immanem potentiam frustra avitae libertatis memores futuros. Sic instinctis animis, occasionem belli ex commodo coeptandi circumspiciebant. Igitur felicitate Memnonis invitati, consilia cum ipso miscere aggressi sunt: et postquam ille rerum laetarum initia intempestiva morte destituit, nihilo remissius agebant. Sed ad Pharnabazum et Autophradaten profectus Agis, triginta argenti talenta, decemque triremes impetravit, quas Agesilao fratri misit, ut in Cretam navigaret, cuius insulae cultores inter Lacedaemonios et Macedonas diversis studiis distrahebantur. Legati quoque ad Darium missi sunt, qui in usum belli ampliorem vim pecuniae pluresque naves pete-

rent. Atque haec eorum coepta clades ad Issum (nam ea intervenerat) adeo non interpellavit, ut etiam adiuverit. Quippe fugientem insecutus Alexander in longinqua loca magis magisque rapiebatur; et ex ipso proelio mercenariorum ingens multitudo in Graeciam fuga penetraverat: quorum octo milia Persica pecunia conduxit Agis, eorumque opera plerasque Cretensium urbes recepit. Cum deinceps Menon, in Thraciam ab Alexandro missus, barbaros ad defectionem impulisset, adque eam comprimendam Antipater exercitum ex Macedonia in Thraciam duxisset, opportunitate temporis strenue usi Lacedaemonii totam Peloponnesum, paucis urbibus exceptis, in partes traxerunt, confectoque exercitu viginti milium peditum, cum equitibus bis mille, Agidi summam imperii detulerunt. Antipater ea re comperta bellum in Thracia, quibus potest conditionibus, componit; raptimque in Graeciam regressus, ab amicis sociisque civitatibus auxilia cogit. Quibus convenientibus, ad quadraginta pugnatorum milia recensuit. Advenerat et ex Peloponneso valida manus: sed quia dubiam ipsorum fidem resciverat, dissimulata suspicione gratias egit, quod ad defendendam adversus Lacedaemonios Alexandri dignitatem affuissent: scripturum se id regi, gratiam in tempore relaturo. In praesens nihil opus esse maioribus copiis: itaque domos redirent, foederis necessitate expleta. Nuntios deinde ad Alexandrum mittit, de motu Graeciae certiorem facturos. Atque illi regem apud Bactra demum consecuti sunt; cum interim Antipatri victoria, et nece Agidis, in Arcadia transactum esset. Sane iam pridem tumultu Lacedaemoniorum cognito, quantum tot terrarum spatiis discretus potuit, providerat: Amphoterum cum Cypriis et Phoeniciis navibus in Peloponnesum navigare, Meneten tria milia talentum ad mare deferre iusserat, ut ex propinquo pecuniam Antipatro subministraret, quanta illum indigere cognovisset. Probe enim perspexerat, quanti ad omnia momenti motus istius inclinatio futura esset, quamquam deinceps accepto victoriae nuntio suis operibus id discrimen comparans, murium eam pugnam fuisse cavillatus est. Ceterum principia eius belli haud improspera Lacedaemoniis fuere. Iuxta Corrhagum Macedoniae castellum cum Antipatri militibus congressi victores extiterant: et rei bene gestae fama etiam qui suspensis mentibus fortunam spectaverant, in societatem eorum per-

tracti sunt. Una ex Eleis Achaeisque urbibus Pellene foedus aspernabatur; et in Arcadia Megalopolis, fida Macedonibus ob Philippi memoriam, a quo beneficiis affecta fuerat. Sed haec arte circumsessa haud procul deditione aberat, nisi tandem Antipater subvenisset. Is postquam castra castris contulit, seque numero militum alioque apparatu superiorem conspexit, quamprimum de summa rerum proelio contendere statuit: neque Lacedaemonii detrectavere certamen. Ita commissa est pugna, quae rem Spartanam maiorem in modum afflixit. Cum enim angustiis locorum, in quibus pugnabatur, confisi, ubi hosti nullum multitudinis usum futurum credebant, animose congressi essent, neque Macedones impigre resisterent, multum sanguinis fusum est. Sed postquam Antipater integram subinde manum laborantibus suis subsidio mittebat, impulsa Lacedaemoniorum acies gradum paulisper retulit. Quod conspicatus Agis, cum cohorte regia, quae ex fortissimis constabat, se in medium]

1 * * * pugnae discrimen immisit, obtruncatisque, qui I.
promptius resistebant, magnam partem hostium propulit. Coeperant fugere victores, et donec avidius se- 2
quentes in planum deduxere, inulti[1] cadebant: sed ut primum locus, in quo stare possent,[2] fuit, aequis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedae- 3
monios rex eminebat, non armorum modo et corporis specie, sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus 4
petebatur, diuque arma circumferens, alia tela clipeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec hasta femina[3] perfossa, plurimo sanguine effuso, destituere pugnantem. Ergo clipeo suo exceptum armigeri raptim in 5
castra referebant, iactationem vulnerum haud facile tolerantem. Non tamen omisere Lacedaemonii pu- 6
gnam, et ut primum sibi quam hosti aequiorem locum capere potuerunt, densatis ordinibus effuse fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen ve- 7

1 multi. 2 posset. 3 femora.

hementius fuisse memoriae proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pu-
8 gnabant. Lacedaemonii vetera, Macedones praesentia decora intuebantur: illi pro libertate, hi pro dominatione pugnabant: Lacedaemoniis dux, Macedonibus
9 locus deerat. Dici quoque unius tam multiplex casus modo spem, modo metum utriusque partis augebat, velut de industria inter fortissimos viros certamen ae-
10 quante fortuna. Ceterum angustiae loci, in quo haeserat pugna, non patiebantur totis ingredi[1] viribus: expectabant[2] ergo plures quam inierant proelium, et qui extra teli iactum erant clamore invicem suos accendebant.

11 Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma 2
sudore vix sustinens, pedem deinde referre coepit, et
12 urgente hoste apertius fugere.[3] Insequebatur dissipatos victor, et emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agin[4] persequeba-
13 tur. Ille, ut fugam suorum et proximos hostium conspexit, deponi se iussit: expertusque membra, an im-
14 petum animi sequi possent, postquam deficere sensit,[5] poplitibus semet excepit, galeaque strenue sumpta, clipeo protegens corpus, hastam dextra vibrabat, ultro vocans hostem, si quis iacenti spolia demere auderet.
15 Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi. Procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens, donec lancea nudo pectori infixa est: qua ex vulnere evulsa, inclinatum ac deficiens caput clipeo paulisper excepit, deinde linquente spiritu pariter ac
16 sanguine, moribundus in arma procubuit. Cecidere Lacedaemoniorum V milia et CCC,[6] ex Macedonibus

[1] congredi. [2] spectabant. [3] coepit urgente hoste ac apertius fugere. [4] Agim. [5] deficere se sensit. [6] CCCLX.

haud amplius mille:[1] ceterum vix quisquam nisi saucius revertit in castra.

3 Haec victoria non Spartam modo sociosque eius, sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum, dissentire ab animis 17
gratulantium vultus; sed bellum finire cupienti opus erat decipi. Et quamquam fortuna rerum placebat, invidiam tamen, quia maiores res erant, quam quas praefecti modus caperet, metuebat. Quippe Alexan- 18
der hostes vinci voluerat, Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem indignabatur, suae demptum gloriae existimans, quicquid cessisset alienae. Itaque Antipater, 19
qui probe nosset spiritus[2] eius, non est ausus ipse agere arbitria victoriae, sed concilium Graecorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedaemonii, 20
nihil aliud quam ut oratores mittere ad regem liceret, Tegeatae[3] veniam defectionis praeter auctores impetraverunt. Megalepolitanis, quorum urbs obsessa erat a defectionis sociis, Achaei et Elei[4] cxx talenta dare iussi sunt. Hic fuit exitus belli, quod repente 21
ortum, prius tamen finitum est, quam Dareum Alexander apud Arbela superaret.

4 Sed ut primum instantibus curis laxatus est ani- II.
mus, militarium rerum quam quietis otiique patientior, excepere eum voluptates, et quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt: intempestiva con- 2
vivia, et perpotandi pervigilandique insana dulcedo,

---

1 ccc. 2 spiritum. 3 *De coniectura*: *Codd.* precati geatae, *vulgo* precati, *omisso altero vocabulo.* 4 *De coniectura. Vulgo:* Megalopolitanis, quorum urbs erat obsessa a defectione, Achaeis et Aetolis. *Codd. optt.* Megalepolitani, quorum urbs obsesserat a defectionis eius achas eteli.

ludique, et greges pellicum, omnia in externum lapsa
morem.[1] Quem aemulatus quasi potiorem suo, ita
popularium animos oculosque pariter offendit, ut a
3 plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces
quippe disciplinae suae, solitosque parco ac parabili
victu ad implenda naturae desideria defungi, in pere-
4 grina et devictarum gentium mala impulerat. Hinc
saepius comparatae in caput eius insidiae, secessio mi-
litum, et liberior inter mutuas querelas dolor, ipsius
deinde nunc ira, nunc suspiciones, quas excitabat in-
consultus pavor, ceteraque his similia, quae deinde
dicentur.

5 Igitur cum intempestivis conviviis dies pariter no- 5
ctesque consumeret, satietatem epularum ludis inter-
pellabat,[2] non contentus artificum, quos e Graecia
exciverat,[3] turba: quippe captivae[4] iubebantur suo
ritu canere, inconditum et abhorrens peregrinis auri-
6 bus carmen. Inter quas unam rex ipse conspexit mae-
stiorem quam ceteras, et producentibus eam verecun-
de reluctantem. Excellens erat forma, et formam
pudor honestabat: deiectis in terram oculis, et, quan-
tum licebat, ore velato, suspicionem praebuit regi,
nobiliorem esse, quam ut inter conviviales[5] ludos de-
7 beret ostendi. Ergo interrogata, quaenam esset? ne-
ptim[6] se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio
eius genitam esse, respondit; uxorem Hystaspis fuisse.
Propinquus hic Darei fuerat, magni et ipse exercitus
8 praetor. Adhuc in animo regis tenues reliquiae pri-
stini moris haerebant. Itaque fortunam regia stirpe
genitae et tam celebre nomen reveritus, non dimitti
9 modo captivam, sed etiam restitui ei suas opes iussit,
virum quoque requiri, ut reperto coniugem redderet.

---

[1] lapsa sunt morem. [2] interpolabat. [3] excitaverat.
[4] *adiicitur* feminarum. [5] convivales. [6] neptem.

Postero autem die praecepit Hephaestioni, ut omnes captivos in regiam iuberet adduci. Ibi singulorum nobilitate spectata, secrevit a vulgo, quorum eminebat genus. Mille[1] hi fuerunt: inter quos repertus est Oxathres Darei frater, non illius fortuna, quam indole animi sui clarior. Sex et vinginti milia talen- 10
tum proxima praeda redacta erant: quis e[2] duodecim milia in congiarium militum absumpta sunt. Par huic pecuniae summa custodum fraude subtracta est. Oxydates erat nobilis Perses, qui a Dareo capitali sup- 11
plicio destinatus, cohibebatur in vinculis; huic liberato satrapeam Mediae attribuit: fratremque Darei recepit in cohortem amicorum, omni vetustae claritatis honore servato.

6 Hinc in Parthienen[3] perventum est, tunc ignobi- 12
lem gentem, nunc caput omnium, qui post Euphraten et Tigrin amnes siti, rubro mari terminantur. Scy- 13
thae regionem campestrem ac fertilem occupaverunt, graves adhuc accolae. Sedes habent et in Europa, et in Asia: qui super Bosporum colunt, adscribuntur Asiae; at qui in Europa sunt, a laevo Thraciae latere ad Borysthenem, atque inde ad Tanaim, alium amnem, recta plaga attinent. Tanais Europam 14
et Asiam medius interfluit. Nec dubitatur, quin Scythae, qui Parthos condidere, non a Bosporo, sed ex Europae regione[4] penetraverint.

Urbs erat ea tempestate clara Hecatompylos, con- 15
dita a Graecis: ibi stativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otiosi militis vitium, sine auctore percrebruit, regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse. Discur-

---

1 Decem. 2 e quis. 3 Parthienem, *item postea.*
4 reg. Europae.

16 Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, et itineri sarcinas aptant: signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfer-
17 tur ad regem. Fecerant fidem rumori temere vulgato Graeci milites, redire iussi domos, quorum equitibus singulis denarium [1] sena milia [data. [2]] Ipsis quo-
18 que finem militiae adesse credebant. Haud secus quam par erat territus, [3] qui Indos atque ultima Orientis peragrare statuisset, praefectos copiarum in praetorium contrahit: obortisque lacrimis, ex medio gloriae spatio revocari se, victi magis quam victoris for-
19 tunam in patriam relaturum conquestus est, nec sibi ignaviam militum obstare, sed deorum invidiam, qui fortissimis viris subitum patriae desiderium admovissent, paulo post in eandem cum maiore laude fama-
20 que redituris. Tum vero pro se quisque operam suam offerre, difficillima quaeque poscere, polliceri militum quoque obsequium, si animos eorum leni et apta oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos et abiectos recessisse, quotiens ipsius alacritatem et tanti animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum esse respondit: illi modo [4] vulgi aures praepararent [5] sibi. Satisque omnibus, quae in rem videbantur esse, compositis, vocari ad contionem exercitum iussit, apud quem talem orationem habuit:

III. *Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minime mirum est, et desiderium quie-*
2 *tis et satietatem gloriae occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Boeotiam, Thraciam, Spartam, Achaeos, Peloponnesum, quorum alia ductu meo, alia imperio*

---

1 denariorum. 2 dono dederat: *neque tamen constat de fide vocis.* 3 *adiicitur* Alexander. 4 *abest.* 5 praeparent

auspicioque perdomui, ecce orsum[1] bellum ab Helle- 3
sponto:[2] Ionas, Aeolidem servitio barbariae impoten-
tis exemimus, Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phry-
giam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam,
Syriam, Phoenicen, Armeniam, Persidem, Medos, Par-
thienen habemus in potestate: plures provincias com- 4
plexus sum, quam alii urbes ceperunt, et nescio an
enumeranti mihi quaedam ipsarum rerum multitudo
subduxerit. Itaque si crederem, satis certam esse pos- 5
sessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus,
ego vero, milites, ad penatos meos, ad parentem so-
roresque, et ceteros cives, vel retinentibus[3] vobis, erumpe-
rem, ut ibi potissimum parta vobiscum laude et glo-
ria fruerer, ubi nos uberrima victoriae praemia ex-
pectant, liberum,[4] coniugum, parentumque laetitia,
pax, quies, rerum per virtutem partarum secura pos-
sessio. Sed in novo, et (si verum fateri volumus) 6
precario imperio, adhuc iugum eius rigida cervice sub-
euntibus barbaris, tempore, milites, opus est, dum mi-
tioribus ingeniis imbuuntur,[5] et efferatos mollior con-
suetudo permulcet.[6] Fruges quoque maturitatem statuto 7
tempore expectant: adeo etiam illa sensus omnis ex-
pertia, tamen sua lege mitescunt. Quid? creditis tot 8
gentes, alterius imperio ac nomine assuetas, non sacris,
non moribus, non commercio linguae nobiscum cohae-
rentes, eodem proelio domitas esse, quo victae sunt?
Vestris armis continentur, non suis moribus, et qui
praesentes metuunt, in absentia hostes erunt. Cum fe-
ris bestiis res est, quas captas et inclusas, quia ipsa-
rum natura non potest, longior dies mitigat.

---

1 orsi. 2 ad Hellespontum. 3 renitentibus. 4 liberorum. 5 imbuantur. 6 permulceat, *ex ingenio editorum.*

9 *Et adhuc sic ago, tanquam omnia subacta sint ar-* 8
mis, quae fuerunt in dicione Darei. Hyrcaniam Na-
barzanes occupavit; Bactra non possidet solum parri-
cida Bessus, sed etiam minatur; Sogdiani, Dahae,
Massagetae, Sacae, Indi sui iuris sunt. Omnes hi, si-
10 *mul terga nostra viderint, sequentur. Illi enim eius-*
dem nationis sunt, nos alienigenae et externi. Suis
quisque autem placidius paret,[1] *etiam cum is praeest,*
11 *qui magis timeri potest. Proinde aut quae cepimus*
omittenda sunt, aut quae non habemus occupanda.
Sicut in corporibus aegris, milites, nihil quod nocitu-
rum est, medici relinquunt, sic nos, quicquid obstat
imperio, recidamus. Parva saepe scintilla contempta
magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoste de-
spicitur: quem spreveris, valentiorem negligentia fa-
2 *cias.*[2] *Ne Dareus quidem hereditarium Persarum ac-*
cepit imperium, sed in sedem Cyri, beneficio Bagoae
castrati hominis, admissus: ne vos magno labore cre-
datis Bessum vacuum regnum occupaturum.

3 *Nos vero peccavimus, milites, si Dareum ob hoc* 9
vicimus, ut servo eius traderemus imperium: qui ulti-
mum ausus scelus, regem suum, etiam externae opis
egentem, certe cui nos victores pepercissemus, quasi
captivum in vinculis habuit, ad ultimum, ne a nobis
4 *conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemi-*
ni? quem equidem cruci affixum videre festino, omni-
bus regibus gentibusque et[3] *fidei, quam violavit, me-*
5 *ritas poenas solventem. At hercule, si mox eundem*
Graecorum urbes aut Hellespontum vastare nuntiatum
erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum praemia ve-
strae occupavisse[4] *victoriae? Tunc ad repetendas res*

---

[1] Suis autem quisque parent placidius. [2] facies.
[3] *abest.* [4] occupasse.

festinabitis, tunc arma capietis. Quanto autem prae- 1 *stat, territum adhuc et vix mentis suae compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives, tot amnes superavimus, tot montium iuga transcucurrimus.*[1] *Non mare illud, quod exaestuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur, non Ciliciae fauces et angustiae includunt: plana omnia et prona sunt. In ipso limine victoriae stamus. Pauci nobis* 1 *fugitivi et domini sui interfectores supersunt. Egregium mehercule opus, et inter prima gloriae vestrae numerandum, posteritati famaeque tradetis, Darei quoque hostis, finito post mortem illius*[2] *odio, parricidas esse vos ultos, neminem impium effugisse vestras manus.*[3] *Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obse-* 1 *quentiores fore, cum intellexerint vos pia bella suscipere, et Bessi sceleri, non nomini suo, irasci?*

10 Summa militum alacritate, iubentium, quocunque 1 vellet, duceret, oratio excepta est. Nec rex moratus impetum: tertioque per Parthienen die ad fines Hyrcaniae penetrat, Cratero relicto cum iis copiis, quibus praeerat, et ea manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus et totidem sagittariis, ut ab incursione barbarorum Parthienen tueretur. Erigyium impedimenta, modico praesidio dato, campestri itinere ducere iubet. Ipse cum phalange et equitatu CL stadia emensus, castra in valle, qua Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus praealtis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quae ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Ziobetis[4] amnis effunditur, qui tria fere stadia in longitudinem universus fluit, deinde

---

1 transcurrimus. 2 eius. 3 manus vestras.
4 Zioberis.

saxo, quod alveolum interpellat, repercussus, duo itinera velut dispensatis aquis aperit. Inde torrens, et saxorum, per quae incurrit, asperitate violentior, terram praeceps subit. Per CCC stadia conditus labitur: rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, et novum alveum intendit, priore sui parte spatiosior. Quippe in latitudinem decem et trium [1] stadiorum diffunditur, rursusque angustioribus coercitus ripis iter cogit; tandem in alterum amnem cadit. Ridagno [2] nomen est. Incolae affirmabant, quicunque demissi [3] essent in cavernam, quae propior est fonti, rursus ubi aliud os amnis aperitur, [4] existere. Itaque Alexander duos, [5] qua subeunt aquae terram, praecipitari iubet, quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent.

Quartum iam diem eodem loco quietem militi de- 11
derat, cum litteras Nabarzanis, qui Dareum cum Besso interceperat, accipit, quarum sententia haec erat: se Dareo non fuisse inimicum, immo etiam quae credidisset utilia esse suasisse, et quia fidele consilium regi dedisset, prope occisum ab eo. Agitasse Dareum, custodiam corporis sui contra ius fasque peregrino militi tradere, damnata popularium fide, quam per ducentos et triginta [6] annos inviolatam regibus suis praestitissent. Se in praecipiti et lubrico stantem consilium a praesenti necessitate repetisse. Dareum quoque, cum occidisset Bagoan, hac excusatione satisfecisse popularibus, quod insidiantem sibi interemisset. Nihil esse miseris mortalibus spiritu carius. Amore eius ad ultima esse propulsum. Sed ea magis esse secutum, quam optasse. [7] In communi calamitate

---

1 XIII. 2 cui Rhidago. 3 quaecunque dimissa. 4 aperit. 5 duos tauros. 6 *Sic editur de coniectura. Codd.* II et CCC annos. 7 *De coniectura: codd.* quae optasset. *Editt. adiectis compluri-*

suam quemque habere fortunam. Si venire se iuberet, sine metu esse venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: deos a deo falli non solere. Ceterum si, cui fidem daret, videretur indignus, 13
multa exilia patere fugienti: patriam esse, ubicunque vir fortis sedem sibi[1] elegerit. Nec dubitavit Alexan- 14
der, fidem, quo Persae modo accipiebant, dare, inviolatum, si venisset, fore.

12 Quadrato tamen agmine et composito ibat, speculatores subinde praemittens, qui explorarent loca. Le- 15
vis armatura ducebat agmen, phalanx eam sequebatur, post pedites erant impedimenta. Et gens bellicosa et naturae[2] situs difficilis aditu curam regis intenderat. Namque perpetua valles[3] iacet, usque ad 16
mare Caspium patens. Duo terrae eius velut brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, lunae maxime similem, cum eminent cornua, nondum totum orbem sidere implente. Cercetae et[4] Mosyni et Cha- 17
lybes a laeva sunt, ab altera parte Leucosyri et Amazonum campi; et illos qua vergit ad Septentrionem, hos ad occasum conversa prospectat. Mare Caspium, 18
dulcius ceteris, ingentis magnitudinis serpentes alit; piscium in eo longe diversus ab aliis color est.[5] Quidam Caspium, quidam Hyrcanium[6] appellant: alii sunt, qui Maeotiam[7] paludem in id cadere putent: et argumentum afferunt, aquam, quod[8] dulcior sit, quam cetera maria, infuso paludis humore mitescere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longe- 19
que agit fluctus, et magna parte exaestuans stagnat.

---

bus verbis: sed ea magis esse secutum, quae coëgisset necessitas, quam quae optasset. [1] *abest.* [2] natura. [3] vallis. [4] *abest.* [5] pisces longe diversi ab aliis coloris. [6] Hyrcanum. [7] Maeotim. [8] quo.

Idem alio coeli statu recipit in se fretum, eodemque
impetu, quo effusum est, relabens, terram naturae
suae reddit. Et quidam credidere, non Caspium ma-
re esse, sed ex India in Hyrcaniam cadere, cuius fa-
stigium, ut supra dictum est, perpetua valle summit-
titur.

20 Hinc rex XX stadia processit semita propemodum 13
invia, cui silva imminebat, torrentesque et eluvies
iter morabantur. Nullo tamen hoste obvio, penetrat,[1]
21 tandemque ad ulteriora perventum est. Praeter alios
commeatus, quorum tum copia regio abundabat, po-
morum quoque ingens modus nascitur, et uberrimum
22 gignendis uvis solum est. Frequens arbor faciem
quercus habet, cuius folia multo melle tinguntur, sed
nisi solis ortum incolae occupaverint, vel modico te-
pore succus extinguitur.

23 XXX hinc stadia processerat, cum Phrataphernes ei
occurrit, seque et eos, qui post Darei mortem profu-
gerant, dedens: quibus benigne exceptis, ad oppidum
Arvas pervenit. Hic ei Craterus et Erigyius occur-
24 runt. Praefectum Tapurorum gentis Phradatem ad-
duxerant. Hic quoque in fidem receptus multis exem-
25 plo fuit experiendi clementiam regis. Satrapen[2] de-
inde Hyrcaniae dedit Manapin:[3] exul hic regnante
Ocho ad Philippum pervenerat: Tapurorum quoque
gentem Phradati reddidit.

V. Iamque[4] ultima Hyrcaniae intraverat, cum Arta- 14
bazus, quem Dareo fidissimum fuisse supra diximus,
cum propinquis Darei ac suis liberis modicaque Grae-
2 corum militum manu occurrit. Dextram venienti ob-
tulit rex: quippe et hospes Philippi fuerat, cum Ocho

---

1 penetravit. 2 Satrapem. 3 Menapim.
4 *adiicitur* rex.

regnante exularet, et hospitii pignora in regem suum ad ultimum fides conservata vincebat. Comiter igi- 3
tur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *rex, deos quaeso,*[1] *perpetua felicitate floreas. Ego ceteris laetus, hoc uno torqueor, quod praecipiti senectute diu frui tua bonitate non possum.* Nonagesimum et quintum annum agebat. Novem iuvenes, omnes[2] eadem matre 4
geniti, patrem comitabantur: hos Artabazus dexterae[3] regis admovit, precatus ut tam diu viverent, donec utiles Alexandro essent. Rex pedibus iter plerumque 5
faciebat: tunc admoveri sibi et Artabazo equos iussit, ne ipso ingrediente pedibus, senex equo vehi erubesceret.

15 Ut deinde[4] castra sunt posita, Graecos, quos Ar- 6
tabazus adduxerat, convocari iubet: at illi, nisi fides Lacedaemoniis quoque et Sinopensibus daretur,[5] respondent, se, quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedaemoniorum missi ad Dareum, quo 7
victo applicuerant[6] se Graecis mercede apud Persas militantibus. Rex, omissis sponsionum fideique pigno- 8
ribus, venire eos iussit, fortunam quam ipse dedisset habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democra- 9
tes Atheniensis, qui maxime Macedonum opibus semper obstiterat, venia desperata, gladio se transfigit. Ceteri, sicut constituerant, dicioni Alexandri ipsos se[7] permittunt. Mille et D milites erant: praeter hos le- 10
gati ad Dareum missi XC. In supplementum distributus miles, ceteri remissi domum, praeter Lacedaemonios, quos tradi in custodiam iussit.

---

1 *absunt haec duo verba.* 2 *abest.* 3 dextrae. 4 Deinde ut. 5 nisi Lacedaemoniis fides daretur, *absunt cetera.* 6 applicaverant. 7 se ipsos.

11 Mardorum erat gens confinis Hyrcaniae, cultu vi- 16
tae aspera et latrociniis assueta. Haec sola nec lega-
tos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque
rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus
esset, impedimentis cum praesidio relictis, invicta[1]
12 manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, et prima
luce hostis in conspectu erat: tumultus magis quam
proelium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupave-
rant, barbari profugerunt:[2] proximique vici ab incolis
13 deserti capiuntur. Interiora regionis eius haud sane
adiri[3] sine magna vexatione exercitus poterant. Iuga
montium praealtae silvae rupesque inviae sepiunt; ea,
quae plana sunt, novo munimenti genere impedierant
14 barbari. Arbores densae sunt de[4] industria consitae,
quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos in-
tortos rursus inserunt terrae: inde velut ex alia radi-
15 ce laetiores virent trunci. Hos, qua natura fert, ado-
lescere non sinunt: quippe alium alii quasi nexu con-
serunt; qui ubi multa fronde vestiti sunt, operiunt
terram. Itaque occulti[5] ramorum velut laquei per-
16 petua sepe iter cludunt. Una ratio erat caedendo
aperire saltum, sed hoc quoque magni operis. Cre-
bri namque nodi duraverant stipites, et in se impli-
cati arborum rami, suspensis circulis similes, lento vi-
17 mine frustrabantur ictus. Incolae autem, ritu fera-
rum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant
saltum, occultisque telis hostem lacessebant.

Ille venantium modo latibula scrutatus, plerosque 17
confodit: ad ultimum circumire saltum milites iubet,
18 ut si qua pateret, irrumperent. Sed ignotis locis ple-
rique oberrabant, exceptique[6] sunt quidam, inter

---

1 *Sic codd. malim* delecta. 2 profugiunt. 3 adire — poterat. 4 ex. 5 *adiicitur* nexus. 6 excepti.

quos equus regis: Bucephalam vocabant: quem Alexander non eodem quo ceteras pecudes animo aestimabat. Namque[1] ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium, et regem, cum vellet ascendere, sponte[2] genua summittens excipiebat, credebaturque sentire quem veheret. Maiore ergo, quam decebat, ira 19
simul ac dolore stimulatus, equum vestigari iubet, et per interpretem pronuntiari, ni reddidissent, neminem esse victurum. Hac denuntiatione territi, cum ceteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem miti- 20
gatus, caedi silvas iubet, aggestaque humo e montibus planitiem ramis impeditam exaggerari. Iam aliquan- 21
tum[3] altitudinis opus creverat, cum barbari, desperati[4] regionem, quam occupaverant, posse retineri, gentem suam dedidere. Rex, obsidibus acceptis, Phradati parere[5] eos iussit.

18 Inde quinto die in stativa revertitur. Artabazum 22
deinde, geminato honore, quem Dareus habuerat ei, remittit domum. Iam ad urbem Hyrcaniae, in qua regia Darei fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes accepta fide occurrit, dona ingentia ferens. Inter quae 23
Bagoas erat, specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiae, cui et Dareus assuetus fuerat,[6] et mox Alexander assuevit: eiusque maxime precibus motus Nabarzani ignovit.

19 Erat, ut supra dictum est, Hyrcaniae finitima gens 24
Amazonum, circa Thermodonta[7] amnem Themiscyrae incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, 25
omnibus inter Caucasum montem et Phasin[8] amnem imperitantem. Haec cupidine visendi regis accensa

---

[1] nam. [2] sponte sua. [3] aliquantulum. [4] *Vulgo ex emend. legitur* desperato. [5] tradere. [6] fuerat adsuetus. [7] Thermodoonta. [8] Phasim.

finibus regni sui excessit, et cum haud procul abesset, praemisit indicantes, venisse reginam adeundi eius
26 cognoscendique avidam. Protinus facta potestate veniendi, ceteris iussis subsistere, trecentis feminarum comitata processit. Atque ut primum rex in conspectu fuit, equo ipsa desiluit[1] duas lanceas dextera[2]
27 praeferens. Vestis non toto Amazonum corpori[3] obducitur: nam laeva pars ad pectus est nuda, cetera deinde velantur. Nec tamen sinus vestis, quem nodo
28 colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, qua muliebris sexus liberos alant, aduritur dextera, ut arcus facilius intendant, et tela vibrent.
29 Interrito vultu regem Thalestris intuebatur, habitum eius haudquaquam rerum famae parem oculis perlustrans. Quippe omnibus[4] barbaris in corporum maiestate veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare na-
30 tura dignata est. Ceterum interrogata, num aliquid petere vellet, haud dubitavit fateri, ad communicandos cum rege liberos se venisse: dignam, ex qua ipse regni generaret heredes. Feminini sexus se retenturam,
31 marem redditaram patri. Alexander, an cum ipso militare vellet, interrogat: et illa, causata sine custode regnum reliquisse, petere perseverabat, ne se irritam
32 spei abire pateretur.[5] Acrior ad Venerem feminae cupido, quam regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. XIII dies in obsequium desiderii eius absumpti sunt. Tum illa regnum suum, rex Parthienen petiverunt.

VI. Hic vero palam cupiditates suas solvit, continen- 20
tiamque et moderationem, in altissima quaque fortu-

---

1 desiliit. 2 dextra, *item postea.* 3 corpore. 4 hominibus. 5 pateretur abire.

na eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit.
Patrios mores disciplinamque Macedonum regum sa- 2
lubriter temperatam et civilem habitum velut leviora
magnitudine sua ducens, Persicae regiae par deorum
potentiae fastigium aemulabatur. Iacere humi vene- 3
rabundos ipsum,[1] paulatimque servilibus ministeriis
tot victores gentium imbuere et captivis pares facere
expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum al- 4
bo, quale Dareus habuerat, capiti circumdedit, ve-
stemque Persicam sumpsit, ne omen quidem veritus,
quod a victoris insignibus in divicti transiret habitum.
Et ille se quidem spolia Persarum[2] gestare dicebat: 5
sed cum illis quoque mores induerat, superbiamque
habitus animi insolentia sequebatur. Litteras quoque, 6
quas in Europam mitteret, veteris anuli gemma ob-
signabat, his,[3] quas in Asiam scriberet, Darei anu-
lus imprimebatur; ut appareret, unum animum duo-
rum non capere fortunam. Amicos vero et equites, 7
(hi namque[4] principes militum,) aspernantes quidem
sed recusare non ausos, Persicis ornaverat vestibus.
Pellices CCC et LX, totidem quot Darei fuerant, regiam 8
implebant, quas spadonum greges, et ipsi muliebria pa-
ti assueti, sequebantur.

21 Haec luxu et peregrinis infecta moribus veteres Phi- 9
lippi milites, rudis natio ad voluptates, palam aversa-
bantur, totisque castris unus omnium sensus ac ser-
mo erat, plus amissum victoria, quam bello esse quae-
situm.[5] Tum maxime vinci ipsos, dedique alienis 10
moribus et externis: tantae morae pretium,[6] domos
quasi in captivo habitu reversuros. Pudere iam sui.

---

[1] pati coepit. [2] Pers. spolia. [3] iis. [4] cumque his. [5] quaesitum esse. [6] *Sic editur de coniectura. Codd.* et externis quoque (quo) tantae morae domos cet.

Regem, victis quam victoribus similiorem, ex Macedo-
11 niae imperatore Darei satrapen factum. Ille non
ignarus, et principes amicorum, et exercitum graviter
offendi, gratiam liberalitate donisque reparare [1] tempta-
bat. Sed, opinor, liberis pretium servitutis ingratum
12 est. Igitur ne in seditionem res verteretur, otium in-
terpellandum erat bello, cuius materia opportune ale-
13 batur. Namque Bessus, veste regia sumpta, Artaxer-
xen appellari se iusserat, Scythasque et ceteros Tanais
accolas contrahebat. Haec Satibarzanes nuntiabat,
quem receptum in fidem regioni, quam antea obti-
14 nuerat, praefecit. Et cum grave spoliis apparatuque
luxuriae agmen vix moveretur, suas primum, deinde
totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessa-
15 riis, conferri iussit in medium. Planities spatiosa erat,
in quam vehicula onusta perduxerant. Expectantibus
cunctis, quid deinde esset imperaturus, iumenta iussit
abduci, suisque primum sarcinis face subdita, ceteras
16 incendi praecepit. Flagrabant exurentibus dominis,
quae ut intacta ex urbibus hostium raperent, saepe
flammas restinxerant, nullo sanguinis pretium audente
17 deflere, cum regias opes idem ignis exureret. Brevis
deinde oratio mitigavit dolorem, habilesque militiae
et ad omnia parati laetabantur, sarcinarum potius,
18 quam disciplinae, fecisse iacturam. Igitur Bactrianam
regionem petebant.

Sed Nicanor, Parmenionis filius, subita morte cor- 22
19 reptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex,
ante omnes maestus, cupiebat quidem subsistere fu-
neri affuturus, sed penuria commeatuum festinare
cogebat. Itaque Philotas cum duobus milibus et DC
relictus, ut iusta fratri persolveret: ipse contendit ad
Bessum.

---

1 recuperare.

Iter facienti ei litterae[1] afferuntur a finitimis Satraparum, e quibus cognoscit, Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu, ceterum Satibarzanem, quem satrapam[2] Ariorum ipse praefecisset, defecisse ab eo. Itaque quamquam Besso imminebat, tamen ad[3] Satibarzanem opprimendum praeverti optimum ratus, levem armaturam et equestres copias educit, totaque nocte itinere strenue facto,[4] improvisus hosti supervenit. Cuius cognito adventu Satibarzanes cum II milibus equitum (nec[5] plures subito contrahi poterant) Bactra perfugit, ceteri proximos montes occupaverunt. Praerupta rupes est,[6] qua spectat Occidentem: eadem qua vergit ad Orientem leniore summissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem, ex quo large[7] aquae manant. Circuitus[8] eius XXX et II stadia comprehendit. In vertice herbidus campus. In hoc multitudinem imbellem considere iubent: ipsi, qua rupes * erat,[9] arborum truncos et saxa obmoliuntur. XIII milia armata erant. In quorum[11] obsidione Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat.

20 … 21 … 22 … 23 … 24 … 25

23 Et quia longius abesse eum[10] cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primo repurgari iubet, quicquid ingredi possent: deinde, ut occurrebant inviae cotes praeruptaeque rupes, irritus labor videbatur obstante natura. Ille, ut erat animi semper obluctantis difficultatibus, cum et progredi arduum, et reverti periculosum esset, versabat se ad omnes cogitationes, aliud atque aliud, ita ut fieri solet, ubi prima quaeque damnamus, sub-

1 literae ei. 2 satrapem. 3 *non est in libris mss.* 4 strenue facto itinere. 5 nec enim. 6 erat. 7 largae. 8 circumitus. 9 *sine stellula indicatura videri vocem aliquam excidisse.* 10 horum. 11 eum abesse.

iiciente animo. Haesitanti, quod ratio non potuit,
28 fortuna consilium subministravit. Vehemens Favonius
erat, et multam materiam ceciderat miles, aditum per
saxa molitus. Haec vapore torrida iam[1] inarserat.[2]
29 Ergo aggeri alias arbores iubet, et igni dari alimenta:
celeriterque stipitibus cumulatis fastigium montis ae-
30 quatum est. Tunc undique ignis iniectus cuncta com-
prehendit. Flammam in ora hostium ventus ferebat,
fumus ingens velut quadam nube absconderat coelum.
31 Sonabant incendio silvae, atque ea quoque, quae non
incenderat miles, concepto igne, proxima quaeque
adurebantur.[3] Barbari suppliciorum ultimum, si qua
intermoreretur ignis, effugere temptabant, sed qua flam-
32 ma dederat locum, hostis obstabat. Varia igitur caede
consumpti sunt: alii in medio igni;[4] alii petris[5] prae-
cipitavere se; quidam manibus hostium obtulerunt,[6]
pauci semiustulati venere in potestatem.

33 Hinc ad Craterum, qui Artacaena obsidebat, redit. 24
Ille, omnibus praeparatis, regis expectabat adventum,
34 captae urbis titulo, sicut par erat, cedens. Igitur Ale-
xander turres admoveri iubet: ipsoque aspectu bar-
bari territi,[7] e muris supinas manus tendentes, orare
coeperunt, iram in Satibarzanem defectionis auctorem
reservaret, supplicibus semet dedentibus parceret. Rex,
data venia, non obsidionem modo solvit, sed omnia
sua incolis reddidit.

35 Ab hac urbe digresso supplementum novorum mi-
litum occurrit. Zoilus D equites ex Graecia adduxe-
rat: III milia ex Illyrico Antipater miserat: Thessali
equites C et XXX cum Philippo erant: ex Lydia II mi-

1 *abest.* 2 inaruerat. 3 adurebant. 4 in medios ignes. *Codd.* in medio ignis. 5 in petras. 6 se obtulerunt. 7 territi barbari.

lia et DC, peregrinus miles, advenerant: CCC equites gentis eiusdem sequebantur. Hac manu adiecta Dran- 30
gas [pervenit.][1] Bellicosa natio est. Satrapes erat Barzaentes, sceleris in regem suum particeps Besso. Is suppliciorum, quae meruerat, metu profugit in Indiam.

25 Iam nonum diem stativa erant, cum externa vi VI VII.
non tutus[2] modo rex, sed invictus, intestino facinore petebatur. Dimnus,[3] modicae apud regem auctorita- 2
tis et gratiae, exoleti, cui Nicomacho erat nomen, amore flagrabat, obsequio uni sibi dediti corporis vinctus.[4] Is, quod ex vultu quoque perspici poterat, si- 3
milis attonito, remotis arbitris cum iuvene secessit in templum, arcana se et silenda afferre praefatus, suspensumque expectatione per mutuam caritatem et 4
pignora utriusque animi rogat, ut affirmet iureiurando, quae commisisset, silentio esse tecturum. Et ille ra- 5
tus, nihil, quod etiam cum periurio detegendum foret, indicaturum, per praesentes deos iurat. Tum 6
Dimnus aperit, in tertium diem regi insidias comparatas,[5] seque eius consilii fortibus viris et illustribus esse participem. Quibus iuvenis auditis, se vero fidem 7
in parricidio dedisse constanter abnuit, nec ulla reli- 8
gione, ut scelus tegat, posse constringi. Dimnus, et amore et metu amens, dexteram[6] exoleti complexus, et lacrimans, orare primum, ut particeps consilii operisque fieret: si id sustinere non posset, attamen ne 9
proderet se, cuius erga ipsum benivolentiae praeter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertae. Ad ul- 10
timum

1 *Sine cancellis, vocem in codd. non inveniri indicantibus.*
2 interritus. 3 Dymnus, *et sic porro.* 4 victus.
5 insidias regi comparatas. 6 dextram.

mum aversari scelus perseverantem mortis metu ter-
ret: ab illo capite coniuratos pulcherrimum facinus
11 inchoaturos. Alias deinde effeminatum et muliebri-
ter timidum, alias proditorem amatoris appellans,
nunc ingentia promittens, interdumque regnum quo-
que, versabat animum tanto facinore procul abhor-
12 rentem. Strictum deinde gladium modo illius, modo
suo admovens iugulo, supplex idem et infestus expres-
sit tandem, ut non solum silentium, sed etiam ope-
13 ram polliceretur. Namque abunde constantis animi,
et dignus qui pudicus esset, nihil ex pristina volun-
tate mutaverat, sed captus[1] Dimni amore simulabat
14 nihil recusare. Sciscitari inde pergit, cum quibus tan-
tae rei societatem inisset: plurimum referre, quales
viri tam memorabili operi admoturi manus essent.
15 Ille, et amore et scelere male sanus, simul gratias
agit, simul gratulatur, quod fortissimus iuvenum non
dubitasset se adiungere[2] Demetrio, corporis custodi,
Peucolao, Nicanori. Adiicit his Aphoebetum, Ioc-
cum,[3] Dioxenum, Archepolim et Amyntam.

16 Ab hoc sermone dimissus Nicomachus ad fratrem, 26
Cebalino erat nomen, quae acceperat defert. Placet,
ipsum subsistere in tabernaculo, ne, si regiam intras-
set, non assuetus adire regem, coniurati proditos se
17 esse resciscerent. Ipse Cebalinus ante vestibulum re-
giae, neque enim propius aditus ei patebat, consistit,
opperiens aliquem amicorum ex prima cohorte,[4] quo
18 introduceretur ad regem. Forte ceteris dimissis, unus
Philotas, Parmenionis filius, incertum quam ob cau-
sam, substiterat in regia. Huic Cebalinus, ore con-
fuso magnae perturbationis notas prae se ferens, ape-

---

1 Sed se captum. 2 iungere. 3 *Codd.* Ioceum, *edd.* Loceum. 4 ex prima cohorte amicorum.

rit quae ex fratre compererat, et sine dilatione[1] nuntiari regi iubet. Philotas, collaudato[2] eo, protinus 19
intrat ad Alexandrum, multoque invicem de aliis rebus sermone consumpto,[3] nihil eorum, quae ex Cebalino cognoverat, nuntiat. Sub vesperam eum pro- 20
deuntem in vestibulo regiae excipit iuvenis, an mandatum executus foret requirens. Ille, non vacasse ser- 21
moni suo regem causatus, discessit. Postero die Cebalinus venienti in regiam praesto est, intrantemque admonet pridie communicatae cum ipso rei. Ille curae sibi esse respondet:[4] ac ne tum quidem regi quae audierat aperit. Coeperat Cebalino esse suspectus. Itaque non ultra interpellandum ratus, nobili iuveni, 22
Metron erat ei nomen, super armamentarium posito, quod scelus pararetur indicat. Ille Cebalino in arma- 23
mentario abscondito, protinus regi, corpus forte curanti, quid ei index detulisset, ostendit.

27 Rex, ad comprehendendum Dimnum missis satelli- 24
tibus, armamentarium intrat. Ibi Cebalinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum.* Percontatus deinde Alexander quae 25
noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quaerere, quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium. Atque illo fatente, iam 26
tertium esse, existimans, haud incorrupta fide tanto post deferre quae audierat, vinciri eum iusserat.[5] Ille 27
clamitare coepit, eodem temporis momento, quo audisset, ad Philotan[6] decurrisse: ab eo percontaretur. 28
Rex item quaerens, an Philotan adisset, an institisset ei, ut pervenirent[7] ad se, perseverante eo affirmare quae dixerat, manus ad coelum tendens, manantibus

---

1 cunctatione. 2 laudato. 3 consumto sermone. 4 respondit. 5 iussit. 6 Philotam *et sic aliquot locis postea.* 7 perveniret.

lacrimis, hanc sibi a carissimo quondam amicorum
29 relatam gratiam querebatur. Inter haec Dimnus, haud
ignarus quam ob causam accerseretur a rege, gladio,
quo forte erat cinctus, graviter se vulnerat, occursu-
30 que satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem
intuens rex, *Quod*, inquit, *in te, Dimne, tantum co-
gitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philo-
tas me quoque ipso videretur?* Illum iam defecerat
vox. Itaque edito gemitu, vultuque a conspectu regis
averso, subinde collapsus extinguitur.

31 Rex, Philota venire in regiam iusso, *Cebalinus*, in- 28
quit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum
praeparatas insidias biduo texit, huius criminis Phi-
lotan reum*[1] *substituit, ad quem protinus indicium de-
tulisse se affirmat. Quo propiore gradu amicitiae
me contingis, hoc maius est dissimulationis tuae fa-
32 cinus, et ego Cebalino magis quam Philotae id con-
venire fateor. Faventem habes iudicem, si, quod ad-
33 mitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad haec[2]
Philotas haud sane trepidus, si animus vultu aestima-
retur, Cebalinum quidem scorti sermonem ad se de-
tulisse, sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse, re-
spondit, veritum, ne iurgium inter amatorem et exo-
34 letum non sine risu aliorum detulisset: cum Dimnus in-
teremerit semet,[3] qualiacunque erant, non fuisse re-
ticenda. Complexusque regem orare coepit, ut prae-
teritam vitam potius, quam culpam, silentii tamen,
35 non facti ullius, intueretur. Haud facile dixerim, cre-
dideritne ei rex, an altius iram suppresserit: dextram
reconciliatae gratiae pignus obtulit, et contemptum
magis, quam celatum indicium esse, videri sibi dixit.

---

[1] reum Philotam. [2] hoc. [3] se ipsum.

29 Advocato tum[1] consilio amicorum, cui tamen[2] VII
Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci iu-
bet. Is eadem, quae detulerat ad regem, ordine ex- 2
posuit. Erat Craterus regi carus in paucis, et eo Phi-
lotae ob aemulationem dignitatis adversus; neque igno- 3
rabat, saepe Alexandri auribus nimia iactatione virtu-
tis atque operae gravem fuisse, et ob ea non quidem
sceleris, sed contumaciae tamen esse[3] suspectum.
Non aliam premendi inimici occasionem aptiorem 4
futuram ratus, odio suo pietatis praeferens speciem,
Utinam, inquit, *in principio quoque huius rei nobiscum*
deliberasses. Suasissemus, si Philotae velles ignoscere, 5
patereris potius ignorare eum, quantum deberet tibi,
quam usque ad mortis metum adductum cogeres sae-
pius[4] *de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio.*
Ille enim semper insidiari tibi poterit, tu non semper
Philotae poteris ignoscere. Nec est quod existimes, 6
eum, qui tantum[5] *ausus est, venia posse mutari. Scit,*
eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare
non posse. At ego, etiamsi ipse vel poenitentia vel 7
beneficio tuo victus quiescere volet, patrem eius Par-
menionem, tanti ducem exercitus, et inveterata apud
milites tuos auctoritate haud multum infra magnitu-
dinis tuae fastigium positum, scio non aequo animo
salutem filii sui debiturum tibi. Quaedam beneficia 8
odimus. Meruisse mortem confiteri pudet. Superest,
ut malit videri iniuriam accepisse, quam vitam. Pro-
inde scito[6] *tibi cum illis de salute esse pugnandum.*
Satis hostium superest, ad quos persequendos ituri su- 9
mus: latus a domesticis hostibus muni. Hos si sum-
moves, nihil metuo ab externo.

---

1 tamen. 2 tum. 3 *abest.* 4 potius.
5 tantum facinus. 6 *De coniectura: codd.* scio.

10 Haec Craterus. Nec ceteri dubitabant, quin con- 30
iurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi au-
ctor aut particeps. Quem enim pium et bonae men-
tis, non amicum modo, sed ex ultima plebe, auditis
quae ad eum delata erant, non protinus ad regem
11 fuisse cursurum? ne Cebalini quidem exemplo, qui
ex fratre comperta ipsi nuntiasset, Parmenionis filium,
praefectum equitatus, omnium arcanorum regis arbi-
trum? simulasse etiam, non vacasse sermoni suo re-
12 gem, ne index alium internuntium quaereret. Nico-
machum, religione quoque deum astrictum, conscien-
tiam suam exonerare properasse: Philotam, consumpto
per ludum iocumque paene toto die, gravatum esse
pauca verba, pertinentia ad caput regis,[1] tam longo
13 et forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim se[2]
non credidisse talia deferentibus pueris! Cur igitur
extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem?
dimittendum fuisse Cebalinum, si delationem eius da-
14 mnabat. In suo quemque periculo magnum animum
habere, cum de salute regis timeretur, credulos esse
15 debere, vana quoque deferentes admittere. Omnes
igitur quaestionem de eo, ut participes sceleris indi-
care cogeretur, habendam esse decernunt. Rex, ad-
monitos, uti[3] consilium silentio premerent, dimittit.

Pronuntiari deinde iter in posterum[4] iubet, ne qua 31
16 novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam
Philotas ad ultimas ipsi epulas, et rex[5] non coenare
modo, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem
17 damnaverat, sustinuit. Secunda deinde vigilia, lumi-
nibus extinctis, cum paucis in regiam coëunt Hephae-
stion et Craterus et Coenus et Erigyius, hi ex amicis,

[1] ad caput regis pertinentia. [2] *abest.* [3] ut.
[4] *adiicitur* diem. [5] *abest.*

ex armigeris autem Perdiccas et Leonnatus. Per hos imperatum, ut qui ad praetorium excubabant, armati vigilarent. Iam ad omnes aditus dispositi erant [1] equi- 18
tes, itinera quoque [2] obsidere iussi, ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediae magnisque copiis praeerat, occultus evaderet. Atharrias [3] autem cum trecen- 19
tis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur.
Hi ad alios coniuratos comprehendendos distributi 20
sunt: Atharrias, cum trecentis ad Philotam missus clausum aditum domus moliebatur, quinquaginta iuvenum promptissimis stipatus; nam ceteros cingere undique domum iusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum, sive securitate animi, sive fatigatione reso- 21
lutum, somnus oppresserat; quem Atharrias torpentem adhuc occupat. Tandem ei sopore discusso cum in- 22
iicerentur catenae, *Vicit*, inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum meorum* [4] *acerbitas.* Nec plura elocutum [5] capite velato in regiam adducunt.

32 Postero die rex edixit, omnes armati coirent. Sex 23
milia fere militum venerant; praeterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri 24
agmine suo tegebant, ne ante conspici posset a vulgo, quam rex allocutus milites esset. De capitalibus re- 25
bus vetusto Macedonum modo inquirebat exercitus, in pace erat vulgi; et [6] nihil potestas regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Igitur Dimni primum [7] cadaver infertur, plerisque, quid parasset, [8] quove casu extinctus esset, ignaris. Rex deinde in concionem IX
procedit, vultu praeferens dolorem animi. Amicorum quoque moestitia expectationem haud parvae [9] rei fe-

---

[1] milites. [2] equites quoque itinera. [3] Atarras. [4] *abest.* [5] locutum. [6] *abest.* [7] primum Dimni. [8] patrasset *de coniect.* [9] parvam.

2 cerat. Diu rex demisso in terram vultu attonito stu-
pentique similis stetit. Tandem recepto animo, *Paene,*
inquit, *milites, hominum*[1] *scelere vobis ereptus sum:*
deum providentia et misericordia vivo. Conspectus-
que vestri venerabilis coëgit,[2] *ut vehementius parri-*
cidis irascerer, quoniam praecipuus,[3] *immo unus vitae*
meae fructus est, tot fortissimis viris et de me optime
3 *meritis referre adhuc gratiam posse.* Interrupit ora-
tionem militum gemitus, obortaeque sunt omnibus la-
crimae. Tum rex, *Quanto,* inquit, *maiorem in ani-*
mis vestris motum excitabo, cum tanti sceleris aucto-
res ostendero! quorum mentionem adhuc reformido, et
4 *tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo. Sed*
vincenda est memoria pristinae caritatis, et coniura-
tio impiorum civium detegenda. Quomodo autem tan-
tum nefas sileam? Parmenio, illa aetate, tot meis, tot
parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amico-
rum vetustissimus, ducem se sceleri tanto[4] *praebuit.*
5 *Minister eius Philotas Peucolaum et Demetrium et*
hunc Dimnum, cuius corpus aspicitis, ceterosque eius-
dem[5] *amentiae, in caput meum subornavit.*

6 Fremitus undique indignantium querentiumque to- 33
ta contione obstrepebat, qualis solet esse multitudinis,
et maxime militaris, ubi aut studio agitur, aut ira.
7 Nicomachus deinde et Metron et Cebalinus producti,
quae quisque detulerat exponunt. Nullius eorum in-
dicio Philotas particeps sceleris destinabatur. Itaque,
indignatione pressa, vox indicum silentio excepta est.
8 Tum rex, *Qualis,* inquit, *ergo animi vobis videtur,*
qui huius rei delatum indicium ad ipsum suppressit?
9 *Quod non fuisse vanum, Dimni exitus declarat. In-*

1 paucorum hominum. 2 cogit. 3 spiritus.
4 tanto sceleri se. 5 eius.

certam rem deferens tormenta non timuit Cebalinus,
Metron ne momentum quidem temporis distulit exone-
rare se, ut eo, ubi lavabar, irrumperet: Philotas solus 10
nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum!
Iste regis periculo commoveretur! vultum mutaret! in-
dicem tantae rei sollicitus audiret![1] *Subest nimirum* 11
silentio facinus, et avida spes regni praecipitem ani-
mum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediae prae-
est. Ipse apud multos copiarum duces meis praepo-
tens viribus, maiora, quam capit, spirat. Orbitas quo- 12
que mea, quod sine liberis sum, spernitur. Sed errat
Philotas. In vobis liberos, parentes, consanguineos
habeo: vobis salvis, orbus esse non possum.

34 Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam 13
ad filios Nicanorem et Philotam scripserat, recitat,
haud sane indicium gravioris consilii praeferentem.
Namque summa eius haec erat: *Primum vestri curam* 14
agite, deinde vestrorum: sic enim quae destinavimus
efficiemus. Adiecitque rex, sic esse scriptam, ut sive 15
ad filios pervenisset, a consciis posset intelligi, sive in-
tercepta esset, falleret ignaros. *At enim Dimnus, cum* 16
ceteros participes sceleris indicaret, Philotam non no-
minavit! Hoc quidem illius non innocentiae, sed po-
tentiae indicium est, quod sic ab iis timetur etiam, a
quibus prodi potest, ut, cum de se fateantur, illum ta-
men celent. Ceterum Philotam ipsius indicat vita. 17
Hic Amyntae, qui mihi consobrinus fuit et in Mace-
donia capiti meo impias comparavit insidias, socium
se et conscium adiunxit. Hic Attalo, quo graviorem
inimicum non habui, sororem suam in matrimonium

---

[1] *Locus vulgo sic exhibetur*: Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? indicem tantae rei sollicitus non audiret?

18 *dedit. Hic, cum scripsissem ei pro iure tam fami-*
liaris usus atque amicitiae, qualis sors edita esset Io-
vis Hammonis oraculo, sustinuit rescribere mihi, se
quidem gratulari, quod in numerum deorum receptus
essem, ceterum misereri eorum, quibus vivendum esset
19 *sub eo, qui modum hominis excederet. Haec sunt etiam*
pridem animi[1] *alienati a me et invidentis gloriae*
meae indicia: quae equidem,[2] *milites, quamdiu licuit,*
in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem visce-
rum meorum abrumpere, si, in quos tam magna contu-
20 *leram, viliores mihi facerem. Sed iam non verba pu-*
nienda sunt: linguae temeritas pervenit ad gladios.
21 *Hos, si mihi creditis, Philotas in me acuit. Id si*
ipse admisit, quo me conferam, milites? cui caput
meum credam? Equitatui, optimae exercitus parti,
principibus nobilissimae iuventutis, unum praefeci: sa-
lutem, spem, victoriam meam fidei eius tutelaeque
22 *commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi*
posuistis, admovi: Mediam, qua nulla opulentior regio
est, et[3] *tot civium sociorumque milia imperio eius*
dicionique subieci. Unde praesidium petieram, peri-
23 *culum extitit. Quam feliciter in acie occidissem, po-*
tius hostis praeda, quam civis victima! Nunc serva-
tus ex periculis, quae sola timui, in haec incidi, quae
24 *timere non debui. Soletis identidem a me, milites,*
petere, ut saluti meae parcam. Ipsi mihi praestare
potestis, quod suadetis ut faciam. Ad vestras manus,
ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse
nolo: volentibus, non possum, nisi vindicor.

25 Tum Philotam, religatis post tergum manibus, ob- 35
soleto amiculo velatum iussit induci. Facile appare-

---

[1] animi pridem. [2] quidem. [3] *abest.*

bat, motos esse tam miserabili habitu non sine invidia paulo ante conspecti. Ducem equitatus pridie vi- 26
derant; sciebant, regis interfuisse convivio. Repente reum quidem,[1] sed etiam damnatum, immo vinctum, intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, 27
tanti ducis, tam clari civis, fortuna, qui modo duobus filiis, Hectore ac[2] Nicanore, orbatus, cum eo, quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas, regius[3] praetor, inclinatam ad mise- 28
ricordiam contionem rursus aspera in Philotam oratione commovit: proditos eos esse barbaris: neminem ad coniugem suam, in patriam,[4] et ad parentes fuisse rediturum: velut truncum corpus dempto capite, sine spiritu, sine nomine, aliena terra, ludibrium hostis futuros. Haudquaquam pro spe ipsius Amyntae ora- 29
tio grata regi fuit, quod coniugum, quod patriae admonitos pigriores ad cetera munia exequenda fecisset.

36 Tunc Coenus, quamquam Philotae sororem matri- 30
monio secum coniunxerat, tamen acrius quam quisquam in Philotam invectus est, parricidam esse regis, patriae, exercitus, clamitans: saxumque, quod forte 31
ante pedes iacebat, arripuit,[5] emissurus in eum; ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. Sed rex manum eius inhibuit, dicendi prius causam debere fieri potestatem reo, nec aliter iudicari passurum se, affirmans. Tum dicere orsus[6] Philotas, sive conscien- 32
tia sceleris, sive periculi magnitudine, amens et attonitus, non attollere oculos, non hiscere audebat. La- 33
crimis deinde manantibus, linquente animo, in eum, a quo tenebatur, incubuit: abstersisque amiculo eius oculis, paulatim recipiens spiritum ac vocem, dictu-

---

1 non reum modo. 2 et. 3 regis. 4 neminem in patriam. 5 eripuit. 6 iussus.

34 rus videbatur. Iamque rex, intuens eum, *Macedones* inquit, *de te indicaturi sunt: quaero, an patrio ser-*
35 *mone sis apud eos usurus.* Tum Philotas, *Praeter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos facilius quae dicam percepturos arbitror, si eadem lingua fuero usus, qua tu egisti, non ob aliud, credo, quam*
36 *ut oratio tua intelligi posset a pluribus.* Tum rex, *Ecquid videtis, adeo etiam sermonis patrii Philotam taedere? solus quippe fastidit eum discere.*[1] *Sed dicat sane, utcunque ei*[2] *cordi est, dum memineritis, aeque illum a nostro more, quam a*[3] *sermone abhorrere.* Atque ita contione excessit.

X. Tum Philotas, *Verba*, inquit, *innocenti reperire fa-* 37
2 *cile est, modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam et iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo et animo meo, et*
3 *tempori paream. Abest quidem optimus causae meae iudex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito, cum illi utrimque cognita causa tam damnare me liceat, quam absolvere, non cognita vero liberari ab absente non possum, qui a praesente da-*
4 *mnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solum, sed etiam invisa defensio est, quia*[4] *iudicem non docere videtur, sed arguere: tamen, utcunque licet me*[5] *dicere, memet ipse non deseram, nec committam, ut damnatus etiam mea sententia videar.*
5 *Equidem cuius criminis reus sim, non video. Inter coniuratos nemo me nominat; de me Nicomachus nihil dixit; Cebalinus plus quam audierat scire non po-*
6 *tuit. Atqui coniurationis caput me fuisse credit rex! Potuit ergo Dimnus eum praeterire, quem sequebatur?*

---

1 dicere. 2 *abest.* 3 more atque sermone.
4 *Sic e coni. Codd.* qui, *edd.* quae. 5 *abest.*

praesertim cum quaerenti socios vel falso fuerim no-
minandus, quo facilius qui temptabatur [1] posset impelli.
Non enim detecto facinore nomen meum praeteriit, ut 7
posset videri socio pepercisse: Nicomachus,[2] quem ta-
citurum arcana de semetipso credebat, confessus, aliis
nominatis, me unum subtrahebat. Quaeso, commilito- 8
nes, si Cebalinus me non adisset, nihil me de coniu-
ratis scire voluisset, num hodie dicerem causam, nullo
me nominante? Dimnus sane et viveret [3] adhuc, et ve- 9
lut mihi parceret:[4] quid ceteri? qui de se confitebun-
tur, me videlicet subtrahent! Maligna est calamitas,
et fere noxius, cum suo supplicio crucietur, acquiescit
alieno. Tot conscii ne [5] in equuleum quidem impositi 10
verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro, nec
cuiquam moriturus, ut opinor.

38 Ad verum crimen et ad unum revertendum mihi 11
est: cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus
audisti? Hoc qualecumque est, confesso mihi, ubicum-
que es, Alexander, remisisti: dexteram [6] tuam ample-
xus, reconciliati pignus animi, convivio quoque inter-
fui. Si credidisti mihi, absolutus sum, si pepercisti, 12
dimissus: vel iudicium tuum serva. Quid hac proxi-
ma nocte, qua digressus sum a mensa tua, feci? quod
novum facinus delatum ad te mutavit animum tuum?
Gravi sopore acquiescebam cum me malis indormientem
meis inimici vinciendo excitaverunt.[7] Unde et parri- 13
cidae et proditori tam alta quies somni? Scelerati 14
conscientia obstrepente cum dormire non possunt,[8] agi-
tant eos furiae, non cogitato modo, sed etiam [9] con-
summato parricidio. At mihi securitatem primum in-

---

1 verebatur. 2 sed Nicomacho. 3 vivat. 4 velit mihi parcere. 5 *Codd.* nec. 6 dextram. 7 excitarunt. 8 possint. 9 et.

nocentia mea, deinde tua dextera[1] *obtulerant: non*
timui, ne plus alienae crudelitati apud te liceret, quam
15 *clementiae tuae. Sed ne te mihi credidisse poeniteat,*
res ad me deferebatur a puero, qui non testem, non
pignus indicii exhibere poterat, impleturus omnes me-
16 *tu, si coepisset audiri. Amatoris et scorti iurgio in-*
terponi aures meas credidi infelix, et fidem eius su-
spectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem po-
tius subornaret. Timui, ne negaret mandasse sese[2]
Cebalino, et ego viderer multis amicorum regis fuisse
17 *periculi causa. Sic quoque cum laeserim neminem in-*
18 *veni, qui mallet perire me, quam incolumem esse: quid*
inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insontes
lacessissem? At enim Dimnus se occidit! Num igitur
19 *facturum eum divinare potui? Minime. Ita quod so-*
lum indicio fidem fecit, id me, cum a Cebalino inter-
pellatus sum, movere non poterat.

20 *At hercule, si conscius Dimno tanti sceleris fuis-* 39
sem, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non de-
bui: Cebalinus ipse tolli de medio nulloque[3] *negotio*
21 *potuit. Denique*[4] *post delatum indicium, quo peritu-*
rus eram, cubiculum regis solus intravi, ferro quidem
cinctus. Cur distuli facinus? An sine Dimno non sum
22 *ausus? Ille igitur princeps coniurationis fuit! sub il-*
lius umbra Philotas latebam, qui regnum Macedonum
affecto! Ecquis[5] *e vobis corruptus est donis? quem*
ducem, quem praefectum impensius colui? Mihi qui-
dem obiicitur, quod societatem patrii sermonis asper-
ner, quod Macedonum mores fastidiam. Sic ergo im-
23 *perio, quod dedignor, immineo! Iam pridem nativus*
ille sermo commercio aliarum gentium exolevit: tam

---

[1] dextra tua. [2] se. [3] nullo. [4] deinde. [5] Et quis.

victoribus, quam victis, peregrina lingua discenda est.
Non mehercule ista me magis laedunt, quam quod 24
Amyntas, Perdiccae filius, insidiatus est regi; cum quo
quod amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fra-
trem regis non oportuit diligi a nobis. Sin autem in 25
illo fortunae gradu positum etiam venerari necesse
erat: utrum, quaeso, quod non divinavi, reus sum, an
impiorum amicis insontibus quoque moriendum est?
Quod si aequum est, cur tamdiu vivo? si iniustum,
cur nunc demum occidor? At enim scripsi, misereri 26
me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Iovis
filium crederet. Fides amicitiae, veri consilii pericu-
losa libertas, vos me decepistis! vos, quae sentiebam,
ne reticerem, impulistis! Scripsisse me haec fateor re- 27
gi, non de rege scripsisse. Non enim faciebam invi-
diam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander
videbatur, qui Iovis stirpem tacitus agnosceret, quam
qui praedicatione iactaret. Sed quoniam oraculi fides 28
certa est, sit deus causae meae testis. Retinete me
in vinculis, dum consulitur Ammon arcanum[1] et oc-
cultum scelus. Interim, qui regem nostrum dignatus
est filium, neminem eorum, qui stirpi suae insidiati
sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse 29
tormenta, ne hanc quidem exhibendae veritatis fidem
deprecor.

40 Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos 30
fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere pos-
sum, nec invocare audeo, cum et ipse tanti criminis
reus sit. Parum est enim, tot modo liberum[2] paren- 31
tem, in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari,
nisi[3] ipse in rogum meum imponitur. Ergo, carissi- 32
me pater, et propter me morieris, et mecum. Ego ti-

[1] in arcanum. [2] liberorum. [3] ni.

bi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo! Quid enim me procreabas infelicem adversantibus diis? an
33 *ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea miserior sit, an senectus tua: ego in ipso robore aetatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, quem si fortuna expectare voluisset, na-*
34 *tura poscebat.*[1] *Admonuit me patris mei mentio, quam timide et cunctanter, quae Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audisset, venenum a Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epistola scripta, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare constitueret.*[2] *Num creditum est patri meo? num ullam auctoritatem eius*
35 *litterae habuerunt? Ego ipse, quotiens quae audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si et cum indicamus, invisi, et cum tacemus, suspecti su-*
36 *mus, quid facere nos oportet?* Cumque unus e circumstantium turba exclamasset, *Bene meritis non insidiari:* Philotas, *Recte,* inquit, *quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, poenam non deprecor, et finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus.*[3] Abducitur deinde ab his,[4] qui custodiebant eum.

XI. Erat inter duces manu strenuus Bolon[5] quidam, 41
pacis artium et civilis habitus rudis, vetus miles, ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, pro-
2 motus: qui tacentibus ceteris, stolida audacia ferox, admonere eos coepit, quotiens suis[6] quisque diversoriis, quae occupassent, proturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotae reciperentur eo, unde com-
3 militones expulisset. Auro argentoque vehicula eius

---

[1] reposcebat. [2] constituerat. [3] auribus vestris.
[4] iis. [5] Belon. [6] *abest.*

onusta totis vicis stetisse, ac ne in viciniam[1] quidem
diversorii quemquam commilitonum receptum esse,
sed per dispositos, quos supra[2] somnum habebat,
omnes procul relegatos, ne femina illa murmurantium
inter se silentio verius, quam sono, excitaretur. Lu- 4
dibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygasque et Pa-
phlagonas appellatos: qui non erubesceret, Macedo
natus, homines linguae suae per interpretem audire.
Nunc[3] cur Ammonem consuli vellet? eundem Iovis 5
arguisse mendacium, Alexandrum filium agnoscentis,
scilicet veritum, ne invidiosum esset, quod dii offer-
rent. Cum insidiaretur capiti regis et amici, non con- 6
suluisse eum Iovem: nunc ad oraculum mittere, dum
pater eius sollicitetur,[4] qui praesit in Media et pe-
cunia, cuius custodia commissa sit, perditos homines
ad societatem sceleris impellat. Ipsos missuros ad 7
oraculum, non qui Iovem interrogent, quod ex rege
cognoverint, sed qui gratias agant, qui vota pro inco-
lumitate regis optimi persolvant. Tum vero universa 8
contio accensa est, et a corporis custodibus initium
factum, clamantibus, discerpendum esse parricidam
manibus eorum. Id quidem Philotas, qui graviora
supplicia metueret, haud sane iniquo animo audiebat.
42 Rex in contionem reversus, sive ut in custodia 9
quoque torqueret, sive ut diligentius cuncta cognosce-
ret, concilium in posterum diem distulit: et quam-
quam in vesperam inclinabat dies, tamen amicos con-
vocari iubet. Et ceteris quidem placebat, Macedo-
num more obrui saxis, Hephaestion autem et Crate- 10
rus et Coenus tormentis veritatem exprimendam esse
dixerunt, et illi quoque, qui aliud suaserant, in horum
sen-

---

1 vicina. 2 ad. 3 *De coniect. Codd.* ne, *vulgo abest.* 4 sollicitaretur.

1 sententiam transeunt. Consilio ergo dimisso, Hephaestion cum Cratero et Coeno ad quaestionem de Phi-
2 lota habendam consurgunt. Rex Cratero accersito, et sermone habito, cuius summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, et remotis arbitris in multam noctem quaestionis expectavit eventum.
3 Tortores in conspectum[1] Philotae omnia crudelitatis
4 instrumenta proponunt. Et ille ultro, *Quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quaestione opus est? cogitavi, volui.*

Craterus exigere, ut, quae confiteretur, in tormentis quoque diceret; et[2] dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, deos patrios, gentium iura nequicquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote et[3] damnatus, et inimicis in gratiam regis torquentibus, laceratur. Ac primo quamquam hinc ignis, illinc verbera, iam non ad quaestionem, sed ad poenam ingerebantur, non vocem modo, sed etiam gemitus habuit in potestate; sed postquam intumescens corpus ulceribus flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat, si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quae scire expeterent, pollicetur. Sed finem quaestioni fore, iurare eos per Alexandri salutem volebat, removerique tortores. Et utroque impetrato, *Cratere*,[4] inquit, *dic quid me velis dicere.* Illo indignante, ludificari eum, rursusque revocante tortores, tempus petere coepit, dum reciperet spiritum, cuncta quae sciret indicaturus.

Interim equites, nobilissimus quisque, et ii maxime, qui Parmenionem propinqua cognatione contingebant, postquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem

---

conspectu. 2 *abest.* 3 *abest.* 4 *Ex emend.* Cratero.

Macedonum veriti, qua cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati essent,[1] cum ipsis necarentur, alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt; ingenti per tota castra terrore diffuso, donec rex, tumultu cognito, legem de supplicio coniunctorum insontibus remittere[2] edixit.

43 Philotas verone an mendacio liberare se a cruciatu voluerit, anceps coniectura est, quoniam et vera confessis et falsa dicentibus idem doloris finis ostenditur: ceterum, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quam familiariter usus sit, non ignoratis: illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit: omnium malorum nobis fuit causa.*[3] *Nam cum primum Iovis filium se salutari iussit rex, id indigne ferens ille, hunc igitur regem agnoscimus, inquit, qui Philippum dedignatur patrem? actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solum, sed etiam deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus regem; incidimus in superbiam, nec diis, quibus se exaequat, nec hominibus, quibus se eximit, tolerabilem. Nostrone sanguine deum fecimus, qui nos fastidiat? qui gravetur mortalium adire concilium? Credite mihi, et nos, si viri sumus, a diis adoptabimur. Quis proavum huius Alexandrum, quis deinde Archelaum, qui Perdiccam occisos ultus est? hic quidem interfectoribus patris ignovit. Haec Hegelochus dixit supra coenam: et postero*[4] *die prima luce a patre accersor. Tristis erat, et me maestum videbat. Audieramus enim quae sollicitudinem incuterent. Itaque ut experiremu utrumne vino gravatus effudisset illa, an altiore co cepta consilio, accersi eum placuit. Venit: eodemqu*

---

1 erant. 2 legem se supplicio coniunctis sontium remitter
3 ille — causa fuit. 4 postera.

sermone ultro repetito adiecit, se, sive auderemus duces esse, proximas a nobis partes vindicaturum, sive
29 *deesset animus, consilium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc Dareo intempestiva res videbatur: non enim sibi, sed hosti, esse occisuros Alexandrum: Dareo vero sublato, praemium regis occisi Asiam et totum Orientem interfectoribus esse cessura.*[1] *Approbatoque consilio, in haec fides et*[2] *data*
30 *est et accepta. Quod ad Dimnum pertinet, nihil scio, et haec confessus intelligo non prodesse mihi,*
1 *quod proximi*[3] *sceleris expers sum.* Illi rursus tormentis admotis, cum ipsis[4] quoque hastis os oculosque eius everberarent, expressere,[5] ut hoc quo-
2 que crimen confiteretur. Exigentibus deinde, ut ordinem cogitati sceleris exponeret, cum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse respondit, ne pater LXX natus annos, tanti exercitus dux, tantae pecuniae custos, interim extingueretur, ipsique, spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum praemium in manibus habe-
3 ret,[6] repraesentare consilium, cuius patrem expertem fuisse[7] nisi crederent, tormenta, quamquam iam[8] to-
4 lerare non posset, tamen non recusare.[9] Illi collocuti satis quaesitum videri, ad regem revertuntur.

Qui postero die et quae confessus erat Philotas 44
recitari, et ipsum, quia ingredi non poterat, iussit af-
5 ferri. Omnia agnoscente eo,[10] Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producitur: multa affirmatione, animique pariter constantia et vultus[11] abnuens, quicquam sibi in regem cogitatum esse,

[1] cessurum. [2] *abest.* [3] prorsus. [4] ipsi. [5] *hoc verbum vulgo post* confiteretur *positum.* [6] haberet in manibus. [7] cuius patrem fuisse auctorem. [8] *abest.* [9] *Ex emend.* recusaret. [10] eodem. [11] vultu.

tormenta etiam deposcebat in semetipsum. Cum Phi- 36
lotas circumlatis oculis incideret in Calin quemdam, haud procul stantem, propius eum iussit accedere. Illo perturbato, et recusante transire ad eum, *Patieris,* inquit, *Demetrium mentiri, rursusque me excruciari?* Calin vox sanguisque defecerant: et Macedones Phi- 37
lotam inquinare innoxios velle suspicabantur, quia nec a Nicomacho, nec ab ipso Philota, cum torqueretur, nominatus esset adolescens. Qui ut praefectos regis circumstantes se vidit, Demetrium et semetipsum id facinus cogitasse confessus est. Omn ergo a Nico- 38
macho nominati, more patrio, dato signo, saxis obruti sunt.[1] Magno non salutis,[2] sed etiam invidiae[3] pe- 39
riculo liberatus erat Alexander, quippe Parmenio et Philotas, principes amicorum, nisi palam sontes, sine indignatione totius exercitus non potuissent damnari. Itaque anceps quaestio fuit: dum infitiatus est facinus, 40
crudeliter torqueri videbatur, post confessionem Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

---

1 nominatos — obruerunt. 2 non modo salutis.
3 *de coniectura. Codd. et edd. vulg.* vitae.

Q. CURTII RUFI
DE
GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
REGIS MACEDONUM

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

(1) Quaestionibus semel institutis, rex etiam Alexandrum, Aëropi filium, Lyncesten, quem ante triennium sibi insidiatum Antipatri soceri precibus condonaverat, e carcere protractum in contione causam dicere iussit. Quod cum non posset, supplicio affectus est. (2) Tum producuntur Amyntas et Simmias fratres, regi suspecti propter amicitiam cum Philota et alia indicia animi alieni novarumque rerum cupidi. (3) Sed Amyntas vinculis solutus fortiter se defendit, et primum vocum temere iactarum insolentiam excusat, (4) deinde amicitiam Philotae se ceterorum exemplo et ipsius regis quasi iussu expetivisse defendit, (5) tum crimina regii scribae refutat, et veram causam ostendit, cur Olympias, regis mater, ipsum filio per litteras invisum reddiderit. (6) Dum haec agit Amyntas, frater eius Polemon ex fuga retractus adducitur, qui cum semet accusaret, fratres innocentes esse testaretur, ceterorum animis motis, ab uno Amynta graviter increpatur. Tum rex a tota contione exoratus, tres fratres multo cum honore verborum absolvit.

(7) Alexander ad interficiendum Parmenionem, tum in Media cum parte exercitus versantem, Polydamanta mittit. (8) Qui cum brevissimo tempore eo pervenisset, deliberata re cum praefectis regiis, Parmenionem domi suae opprimit. (9)

Tumultuantur milites, sed recitatis regis litteris quiescunt. De moribus Parmenionis et culpa dubia disseritur. (10) Milites necem veteris ducis libere conquesti et continuum laborem aegre ferentes, in unam cohortem a cetero exercitu segregantur.

(11) Alexander a Drangis in regionem Arimasporum sive Euergetarum pervenit, inde Carano et Erigyio cum parte exercitus adversus Satibarzanem Arios denuo concitantem dimissis, ad Arachosios perrexit. (12. 13. 14.) Hinc per regionem Parapamisadarum, asperam et alta nive contectam, summo cum labore ad Caucasum processit, cuius in radicibus (*ad meridiem versus, si fides Arriano IV, 22, 5. habenda*) urbem Alexandriam condi iussit, superatoque eo monte ad fines Bactrianae pervenit.

(15) Interim Bessus consilium expedit, longius trans Oxum (*hodie Gihon*) recedendi et contractis accolentium barbarorum auxiliis in Sogdiana bellum gerendi: (16) nec ab ea ratione Cobaris cuiusdam oratione deterretur, ut semetipse Alexandro dedat suadentis.

(17) Et ille quidem Oxum transit, desertus a Bactrianis equitibus: Macedonum exercitus, priusquam culta loca Bactrianae attingeret, per deserta proficiscens inopia omnium rerum premitur. (18) Varia natura illius terrae describitur. (19) Bactris stativa habenti nuntius regi affertur de rebus prospere apud Arios gestis. Victus enim fuit Satibarzanes, rebellionis auctor, et singulari certamine ab Erigyio occisus.

(20) Bessum priusquam Scytharum auxilia advenissent occupaturus, Alexander, Artabazo satrapa instituto, Bactris proficiscitur, sed priusquam ad Oxum amnem perveniret exercitus, per Sogdianae deserta iter faciens, aestu et aquae penuria vehementer laborat, (21) rege quidem insignem animi magnitudinem exhibente. Singulari ratione Oxum superat. (22) Mox cognoscit, Bessum a Spitamene, Sogdianorum equitum praefecto, vinctum teneri et ad se adduci. (23) Interim, dimissis veteranis, ad urbem Branchidarum venerat, quod proditorum olim Graeciae receptaculum diruit. (24) Iter Tanaim versus facienti a Spitamene adducitur Bessus, quem propinquis Darii tradi iussit supplicio afficiendum eo loco, ubi regem suum interfecerat. (25) Latrones barbaros obsidens Alexander vulneratur, sed illi admiratione eius capti se-

met dedunt. Rex lectica fertur a militibus de muneris illius functione certantibus. (26) Maracanda venit: legatos Abiorum Scytharum audit, Penidam ad alios Scythas trans Tanaim colentes mittit, ne amnem illum transeant interdicens. Cetera consilia differre cogit Sogdianorum defectio, ad quam coercendam Spitamenes evocatus, quod sibi metueret, etiam Bactrianos equites ad rebellionem concitat. (27) Itaque rex divisis copiis Cyropolim et urbem Memacenorum expugnatas diruit; (28) Menedemum Maracanda mittit, ut Spitamenem inde expelleret, ipse ad Tanaim Alexandriam urbem, propugnaculum adversus Scythas brevissimo tempore condit. (29) Quod aegre ferens rex Scytharum (*quos falso Europaeos vocat auctor, duplici Tanai, quorum alter hodie Don, alter Sihun vocatur, sicut ipsi Graeci, deceptus*) equitum magnam manum ad eam evertendam mittit, dolente Alexandro, quod valetudine impeditus neque oratione, neque exemplo suo Macedones ad pugnam fortiter ingrediendam excitare posset. (30) Itaque amicis primum in consilium advocatis persuadere studet, quantopere rebus suis expediat Tanaim transire Scytharumque insolentiam frangere. (31) Sed eam rem omnes dissuadent, Erigyius etiam male litatum esse admonens. Ira commotus rex Aristandrum vatem increpat, nec de sententia decedit. (32) Interim Spitamenes, assumptis Daharum auxiliis, Menedemum cum eius manu circumvenerat et fortiter dimicantem cum maiore parte militum occiderat. Sed eam cladem sollerter tegit Alexander, (33) nec eo secius quae ad Tanaim transeundum necessaria fuerunt, comparat, tum primum post vulnus apud Memacenos acceptum in conspectum militum prodiens. Legati Scytharum in castra veniunt, (34) et oratione habita regis aviditatem pauperibus aeque ac divitibus gentibus imperandi reprehendunt, (35) periculi imminentis admonent, suam amicitiam aequis conditionibus offerunt. (36) Quibus dimissis Alexander exercitum sanequam perite flumen traiicit, (37) Scythas facto impetu propellit et longe persequitur.

(38) Qua victoria barbarorum animi fracti, regis clementia conciliantur. Inde Maracanda reversus rebelles Sogdianos omni clade ulciscitur, (39) neque tamen non etiam clementiae aliquid tribuit, cuiusvis virtutis in hoste admirator. (40) Relicto praesidio Bactra redit, (*incipiente hieme anni a Chr.*

nat. 329. *exeuntis*,) nec vero diu ibi constitit, sed supplemento militum auctus, Oxo denuo superato, arma circumferens, quaecunque defectione turbata erant componit, novas etiam rex urbes condit circa Marganiam. (41) Supererat petra, quam Arimazes Sogdianus obtinebat, regis minas eludens. Itaque Alexander 300 iuvenes delectos maximis promissis oneratos in summum montis verticem averso itinere evadere iubet. (42) Qui per aspera et abrupta enisi tandem eo perveniunt, signumque, de quo convenerat, edunt. (43) Quo monstrato Arimazes perterritus regi sese dedit, sed superbiae causa supplicio afficitur.

1 PHILOTAN[1] sicut recentibus sceleris eius vestigiis I.
iure affectum supplicio censuerant milites, ita, postquam desierat esse quem odissent, invidia in misericordiam vertit. Moverat et claritas iuvenis, et patris 2
eius senectus atque orbitas. Primus Asiam aperuerat 3
regi, omnium periculorum eius particeps, semper alterum in acie cornu defenderat, Philippo quoque ante omnes amicus, et ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet. Horum 4
cogitatio subibat exercitum, seditiosaeque voces referebantur ad regem. Quis ille haud sane motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti, edicit, ut omnes in vestibulo regiae praesto sint.[2] Quos ubi frequentes 5
adesse cognovit, in contionem processit. Haud dubie ex composito Apharias postulare coepit, ut Lyncestes Alexander, qui multo ante quam Philotas regem voluisset occidere, exhiberetur. A duobus indicibus, si- 6
cut supra diximus, delatus, tertium iam annum custodiebatur in vinculis. Eundem in Philippi quoque caedem coniurasse cum Pausania, pro comperto fuit; sed quia primus Alexandrum regem salutaverat, supplicio magis quam crimini fuerat exemptus. Tunc[3] 7

[1] Philotam. [2] afforent. [3] tum.

quoque Antipatri soceri eius preces iustam regis iram
morabantur. Ceterum recruduit soporatus dolor:
quippe veteris periculi memoriam praesentis cura re-
8 novabat. Igitur Alexander ex custodia educitur, ius-
susque dicere, quamquam[1] toto triennio meditatus
erat defensionem, tamen[2] haesitans et trepidus pau-
ca ex his,[3] quae composuerat, protulit, ad ultimum
non memoria solum, sed etiam mens eum destituit.
9 Nulli erat dubium, quin trepidatio conscientiae indi-
cium esset, non memoriae vitium. Itaque ex his, qui
proximi[4] adstiterant, obluctantem adhuc oblivioni
lanceis confoderunt.

10 Cuius corpore ablato,[5] rex introduci iussit Amyn- 2
tam et Simmiam: nam Polemon, minimus ex fratri-
bus, cum Philotam torqueri comperisset, profugerat.
11 Omnium Philotae amicorum hi carissimi fuerant, ad
magna et honorata ministeria illius maxime suffraga-
tione producti; memineratque rex, summo studio ab
eo conciliatos sibi, nec dubitabat, huius quoque ul-
12 timi consilii fuisse participes. Igitur, olim sibi esse[6]
suspectos matris suae litteris, quibus esset admonitus,
ut ab his salutem suam tueretur. Ceterum se invi-
tum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis vi-
13 ctum, iussisse vinciri. Nam pridie quam detegeretur
Philotae scelus, quin secreto[7] cum eo[8] fuissent, non
posse dubitari. Fratrem vero, qui profugerit, cum
14 de Philota quaereretur,[9] aperuisse fugae causam. Nu-
per praeter consuetudinem, officii specie, amotis lon-
gius ceteris, admovisse semetipsos lateri suo, nulla
probabili causa: seque mirantem, quod non vice sua
tali fungerentur officio, et ipsa trepidatione eorum

---

[1] quam. [2] *abest.* [3] iis, *item paulo post.* [4] proxime. [5] sublato. [6] esse sibi. [7] in secreto. [8] ipso. [9] cum Philotas torqueretur.

perterritum, strenue ad armigeros, qui proxime[1] se-
quebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quod cum 15
Antiphanes, scriba equitum, Amyntae denuntiasset,
pridie quam Philotae scelus deprehensum esset, ut
ex suis equis more solito daret his[2] qui amisissent,[3]
superbe respondisse, nisi incepto desisteret, brevi sci-
turum quis ipse esset. Iam linguae violentiam teme- 16
ritatemque verborum, quae in semetipsum iacularen-
tur, nihil aliud esse, quam scelesti animi indicem ac
testem. Quae si vera essent, idem meruisse eos, quod
Philotam, si falsa, exigere ipsum, ut refellant. Pro- 17
ductus deinde Antiphanes, de equis non traditis et
adiectis etiam superbe minis indicat.

3 Tum Amyntas, facta dicendi potestate, *Si nihil,* 18
inquit, *interest regis, peto, ut, dum dico, vinculis li-
berer.* Rex solvi utrumque iubet: desideranti que Amyn
tae, ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam
dari iussit. Quam ut laeva comprehendit, evitato eo 19
loco, in quo Alexandri corpus paulo ante iacuerat,
Qualiscunque, inquit, *exitus nos manet, rex, confite-
mur, prosperum[4] tibi debituros, tristiorem fortunae
imputaturos. Sine praeiudicio dicimus causam, liberis* 20
*corporibus animisque. Habitum etiam, in[5] quo te co-
mitari solemus, reddidisti. Causam non possumus,
fortunam timere desinemus. Te quaeso, permittas mi-* 21
*hi id primum defendere, quod a te ultimum obie-
ctum est. Nos, rex, sermonis adversus maiesta-
tem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem
iampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset,
ne alia malignius[6] dicta crederes blanda oratione pur-
gari. Ceterum etiamsi militis tui vel in agmine defi-* 22
gari.

1 proximi. 2 iis. 3 *adiicitur* suos. 4 prosperum eventum. 5 *abest.* 6 maligne.

cientis et fatigati, vel in acie periclitantis, vel in ta-
bernaculo aegri et vulnera curantis, aliqua vox aspe-
rior esset accepta, merueramus fortibus factis, ut mal-
23 les ea tempori nostro imputare, quam animo. Cum
quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus no-
stris, quae utique non odimus, infestas admovemus ma-
nus: parentes liberis si occurrant, et ingrati et invisi
sunt. Contra[1] cum donis honoramur, cum praemiis
onusti revertimur, quis ferre nos potest? quis illam
24 animorum alacritatem continere? Militantium nec in-
dignatio, nec laetitia moderata est. Ad omnes affe-
ctus impetu rapimur. Vituperamus, laudamus, mise-
remur, irascimur, utcunque praesens movit affectio:
modo Indiam adire et Oceanum libet, modo coniugum
25 et liberorum patriaeque memoria occurrit. Sed has co-
gitationes, has inter se colloquentium voces, signum
tuba datum finit: in suos quisque ordines[2] currimus,
et quicquid irarum in tabernaculo conceptum est in
hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque
26 intra verba peccasset! Proinde ad id revertar, pro-
pter quod rei sumus.

Amicitiam, quae nobis cum Philota fuit, adeo non 4
eo infitias, ut expetisse quoque nos, magnosque ex eo
27 fructus percepisse[3] confitear. An vero Parmenionis,
quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes paene
amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis es-
28 se miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, huius
nobis periculi es causa.[4] Quis enim alius effecit, ut
ad Philotam decurrerent qui placere vellent tibi? Ab

---

1 *abest.* 2 ordines quisque. 3 *Verba haec* quoque nos, magnosque ex eo fructus percepisse *in edit. Freinshemiana et illius repetitionibus exciderunt.* 4 causa es.

illo traditi ad hunc gradum amicitiae tuae ascendimus. Is apud te fuit, cuius gratiam expetere, et iram timere possemus. An non propemodum in tua verba 29
tui omnes[1] *te praeeunte iuravimus, eosdem nos inimicos amicosque habituros esse, quos tu haberes? Hoc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus praeferebas! Igitur, si hoc crimen est,* 30
paucos[2] *innocentes habes: immo hercule neminem. Omnes enim Philotae amici esse voluerunt, sed totidem, quot volebant esse, non poterant. Ita, si a consciis amicos non dividis, ne*[3] *ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur con-* 31
scientiae affertur indicium? Ut opinor, quia pridie familiariter et sine arbitris locutus est nobiscum! At ego purgare non possem, si pridie quicquam ex vetere vita ac more mutassem. Nunc vero, si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus, consuetudo diluet crimen.

5 *Sed equos Antiphani non dedimus! et pridie quam* 32
Philotas detectus est, haec mihi cum Antiphane res erat! qui si nos suspectos facere vult, quod illo die equos non dederimus, semetipsum, quod eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est 33
inter retinentem et exigentem; nisi quod melior est causa suum non tradentis, quam poscentis alienum. Ceterum, rex, equos decem habui, e quis Antiphanes 34
octo iam distribuerat his,[4] *qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos cum vellet abducere homo superbissimus, certe iniquissimus, nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec infitias eo, liberi* 35

1 *de coniectura. Codd.* si non propemodum tuo verberatu ei omnes. 2 *adiicitur* tu paucos. 3 nec.
4 iis

*hominis animo locutum esse me cum ignavissimo, et
hoc unum militiae suae usurpante, ut alienos equos
pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum
est, ut verba mea eodem tempore et Alexandro excu-
sem, et Antiphani.*

36 *At hercule mater de nobis inimicis tuis scripsit!
Utinam prudentius esset sollicita pro filio, et non ina-
nes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim
non adscribit metus sui causam? denique non osten-
dit auctorem? Quo facto dictove nostro mota tam*
37 *trepidas tibi litteras scripsit? O miseram conditionem
meam, quia*[1] *forsitan non periculosius est tacere, quam
dicere! Sed utcunque cessura res est, malo tibi defen-
sionem meam displicere, quam causam. Agnosces au-
tem quae dicturus sum; quippe meministi, cum me
ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse
te, multos integros iuvenes in domo tuae matris abs-*
38 *condi. Praecepisti igitur mihi, ne quem praeter te
intuerer, sed detrectantes militiam perducerem ad te.
Quod equidem feci, et liberius, quam expediebat mihi,
executus sum tuum imperium.*[2] *Gorgiam,*[3] *Hecateum
et Gorgatan, quorum bona opera uteris, inde perduxi.*
39 *Quid igitur iniquius est, quam me, qui, si tibi non
paruissem, iure daturus fui poenas, nunc perire quia
parui? Neque enim ulla alia matri tuae persequendi
nos causa est, quam quod utilitatem tuam muliebri*
40 *praeposuimus gratiae. Sex milia Macedonum pedi-
tum et* DC *equites adduxi, quorum pars secutura me
non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluis-
sem. Sequitur ergo, ut, quia illa propter hanc cau-
sam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui irae eius
nos obtulisti.*

---

1 cui. 2 imperium tuum. 3 Gorgian.

6 Dum haec Amyntas agit, forte supervenerunt, qui II.
fratrem eius Polemonem, de quo ante est dictum[1]
fugientem consecuti vinctum reducebant. Infesta con-
tio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa
in eum iaceret. Atque ille sane interritus, *Nihil*, in- 2
quit, *pro me deprecor, modo ne fratrum innocentiae
fuga imputetur mea. Haec si defendi non potest,
meum crimen sit. Horum ob id ipsum melior est
causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum.* At haec
elocuto universa contio assensa est: lacrimae deinde 3
omnibus manare coeperunt, adeo in contrarium re-
pente mutatis, ut solum pro eo esset, quod maxime
laeserat. Iuvenis erat primo aetatis flore pubescens, 4
quem inter equites tormentis Philotae conturbatos alie-
nus terror abstulerat: desertum eum a comitibus, et
haesitantem inter revertendi fugiendique consilium,
qui secuti erant occupaverunt. Is tum flere coepit 5
et os suum converberare, maestus non suam vicem, sed
propter ipsum periclitantium fratrum. Moveratque iam 6
regem quoque,[2] non contionem modo, sed unus erat
implacabilis frater, qui terribili vultu intuens eum,
Tum, ait, *demens, lacrimare debueras, cum equo calca-
ria subderes, fratrum desertor et desertorum comes.
Miser, quo et unde fugiebas? Effecisti, ut reus capi-
tis accusatoris uterer verbis.* Ille, peccasse se, sed 7
gravius in fatres, quam in semetipsum, fatebatur. Tum
vero neque lacrimis, neque acclamationibus, quibus
studia sua multitudo profitetur, temperaverunt. Una
vox erat pari emissa consensu, ut insontibus et fortibus
viris parceret. Amici quoque, data misericordiae oc-
casione, consurgunt, flentesque regem deprecantur.

---

1 dictum est. 2 *abest.*

8 Ille silentio facto, *Et ipse*, inquit, *Amyntam mea sen-*
tentia fratresque eius absolvo. Vos autem, iuvenes,
malo beneficii mei oblivisci, quam periculi vestri me-
minisse. Eadem fide redite in gratiam mecum, qua
9 *ipse vobiscum revertor. Nisi quae delata essent ex-*
cussissem, valde dissimulatio mea suspecta esse[1] *po-*
tuisset. Sed satius est purgatos esse, quam suspectos.
Cogitate, neminem absolvi posse, nisi qui dixerit cau-
10 *sam. Tu, Amynta, ignosce fratri tuo. Erit hoc sim-*
pliciter etiam mihi reconcilati animi tui pignus.
11 Contione deinde dimissa, Polydamanta vocari iu- 7
bet. Longe acceptissimus Parmenioni erat, proximus
12 lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscien-
tia fretus in regiam venerat, tamen, ut iussus est fra-
tres suos exhibere, admodum iuvenes et regi ignotos
ob aetatem, fiducia in sollicitudinem versa, trepidare
coepit, saepius quae nocere possent, quam quibus elu-
13 deret, reputans. Iam armigeri, quibus imperatum
erat, produxerant eos, cum exsanguem metu Polyda-
manta propius accedere iubet: submotisque omnibus,
Scelere, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti*
14 *sumus, maxime ego ac tu, quos amicitiae specie fefel-*
lit. Ad quem persequendum puniendumque (vide quan-
15 *tum fidei tuae credam) te ministro uti statui. Obsi-*
des, dum hoc peragis, erunt fratres tui. Proficiscere
in Mediam, et ad praefectos meos litteras scriptas
manu mea perfer. Velocitate opus est, qua celerita-
tem [famae][2] *antecedas. Noctu pervenire illuc te vo-*
16 *lo, postero die, quae scripta erunt, exequi. Ad Par-*
menionem quoque epistolas feres, unam a me, alteram
Philotae nomine scriptam. Signum anuli eius in mea

---

[1] *Sic vulgo de coniect. Codd.* superare. *Fortasse* sperari.

[2] *Sine cancellis, indicaturis fidem eius vocis esse suspectam.*

potestate est. Si pater credet[1] *a filio impressum, cum te viderit, nihil metuet.*

8 Polydamas, tanto liberatus metu, impensius etiam, 17
quam exigebatur, promittit operam. Collaudatusque et promissis oneratus, deposita veste, quam habebat, Arabica induitur. Duo Arabes, quorum interim 18
coniuges ac liberi, vinculum fidei, obsides apud regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecima die, quo destinaverat, perveniunt. Et prius quam ipsius nuntiaretur adven- 19
tus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, et in tabernaculum Cleandri (praetor hic regius erat) quarta vigilia pervenit. Redditis deinde litteris, con- 20
stituerunt prima luce ad Parmenionem coire. Namque ceteris quoque litteras regis attulerat. Iam ad eum venturi erant, cum Parmenioni Polydamanta venisse nuntiaverunt. Qui dum laetatur adventu amici, 21
simulque noscendi, quae rex ageret, avidus, (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat,) Polydamanta requiri iubet. Diversoria regionis illius 22
magnos recessus habent, amoenosque nemoribus manu consitis; ea praecipue regum satraparumque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius 23
inter duces, quibus erat imperatum litteris regis, ut occiderent. Agendae autem rei constituerant tempus, cum Parmenion a Polydamante litteras traditas legere coepisset. Polydamas procul veniens, ut a Parme- 24
nione conspectus est,[2] vultu laetitiae speciem praeferente, ad complectendum eum cucurrit; mutuaque gratulatione functi, Polydamas epistolam a[3] rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolae sol- 25
vens, quidnam rex ageret? requirebat. Ille ex ipsis litte-

[1] sic pater credens. *Codd.* credit. [2] *abest verbum* est. [3] ab.

litteris cogniturum esse respondit. Quibus Parmenion
lectis, *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios.*
Strenuum hominem et nunquam cessantem! Sed tem-
27 *pus saluti suae, tanta iam parta gloria, parcere.* Al-
teram deinde epistolam, Philotae nomine scriptam
laetus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum
eius latus gladio haurit Cleander, deinde iugulum
ferit; ceteri exanimum[1] quoque confodiunt.

28 Et armigeri, qui ad aditum nemoris astiterant, 9
cognita caede, cuius causa ignorabatur, in castra per-
29 veniunt, et tumultuoso nuntio milites concitant. Illi
armati ad nemus, in quo perpetrata caedes erat,
coëunt: et, ni Polydamas, ceterique eiusdem noxae
participes dedantur, murum circumdatum nemori ever-
suros denuntiant, omniumque sanguine duci parenta-
30 turos. Cleander primores eorum intromitti iubet, lit-
terasque regis scriptas ad milites recitat, quibus insi-
diae Parmenionis in regem, precesque, ut ipsum vin-
31 dicarent, continebantur. Igitur cognita regis volun-
tate non quidem indignatio, sed tamen seditio com-
pressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt, qui,
saltem ut corpus ipsius sepelire permitterent, preca-
32 bantur. Diu id negatum est, Cleandri metu, ne of-
fenderet regem. Pertinacius deinde precantibus, ma-
teriem consternationis subtrahendam ratus, capite de-
33 ciso truncum humare permisit. Ad regem caput mis-
sum est.

Hic exitus Parmenionis fuit, militiae domique clari viri. Multa sine rege prospere, rex sine illo nihil magnae rei gesserat. Felicissimo regi, et omnia ad fortunae suae exigenti modum, satisfecit. LXX natus annos, iuvenis ducis et saepe etiam gregarii militis mu-

[1] exanimem.

nia explevit: acer consilio, manu strenuus, carus principibus, vulgo militum acceptior. Haec impulerint il- 34
lum ad regni cupiditatem, an tantum suspectum fecerint, ambigi potest, quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, quae facta probari non poterant, an falsis tormentorum petierit finem, re quoque recenti, cum magis posset liquere, dubitatum est.

10 Alexander, quos libere[1] mortem Parmenionis con- 35
questos esse compererat, separandos a cetero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit, ducemque his Leonidam dedit, et ipsum Parmenioni quondam intima familiaritate coniunctum. Fere iidem erant, quos alio- 36
quin[2] rex habuerat invisos. Nam cum experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scripsisset, his, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide, traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quae sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita et agentium 37
gratias et querentium litterae exceptae sunt. Et qui forte taedium laboris per litteras erant questi, hanc seorsus[3] cohortem a ceteris tendere ignominiae causa iubet, fortitudine usurus in bello, libertatem linguae ab auribus credulis remoturus. Et consilium, temerarium forsitan, (quippe fortissimi iuvenes contumeliis irritati erant,) sicut omnia alia felicitas regis excepit. Nihil illis ad bella promptius fuit. Incitabat 38
virtutem et ignominiae demendae cupido, et quia fortia[4] facta in paucis latere non poterant.

11 His ita compositis, Alexander, Arianorum satrape III
constituto, iter pronuntiari iubet in Arimaspos,[5] quos iam tunc mutato nomine Euergetas appellabant, ex

---

1 *abest.* 2 alioqui. 3 seorsum. 4 fortiora.
5 *Codd.* armatos.

quo frigore victusque penuria Cyri exercitum affectum,
2 tectis et commeatibus iuverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat. Cognoscit, Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios. Itaque Caranum et Erigyium cum Artabazo et Andronico et sex milibus
3 Graecorum peditum DC equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donata.

4 Relicto deinde, qui iis praeesset, Amedine[1] (scriba is Darei fuerat,) Arachosios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit. Sex milia Macedonum erant et CC nobiles et quinque milia Graecorum cum equitibus DC,[2] haud dubie robur omnium virium re-
5 gis. Arachosiis datus Menon praetor, IV milibus peditum et DC equitibus in praesidium relictis.

Ipse rex nationem, ne finitimis quidem satis no- 12
tam, quippe nullo commercio volentem mutuos usus,
6 cum exercitu intravit. Parapamisadae appellantur, agreste hominum genus, et inter barbaros maxime inconditum. Locorum asperitas hominum quoque
7 ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magna parte spectant; Bactrianis ad Occidentem coniuncti sunt; meridiana regio ad mare Indicum
8 vergit. Tuguria latere primo struunt, et quia sterilis est terra materia,[3] in nudo etiam montis dorso, usque ad summum aedificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Ceterum structura latior ab imo paulatim incremento operis in artius cogitur, ad ultimum in carinae maxime modum coit. Ibi foramine relicto

---

[1] Amenide. [2] ducentis. [3] materiae.

superne lumen admittunt[1]. Vites et arbores, si quae 10
in tanto terrae rigore durare potuerunt, obruunt: pe-
nitus hieme defossae latent: cum nix discussa aperire
humum coepit,[2] coelo solique redduntur. Ceterum 11
adeo altae nives premunt terram, gelu et perpetuo
paene rigore constrictae, ut ne avium quidem feraeve
ullius vestigium extet. Obscura coeli verius umbra
quam lux, nocti similis premit terram, vix ut quae
prope sunt conspici possint.

13 In hac tamen omnis humani cultus solitudine de- 12
stitutus exercitus, quicquid malorum tolerari potest
pertulit, inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem.
Multos exanimavit rigor insolitus nivis; multorum 13
adussit pedes; plurimorum oculis praecipue pernicia-
bilis fuit. Fatigati quippe in ipso gelu deficientia
corpora sternebant: quae cum moveri desissent, vis
frigoris ita adstringebat, ut rursus ad surgendum con-
niti non possent. A commilitonibus torpentes exci- 14
tabantur: neque aliud remedium erat, quam ut in-
gredi cogerentur. Tum demum vitali calore moto,
membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria bar- 15
barorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt. Sed
tanta caligo erat, ut aedificia nulla alia res quam fu-
mus ostenderet. Illi nunquam ante in terris suis ad- 16
vena viso, cum armatos repente conspicerent, exani-
mati metu, quicquid in tuguriis erat afferebant, ut
corporibus ipsorum parceretur orantes. Rex agmen 17
circumibat pedes, iacentes quosdam erigens, et alios,
cum aegre sequerentur, adminiculo corporis sui exci-
piens. Nunc ad prima signa, nunc in medium, nunc
in ultimo agmine, itineris multiplicato labore aderat.
Tandem ad loca cultiora perventum[3] est, commeatuque 18

[1] *de coniectura. Vulgo* accipiunt ad medium. [2] Cum nive discussa aperiri humus coepit. [3] ad cultiora perventum loca.

largo recreatus exercitus: simul et qui consequi non
potuerant, in illa castra venerunt.

19 Inde agmen processit ad Caucasum montem, cu- 14
ius dorsum Asiam perpetuo iugo dividit: hinc simul
mare, quod Ciliciam subit, illinc Caspium fretum et
amnem Araxem aliaque regionis Scythiae deserta
20 spectat. Taurus, secundae magnitudinis mons, com-
mittitur Caucaso, a Cappadocia se attollens Ciliciam
21 praeterit, Armeniaeque montibus iungitur. Sic inter
se iuga[1] velut serie cohaerentia perpetuum habent
dorsum, ex quo Asiae omnia fere flumina, alia in
Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanium[2]
22 et Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum
superavit exercitus. Rupes in eo X in circuitu[3] sta-
dia complectitur, quattuor in altitudinem excedit, in
23 qua vinctum Promethea fuisse antiquitas tradit. Con-
dendae in radicibus montis urbi sedes electa est. VII
milibus seniorum Macedonum et praeterea militibus,
quorum opera uti desisset, permissum in novam ur-
bem considere. Hanc quoque Alexandriam incolae
appellaverunt.

IV. At Bessus, Alexandri celeritate perterritus, diis pa- 15
triis sacrificio rite facto, sicut illis gentibus mos est,
cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello
2 consultabat. Graves mero suas vires extollere, hostium
nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere inci-
3 piunt.[4] Praecipue Bessus, ferox verbis, et parto per
scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere
4 orditur,[5] socordia Darei crevisse hostium famam. Oc-
currisse enim in Ciliciae angustissimis faucibus, cum
retrocedendo posset perducere incautos in loca natu-

---

1 tot iuga. 2 Hyrcanum. 3 circumitu. 4 *abest.*
5 *abest.*

rae situ invia, tot fluminibus obiectis, tot montium latebris, inter quas deprehensus hostis, ne fugae quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere, Oxum amnem ve- 5
lut murum obiecturum hosti, dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Cho- 6
rasmios et Dahas Sacasque et Indos et ultra Tanaim amnem colentes Scythas, quorum neminem adeo humilem esse, ut humeri eius non possent Macedonis militis verticem aequare. Conclamant temulenti, unam 7
hanc sententiam salubrem esse: et Bessus circumferri merum largius iubet, debellaturus super mensam Alexandrum.

16 Erat in eo convivio Cobares, natione Medus, sed 8
magicae artis (si modo ars est, non vanissimi cuiusque ludibrium) magis professione, quam scientia celeber, alioqui[1] moderatus et probus. Is cum prae- 9
fatus esset, scire servo utilius esse[2] parere dicto, quam afferre consilium, cum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat, qui vero suadeant, proprium sibi[3] periculum: poculum etiam,[4] quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares, *Natura*, in- 10
quit, *mortalium hoc quoque nomine prava et sinistra dici potest. quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno. Turbida sunt consilia eorum, qui sibi* 11
suadent. Obstat metus, aliis cupiditas, nonnunquam naturalis eorum, quae excogitaveris,[5] *amor. Nam in te superbia non cadit. Expertus es, unumquemque, quod ipse repperérit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regum*[6] *insigne. Hoc* 12
aut moderate perferendum est, aut, quod abominor, in

---

1 alioquin. 2 *abest.* 3 *abest.* 4 ei.
5 cogitaveris. 6 regium.

13 *te ruet. Consilio, non impetu, opus est.* Adiicit deinde, quod apud Bactrianos vulgo usurpabant, canem timidum vehementius latrare, quam mordere, altissima quaeque flumina minimo sono labi. Quae inserui, ut qualiscunque inter barbaros potuit esse pru-
14 dentia, traderetur. His audientium expectationem suspenderat.[1] Tum consilium aperit, utilius Besso, quam gratius. *In vestibulo,* inquit, *regiae tuae velocissimus consistit rex. Ante ille agmen, quam tu men-*
15 *sam istam movebis. Nunc ab Tanai exercitum acerses, et armis flumina oppones. Scilicet qua tu fugiturus es, hostis sequi non potest! Iter utrique commune est, victori tutius. Licet strenuum metum putes*
16 *esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te? utcunque cesserit, meliorem*
17 *fortunam deditus quam hostis habiturus. Alienum habes regnum, quo facilius eo careas. Incipies forsitan iustus esse rex, cum ipse fecerit, qui tibi et dare po-*
18 *test regnum et eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacuum est. Nobilis equus umbra quoque virgae regitur; ignavus ne calcari quidem*
19 *concitari potest.* Bessus, et ingenio et multo mero ferox, adeo exarsit, ut vix ab amicis, quo minus occideret eum, (nam strinxerat quoque acinacem,) contineretur. Certe convivio[2] prosiluit[3] haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus, ad Alexandrum transfugit.

VIII milia Bactrianorum habebat armata Bessus, 17
quae, quamdiu propter coeli intemperiem Indiam potius Macedonas petituros crediderant, obedienter im-

---

[1] *Ex emend. Codd.* in his audientium expectationem sui spem dederat. *Vulgo* in his audientium suspensam dederat expectationem sui. [2] e convivio. [3] prosilivit.

perata fecerunt; postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi, Bessum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mu- 21 taverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur, novas copias in Sogdianis contrahebat.

Alexander Caucasum quidem, ut supra dictum est, 22 transierat, sed inopia frumenti prope ad famem ventum erat. Succo ex sesama expresso haud secus 23 quam oleo artus perungebant. Sed huius succi ducenis quadragenis denariis amphorae singulae, mellis denariis trecenis nonagenis, trecenis vini aestimabantur; tritici nihil, aut admodum exiguum reperiebatur. Siros vocabant barbari, quos ita sollerter abscondunt, 24 ut, nisi qui defoderunt, invenire non possint: in his conditae fruges erant. In quarum penuria milites fluviatili pisce et herbis sustinebantur. Iamque haec ipsa 25 alimenta defecerant; cum iumenta, quibus onera portabant, caedere iussi sunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam.

18 Bactrianae terrae multiplex et varia natura est. 26 Alibi multa arbor et vitis largos mitesque fructus alit: solum pingue crebri fontes rigant; quae mitiora sunt frumento conseruntur, cetera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem eiusdem terrae steri- 27 les arenae tenent: squalida siccitate regio non hominem, non frugem alit: cum vero venti a Pontico mari spirant, quicquid sabuli in campis iacet converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniaque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos navigantium mo- 28 do noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt, et propemodum clarior est noctis umbra, quam lux. Ergo interdiu invia est regio, quia nec ve- 29

stigium, quod sequantur, inveniunt, et nitor siderum caligine absconditur. Ceterum si quos ille ventus, qui
30 a mari exoritur, deprehendit, arena obruit. Sed qua mitior terra est, ingens hominum equorumque multitudo gignitur. Itaque Bactriani equites xxx milia ex-
31 pleverant. Ipsa Bactra, regionis eius caput, sita sunt sub monte Parapamiso. Bactrus amnis praeterit moenia. Is urbi et regioni dedit nomen.

32 Hic regi stativa habenti nuntiatur ex Graecia Pe- 19
loponnesiorum [1] Laconumque defectio. Nondum enim victi erant, cum proficiscerentur tumultus eius principia nuntiaturi. Et alius praesens terror affertur, Scythas, qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare, Besso ferentes opem. Eodem tempore, quae in gente Ariorum Caranus et Erigyius gesserant, perferuntur.
33 Commissum erat proelium inter Macedones Ariosque. Transfuga Satibarzanes barbaris praeerat: qui cum pugnam segnem utrimque aequis viribus stare vidisset, in primos ordines adequitavit, demptaque galea, inhibitis qui tela iaciebant, si quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam, nudum se caput
34 in certamine habiturum. Non tulit ferociam barbari ducis Erigyius, [2] gravis quidem aetate, sed et animi et corporis robore nulli iuvenum postferendus. Is galea dempta canitiem ostentans, *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoria, aut morte honestissima, quales ami-*
35 *cos et milites Alexander habeat, ostendam.* Nec plura elocutus equum in hostem egit. Crederes imperatum, ut acies utraeque tela cohiberent. Protinus certe recesserunt, dato libero spatio, intenti in eventum, non duorum modo, sed etiam suae sortis, quip-
36 pe alienum discrimen secuturi. Prior barbarus emisit

1 Peloponnensium. 2 *De coniectura: Codices* dux illius exercitus gravis. *Vulgo item de coniect.* dux exercitus Erigyius.

hastam, quam Erigyius modica capitis declinatione vitavit, atque[1] ipse infestam sarissam, equo calcaribus concito, in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Praecipitatus ex equo barbarus 37
adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam e[2] vulnere hastam rursus in os dirigit. Satibarzanes[3] manu complexus, quo maturius interiret, ictum hostis adiuvit. Et barbari, duce amisso, quem magis necessi- 38
tate quam sponte secuti erant, tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex 39
his quidem laetus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectum[4] eorum tulit, dicens, non ante ausos consilia nudare, quam ipsum ad fines Indiae pervenisse cognovissent. Ipse Bessum perse- 40
quens copias movit: cui Erigyius barbari caput, opimum[5] belli decus, praeferens occurrit.

20 Igitur Bactrianorum regione Artabazo tradita, sar- V.
cinas et impedimenta ibi cum praesidio reliquit. Ipse cum expedito agmine loca deserta Sogdianorum[6] intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, 2
ut ante dictum est, penuria prius desperatione, quam desiderio bibendi sitim accendit. Per CCCC stadia ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor aestivi 3
solis accendit: quae ubi flagrare coeperunt, haud secus quam continenti incendio cuncta torrentur. Cali- 4
go deinde, immodico terrae fervore excitata, lucem tegit: camporumque non alia quam vasti et profundi aequoris species est. Nocturnum iter tolerabile vide- 5
batur, quia rore et matutino frigore corpora levabantur. Ceterum cum ipsa luce aestus oritur, omnem-

---

1 at. 2 ex. 3 *adiicitur* hastam. 4 defectionem *vulgo ex emend.* 5 *De coniectura*: *Codd. optt.* cui Eriguus barbarici optimum. *Vulgo* cui Erig. spolia barbari ceu opimum. 6 *Codd.* Susitanorum.

que naturalem absorbet humorem siccitas; ora visceraque
penitus uruntur. Itaque primum animi, deinde corpora
deficere coeperunt. Pigebat et consistere et progredi.
7 Pauci a peritis regionis admoniti praepararant aquam.
Haec paulisper repressit sitim: deinde crescente aestu
rursus[1] desiderium humoris accensum est. Ergo
quicquid vini oleique erat oribus[2] ingerebatur, tan-
taque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non
8 timeretur. Graves deinde avide hausto humore non susti-
nere arma, non ingredi poterant; et feliciores vide-
bantur, quos aqua defecerat, cum ipsi sine modo in-
9 fusam vomitu cogerentur egerere. Anxium regem
tantis malis circumfusi amici, ut meminisset sui, ora-
bant; animi sui magnitudinem unicum remedium de-
10 ficientis exercitus esse: cum ex his,[3] qui praecesse-
rant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utri-
bus aquam gestantes, ut filiis suis, quos in eodem
agmine esse, et aegre pati sitim non ignorabant, oc-
11 currerent. Qui cum in regem incidissent, alter ex
his, utre resoluto, vas, quod simul ferebat, implet,
porrigens regi. Ille accipit; percontatus quibus aquam
12 portarent, filiis ferre cognoscit. Tunc poculo pleno,
sicut oblatum est, reddito, *Nec solus*, inquit, *bibere
sustineo, nec tam exiguum dividere omnibus possum.
Vos currite, et liberis vestris, quod propter illos at-
tulistis, date.*

13 Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit prima fere 21
vespera. Sed exercitus magna pars non potuerat
consequi: in edito monte ignes iubet fieri, ut hi,[4] qui
aegre sequebantur, haud procul castris ipsos[5] abesse
14 cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant,

---

[1] rursum. [2] *de coniect. Vulgo* hominibus. [3] iis, *item paulo post.* [4] ii. [5] se.

mature cibo ac potione firmatos, implere alios utres,
alios vasa, quibuscunque aqua portari posset,[1] iussit,
ac suis opem ferre. Sed qui intemperantius hause- 15
rant, intercluso spiritu extincti sunt: multoque maior
horum numerus fuit, quam ullo amiserat proelio. At 16
ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus
aut potu, qua veniebat exercitus, constitit: nec ante
ad curandum corpus recessit, quam praeterierat agmen:[2]
totamque eam noctem cum magno animi motu per-
petuis vigiliis egit. Nec postero die laetior erat, quia 17
nec navigia habebat, nec pons erigi poterat, circum
amnem nudo solo, et materia maxime sterili. Consi-
lium igitur, quod unum necessitas subiecerat, init.
Utres quamplurimos stramentis refertos dividit. His 18
incubantes transnavere amnem: quique primi transi-
erant in statione erant, dum traiicerent ceteri. Hoc
modo sexto demum die in ulteriore ripa totum exer-
citum exposuit.

22 Iamque ad persequendum Bessum statuerat pro- 19
gredi, cum ea, quae in Sogdianis[3] erant, cognoscit.
Spitamenes erat inter omnes amicos praecipuo hono-
re cultus a Besso. Sed nullis meritis perfidia miti-
gari potest: quae tamen minus in eo invisa esse po- 20
terat, quia nihil ulli nefastum in Bessum, interfecto-
rem regis sui, videbatur. Titulus facinori[4] speciosus
praeferebatur, vindicta Darei: sed fortunam, non sce-
lus oderat[5] Bessi. Namque[6] ut Alexandrum flumen 21
Oxum superasse cognovit, Dataphernem et Catenem,
quibus a Besso maxima fides habebatur, in societatem
cogitatae[7] rei asciscit. Illi promptius adeunt, quam

---

1 possit portari. 2 praeterierant qui agmen sequebantur. 3 *Codd.* Susianis. 4 *Ex emend. vulg.* facinoris. 5 *item ex emend. vulg.* oderant. 6 nam. 7 *abest.*

rogabantur; assumptisque octo fortissimis iuvenibus,
22 talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Bessum,
et remotis arbitris, comperisse ait se, insidiari ei Dataphernem et Catenem, ut vivum Alexandro traderent agitantes; a semet occupatos esse et vinctos teneri.
23 Bessus tanto merito, ut credebat, obligatus, partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii adduci eos
24 bet. Illi manibus sua sponte religatis, a participibus consilii trahebantur: quos Bessus truci vultu intuens consurgit, manibus non temperaturus. Atque[1] illi simulatione omissa circumsistunt eum, et frustra repugnantem vinciunt, direpto ex capite regio[2] insigni, laceratque veste, quam e[3] spoliis occisi regis indue-
25 rat. Ille deos sui sceleris ultores adesse confessus, adiecit, non Dareo iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur, sed Alexandro propitios, cuius victoriam semper
26 etiam hostis adiuvisset. Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est, nisi illi, qui vinxerant, iussu Alexandri fecisse ipsos ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt.

27 Inter haec rex, quibus matura erat missio, electis 23
DCCCC fere, bina talenta equiti[4] dedit, pediti terna denarium milia; monitosque ut liberos generarent, remisit domum. Ceteris gratiae actae, quod ad reliqua
28 belli navaturos operam pollicebantur. [Tum Bessus perducitur.] Perventum erat in parvulum oppidum: Branchidae eius incolae erant. Mileto quondam iussu Xerxis, cum e Graecia rediret, transierant, et in ea sede constiterant, quia templum, quod Didymeon ap-
29 pellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii

---

1 At. 2 *Ex emend. Vulgo* regni. 3 *abest praepositio.*
4 equiti bina talenta.

nondum exoleverant, sed iam bilingues erant, paula-
tim a domestico externo[1] sermone degeneres. Ma-
gno igitur gaudio regem excipiunt, urbem seque de-
dentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, con-
vocari iubet. Vetus odium Milesii gerebant in Bran- 30
chidarum gentem. Proditis ergo, sive iniuriae, sive
originis meminisse mallent, liberum de Branchidis
permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, se 31
ipsum consideraturum quod optimum factu esset,
ostendit. Postero die occurrentibus, Branchidas se-
cum procedere iubet. Cumque ad urbem ventum
esset, ipse cum expedita manu portam intrat. Pha- 32
lanx moenia oppidi circumire iussa, et dato signo di-
ripere urbem, proditorum receptaculum, ipsosque ad
unum caedere. Illi inermes passim trucidantur, nec 33
aut commercio linguae, aut supplicum velamentis
precibusque inhiberi crudelitas potest. Tandem, ut
deiicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur,
ne quod urbis vestigium extaret. Nemora quoque et 34
lucos sacros[2] non caedunt modo, sed etiam extirpant,
ut vasta solitudo et sterilis humus, excussis etiam ra-
dicibus, linqueretur. Quae si in ipsos proditionis au- 35
ctores excogitata essent, iusta ultio esse, non crude-
litas videretur: nunc culpam maiorum posteri luere,
qui ne viderant quidem Miletum, ideo et Xerxi[3] non
potuerant prodere.

24 Inde processit ad Tanaim amnem. Quo perductus 36
est Bessus non vinctus modo, sed etiam omni vela-
mento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat
collo inserta catena, tam barbaris, quam Macedoni-
bus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *Et te,* 37

---

1 externoque. 2 *De coniectura. Libri mss.* nec mora quoque lucos sacros, *editi* nec mora: lucos quoque sacros.
3 adeo Xerxi.

inquit, *et Dareum, reges meos, ultus, interfectorem*
domini sui adduxi, eo modo captum, cuius ipse fecit
exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Dareus.
Existat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, et
38 *hoc solatio dignus est.* Alexander, multum collaudato
Spitamene, conversus ad Bessum, *Cuius,* inquit, *fe-*
rae rabies occupavit animum tuum, cum regem de te
optime meritum prius vincire, deinde occidere susti-
nuisti? Sed huius parricidii mercedem falso regis
39 *nomine persolvisti.* Ibi ille facinus purgare non au-
sus, regis titulum se usurpare dixit, ut gentem suam
tradere ipsi possit: qui si cessasset, alium fuisse regnum
40 occupaturum. Et[1] Alexander Oxathren,[2] fratrem
Darei, quem inter corporis custodes habebat, propius
iussit accedere, tradique Bessum ei, ut cruci affixum
mutilatis auribus naribusque sagittis configerent bar-
bari, asservarentque corpus, ut ne aves quidem con-
41 tingerent. Oxathres cetera sibi curae fore pollicetur:
aves non ab alio, quam a Catene, posse prohiberi
adiicit, eximiam eius artem cupiens ostendere: nam-
que adeo certo ictu destinata feriebat, ut aves quo-
42 que exciperet. Nam si[3] forsitan sagittandi[4] tam ce-
lebri usu minus admirabilis videri ars haec[5] possit,
tamen[6] ingens visentibus miraculum, magnoque ho-
43 nori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Bessum
adduxerant, data sunt. Ceterum supplicium eius di-
stulit, ut eo loco, in quo Dareum ipse occiderat, ne-
caretur.

VI. Interea Macedones, ad petendum pabulum incom- 25
posito agmine egressi, a barbaris, qui de proximis mon-
tibus decurrerunt, opprimuntur, pluresque capti sunt

---

[1] At. [2] Oxathrem. [3] etsi. [4] *ex emend. Codd.* sagittis. [5] haec ars. [6] *Codd.* tum.

quam occisi: barbari autem, captivos prae se agentes, 2
rursus in montem recesserunt. xx milia latronum
erant. Fundis sagittisque pugnam invadunt. Quos 3
dum obsidet rex, inter promptissimos dimicans sagitta
ictus est, quae in medio crure fixa reliquerat spicu-
lum. Illum quidem maesti et attoniti Macedones in 4
castra referebant: sed nec barbaros fefellit subductus
ex acie:[1] quippe ex edito monte cuncta prospexerant.
Itaque postero die misere legatos ad regem, quos ille 5
protinus iussit admitti, solutisque fasciis magnitudi-
nem vulneris dissimulans, crus barbaris ostendit. Illi 6
iussi considere affirmant, non Macedones,[2] quam ipsos
tristiores fuisse[3] cognito vulnere ipsius: cuius si au-
ctorem repperissent, dedituros fuisse, cum diis enim 7
pugnare sacrilegos tantum. Ceterum se gentem in
fidem dedere, superatos virtute illius. Rex, fide data
et captivis receptis, gentem in deditionem ac-
cepit. Castris inde motis lectica militari ferebatur, 8
quam pro se quisque eques pedesque subire certa-
bant. Equites, cum quibus rex proelia inire solitus
erat, sui muneris id esse censebant: pedites contra,
cum saucios commilitones ipsi gestare assuevissent,
eripi sibi proprium officium tum potissimum, cum
rex gestandus esset, querebantur. Rex, in tanto utrius- 9
que partis certamine, et sibi difficilem, et praeteritis
gravem electionem futuram ratus, invicem subire eos
iussit.

26 Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum 10
est. LXX stadia murus urbis amplectitur; arx alio[4]
cingitur muro. Ac[5] praesidio urbi relicto, proximos 11
vicos depopulatur atque urit.

Legati

---

[1] *additur* rex. [2] Macedonas. [3] fuisse tristiores.
[4] *De coniectura. Libri mss. et olim editi* illius, *nunc vulg.* nullo. [5] *abest.*

Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt, liberi, ex quo decesserat Cyrus, tum imperata facturi. Iustissimos barbarorum constabat: armis abstinebant, nisi lacessiti: libertatis modico et aequali usu princi-
2 pibus humiliores pares fecerant.[1] Hos benigne allocutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Penidam quendam misit ex amicis, qui denuntiaret his, ne Tanaim amnem regionis iniussu regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm, et illos quoque Scythas, qui super Bosporon colunt,[2]
3 viseret. Condendae urbi[3] sedem super ripam Tanais elegerat, claustrum et iam perdomitorum, et quos deinde adire decreverat. Sed consilium distulit Sogdianorum nuntiata defectio, quae Bactrianos quoque
4 traxit. VII milia equitum erant, quorum auctoritatem ceteri sequebantur. Alexander Spitamenem et Catenem, a quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius quin eorum opera redigi possent in potestatem,[4] qui
5 novaverant res, iussit accersi.[5] At illi, defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam, Bactrianos equites a rege omnes ut occiderentur accersi: idque imperatum ipsis, non sustinuisse tamen exequi, ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri saevitiam, quam Bessi parricidium ferre potuisse. Itaque sua sponte iam motos metu poenae haud difficulter concitaverunt ad arma.

6 Alexander, transfugarum defectione comperta, Cra- 27
terum obsidere Cyropolim iubet: ipse aliam urbem regionis eiusdem corona capit; signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in praedam cessere vi-

[1] fecerunt. [2] *Ex emend. Vulg.* Bosporo incolunt. [3] urbis.
[4] *Eiecimus de coniect. quod vulgo hic additur* coercendo eos. [5] accersiri, *item paulo post.*

ctoris: urbs diruta est, ut ceteri cladis eius[1] exemplo
continerentur. Memaceni, valida gens, obsidionem 17
non ut honestiorem modo, sed etiam ut tutiorem,
ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigan-
dam rex L equites praemisit, qui clementiam ipsius
in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos
ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentia regis 18
ipsos dubitare respondent, equitesque tendere extra
munimenta urbis iubent: hospitaliter deinde exceptos
gravesque epulis et somno intempesta nocte adorti
interfecerunt. Alexander haud secus, quam par erat, 19
motus, urbem corona circumdedit, munitiorem, quam
ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum et
Perdiccam in obsidionem iungit, Cyropolim, ut ante
dictum est, obsidentes. Statuerat autem parcere urbi 20
conditae a Cyro, quippe non alium gentium illarum
magis admiratus est, quam hunc regem et Semira-
mim, quos et magnitudine animi et claritate[2] rerum
longe emicuisse credebat. Ceterum pertinacia oppi- 21
danorum iram eius[3] accendit. Itaque captam urbem
diripi iussit et deleri. Tum Memacenis haud iniuria
infestus ad[4] Meleagrum et Perdiccam redit. Sed 22
non alia urbs fortius obsidionem tulit: quippe et mi-
litum promptissimi cecidere, et ipse rex ad ultimum
periculum venit. Namque cervix eius saxo ita icta
est, ut oculis caligine offusa collaberetur, ne mentis
quidem compos; exercitus certe velut erepto eo in-
gemuit. Sed invictus adversus ea, quae ceteros ter- 23
rent, nondum percurato vulnere, acrius obsidioni in-

---

1 *abest.* 2 in quis et magnitudinem animi et claritatem.
3 eius iram. 4 *De coniectura. Vulgo* diripere iussit
delectos Macedones haud iniuria infestos, et ad cet.
Codd. diripi iussit delectae (delete) Macedones haud in-
iuria infestos ad.

stitit, naturalem celeritatem ira concitante. Cuniculo ergo suffossa moenia ingens nudavere spatium, per quod irrupit, victorque urbem dirui iussit.

24 Hinc Menedemum cum III milibus peditum et DCCC 28
equitibus ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga praesidio Macedonum inde deiecto, muris urbis eius incluserat se, haud oppidanis consilium defectionis approbantibus. Sequi tamen videbantur,
25 quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, et quantum soli occupaverant castris, muro circumdedit. LX stadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem Alexandriam appellari ius-
26 sit. Opus tanta celeritate perfectum est, ut decimo septimo die, quam[1] munimenta excitata erant, tecta quoque urbis absolverentur. Ingens militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque munus (nam divi-
27 sum erat) primus ostenderet. Incolae novae urbi dati captivi, quos reddito pretio dominis liberavit, quorum posteri nunc quoque non apud eos tam longa aetate propter memoriam Alexandri exoleverunt.

VII. At[2] rex Scytharum, cuius tum ultra Tanaim im- 29
perium erat, ratus eam urbem, quam in ripa amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus, fratrem Carthasim nomine cum magna equitum manu misit ad diruendam eam, proculque amne sub-
2 movendas Macedonum copias. Bactrianos Tanais ab Scythis, quos Europaeos vocant, dividit. Idem Asiam
3 et Europam finis interfluit. Ceterum Scytharum gens haud procul Thracia sita ab Oriente ad Septentrionem se vertit, Sarmatarumque, ut quidam credidere,
4 non finitima, sed pars est. Rectam[3] deinde regionem aliam ultra Istrum iacentem colit: ultima Asiae, quae

[1] qua. [2] *abest.* [3] Rectam. *Codd. optt.* recta deinde regione alium.

Bactra sunt, stringit. Habitant[1] quae Septentrioni propiora[2] sunt; profundae inde silvae, vastaeque solitudines excipiunt: rursus quae et[3] Tanaim et Bactra spectant humano cultu haud disparia sunt. Primus 5
cum hac gente non provisum bellum Alexander gesturus, cum in conspectu eius obequitaret hostis, adhuc aeger ex vulnere, praecipue voce deficiens, quam et modicus cibus et cervicis extenuabat dolor, amicos in consilium advocari iubet. Terrebat eum non 6
hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythae etiam lacessebant: ipse non insistere in terra, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, deos quoque incusans, 7
querebatur, se iacere segnem, cuius velocitatem nemo antea valuisset effugere: vix suos credere non simulari valetudinem.

30 Ita[4] qui post Dareum victum ariolos et vates 8
consulere desierat, rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis iubet. Mos erat aruspicibus exta sine rege spectare, et quae portenderentur, referre. Inter haec 9
rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, propius ipsum considere amicos iubet, ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephaestio,[5] Craterus et Erigyius erant cum custodibus in tabernaculum admissi. *Discrimen*, in- 10
quit, *me occupavit meliore hostium, quam meo tempore. Sed necessitas ante rationem est, maxime in bello, quo raro permittitur tempora legere.*[6] *Defe-* 11
cere Bactriani, in quorum cervicibus stamus, et quan-

---

[1] *abest.* [2] *de coniectura. Codd.* propia: *vulgo* proxima. [3] ad. [4] itaque. [5] Hephaestion. [6] eligere.

tum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubia fortuna,[1] *si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, reverte-*
12 *mur: si vero Tanaim transierimus, et ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus, quis dubitabit parere*[2] *etiam Europae*[3] *victoribus?*
13 *Fallitur, qui terminos gloriae nostrae metitur spatio, quod transituri sumus. Unus amnis interfluit, quem*
14 *si traiicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti aestimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe tropaea statuere, et quae tam longo intervallo natura videtur diremisse, una victoria subito*
15 *committere? At hercule si paululum cessaverimus, in tergis nostris Scythae haerebunt. An soli sumus, qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos re-*
16 *cident, quibus adhuc vicimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem traiiciendi exemplum fecimus nuper: hoc, ut Scythae imitari nesciant,*
17 *Bactriani docebunt. Praeterea unus gentis huius exercitus adhuc*[4] *venit, ceteri expectantur. Ita bellum vitando alemus, et quod inferre possumus,*[5] *accipere*
18 *cogemur. Manifesta est consilii mei ratio. Sed an permissuri sint mihi*[6] *Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus*
19 *sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici. Satis virium est ad toleranda ista; aut si iam adest vitae meae finis, in quo tandem opere melius extinguar?*

20 Haec quassa adhuc voce subdeficiens, vix proximis 31
exaudientibus, dixerat: cum omnes a tam praecipiti

---

[1] *vulgo de coniect.* haud dubie, si. [2] patere. [3] *de coniect. Codd.* Europen: *vulgo* Europam. [4] adhuc exercitus. [5] possemus. [6] *abest.*

consilio regem deterrere coeperunt, Erigyius maxime, 21
qui haud sane auctoritate proficiens apud obstinatum
animum, superstitionem, cuius potens non erat rex,
incutere temptavit, dicendo, deos quoque obstare con-
silio, magnumque periculum, si flumen transisset, ostendi.
Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occur- 22
rerat, tristia exta fuisse significans: haec ex vate com-
perta Erigyius nuntiabat. Quo inhibito, Alexander, 23
non ira solum, sed etiam pudore confusus, quod su-
perstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum
vocari iubet. Qui ut venit, intuens eum, *Non rex,* 24
inquit, *sed privatus sum. Sacrificium ut faceres, man-
davi; quid eo portenderetur, cur apud alium, quam
apud me professus es? Erigyius arcana mea et secre-
ta, te prodente, cognovit. Quem certum mehercule ha-
beo extorum interprete uti metu suo. Tibi autem* 25
quietius,[1] *quam potest, denuntio, ipsi*[2] *mihi indices,
quid extis*[3] *cognoveris, ne possis infitiari dixisse,
quae dixeris.* Ille exsanguis attonitoque similis sta- 26
bat, per metum etiam voce suppressa: tandemque
eodem metu stimulante, ne regis expectationem mo-
raretur, *Magni,* inquit, *laboris, non irriti, discrimen
instare praedixi: nec me ars mea*[4] *quam benivolentia* 27
*perturbat. Infirmitatem valetudinis tuae video, et
quantum in uno te sit scio. Vereor, ne praesenti
fortunae tuae sufficere non*[5] *possis.* Rex iussum con- 28
fidere felicitati suae remisit. Sibi enim ad alia glo-
riam[6] concedere deos. Consultanti inde[7] cum iisdem, 29
quonam modo flumen transirent, supervenit Aristan-
der, non alias laetiora exta vidisse se affirmans, uti-

1 *De coniectura. Codd.* qui sepius. *Vulgo abest.* 2 ipse.
3 ex extis. 4 nec mea ars — me perturbat. 5 *vulgo
haec vocula post ne ponitur.* 6 *Sic vulgo de coniect.
Codd.* suae ad alia sibi ad gloriam concedere. 7 deinde.

que prioribus longe diversa; tum sollicitudinis caussas
apparuisse, nunc prorsus egregie litatum esse.
30 Ceterum quae subinde nuntiata sunt regi, conti- 32
nuae felicitati rerum eius imposuerant labem. Me-
31 nedemum, ut supra dictum est, miserat ad obsiden-
dum Spitamenem, Bactrianae defectionis auctorem.
Qui, comperto hostis adventu, ne muris urbis include-
retur, simul fretus excipi posse, qua venturum scie-
32 bat, consedit occultus. Silvestre iter aptum insidiis
tegendis erat: ibi Dahas condidit. Equi binos arma-
tos vehunt, quorum invicem singuli repente desiliunt:
33 equestris pugnae ordinem turbant. Equorum veloci-
tati par[1] hominum pernicitas. Hos Spitamenes sal-
tum circumire iussos pariter et a lateribus, et a fronte,
34 et a tergo hosti ostendit. Menedemus undique inclu-
sus, ne numero quidem par, diu tamen resistit,[2] cla-
mitans, nihil aliud superesse locorum fraude deceptis,
quam honestae mortis solatium ex hostium caede.
35 Ipsum praevalens equus vehebat, quo saepius in cu-
neos barbarorum effusis habenis evectus magna strage
36 eos fuderat. Sed cum unum omnes peterent, multis
vulneribus exsanguis Hypsidem quendam ex amicis
hortatus est, ut in equum suum ascenderet, et se fu-
ga eriperet. Haec agentem anima defecit, corpusque
37 ex equo defluxit in terram. Hypsides poterat quidem
effugere, sed amisso amico mori statuit. Una erat
cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus
equo, in medios hostes se immisit, et memorabili edi-
38 ta pugna obrutus telis est. Quod ubi videre qui caedi
supererant, tumulum paulo quam cetera editiorem ca-
piunt; quos Spitamenes fame in deditionem subactu-
39 rus obsedit. Cecidere eo proelio peditum II milia,

---

1 *adiicitur* est. 2 restitit.

ccc equites. Quam cladem Alexander sollerti consi-
lio texit, morte denuntiata his,[1] qui ex proelio adve-
nerant,[2] si acta vulgassent.
33 Ceterum cum animo disparem vultum diutius fer- VI
re non posset, in tabernaculum super ripam fluminis
de industria locatum secessit. Ibi sine arbitris singula 2
animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit,
saepe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret ho-
stium ignes, e quibus coniectare poterat, quanta ho-
minum multitudo esset. Iamque lux appetebat,[3] cum 3
thoracem indutus procedit ad milites, tum primum
post vulnus proxime acceptum. Tanta erat apud eos 4
veneratio regis, ut facile periculi, quod horrebant, co-
gitationem praesentia eius excuteret. Laeti ergo et 5
manantibus gaudio[4] lacrimis, consalutant eum, et quod
ante recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se 6
ratibus equitem phalangemque transportaturum esse
pronuntiat; super utres iubet nare levius armatos.
Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per va- 7
letudinem potuit. Ceterum tanta alacritate militum 8
rates iunctae sunt, ut in triduum ad XII milia effe-
ctae sint. Iamque ad transeundum omnia aptaverant,
cum legati Scytharum XX, more gentis per castra equis
vecti, nuntiare[5] iubent regi, velle ipsos ad eum man-
data perferre. Admissi in tabernaculum iussique con- 9
sidere in vultu regis defixerant oculos; credo quis,[6]
magnitudine corporis animum aestimantibus, modicus
habitus[7] haudquaquam famae par videbatur. Scy-
this autem non, ut ceteris barbaris, rudis et incondi-
tus sensus est: quidam eorum sapientiam capere di- 10

[1] iis. [2] venerant. [3] apparebat. [4] prae gaudio. [5] nuntiari. [6] quia. [7] *de coniectura. Codd.* animus: *vulgo abiectum.*

cuntur, quantamcunque gens capit semper armata.
11 Sicque locutos esse apud regem memoriae proditum est: abhorrent forsitan moribus nostris, et tempora et ingenia cultiora sortitis: sed ut possit oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet: quae, ut-
12 cunque sunt tradita,[1] incorrupta perferemus. Igitur unum ex his maximum natu locutum[2] accepimus:

Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem 34
esse voluissent, orbis te non caperet; altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres, et hoc assecutus scire velles, ubi tanti numinis fulgor condere-
13 *tur. Sic quoque concupiscis, quae non capis. Ab Europa petis Asiam: ex Asia transis in Europam; deinde si humanum genus omne superaveris, cum silvis et nivibus et fluminibus ferisque bestiis gesturus*
14 *es bellum. Quid? tu ignoras arbores magnas diu crescere, una hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos*
15 *comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit; et ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit*
16 *etiam ab invalido. Quid nobis tecum est? Nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias licetne ignorare in vastis silvis viventibus? Nec servire ulli*
17 *possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt, ne Scytharum gentem ignores, iugum,*[3] *aratrum, hasta, sagitta,*[4] *patera. His utimur et cum ami-*
18 *cis et adversus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quaesitas; patera cum his vinum diis libamus; inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic*

---

1 tradita sunt. 2 ita locutum. 3 *adiicitur* boum.
4 et sagitta et patera, *ut absit* hasta.

Syriae regem et postea Persarum Medorumque su-
peravimus, patuitque nobis iter usque in Aegyptum.
At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, 19
omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam ce-
pisti; Syriam occupasti; Persidem tenes; Bactrianos
habes in potestate; Indos petisti; iam etiam ad pe-
cora nostra avaras et insatiabiles[1] *manus porrigis.*
Quid tibi divitiis opus est, quae esurire[2] *cogunt?*
Primus omnium satietate parasti famem; ut quo plu- 20
ra haberes, acrius, quae non habes, cuperes. Non suc- 21
currit tibi, quamdiu circum Bactra haereas? dum il-
los subigis Sogdiani bellare coeperunt. Bellum tibi
ex victoria nascitur. Nam ut maior fortiorque sis
quam quisquam, tamen alienigenam dominum pati ne-
mo vult.
Transi modo Tanaim: scies, quam late pateant; 22
numquam tamen consequeris Scythas. Paupertas no-
stra velocior erit, quam exercitus tuus, qui praedam
tot nationum vehit. Rursus cum procul abesse nos 23
credes, videbis in tuis castris. Eadem enim[3] *veloci-*
tate et sequimur, et fugimus. Scytharum solitudines
Graecis etiam proverbiis audio eludi. At nos deserta 24
et humano cultu vacua magis quam urbes et opulen-
tos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis
manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest.
Salubre consilium sequens quam praesens tempus osten-
dit melius. Impone felicitati tuae frenos: facilius il-
lam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, 25
quae manus et pinnas[4] *tantum habet; cum manus por-*
rigit, pinnas quoque comprehendere non sinit. Deni- 26
que si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes,

---

1 *de coniectura: vulgo* instabiles. 2 te esurire. 3 *abest.*
4 pennas, *etiam paulo post.*

non sua eripere; sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eorum meminisse, propter quae tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam et firmissima est inter pares amicitia, et videntur pares, qui non fe-
8 *cerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas: inter dominum et servum nulla amicitia est: etiam in pace belli tamen iura ser-*
9 *vantur. Iurando gratiam Scythas sancire ne credideris: colendo fidem, iurant. Graecorum ista cautio est, qui pacta*[1] *consignant, et deos invocant: nos religionem in ipsa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus est, de cuius*
10 *benivolentia dubites. Ceterum nos et Asiae et Europae custodes habebis: Bactra, nisi dividat Tanais,*
11 *contingimus: ultra Tanaim usque ad Thraciam colimus: Thraciae Macedoniam coniunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes an amicos velis esse, considera.*

1. Haec barbarus. Contra rex fortuna sua et consi- 36
liis eorum[2] se usurum esse respondet. Nam et fortunam, cui confidat, et consilium suadentium, ne quid
2 temere et audacter faciat, secuturum. Dimissisque legatis, in praeparatas rates exercitum imposuit. In proris clipeatos locaverat, iussos in genua subsidere,
3 quo tutiores essent adversus ictus sagittarum. Post hos qui tormenta intenderent stabant, et ab utroque latere, et a fronte circumdati armatis. Reliqui, qui post tormenta constiterant, remigem loricam[3]
4 indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quae equitem vehebant, servatus est. Maior pars a puppe nantes equos lo-

---

[1] acta. [2] suorum. [3] lorica.

ris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti
vehebant, obiectae rates tuebantur. Ipse rex cum 5
delectis primus ratem solvit, et in ripam dirigi iussit.
Cui Scythae admotos ordines equitum in primo ripae
margine opponunt, ut ne applicari quidem terrae
rates possent. Ceterum praeter hanc speciem ripis 6
praesidentis exercitus, ingens navigantes terror inva-
serat: namque cursum gubernatores, cum obliquo
flumine impellerentur, regere non poterant, vacillan-
tesque milites, et ne excuterentur solliciti, nautarum
ministeria turbaverant. Ne tela quidem conati nisu[1] 7
vibrare poterant, cum prior standi sine periculo, quam
hostem incessendi cura esset. Tormenta saluti fue-
runt, quibus in confertos ac temere se offerentes haud
frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem 8
vim sagittarum infudere ratibus. Vixque ullum fuit
scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur.
37 Iamque terrae rates applicabantur, cum acies cli- 9
peata consurgit, et hastas certo ictu, utpote libero
nisu, mittit e ratibus. Et ut territos recipientesque
equos videre, alacres mutua adhortatione in terram
desiluere.[2] Turbatis acriter pedem inferre coeperunt. 10
Equitum deinde turmae, quae frenatos habebant equos,
perfregere barbarorum aciem. Interim ceteri agmine
dimicantium tecti aptavere se pugnae. Ipse rex, quod 11
vigoris aegro adhuc corpori[3] deerat, animi firmitate
supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, non-
dum bene obducta cicatrice cervicis, sed dimicantem
cuncti videbant. Itaque ipsi[4] ducum fungebantur of- 12
ficio, aliusque alium adhortati, in hostem salutis im-

---

1 nixu, *item postea*. 2 *Ex emend. Vulgo* desiliere.
3 corpore. 4 *additur* quidem, *quod est in codd.* quod.

3 memores ruere coeperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuérunt, omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam. Quos rex, quamquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Iamque linquente animo suis praecepit, ut donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhaererent: ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit.
5 Transierant iam Liberi Patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque procerae, quarum stipites hedera contexe-
6 rat. Sed Macedonas ira longius provexit: quippe media fere nocte redierunt,[1] multis interfectis, pluribus captis, equosque M et[2] DCCC abegere. Ceciderunt autem Macedonum equites LX, pedites C fere, mille saucii fuerunt.

7 Haec expeditio deficientem magna ex parte Asiam 38
fama tam opportunae victoriae domuit. Invictos Scythas esse crediderant; quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore confitebantur. Itaque Sacae misere legatos, qui pollicerentur, gentem im-
8 perata[3] facturam. Moverat eos regis non virtus magis, quam clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sine pretio remiserat, ut fidem faceret, sibi cum ferocissimis gentium de fortitudine, non de ira
9 fuisse certamen. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinon[4] dedit, adhuc[5] admodum iuvenem aetatis flore conciliatum sibi, qui cum specie corporis aequaret Hephaestionem, ei[6] lepore haud

---

1 in castra redierunt. 2 *abest.* 3 mandata.
4 Excipinum. 5 *abest.* 6 *abest.*

sane virili[1] par non[2] erat. Ipse, Cratero cum ma- 20
iore parte exercitus modicis itineribus sequi iusso, ad Maracanda urbem pervenit, ex qua Spitamenes, comperto[3] eius adventu, Bactra perfugerat. Itaque qua- 21
triduo rex longum itineris spatium emensus, pervenerat in eum locum, in quo, Menedemo duce, II milia peditum et CCC equites amiserat. Horum ossa tumulo contegi iussit, et inferias more patrio dedit. Iam 22
Craterus, cum phalange subsequi iussus, ad regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter 23
belli clade premerentur, copias dividit, urique agros, 24
et interfici puberes iussit.

39 Sogdiana regio maiore[4] ex parte deserta est: octin- X.
genta fere stadia in latitudinem vastae solitudines tenent. Ingens spatium rectae regionis est, per quam 2
amnis, Polytimetum vocant incolae, fertur torrens. Eum ripae in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, et sub terram rapit. Cursus absconditi in- 3
dicium est aquae meantis sonus, cum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX 4
nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant: qui ut per interpretem cognoverunt, iussu regis ipsos ad supplicium trahi, carmen laetantium modo[5] canere, tripudiisque et lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare coeperunt. Admira- 5
tus rex, tanta magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos iussit, causam tam effusae laetitiae, cum supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, si 6
ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse respondent; nunc a tanto rege, victore omnium gentium,

1 illi. 2 *abest.* 3 cognito. 4 maiori.
5 more.

maioribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui mo-
7 ris laetitiaque celebrare. Tum rex, *Quaero itaque, an vivere velitis non inimici mihi, cuius beneficio vi-*
8 *cturi estis?* Illi, nunquam se inimicos hosti[1] fuisse respondent. Si quis ipsos beneficio, quam iniuria experiri maluisset, certaturos fuisse, ne vincerentur
9 officio. Interrogatique,[2] quo pignore fidem obligaturi essent? vitam, quam acciperent, pignori futuram esse dixerunt: reddituros, quandoque repetisset. Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, fide[3] continuere populares; quattuor, inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesserunt.

10 In Sogdianis Peucolao cum tribus milibus pedi- 40
tum (neque enim maiori praesidio indigebat) relicto, Bactra pervenit. Inde Bessum Ecbatana duci iussit,
11 interfecto Dareo poenas capite persoluturum. Iisdem fere diebus Ptolemaeus et Menidas peditum tria milia et equites mille adduxerunt, mercede militaturos.
12 Alexander quoque ex Lycia cum pari numero peditum et D equitibus venit. Totidem ex[4] Syria Asclepiodorum sequebantur: Antipater Graecorum VIII mi-
13 lia, in quis DC[5] equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea, quae defectione turbata erant, componenda processit, interfectisque consternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum est. Hic, quia limum vehit, turbidus semper, insalubris
14 est potui.[6] Itaque puteos miles coeperat fodere. Nec tamen humo alte egesta existebat humor; cum

1 inimicos ei, sed bello lacessitos hostes. 2 interrogantique. 3 in fide. 4 e. 5 D.
6 et insalubris est potu.

in ipso tabernaculo regis conspectus est fons, quem
quia tarde notaverant, subito extitisse finxerunt. Rex-
que ipse credi voluit, deorum donum[1] id fuisse.
Superatis deinde amnibus Ocho et Oxo, ad urbem 15
Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis conden-
dis electa sedes est: duo ad Meridiem versa, quat-
tuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis di-
stabant, ne procul repetendum esset mutuum auxi-
lium. Haec omnia sita sunt in editis collibus, tum 16
velut freni domitarum gentium, nunc originis suae
oblita serviunt, quibus imperaverunt.

41 Et cetera quidem pacaverat rex. Una erat petra, XI.
quam Arimazes Sogdianus cum XXX milibus armato-
rum obtinebat, alimentis ante congestis, quae tan-
tae multitudini vel per biennium suppeterent. Petra 2
in altitudinem XXX eminet stadia, circuitu C et L
complectitur. Undique abscisa[2] et abrupta semita
perangusta aditur. In medio altitudinis spatio habet 3
specum, cuius os artum et obscurum est; paulatim
deinde ulteriora panduntur; ultima etiam altos re-
cessus habent. Fontes per totum fere spatium[3] ma-
nant, e quibus collatae aquae per prona montis flu-
men emittunt. Rex, loci difficultate spectata, statue- 4
rat inde abire; cupido deinde incessit animo, natu-
ram quoque fatigandi. Prius tamen quam fortunam 5
obsidionis experiretur, Cophen[4] (Artabazi hic filius
erat) misit ad barbaros, qui suaderet, ut dederent
rupem. Arimazes loco fretus superbe multa respon-
dit, ad ultimum, an Alexander volare posset?[5] inter-
rogat. Quae nuntiata regi sic accendere animum, ut 6
adhi-

1 donum dei. 2 abscissa. 3 specum. 4 Cophan, *item aliquanto post.* 5 possit.

adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indi-
caret insolentiam barbari, eludentis ipsos, quia pin-
nas[1] non haberent. Se autem proxima nocte effe-
7 cturum, ut crederet Macedones etiam volare. *Tre-
centos,* inquit, *pernicissimos iuvenes ex suis quisque
copiis perducite ad me, qui per calles et paene invias
8 rupes domi pecora agere consueverant.*[2] Illi prae-
stantes et levitate corporum et ardore animorum
strenue adducunt, quos intuens rex, *Vobiscum,* inquit,
*o iuvenes, et mei aequales, urbium invictarum ante
munimenta superavi, montium iuga perenni nive ob-
ruta emensus sum, angustias Ciliciae intravi, Indiae
sine lassitudine vim frigoris sum perpessus. Et mei
9 documenta vobis dedi, et vestra*[3] *habeo. Petra,
quam videtis, unum aditum habet, quem barbari ob-
sident, cetera negligunt: nullae vigiliae sunt, nisi
10 quae castra nostra spectant. Invenietis viam, si sol-
lerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Ni-
hil tam alte natura constituit, quo virtus non possit
eniti. Experiendo quae ceteri desperaverunt, Asiam
11 habemus in potestate. Evadite in cacumen, quod cum
ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis: ego co-
12 piis admotis hostem in nos a vobis convertam. Prae-
mium erit ei, qui primus occupaverit verticem, ta-
lenta x, uno minus accipiet, qui proximus ei venerit,
eademque ad decem homines servabitur portio. Cer-
tum autem habeo, vos non tam liberalitatem intueri
meam, quam voluntatem.*

His animis regem audierunt, ut iam cepisse ver- 42
ticem viderentur. Dimissique ferreos cuneos, quos
inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex

[1] pennas. [2] consueverint. [3] vestri.

circumvectus petram, qua minime asper ac praeru-
ptus aditus videbatur, secunda vigilia, quod bene ver-
teret, ingredi iubet. Illi, alimentis in biduum sumptis,
gladiis modo atque hastis armati subire coeperunt.
Ac primo pedibus ingressi sunt: deinde ut in praerupta 15
perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi
levare[1] semet; alii adiectis funium laqueis evasere,
cum cuneos inter saxa defigerent, gradus subinde
quis[2] insisterent. Diem inter metum laboremque
comsumpserunt. Per aspera nisis[3] duriora restabant, 16
et crescere altitudo petrae videbatur. Illa vero mise-
rabilis erat facies, cum ii, quos instabilis gradus fefel-
lerat, ex praecipiti devolverentur. Mox eadem in se
patienda alieni casus ostendebat exemplum. Per has 17
tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes
fatigatione continuati laboris affecti, quidam mulcati[4]
parte membrorum; pariterque eos et nox et somnus
oppressit. Stratis passim corporibus in inviis et in 18
asperis saxorum, periculi instantis obliti in lucem
quieverunt: tandemque velut ex alto sopore excitati,
occultas subiectasque ipsis valles rimantes, ignari in
qua parte petrae tanta vis hostium condita esset, fu-
mum specus infra se ipsos evolutum notaverunt. Ex 19
quo intellectum,[5] illam hostium latebram esse. Ita-
que hastis imposuere quod convenerat signum; to-
toque e numero duos et xxx in ascensu interisse
agnoscunt.[6]

43 Rex non cupidine magis potiundi loci, quam vice[7] 20
eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat,
sollicitus, toto die cacumina montis intuens restitit.

---

1 levavere. 2 quis gradus subinde. 3 enixis. 4 multati. 5 intellectum est. 6 interiisse cognoscunt. 7 vicem.

Noctu demum, cum obscuritas conspectum oculorum
21 ademisset, ad curandum corpus recessit. Postero
die nondum satis clara luce primus vela, signum
capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, du-
bitare cogebat varietas coeli, nunc internitente lucis
fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux ap-
22 paruit coelo, dubitatio exempta est; vocatumque Co-
phen, per quem barbarorum animos temptaverat,
mittit ad eos, qui moneret, nunc saltem salubrius
consilium inirent: sin autem fiducia loci persevera-
rent, ostendi a tergo iussit, qui ceperant verticem.
3 Cophes admissus suadere coepit Arimazi petram tra-
dere, gratiam regis inituro, si tantas res molientem
in unius rupis obsidione haerere non coëgisset. Ille,
ferocius superbiusque quam antea locutus, abire Co-
4 phen iubet. At is prensum[1] manu barbarum rogat,
ut secum extra specum prodeat: quo impetrato, iu-
venes in cacumine ostendit, eiusque superbiae haud
immerito illudens, pinnas habere ait[2] milites Alexan-
5 dri. Iamque e Macedonum castris signorum concen-
tus et totius exercitus clamor audiebatur. Ea res,
sicut pleraque belli vana et inania, barbaros ad dedi-
tionem traxit. Quippe occupati metu paucitatem
eorum, qui a tergo erant, aestimare non poterant.
Itaque Cophen (nam trepidantes reliquerat) strenue
revocant, et cum eo XXX principes mittunt, qui pe-
tram tradant, et ut incolumibus abire liceat, paciscan-
tur. Ille quamquam verebatur, ne conspecta iuve-
num paucitate deturbarent eos barbari, tamen et for-
tunae suae confisus, et Arimazi superbiae infensus,
nullam se condicionem deditionis accipere respondit.
Arimazes, desperatis magis quam perditis rebus, cum

[1] prehensum. [2] pennas ait habere.

propinquis nobilissimisque gentis suae descendit in ca-
stra: quos omnes verberibus affectos sub ipsis radici-
bus petrae crucibus iussit affigi. Multitudo deditició- 29
rum incolis novarum urbium cum pecunia capta dono
data est: Artabazus in petrae regionisque, quae appo-
sita esset ei, tutela relictus.

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

(1) Alexander divisis copiis rebelles persequitur: Spitamenes cum exulibus Bactrianis, assumptis in auxilium Dahis et Massagetis, Attinam praefectum Macedonum in insidias perductum interficiunt, sed a Cratero adventante opprimuntur. Alexander Maracanda redit, ibique legationes Scytharum audit, Phratraphernem regem Chorasmiorum in fidem accipit. Inde Bazaira proficiscitur, (2) ubi in maximis vivariis cum toto exercitu venatur, et leonem ipse solus occidit, quod ne posthac facere possit, decreto Macedonum sancitur. (3) Maracanda reversus Clitum Artabazi iam senioris loco provinciae Bactrianae praefuturum, priusquam dimitteret, sollemni convivio adhibet. Ibi multa de se gloriatus Philippi rerum gestarum gloriam elevat. (4) Qua re irritatus Clitus non modo defendere Philippum, sed ipsius etiam Alexandri actis illudere coepit, (5) nec dum abstrahitur a convivis linguae parcit, quin etiam aperta convicia iacit. Exiluit Alexander raptaque lancea, frustra retinentibus amicis, in vestibulum procurrit et egredientem Clitum transfixit. (6) Subita poenitentia percitus semetipse interimere conatur, prohibitus per triduum inclusus et ad moriendum obstinatus iacet, donec milites vi irrumpentes ut vivere velit precibus cogunt. (7) Dimisso Hephaestione ad commeatum parandum, et sa-

trapa in locum Cliti constituto Amynta, ipse Xenippa proficiscitur. Bactriani exules pugna cum Amynta facta pelluntur, veniam tamen defectionis impetrant. (8) Alexander in regionem, quae Nautaca appellatur, pervenit, cuius aditum Sysimithres praefectus muniverat. Perrupit tamen rex, sed cum voragines superandae etiam essent, (9) Oxarten misit, qui Sysimithri persuaderet, ut petram traderet. Diu cunctatus Sysimithres regis potestati sese permisit, et imperium recepit. (10) Inde ceteros rebelles cum equitibus tanta celeritate persecutus est, ut plerique pueri nobiles deficerent: unus Philippus pedibus cursum regis aequavit pugnavitque fortiter, sed fusis hostibus propter nimiam contentionem virium illico collapsus extinctus est. Item Erigyius, vetus dux, morbo decessit. (11) Priusquam rex Dahas, apud quos versari Spitamenem compererat, peteret, ille ab uxore sua perpetuam fugam aegre ferente interficitur. (12) Cuius caput afferens mulier spe praemiorum ab Alexandro accipiendorum excidit. (13) Dahae Artaphernem tradunt, seque ipsi regis potestati submittunt. Satraparum in suis cuiusque provinciis iniuriae vindicantur. (14. 15.) Exeunte hieme (*post initium a. a. Chr. nat.* 328.) Alexander regionem, quae Gabaza appellatur, aditurus a tam atroci tempestate opprimitur ac frigore, ut mille homines interierint, exercitus tamen a Sysimithre opportune adiuvatur. Sagorum (*ignotae nationis*) regio vastatur. (16) Inde ad eam regionem venit, cui Oxyartes praeerat, qui cum regis fidei sese permisisset, convivium apparat, in quo Alexander Roxanes, illius filiae, amore ita capitur, ut iustis nuptiis eam sibi adiungat uxorem.

(17) Tota provincia pacata, (*Bactra reversus*) cum cogitationes ad bellum Indicum vertisset, triginta milia militum e Persis conscribi iussit, ipse etiam Persarum more non a barbaris solum, sed a Macedonibus adorari voluit. (18) Itaque in sollemnibus epulis, cum rex discessisset, ex composito Cleo Siculus convivas hortari coepit, ut Alexandrum divinis honoribus colerent. (19) Respondet illi pro ceteris Callisthenes Olynthius gravi ac salsa oratione, (20) qua consensu plurimorum approbata, rex aegre ferens ab incepto desistit, ceterum Polypercontem (*Leonnatum tradit Arrianus* 4, 12) quod barbaros humi procumbentes irrisit, graviter castigat. (21) Puerorum regiorum (*Pages Galli et nostri Gallorum imita*

tores appellant) coniuratio fit, cuius initium ex eo, quod rex Hermolaum verberibus affici iusserat. Huic iniuriam conquerenti persuadet Sostratus ut de rege occidendo coniurent. Assumptis septem aliis (*quattuor Arriano auctore*) rem callide instituunt, (22) sed cum in eo essent, ut facinus perpetrarent, admonitione cuiusdam anus fatidicae Alexander eorum insidiis subtrahitur. (23) Et illi quidem rem differunt, sed Epimenes, unus ex coniuratis, repente mutatus Eurylocho fratri quid pararetur indicat, qui eadem nocte cum illo in regiam accurrit remque defert ad Alexandrum. Coniurati comprehensi vinciuntur. (24) Advocato consilio, producti sine mora confitentur, et Hermolaus, cur facinus suscepisset dicere iussus, regis crudelitatem accusat, (25) superbiam etiam et studium morum peregrinorum exprobrat. (26. 27. 28.) Defendit se rex, et primum crudelitatis, deinde avaritiae ac superbiae crimen refellit, ostenditque quantopere rebus ipsorum conducat, Iovis se filium a barbaris credi, metu denique supplicii propinquos reorum liberat. (29) Poena irrogatur damnatis, sumitur etiam de Callisthene, quod pueros regis odio implesse dicebatur.

(30) *Vere exeunte a. a. Chr. nat.* 328. Bactris movet in Indiam. Eius terrae situs, amnes, coelum describuntur, (31) fructus recensentur, de hominum moribus, (32) imprimis de regum luxurie exponitur, (33) singulares opiniones sapientum ceteraque instituta gentis traduntur. (34) Indorum cis Indum reguli occurrunt sese dedentes, quibus in fidem receptis, rex, Hephaestione cum parte copiarum recto itinere ad Indum pontemque in eo faciendum praemisso, ipse praeter Choen amnem (*hodie Cabul*) proficiscens gentes imperium detrectantes aggreditur, et primam quidem urbem vi captam diruit. (35) Mox ad Nysam urbem venit noctu: incolae post brevem obsidionem sese dedunt, deo apud ipsos nato confidentes. (36) Rex cum toto exercitu per nemora dissoluto in honorem Liberi Patris plures dies festos agit. (37) Inde ad regionem Daedala et urbem Acadira (*Arriano non memoratas*) pervenit, ab incolis desertas; divisis copiis multae urbes expugnantur: Coeno in obsidione urbis Beirae (*apud Arrianum τὰ Βάζιρα vocatur*) relicto, Alexander Mazagas venit, urbem altissima fossa muroque munitam. Quae munimenta dum perlustrat vulneratus dolorem magno animo fert. (38)

Repletis fossis, cum machinae admoverentur, Cleophis regina urbem seque dedit et veniam impetrat.

(39) Mox Polypercon Noram capit (*τὰ Ὦρα apud Arrianum*) Alexander Aorniu petram, hinc Indo flumine, hinc altis voraginibus circumdatam, oppugnare statuit. Voragines explentur, (40) ipse rex cum leviter armatis per rupes amni impendentes in verticem nititur, sed incepto desistere cogitur. (41) Veruntamen pertinacia eius victi barbari petram noctu deserunt effusa fuga. Inde Alexander, pulsis qui itinera obsidebant Indis, Ecbolima venit, (42) hinc ad eum locum, ubi pons in Indo flumine praeparatus erat. Omphis, rex inter Indum et Hydaspen amnes, Alexandro occurrit, se suaque fidei eius permittens. (43) Alexander eum et restituit in regnum et regium nomen Taxilen sumere iubet, dona etiam, quae ipsi obtulerat, multiplicata reddit, murmurantibus quibusdam Macedonum. (44) Abisares, ultra Hydaspen regulus, (*Arrianus montanorum Indorum dicit*) legatis missis, sese dedit. Barzaentes et Gamaxus rebelles vincti adducuntur. Porus autem clarissimus in ea regione rex, spreta deditione, in ulteriore Hydaspis ripa cum exercitu consederat, Macedones transitu prohibiturus. (45) Et amnis profundus et armati ripae praesidentes terrent Macedones, quorum iuvenes nonnulli, blandiente successu temerarii facti, ab Indis opprimuntur. (46) Nihilo minus Alexander tempestate adiutus clam hostibus amnem traiicit. (47) Quo comperto Porus primum equites et quadrigas agmini appropinquanti obiicit, sed curruum auxilium irritum fit. (48) Tum elephantos peditesque inducit. Alexander cum ducibus copiarum quid fieri vellet imperasset, ipse primus cum equitatu rem gerit. (49) Indi turbati ac disiecti pugnant, maximum certamen circa Porum ipsum et elephantos consistit. (50) Ceteris elephantis in fugam aversis, Porus destitutus pertinaciter tamen de suo dimicat, donec et ipse fugere coactus, acceptis multis vulneribus, in terram delapsus capitur. (51) Cuius animi magnitudinem Alexander admiratus eum inter amicos recipit, et ampliore etiam regno, quam habuerat, donat.

1 ALEXANDER maiore fama quam gloria in dicionem I.
redacta petra, cum propter vagum hostem spargen-

dae manus essent, in tres partes divisit exercitum.
Hephaestionem uni, Coenon alteri duces dederat:
2 ipse ceteris praeerat. Sed non eadem mens omni-
bus barbaris fuit. Armis quidam subacti; plures ante
certamen imperata fecerunt, quibus eorum, qui in
defectione perseveraverant, urbes agrosque iussit at-
3 tribui. At exules Bactriani cum DCCC Massagetarum
equitibus[1] proximos vicos vastaverunt. Ad quos coer-
cendos Attinas, regionis eius praefectus, CCC equites,
4 insidiarum, quae parabantur, ignarus, eduxit. Nam-
que hostis in silvis, quae erant forte campo iunctae,
armatum militem condidit, paucis propellentibus pe-
cora, ut improvidum ad insidias praeda perduceret.
5 Itaque incomposito agmine solutisque ordinibus Atti-
nas praedabundus sequebatur; quem praetergressum
silvam, qui in ea consederant, ex improviso adorti,
6 cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum
huius cladis fama perlata est; qui cum omni equi-
tatu supervenit: et Massagetae quidem iam refugerant,
Dahae mille oppressi sunt: quorum clade totius re-
7 gionis finitá defectio est.[2] Alexander quoque, Sogdia-
nis rursus subactis, Maracanda repetit. Ibi Berdes,
quem ad Scythas super Bosporum colentes miserat,
8 cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque,
qui Chorasmiis[3] praeerat, Massagetis et Dahis regio-
num confinio adiunctus, miserat, qui facturum impe-
9 rata pollicerentur. Scythae petebant, ut regis sui fi-
liam matrimonio sibi iungeret: si dedignaretur affi-
nitatem, principes Macedonum cum primoribus suae
gentis connubio coire pateretur: ipsum quoque re-
10 gem venturum ad eum pollicebantur. Utraque lega-
tione benigne audita, Hephaestionem et Artabazum

---

[1] equitibus Massag. [2] *abest.* [3] *Ex emend. Codd.* choras.

opperiens, stativa habuit: quibus adiunctis, in regionem, quae appellatur Bazaira,[1] pervenit.

2 Barbarae opulentiae in illis locis haud ulla sunt 11
maiora indicia, quam magnis nemoribus saltibusque
nobilium ferarum greges clusi.[2] Spatiosas ad hoc 12
eligunt silvas, crebris perennium aquarum fontibus
amoenas; muris nemora cinguntur, turresque habent
venantium receptacula. Quattuor continuis aetatibus 13
intactum saltum fuisse constabat; quem Alexander
cum toto exercitu ingressus, agitari undique feras
iussit. Inter quas cum leo magnitudinis rarae ipsum 14
regem invasurus incurreret, forte Lysimachus, qui
postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum obiicere ferae coeperat. Quo rex repulso et abire iusso, adiecit, tam a semet uno quam a Lysimacho leonem interfici posse. Lysimachus enim quondam cum 15
venaretur in Syria, occiderat quidem[3] eximiae magnitudinis feram solus, sed laevo humero usque ad ossa
laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum 16
exprobrans ei rex, fortius, quam locutus est, fecit.
Nam feram non excepit modo, sed etiam uno vulnere
occidit. Fabulam, quae obiectum leoni a rege Lysi- 17
machum temere vulgavit, ab eo casu, quem supra diximus, ortam esse crediderim. Ceterum Macedones, 18
quamquam prospero eventu defunctus erat Alexander,
tamen scivere gentis suae more, ne pedes venaretur,
aut sine delectis principum atque amicorum.[4] Ille, 19
IV milibus ferarum deiectis, in eodem saltu cum toto
exercitu epulatus est.

3 Inde Maracanda reditum est: acceptaque aetatis excusatione ab Artabazo, provinciam eius destinat

---

1 Bazaria. 2 clausi. 3 *abest.* 4 amicorumque.

20 Clito. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo
capite regem dimicantem clipeo suo texit, et Rhosa-
cis manum capiti regis imminentem gladio amputavit:
vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus cla-
21 rus. Hellanice, quae Alexandrum educaverat, soror
eius, haud secus quam mater a rege diligebatur. Ob
has causas validissimam imperii partem fidei eius tu-
22 telaeque commisit. Iamque iter parare in posterum
iussus, sollemni et tempestivo adhibetur convivio. In
quo rex cum multo incaluisset mero, immodicus ae-
stimator sui, celebrare quae gesserat coepit, gravis
etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari.
23 Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res
orsus obterere, nobilem apud Chaeroneam victoriam
sui operis fuisse iactavit, ademptamque sibi malignitate
24 et invidia patris tantae rei gloriam. Illum quidem,
seditione inter Macedones milites et Graecos merce-
narios orta, debilitatum vulnere, quod in ea conster-
natione acceperat, iacuisse, non alias quam simula-
tione mortis tutiorem: se corpus eius protexisse cli-
25 peo suo, ruentesque in illum sua manu occisos. Quae
patrem nunquam aequo animo esse confessum, invi-
tum filio debentem salutem suam. Itaque post expe-
ditionem, quam sine eo fecisset ipse in Illyrios, victo-
rem scripsisse se patri, fusos fugatosque hostes, nec
26 affuisse usquam [1] Philippum. Laude dignos esse, non
qui Samothracum initia viserent, cum Asiam uri va-
starique oporteret, sed eos, qui magnitudine rerum
fidem antecessissent.

27 Haec et his similia laeti audiere iuvenes, ingrata 4
senioribus erant, maxime propter Philippum, sub quo
28 diutius vixerant: cum Clitus, ne ipse quidem satis so-

[1] unquam.

brius, ad eos, qui infra ipsum cubabant, conversus,
Euripidis rettulit carmen, ita ut sonus magis, quam
sermo exaudiri posset a rege, quo significabatur, male 29
instituisse Graecos, quod tropaeis regum dumtaxat
nomina inscriberent:[1] alieno enim sanguine partam
gloriam intercipi. Itaque rex, cum suspicaretur ma-
lignius habitum esse sermonem, percontari proximos
coepit, quid ex Clito audissent. Et illis ad silendum[2] 30
obstinatis, Clitus paulatim maiore voce Philippi acta
bellaque in Graecia gesta commemorat, omnia prae-
sentibus praeferens. Hinc inter iuniores senesque or- 31
ta contentio est; et rex, velut patienter audiret,
quis Clitus obterebat laudes eius, ingentem iram con-
ceperat. Ceterum cum animo videretur imperaturus, 32
si finem procaciter orto sermoni Clitus imponeret,
nihil eorum omittente,[3] magis exasperabatur. Iam- 33
que Clitus etiam Parmenionem defendere audebat,
et Philippi de Atheniensibus victoriam Thebarum
praeferebat excidio, non vino modo, sed etiam animi
prava contentione provectus. Ad ultimum, *Si mo-* 34
riendum, inquit, *est pro te, Clitus est primus: at cum*
victoriae arbitrium agis, praecipuum ferunt praemium,
qui procacissime patris tui memoriae illudunt. Sogdia- 35
nam regionem mihi attribuis, totiens rebellem, et non
modo indomitam, sed quae ne subigi quidem possit.
Mittor ad feras bestias, praecipitia ingenia sortitas.
Sed quae ad me pertinent transeo. Philippi milites 36
spernis, oblitus, nisi hic Atharrias[4] *senex iuniores pu-*
gnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Hali-
carnassum haesuros fuisse. Quomodo igitur[5] *Asiam* 37
etiam cum istis iunioribus subiecisti? Verum est, ut

---

1 inscriberentur. 2 silentium. 3 eo remittente.
4 Atharias. 5 ergo.

*opinor, quod avunculum tuum in Italia dixisse con-
stat, ipsum in viros incidisse, te in feminas.*
38 Nihil ex omnibus inconsulte ac temere iactis re-
gem magis moverat, quam Parmenionis cum honore
mentio illata. Dolorem tamen rex pressit, contentus
39 iussisse ut convivio excederet. Nec quicquam aliud
adiecit, quam forsitan eum, si diutius locutus foret,
exprobraturum sibi fuisse vitam a semetipso datam:
40 hoc enim superbe saepe iactasse. Atque illum cun-
ctantem adhuc surgere, qui proximi ei cubuerant, in-
iectis manibus, iurgantes monentesque conabantur ab-
41 ducere. Clitus cum abstraheretur, ad pristinam vio-
lentiam ira quoque adiecta, suo pectore tergum il-
lius esse defensum; nunc, postquam tanti meriti prae-
terierit[1] tempus, etiam memoriam invisam esse pro-
42 clamat. Attali quoque caedem obiiciebat, et ad ulti-
mum Iovis, quem patrem sibi Alexander assereret,
oraculum eludens, veriora se regi, quam patrem eius,
43 respondisse dicebat. Iam tantum irae conceperat rex,
quantum vix sobrius ferre potuisset. Enimvero olim
44 mero sensibus victis, ex lecto repente prosiluit. At-
toniti amici, ne positis quidem, sed abiectis poculis,
consurgunt, in eventum rei, quam tanto impetu actu-
45 rus esset, intenti. Alexander, rapta lancea ex mani-
bus armigeri, Clitum adhuc eadem linguae intempe-
rantia furentem percutere conatus, a Ptolemaeo et
46 Perdicca inhibetur. Medium complexi et obluctari
perseverantem morabantur; Lysimachus et Leonnatus
47 etiam lanceam abstulerant. Ille militum fidem im-
plorans, comprehendi se a proximis amicorum, quod
Dareo nuper accidisset, exclamat, signumque tuba
48 dari, ut ad regiam armati coirent, iubet. Tum vero

---

1 praeteriit.

Ptolemaeus et Perdiccas genibus advoluti orant, ne in tam praecipiti ira perseveret, spatiumque potius animo det: omnia postero die iustius executurum. Sed clausae erant aures, obstrepente ira. Itaque im- 49
potens animi procurrit[1] in regiae vestibulum, et vigili excubanti hasta ablata, constitit in aditu, quo necesse erat his,[2] qui simul coenaverant, egredi. Abierant 50
ceteri. Clitus ultimus sine lumine exibat. Quem rex, quisnam esset? interrogat. Eminebat etiam in voce sceleris, quod parabat, atrocitas. Et ille iam non suae, 51
sed regis irae memor, Clitum esse, et de convivio exire respondit. Haec dicentis latus hasta transfixit: 52
morientisque sanguine aspersus, *I nunc*, inquit, *ad Philippum et Parmenionem et Attalum.*

6 Male humanis ingeniis natura consuluit, quod ple- II.
rumque non futura, sed transacta perpendimus. Quippe rex, postquam ira mente decesserat, etiam ebrietate discussa, magnitudinem facinoris sera aestimatione perspexit. Videbat tunc immodica libertate ab- 2
usum, sed alioquin[3] egregium bello virum, et nisi erubesceret fateri, servatorem sui, occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat rex, verborum licentiam, quae vino poterat imputari, nefanda caede ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulo ante con- 3
vivae: vigiles attoniti et stupentibus similes procul stabant, liberioremque poenitentiam solitudo excipiebat.[4] Ergo hastam ex corpore iacentis evolsam re- 4
torsit in semet; iamque admoverat pectori cum advolant vigiles, et repugnanti e manibus extorquent, allevatumque in tabernaculum deferunt. Ille humi pro- 5
straverat corpus, gemitu eiulatuque miserabili totam personans regiam.[5] Laniare deinde os unguibus, et

1 percurrit. 2 iis. 3 alioqui. 4 exciebat.
5 tota personante regia.

circumstantes rogare, ne se tanto dedecori supersti-
6 tem esse paterentur. Inter[1] has preces tota nox ex-
tracta[2] est. Scrutantemque, num ira deorum ad tan-
tum nefas actus esset, subit anniversarium sacrificium
Libero Patri non esse redditum statuto tempore.
Itaque inter vinum et epulas caede commissa, iram
7 dei fuisse manifestam. Ceterum magis eo movebatur,
quod omnium amicorum animos videbat attonitos:
neminem cum ipso sociare sermonem postea ausu-
rum: vivendum esse in solitudine velut ferae bestiae,
8 terrenti alias, alias timenti. Prima deinde luce taber-
naculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, iussit in-
ferri. Quo posito ante ipsum, lacrimis obortis, *Hanc,*
inquit, *nutrici meae gratiam rettuli, cuius duo filii*
apud Miletum pro mea gloria occubuere mortem, hic
frater, unicum orbitatis solatium, a me inter epulas
9 *occisus est. Quo nunc se conferet misera? Omnibus*
eius unus supersum, quem solum aequis oculis videre
non poterit. Et ego servatorum meorum latro, rever-
tar in patriam, ut ne dextram quidem nutrici sine
10 *memoria calamitatis eius offerre possim?* Et cum finis
lacrimis querelisque non fieret, iussu amicorum cor-
11 pus ablatum est. Rex triduum iacuit inclusus. Quem
ut armigeri corporisque custodes ad moriendum ob-
stinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum
irrumpunt, diuque precibus ipsorum reluctatum aegre
12 vicerunt, ut cibum caperet. Quoque minus caedis
puderet, iure interfectum Clitum Macedones decer-
nunt, sepultura quoque prohibituri, ni rex humari
iussisset.

13 Igitur decem diebus maxime ad confirmandum 7
pudorem apud Maracanda consumptis, cum parte

1 in. 2 exacta.

exercitus Hephaestionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hiemem paraturum. Quam Cli- 14
to autem destinaverat provinciam, Amyntae dedit: ipse Xenippa pervenit. Scythiae confinis est regio, habitaturque pluribus ac frequentibus vicis, quia ubertas terrae non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro 15
defecerant, receptaculum fuerat. Sed postquam regem adventare compertum est, pulsi ab incolis II milia fere et quingenti [1] congregantur. Omnes equites erant, 16
etiam in pace latrociniis assueti: tum ferocia ingenia non bellum modo, sed etiam veniae desperatio efferaverat. Itaque ex improviso adorti Amyntam, praetorem Alexandri, diu anceps proelium fecerant: ad 17
ultimum DCC suorum amissis, quorum CCC hostis cepit, dedere terga victoribus, haud sane inulti, quippe LXXX Macedonum interfecerunt, praeterque eos CCC et L saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram 18
defectionem impetraverunt.

8 His in fidem acceptis, in regionem, quam Nauta- 19
ca [2] appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Sysimithres, duobus ex sua matre filiis genitis; quippe apud eos parentibus stupro coire cum liberis fas est. Is [3] armatis popularibus, fauces regionis, qua 20
in artissimum cogitur, valido munimento sepserat. [4] Praeterfluebat torrens amnis; tergo [5] petra claudebat: hanc manu perviam incolae fecerant. Sed aditus 21
specus accipit lucem, interiora, nisi illato lumine, obscura sunt. Perpetuus cuniculus iter praebet in campos, ignotum nisi indigenis. At Alexander, quam- 22
quam angustias naturali situ munitas valida [6] manu bar-

1 ducenti. 2 *De coniectura. Codd.* Nauta; *vulgo* Naura. 3 II milibus. 4 *Ex emendatione:* sepserant. 5 a tergo. 6 ac validas.

barbari tuebantur, tamen arietibus admotis munimen-
ta, quae manu adiuncta erant, concussit, fundisque
et sagittis propugnantium plerosque deiecit: quos ubi
dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus
23 ad petram admovit exercitum. Ceterum interveniе-
bat fluvius, coëuntibus aquis ex superiore fastigio in
vallem; magnique operis videbatur tam vastam vora-
24 ginem explere. Caedi tamen arbores et saxa congeri
iussit: ingensque barbaros pavor, rudes ad talia ope-
ra, concusserat, excitatam molem subito cernentes.
25 Itaque rex ad deditionem metu posse compelli 9
ratus, Oxarten misit nationis eiusdem, sed dicionis
26 suae, qui suaderet duci, ut traderet petram. Interim
ad augendam formidinem et turres admovebantur,
et excussa tormentis tela micabant.[1] Itaque verti-
cem petrae, omni alio praesidio damnato, petiverunt.
27 At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysi-
mithrem coepit hortari, ut fidem, quam vim Mace-
donum mallet experiri, neu moraretur festinationem
victoris exercitus in Indiam tendentis: cui quisquis
semet offerret, in suum caput alienam cladem esse
28 versurum. Et ipse quidem Sysimithres deditionem
annuebat: ceterum mater eademque coniunx moritu-
ram se ante denuntians, quam in ullius veniret po-
testatem, barbari animum ad honestiora quam tu-
tiora converterat, pudebatque, libertatis maius esse
29 apud feminas, quam apud viros pretium. Itaque di-
misso internuntio pacis, obsidionem ferre decreverat.
Sed cum hostis vires suasque pensaret, rursus mulie-
bris consilii, quod praeceps magis quam necessarium
30 esse credebat, poenitere eum coepit: revocatoque stre-
nue Oxarte, futurum se in regis potestate respondit,

1 emicabant.

unum precatus, ne voluntatem et consilium matris suae proderet, quo facilius venia illi quoque impetraretur. Praemissum igitur Oxarten[1] cum matre libe- 31
risque et totius cognationis grege sequebatur, ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat. Rex, equite praemisso, qui reverti eos iuberet, 32
opperirique praesentiam ipsius, supervenit; et victimis Minervae ac Victoriae caesis, imperium Sysimithri restituit, spe maioris etiam provinciae facta, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi iuvenes 33
patre tradente, secum militaturos sequi iussit.

10 Relicta deinde phalange, ad subigendos, qui defecerant, cum equite processit. Arduum et impedi- 34
tum saxis iter primo utcunque tolerabant. Mox equorum non ungulis modo attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant, et rarius subinde agmen fiebat, pudorem, ut fere fit, immodico labore vincente. Rex tamen, subinde equos mutans, 35
sine intermissione fugientes insequebatur. Nobiles iuvenes comitari eum soliti defecerant praeter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primum adultus, et, quod facile appareret, indolis rarae. Is pedes, in- 36
credibile dictu, per D stadia vectum regem comitatus est, saepe equum suum offerente Lysimacho, nec tamen ut digrederetur a rege effici potuit, cum lorica indutus arma gestaret. Idem, cum perventum esset 37
in saltum, in quo se barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam, regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam ef- 38
fusi deseruere silvas, animus, qui in ardore pugnae corpus sustentaverat, liquit; subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximae stipiti se

[1] Oxartem.

39 applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est, inter quas collapsus extinguitur. Maestum regem alius haud levis dolor
40 excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem extinctum esse, paulo antequam reverteretur in castra cognovit. Utriusque funus omni apparatu atque honore celebratum est.

II. Dahas deinde statuerat petere: ibi namque Spita- 11
menen[1] esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei nunquam fatigata, pro absente transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat; quam aegre fugam et nova subinde exilia tolerantem, in omne discrimen
2 comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam sisteret, victorisque Alexandri clementiam expertus, placaret
3 quem effugere non posset. Tres adulti erant liberi ex eo geniti: quos cum pectori patris admovisset, ut saltem eorum misereri vellet, orabat; et quo efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander.
4 Ille se prodi, non moneri ratus, et formae profecto fiducia cupere eam quamprimum dedi Alexandro, acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibi-
5 tus esset fratrum eius occursu. Ceterum abire conspectu iubet, addito metu mortis, si se oculis eius obtulisset; et ad desiderium levandum noctes agere inter
6 pellices[2] coepit. Sed penitus haerens amor fastidio praesentium accensus est. Itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, ut tali consilio abstineret, patereturque sortem, quamcunque iis fortuna fecisset:
7 sibi mortem deditione esse leviorem. At illa purgare se, quod quae utilia esse censebat muliebriter forsi-

---

[1] Spitamenem. [2] noctes inter pellices agere.

tan, sed fida tamen mente suasisset: de cetero futuram in viri potestate. Spitamenes, simulato captus 8
obsequio, de die convivium apparari iubet; vinoque et epulis gravis, semisomnus in cubiculum fertur.
Quem ut alto et gravi somno sopitum esse sensit 9
uxor, gladium, quem veste occultaverat, stringit, caputque eius abscisum,[1] cruore respersa, servo suo
12 conscio facinoris tradit. Eodem comitante, sicuti[2] 10
erat, cruenta veste, in Macedonum castra pervenit, nuntiarique Alexandro iubet, esse, quae ex ipsa deberet agnoscere.[3] Ille protinus barbaram iussit ad- 11
mitti. Quam ut respersam[4] cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse, dicere quae vellet iubet. At illa servum, quem in vestibulo sta- 12
re[5] iusserat, introduci desideravit. Qui quia caput Spitamenis veste tectum habebat, suspectus scrutantibus quid occuleret ostendit. Confuderat oris exsan- 13
guis notas pallor, nec quis esset nosci satis poterat. Ergo rex certior factus, humanum caput afferre eum, tabernaculo excessit, percontatusque quid rei sit, illo profitente cognoscit. Variae hinc cogitationes invi- 14
cem animum diversa agitantem commoverant. Meritum ingens in semet esse credebat, quod transfuga et proditor, tantis rebus, si vixisset, iniecturus moram, interfectus esset: contra facinus ingens aversabatur, cum optime meritum de ipsa, communium parentem liberum,[6] per insidias interemisset. Vicit 15
tamen gratiam meriti sceleris atrocitas, denuntiarique iussit, ut excederet castris, neu licentiae barbarae exemplar in Graecorum mores et mitia ingenia transferret.

---

[1] abscissum. [2] sicut. [3] cognoscere. [4] adspersam. [5] stare in vestibulo. [6] liberorum.

16 Dahae, Spitamenis caede comperta, Dataphernem, 13
defectionis eius participem, vinctum Alexandro seque
dedunt. Ille, maxima praesentium curarum parte li-
beratus, convertit animum ad vindicandas iniurias eo-
rum, quibus a praetoribus suis avare ac superbe im-
17 perabatur. Ergo Phrataphemi Hyrcaniam et Mardos
cum Tapyris[1] tradidit, mandavitque, ut Phradaten,[2]
cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsa-
mi, Drangarum[3] praefecto, substitutus est Stasanor;
Arsaces in Mediam missus, ut Oxydates inde disce-
deret. Babylonia, demortuo[4] Mazaeo, Stameni[5] sub-
iecta est.

IV. His compositis tertio mense ex hibernis movit 14
exercitum, regionem, quae Gabaza appellatur, aditu-
2 rus. Primus dies quietum iter praebuit: proximus ei
nondum quidem procellosus et tristis, obscurior ta-
men pristino, non sine[6] crescentis mali damno[7] prae-
3 teriit. Tertio ab omni parte coeli emicare fulgura,
et nunc internitente luce, nunc condita, non oculos
modo meantis exercitus, sed etiam animos terrere
4 coeperunt. Erat prope continuus coeli fragor, et
passim cadentium fulminum species visebatur. Atto-
nitisque auribus stupens agmen nec progredi, nec
5 consistere audebat. Tum repente imber grandinem
incutiens torrentis modo effunditur. Ac primo qui-
dem armis suis tecti exceperant, sed iam nec reti-
nere arma lubricae et rigentes manus poterant, nec
ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpo-
ra, cum undique tempestatis violentia maior, quam
6 vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis per to-

---

1 Tapuris. 2 Phradatem. 3 Arsani Drançarum. 4 mortuo. 5 Dedilameni. 6 sine minis crescentis. 7 *abest.*

tum saltum errabundum agmen ferebatur; multique prius metu, quam labore defatigati, prostraverant humi corpora, quamquam imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat. Alii se stipitibus arborum admove- 7
rant: id plurimis et adminiculum et suffugium erat. Nec fallebat ipsos morti locum eligere, cum immobi- 8
les vitalis calor linqueret: sed grata erat pigritia corporum fatigatis, nec recusabant extingui quiescendo. Quippe non vehemens modo, sed etiam pertinax vis mali insistebat; lucemque, naturale solatium, praeter tempestatem haud disparem nocti, silvarum quoque umbra suppresserat. Rex unus tanti mali patiens 9
circumire milites, contrahere dispersos, allevare prostratos, ostendere procul evolutum ex tuguriis fumum, hortarique ut proxima quaeque suffugia occuparent. Nec ulla res magis saluti fuit, quam quod multipli- 10
cato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, regem deserere erubescebant.

15 Ceterum efficacior in adversis necessitas, quam 11
ratio, frigoris remedium invenit. Dolabris enim silvas sternere aggressi, passim acervos struesque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes saltum, 12
et vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commovit, paulatimque spiritus, quem continuerat rigor, meare libere coepit. Excepere alios tecta barbarorum, quae in ultimo sal- 13
tu abdita necessitas investigaverat: alios castra, quae in humido quidem, sed iam coeli mitescente saevitia, locaverunt. Duo milia[1] militum atque lixarum calonumque pestis illa consumpsit. Memoriae prodi- 14
tum est, quosdam applicatos arborum truncis, et non solum viventibus, sed etiam[2] inter se colloquentibus similes, esse conspectos, durante adhuc habitu, in

[1] mille. [2] et.

15 quo mors quemque deprehenderat. Forte Macedo gregarius miles seque et arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso rex, quamquam ipse tummaxime[1] admoto igne refovebat artus, ex sella
16 sua exiluit, torpentemque militem et vix compotem mentis, demptis armis, in sua sede iussit considere. Ille diu nec ubi requiesceret, nec a quo esset exce-
17 ptus agnovit. Tandem recepto calore vitali, ut regiam sedem regemque vidit, territus surgit. Quem intuens Alexander, *Ecquid intelligis*, *miles*, inquit, *quanto meliore sorte, quam Persae, sub rege vivatis? Illis enim in sella regis consedisse capital*[2] *foret, tibi*
18 *saluti fuit.* Postero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronuntiari iussit, ipsum omnia, quae amissa essent, redditurum. Et promisso fides extitit.
19 Nam Sysimithres multa iumenta et camelorum duo milia adduxit, pecoraque et armenta; quae distributa
20 pariter militem et damno et fame liberaverunt. Rex, gratiam sibi relatam a Sysimithre praefatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites iussit, Sagos[3] petens. Totam hanc regionem depopulatus, xxx milia pecorum ex praeda Sysimithri dono dat.

21 Inde pervenit in regionem, cui Oxyartes,[4] satra- 16
pes nobilis, praeerat, qui se regis potestati fideique permisit. Ille imperio ei reddito, haud amplius, quam
22 ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penes ipsum relinquebatur, tradit. Barbara opulentia convivium, quo regem acci-
23 piebat, instruxerat. Id cum multa comitate celebraret, introduci xxx nobiles virgines iussit. Inter quas erat filia ipsius Roxane nomine, eximia corporis spe-

---

1 tunc maxime. 2 capitale. 3 Sacas. 4 *De coniectura. Libri mss.* Cohortandus, *editi vulgo* Cohortanus.

cie et decore habitus in barbaris raro. Quae quam- 24
quam inter electas processerat, omnium tamen ocu-
los convertit in se, maxime regis, minus iam cupidi-
tatibus suis imperantis inter obsequia fortunae, con-
tra quam non satis cauta mortalitas est. Itaque ille, 25
qui uxorem Darei, qui duas filias virgines, quibus for-
ma praeter Roxanen comparari nulla poterat, haud
alio animo, quam parentis, aspexerat, tunc in amo-
rem virgunculae, si regiae stirpi compararetur,[1] igno-
bilis, ita effusus est, ut diceret ad stabiliendum regnum
pertinere, Persas et Macedones connubio iungi: hoc
uno modo et pudorem victis, et superbiam victoribus
detrahi posse. Achillem quoque, a quo genus ipse 26
deduceret, cum captiva coisse: ne inferri nefas arbi-
trarentur, ita[2] matrimonii iure velle iungi. Insperato 27
gaudio laetus pater sermonem eius excipit:[3] et rex
in[4] medio cupiditatis ardore iussit afferri patrio mo-
re panem. Hoc erat apud Macedones sanctissimum
coëuntium pignus, quem divisum gladio uterque liba-
bat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco 28
et parabili victu ostendere voluisse iungentibus opes,
quantulo contenti esse deberent. Hoc modo rex 29
Asiae et Europae introductam inter convivales ludos
matrimonio sibi adiunxit, e captiva geniturus, qui vi-
ctoribus imperaret. Pudebat amicos, super vinum et 30
epulas socerum ex deditis esse delectum:[5] sed post
Cliti caedem libertate sublata, vultu, qui maxime ser-
vit, assentiebantur.

17 Ceterum Indiam et inde Oceanum petiturus, ne V.
quid a tergo, quod destinata impedire posset, move-
retur, ex omnibus provinciis XXX milia iuniorum legi

---

1 comparetur. 2 *Fortasse* rite. 3 excepit.
4 *abest praepositio.* 5 electum.

2 iussit et ad se armata perduci, obsides simul habiturus et milites. Craterum [1] ad persequendos Haustanem et Catenem, qui ab ipso defecerant, misit: quorum Haustanes captus est, Catenes in proelio occisus. Polypercon quoque regionem, quae Bubacene appel-
3 latur, in dicionem redegit. Itaque, omnibus compositis, cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur non auro modo, sed gemmis quoque margaritisque, ad luxum magis quam ad magnificen-
4 tiam exculta. Periti [2] militares auro et ebore fulgere dicebant: itaque, necubi vinceretur, cum ceteris praestaret, scutis argenteas laminas, equis frenos aureos addidit, loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. cxx milia armatorum erant, quae regem ad
5 id bellum sequebantur. Iamque omnibus praeparatis, quod olim prava mente conceperat, tunc esse maturum [ratus], [3] quonam modo coelestes honores usurparet, coepit agitare. Iovis filium non dici tantum se, sed etiam credi volebat, tanquam perinde animis
6 imperare posset ac linguis, itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora. Non deerat talia concupiscenti perniciosa adulatio, perpetuum malum regum, quo-
7 rum opes saepius assentatio, quam hostis evertit. Nec Macedonum haec erat culpa, nemo enim illorum quicquam ex patrio more labare sustinuit, sed Graecorum, qui professionem honestarum artium malis
8 corruperant moribus. Agis quidam Argivus, pessimorum carminum post Choerilum conditor, et ex Sicilia Cleo, hic quidem non ingenii solum, sed etiam

---

1 *adiicitur* autem.

2 clypei *vulgo de coniectura, postea* dicebantur.

3 *Adiectum verbum est de coniectura.*

nationis vitio adulator, et cetera urbium suarum purgamenta, quae propinquis etiam maximorumque exercituum ducibus a rege praeferebantur. Hi tum coelum illi aperiebant, Herculemque et Patrem Liberum et cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse iactabant.

18 Igitur festo die omni opulentia convivium exornari 9
iubet, cui non Macedones modo et Graeci, principes amicorum, sed etiam nobiles[1] adhiberentur. Cum quibus cum discubuisset rex, paulisper epulatus con-
vivio egreditur. Cleo, sicut praeparatum erat,[2] ser- 10
monem cum admiratione laudum eius instituit. Merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratiam posse,[3] si, quem intelligerent deum esse, confiterentur, exigua thuris impensa tanta beneficia pensa-
turi. Persas quidem non pie solum, sed etiam pru- 11
denter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperii salutis esse tutelam. Ne[4] Herculem quidem et Patrem Liberum prius dicatos deos, quam vicissent secum viventium invidiam: tantundem quoque posteros credere, quantum praesens aetas spo-
pondisset. Quodsi ceteri dubitent, semetipsum, cum 12
rex inisset convivium, prostraturum humi corpus. Debere idem facere ceteros, et inprimis sapientia praeditos: ab illis enim cultus in regem exemplum
esse prodendum.[5] Haud perplexe in Callisthenen[6] 13
dirigebatur oratio. Gravitas viri et prompta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur.

19 Is tum silentio facto, unum illum intuentibus ce- 14
teris, *Si rex*, inquit, *sermoni tuo affuisset, nullius*

1 *Excidit fortasse vox* barbari. 2 sicut praeparaverat. 3 gratia posset. 4 nec. 5 esse prodendum exemplum. 6 Callisthenem, *item postea.*

profecto vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim
peteret, ne in peregrinos externosque[1] *ritus degene-*
rare se cogeres, neu rebus felicissime gestis invidiam
15 *tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego*
tibi pro illo respondeo, nullum esse eundem et diu-
turnum et praecoquem fructum, coelestesque honores
non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus
est, ut credatur deus, semperque hanc gratiam magnis
16 *viris posteri reddunt. Ego autem seram immortali-*
tatem precor regi, ut et[2] *vita diuturna sit, et ae-*
terna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nun-
17 *quam comitatur divinitas. Herculem modo et Pa-*
trem Liberum consecratae immortalitatis exempla re-
ferebas. Credisne illos unius convivii decreto deos
factos? Prius ab oculis mortalium amolita natura est,
18 *quam in coelum fama perveheret. Scilicet ego et tu,*
Cleo, deos facimus! a nobis divinitatis suae auctori-
tatem accepturus est rex! potentiam tuam experiri
libet: fac aliquem regem, si deum potes facere. Fa-
19 *cilius est coelum*[3] *dare, quam imperium.*[4] *Dii pro-*
pitii sine invidia, quae Cleo dixit, audierint, eodem-
que cursu, quo fluxere adhuc[5] *res, ire patiantur. No-*
stris moribus velint nos esse contentos. Non pudet
patriae, nec desidero, ad quem modum rex mihi co-
lendus sit, discere. Quos equidem victores esse con-
fiteor, si ab illis leges, quis vivamus, accipimus.
20 Aequis auribus Callisthenes veluti vindex publicae 20
libertatis audiebatur. Expresserat non assensionem
modo, sed etiam vocem, seniorum praecipue, quibus
21 gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec
quicquam eorum, quae invicem iactata erant, rex

---

1 *abest.* 2 *abest.* 3 imperium. 4 coelum.
5 *abest.*

ignorabat, cum post aulaea,[1] quae lectis[2] obduxerat,
staret. Igitur ad Agin et Cleonem misit, ut sermone
finito barbaros tantum, cum intrasset, procumbere
suo more paterentur: et paulo post, quasi potiora
quaedam egisset, convivium repetit. Quem veneran- 22
tibus Persis, Polypercon, qui cubabat super regem,
unum ex his[3] mento contingentem humum per lu-
dibrium coepit hortari, ut vehementius id quateret
ad terram, elicuitque iram Alexandri, quam olim ani-
mo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem*, in- 23
quit, *non veneraberis me? An tibi uni digni videmur
esse ludibrio?* Ille, nec regem ludibrio, nec se con-
temptu dignum esse, respondit. Tum detractum eum 24
lecto rex praecipitat in terram. Et cum is pronus
corruisset, *Videsne*, inquit, *idem te fecisse, quod in
alio paulo ante ridebas?* Et tradi eo in custodiam
iusso, convivium solvit. Polyperconti quidem postea,
castigato diu, ignovit: in Callisthenen olim contuma- VI.
ciae suspectum pervicacioris irae fuit. Cuius explen-
dae matura obvenit occasio.

21 Mos erat, ut supra dictum est, principibus Mace- 2
donum, adultos liberos regibus tradere, ad munia
haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excu- 3
babant servatis noctium vicibus proximi foribus eius[4]
aedis, in qua rex acquiescebat. Per hos pellices in-
troducebantur alio aditu, quam quem armati obside-
bant. Iidem acceptos ab agasonibus equos, cum rex 4
ascensurus esset, admovebant, comitabanturque et ve-
nantem, et in proeliis, omnibus artibus studiorum li-
beralium exculti. Praecipuus honor habebatur, quod 5
licebat sedentibus vesci cum rege. Castigandi eos
verberibus[5] nullius potestas praeter ipsum erat. Haec 6

[1] aulaeam. [2] lectos. [3] iis. [4] *abest.* [5] verberibus eos.

cohors velut seminarium ducum praefectorumque apud
Macedonas fuit: hinc habuere posteri reges, quorum
stirpibus[1] post multas aetates Romani opes ademe-
runt.

7 Igitur Hermolaus, puer nobilis ex regia cohorte,
cum aprum telo occupasset, quem rex ferire desti-
naverat, iussu eius verberibus affectus est. Quam
ignominiam aegre ferens deflere apud Sostratum coe-
8 pit. Ex eadem cohorte erat Sostratus, amore eius
ardens. Qui cum laceratum corpus, in quo deperibat,
intueretur, forsitan olim ob aliam quoque causam re-
gi infestus, iuvenem sua sponte iam motum, data fide
acceptaque perpulit, ut occidendi regem consilium
9 secum iniret. Nec puerili impetu rem executi sunt:
quippe sollerter legerunt, quos in societatem sceleris
asciscerent. Nicostratum, Antipatrum Asclepiodorum-
que et Philotam placuit assumi: per hos adiecti sunt
10 Anticles, Elaptonius et Epimenes. Ceterum agendae
rei haud sane facilis patebat via. Opus erat eadem
omnes coniuratos nocte excubare, ne ab expertibus
consilii impedirentur; forte autem alius alia nocte
11 excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus
ceteroque apparatu exequendae rei triginta et duo dies
absumpti sunt.

12 Aderat nox, qua coniurati excubare debebant, 22
mutua fide laeti, cuius documentum tot dies fuerant.
Neminem metus spesve mutaverat: tanta omnibus
13 vel in regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant
igitur ad fores aedis eius, in qua rex vescebatur, ut
14 convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed
fortuna ipsius simulque epulantium comitas provexit
omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extra-

---

1 stirpi.

xere tempus, nunc laetantibus[1] coniuratis, quod so-
pitum aggressuri essent, nunc sollicitis, ne in lucem
convivium extraheret.[2] Quippe alios in stationem 15
oportebat prima luce succedere, ipsorum post septi-
mum diem[3] reditura vice: nec sperare poterant, in
illud tempus omnibus duraturam fidem. Ceterum 16
cum iam lux appeteret, et convivium solvitur, et con-
iurati exceperunt regem, laeti occasionem exequendi
sceleris admotam; cum mulier attonitae, ut creditum
est, mentis, conversari in regia solita, quia instinctu
videbatur futura praedicere, non occurrit modo ab-
eunti, sed etiam semet obiecit, vultuque et oculis mo-
tum praeferens animi, ut rediret in convivium mo-
nuit: et ille per ludum, bene deos suadere, respon- 17
dit, revocatisque amicis in horam diei ferme secun-
dam convivii tempus extraxit. Iam alii ex cohorte 18
in stationem successerant, ante cubiculi fores excu-
bituri, adhuc tamen coniurati stabant vice officii sui
expleta; adeo pertinax spes est, quam humanae men-
tes devoraverunt.[4] Rex benignius quam alias allocu- 19
tus, discedere eos ad curanda corpora, quoniam tota
nocte perstitissent, iubet. Data[5] singulis quinqua-
ginta sestertia, collaudatis,[6] quod etiam aliis tradita
vice, tamen excubare perseverassent.

23 Illi tanta spe destituti domos abeunt. Et ceteri 20
quidem expectabant stationis suae noctem: Epime-
nes, sive comitate regis, qua ipsum inter coniuratos
exceperat, repente mutatus, sive quia coeptis deos
obstare credebat, fratri suo Eurylocho, quem antea
expertem esse consilii voluerat, quid pararetur, aperit.

---

1 laetis. 2 extraheretur. 3 post VII dies. 4 mentes, quam ingentes concupiscentiae devoverunt. 5 data sunt singulis. 6 collaudatisque.

21 Omnibus Philotae supplicium in oculis erat. Itaque
protinus iniicit fratri manum, et in regiam pervenit,
excitatisque custodibus corporis, ad salutem regis per-
22 tinere, quae afferret, affirmat. Et tempus, quo vene-
rant, et vultus haud sane securi animi index, et mae-
stitia e duobus alterius, Ptolemaeum ac Leonnatum
excubantes ad cubiculi limen excitaverunt. Itaque
apertis foribus, et lumine illato, sopitum mero ac
somno excitant regem. Ille paulatim mente collecta,
23 quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus,
non ex toto domum suam aversari deos dixit, quia
frater ipsius, quamquam impium facinus ausus foret,
tamen et poenitentiam eius ageret, et per se potissi-
mum profiteretur indicium. In eam ipsam noctem,
quae decederet, insidias comparatas fuisse, auctores
24 scelesti consilii esse, quos minime crederet rex. Tum
Epimenes cuncta ordine, consciorumque nomina ex-
ponit. Callisthenen non ut participem facinoris no-
minatum esse constabat, sed solitum puerorum ser-
monibus vituperantium criminantiumque regem faciles
25 aures praebere. Quidam adiiciunt, cum Hermolaus
apud eum quoque verberatum se a rege quereretur,
dixisse Callisthenen, meminisse debere eos iam viros
esse: idque [1] ad consolandam patientiam verberum,
an ad incitandum iuvenum dolorem dictum esset, in
ambiguo fuisse.

26 Rex, animi corporisque sopore discusso, cum tanti
periculi, quo [2] evaserat, imago oculis oberraret, Eu-
rylochum L talentis et cuiusdam Tyridatis opulentis [3]
bonis protinus donat, [4] fratremque, antequam pro sa-
27 lute eius precaretur, restituit. Sceleris autem aucto-

---

[1] Idque an ad. [2] quod. [3] opulenti. [4] donat protinus.

res, interque eos Callisthenen, vinctos asservari iu-
bet: quibus in regiam adductis, toto die et nocte
proxima, mero ac vigiliis gravis, acquievit.
24 Postero autem frequens consilium adhibuit, cui 28
patres propinquique eorum, de quibus agebatur, in-
tererant, ne de sua quidem salute securi: quippe Ma-
cedonum more perire debebant, omnium devotis ca-
pitibus, qui sanguine contigissent eos. Rex introduci 29
coniuratos praeter Callisthenen iussit: atque quae
agitaverant, sine cunctatione confessi sunt. Increpan- 30
tibus deinde universis eos, ipse rex, quo suo merito
tantum in semet cogitassent facinus? interrogat. Stu- VII.
pentibus ceteris, Hermolaus, *Nos vero*, inquit, *quo-
niam*, *quasi nescias*, *quaeris*, *occidendi te consilium
inivimus*, *quia non ut ingenuis imperare coepisti*, *sed
quasi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus 2
pater ipsius Sopolis, parricidam etiam parentis sui
clamitans esse, consurgit, et ad os manu obiecta,
scelere et malis insanientem ultra negat audiendum.
Rex inhibito patre dicere Hermolaum iubet, quae ex 3
magistro didicisset Callisthene. Et Hermolaus, *Utor*,
inquit, *beneficio tuo*, *et dico*, *quae nostris malis didici.
Quota pars Macedonum saevitiae tuae superest? quo-* 4
tus quidem[1] *non e vilissimo sanguine? Attalus et Phi-
lotas et Parmenio et Lyncestes Alexander et Clitus*,
quantum ad hostes pertinet, *vivunt*, *stant in acie*, *te
clipeis suis protegunt*, *et pro gloria tua*, *pro victoria
vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam rettu-
listi. Alius mensam tuam sanguine suo aspersit*, *alius* 5
*ne simplici quidem morte defunctus est. Duces exer-
cituum tuorum in equuleum impositi*, *Persis*, *quos vi-
cerant*, *fuere spectaculo. Parmenio indicta causa tru-*
ci-

[1] quotusquisque.

6 *cidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem*
enim miserorum uteris manibus ad expetenda suppli-
cia, et quos paulo ante ministros caedis habuisti, su-
7 *bito ab aliis iubes trucidari..* Obstrepunt subinde cun-
cti Hermolao, pater supremum strinxerat ferrum, per-
cussurus haud dubie, ni inhibitus esset a rege: quip-
pe Hermolaum dicere iussit, petiitque, ut causas sup-
plicii augentem patienter audirent.

8 Aegre ergo coërcitis, rursus Hermolaus: *Quam li-* 25
beraliter, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere*
permittis! at Callisthenis vox carcere inclusa est, quia
9 *solus potest dicere. Cur enim non producitur, cum*
etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem
innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pate-
10 *ris. Atqui nihil eum fecisse contendo. Sunt hic, qui*
mecum rem pulcherrimam cogitaverunt: nemo est, qui
conscium fuisse nobis Callisthenem dicat, cum morti
olim destinatus sit a iustissimo et patientissimo
11 *rege. Haec ergo sunt Macedonum praemia, quorum*
ut supervacuo et sordido abuteris sanguine! At tibi
xxx milia mulorum captivum aurum vehunt, cum mi-
lites nihil domum praeter gratuitas cicatrices relatu-
turi sint. Quae tamen omnia tolerare potuimus, an-
tequam nos barbaris dederes, et novo more victores
12 *sub iugum mitteres. Persarum te vestis et disciplina*
delectat, patrios mores exosus es. Persarum ergo,
non Macedonum, regem occidere voluimus, et te trans-
13 *fugam belli iure persequimur. Tu Macedonas voluisti*
genua tibi ponere, venerarique te ut deum: tu Phi-
lippum patrem aversaris, et si quis deorum ante Io-
14 *vem haberetur, fastidires etiam Iovem. Miraris, si*
liberi homines superbiam tuam ferre non possumus?
Quid speramus ex te, quibus aut insontibus morien-

dum est, aut, quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes. Ex me enim scire coepisti, quid[1] *ingenui homines ferre non possint.*[2] *De cetero parce, quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris: nos iube duci, ut, quod ex tua morte petieramus, consequamur ex nostra.* Haec Hermolaus.

26 At rex: *Quam falsa sint*, inquit, *quae iste tradita* VII
a magistro suo dixit, patientia mea ostendit.[3] *Con-* 2
fessum enim ultimum facinus, tamen non solum [audivi, sed ut] ipsi audiretis,[4] *expressi, non imprudens, cum permisissem latroni huic*[5] *dicere, usurum eum rabie, qua compulsus est, ut me, quem parentis loco colere deberet,*[6] *vellet occidere. Nuper cum procacius* 3
se in venatione gessisset, more patrio, et ab antiquissimis Macedoniae regum[7] *usurpato, castigari eum*[8] *iussi. Hoc et oportet fieri, et ut a tutoribus pupilli, a maritis uxores, servis quoque pueros huius aetatis verberare concedimus. Haec est saevitia in ipsum* 4
mea, quam impia caede voluit ulcisci. Nam in ceteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quam mitis sim, non ignoratis, et commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, cum eadem ipse meruerit, minime hercule admiror. Nam cum Parmenionem et Philotam laudat, suae servit causae. Lyncesten vero Alexandrum bis insidiatum capiti meo a duobus indicibus liberavi, rursus convictum per biennium tamen distuli; donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Atta-

1 quod. 2 possunt. 3 ostendet. 4 *Codd.* tamen non solum ipsi audiretis. *Edd. vulg.* tamen ut vos quoque, non solum ipse, audiretis. 5 huic latroni. 6 debet. 7 regibus. 8 eum castigari.

lum, antequam rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clitus utinam non coëgisset me sibi irasci. Cuius temerariam linguam probra dicentis[1] *mihi et vobis diutius tuli, quam ille eadem me dicentem tu-*
8 *lisset. Regum ducumque clementia non in ipsorum modo, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi vero reverentia excessit animis, et summa imis confundimus, vi opus est, ut vim repellamus.*

9 *Sed quid ego mirer, istum crudelitatem mihi obie-* 27
cisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrum excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite: qui paulo ante nihil praeter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis; mensas auro onerant, servorum greges ducunt, spolia de hostibus su-
10 *stinere non possunt. At enim Persae, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meae certissimum indicium est, quod ne victis quidem superbe impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidia parte*[3] *terrarum solitudinem facerem, sed ut illos,*[4] *quos bel-*
11 *lo subegissem, victoriae meae non poeniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbe habiti rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficio-*
12 *rum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus, cum his communicanda est nostra clementia; horum fides stabile et aeternum faciet imperium. Et sane plus habemus, quam capimus. Insatiabilis autem avaritiae est, adhuc implere velle,*

---

1 dicentem. 2 greges servorum. 3 dimidiam partem.
4 illos quoque.

quod iam circumfluit. Veruntamen eorum mores in 13
Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse
video, quae non erubescamus imitari; nec aliter tan-
tum imperium apte regi potest, quam ut quaedam et
tradamus illis, et ab iisdem discamus.
28 *Illud paene dignum risu fuit, quod Hermolaus po-* 14
stulabat a me, ut adversarer Iovem, cuius oraculo
agnoscor. An etiam quid dii respondeant, in mea 15
potestate est? Obtulit nomen filii mihi, recipere ipsis
rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi
quoque deum esse me credant! Fama enim bella con-
stant, et saepe etiam quod falso creditum est veri
vicem obtinuit. An me luxuriae indulgentem putatis 16
arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis ni-
hil vilius hac videri[1] *materia volui ostendere, Mace-*
donas invictos ceteris ne[2] *auro quidem vinci. Ocu-* 17
los ergo primum eorum sordida omnia et humilia spe-
ctantium capiam, et docebo, nos non auri aut argenti
cupidos, sed orbem terrarum subacturos venire.[3]
Quam gloriam tu, parricida, intercipere voluisti, et
Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere.
At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam! 18
Non oportebat quidem vos scire, quid de his statuis-
sem, quo tristiores periretis, si qua vobis parentum
memoria et cura est: sed olim istum morem occidendi
cum scelestis insontes propinquos parentesque solvi,
et profiteor, in eodem honore futuros omnes eos, in
quo fuerunt. Nam tuum Callisthenen, cui uni vir vi- 19
deris, quia latro es, scio, cur produci velis: ut coram
his probra, quae in me modo[4] *iecisti, modo audisti,*
illius quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset

---

[1] videre. [2] nec. [3] venisse. [4] modo in me.

tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magi-
strum: nunc Olynthio non idem iuris est.
20 Post haec consilium dimisit, tradique damnatos 29
hominibus, qui ex eadem cohorte erant, iussit. Illi,
ut fidem suam saevitia regi approbarent, excruciatos
21 necaverunt. Callisthenes quoque tortus interiit, initi
consilii in caput regis innoxius, sed haudquaquam
22 aulae et assentantium accommodatus ingenio. Itaque
nullius caedes maiorem apud Graecos Alexandro ex-
citavit invidiam, quod praeditum optimis moribus ar-
tibusque, a quo revocatus ad vitam erat, cum inter-
fecto Clito mori perseveraret, non tantum occiderit,
23 sed etiam torserit indicta quidem causa. Quam cru-
delitatem sera poenitentia consecuta est.

IX. Sed ne otium serendis rumoribus natum aleret, in 30
Indiam movit, semper bello quam post victoriam cla-
2 rior. India tota ferme spectat Orientem, minus in
3 latitudinem, quam recta regione spatiosa. Quae Au-
strum accipiunt, in altius terrae fastigium excedunt;
plana sunt cetera, multisque inclitis amnibus Cau-
caso monte ortis placidum per campos iter praebent.
4 Indus gelidior est, quam ceteri: aquas vehit a colore
5 maris haud multum abhorrentes. Ganges omnium
ab Oriente fluvius[1] eximius ad meridianam regio-
nem decurrit, et magnorum montium iuga recto alveo
stringit; inde[2] eum obiectae rupes inclinant ad Orien-
6 tem. Uterque[3] Rubro mari accipitur, findens ripas,
multasque[4] arbores cum magna soli parte exsorbet,
7 saxis quoque impeditus, quibus[5] crebro reverberatur;
ubi mollius solum reperit, stagnat, insulasque molitur.
8 Acesines Indum[6] auget: decursurum[7] in mare inter-

---

1 Ganges amnis ab ortu eximius. 2 *mss.* in. 3 Utque. 4 multas. 5 *abest.* 6 *Ex emend. Codd.* cesin eum. *Vulgo* Acesines eum. 7 *Libri mss. et editi* Ganges decursurum, *item postea* quippe Ganges asperum.

cipit, magnoque motu amnis uterque colliditur: quip-
pe asperum os influenti obiicit, nec repercussae aquae
cedunt. Dyardenes minus celeber auditu est, quia 9
per ultima Indiae currit: ceterum non crocodilos
modo, uti Nilus, sed etiam delphinos[1] ignotasque
aliis gentibus beluas alit. Ethimantus,[2] crebris fle- 10
xibus subinde curvatus, ab accolis rigantibus carpi-
tur: ea causa est, cur tenues reliquias iam sine no-
mine in mare emittat. Multis praeter hos amnibus 11
tota regio dividitur, sed ignobilibus, quia non adeo
interfluunt. Ceterum quae propiora sunt mari aqui- 12
lones maxime deurunt: hi[3] cohibiti iugis montium
ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mi-
tes.[4] Sed adeo in illa plaga mundus statas tempo- 13
rum vices mutat, ut, cum alia fervore solis exaestuant,
Indiam nives obruant, rursusque, ubi cetera rigent,
illic intolerandus aestus existat. Nec aperuit natura
causam.[5] Mare certe, quo alluitur, ne colore quidem 14
abhorret a ceteris. Ab Erythro[6] rege inditum est
nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt.

31 Terra lini ferax: inde plerisque sunt vestes. Libri 15
arborum teneri haud secus quam chartae, litterarum
notas capiunt. Aves ad imitandum humanae vocis 16
sonum dociles sunt. Animalia inusitata ceteris genti-
bus, nisi invecta. Eadem terra[7] rhinocerotas alit,
non generat. Elephantorum maior est vis, quam quos 17
in Africa domitant; et viribus magnitudo respondet.
Aurum flumina vehunt, quae leni modicoque lapsu 18
segnes aquas ducunt. Gemmas margaritasque mare 19

---

1 delphines. 2 Erymanthus. 3 ii. 4 mitia. *Sed totus locus in mss. sic legitur*: aquiloni — decurrunt his cohibitus — penetrat — mitis. 5 *De coniectura: Codd.* nec cur ubi se natura causa. *Vulgo* nec cur, ulli se naturae causa ingessit. 6 Erythra. 7 *adiicitur* et.

litoribus infundit. Neque alia illis maior opulentiae
causa est, utique postquam vitiorum commercium
vulgavere in exteras gentes: quippe aestimantur pur-
gamenta exaestuantis[1] freti pretio, quod libido con-
20 stituit. Ingenia hominum, sicut ubique, apud illos
21 locorum quoque situs format. Corpora usque pedes
carbaso velant, soleis pedes, capita linteis vinciunt;
lapilli ex auribus pendent; brachia quoque et lacer-
tos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas
22 aut opes eminent. Capillum pectunt saepius, quam
tondent; mentum semper intonsum est; reliquam oris
cutem ad speciem levitatis exaequant.

23 Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam 32
appellant, super[2] omnium gentium vitia. Cum rex
sese[3] in publico conspici patitur thuribula argentea
ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri desti-
24 navit, odoribus complent. Aurea lectica, margaritis
circumpendentibus, recubat: distincta sunt auro et pur-
pura carbasa, quae indutus est: lecticam sequuntur
25 armati corporisque custodes, inter quos ramis aves
pendent, quas cantu seriis rebus obstrepere docue-
26 runt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis
auro caelata percurrit, aviumque, quarum visu maxi-
27 me gaudent, argenteae effigies opera distinguunt. Re-
gia adeuntibus patet, cum capillum pectit atque or-
nat: tunc responsa legationibus, tunc iura populari-
bus reddit. Demptis soleis, odoribus illinuntur pedes.
28 Venatus maximus labor est inclusa vivario animalia
inter vota cantusque pellicum figere. Binum cubito-
rum sagittae sunt, quas emittunt maiore nisu[4] quam
effectu. Quippe telum, cuius in levitate vis omnis
29 est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo

1 aestuantis. 2 supra. 3 *De coni.* sane. 4 nixu

conficit; longior ubi expeditio est, elephanti vehunt
currum, et tantarum beluarum corpora tota conte-
gunt auro. Ac ne quid perditis moribus desit, lecti-
cis aureis pellicum longus ordo sequitur: separatum
a reginae ordine agmen est, aequatque luxuriam.[1]
Feminae epulas parant. Ab iisdem vinum ministra- 30
tur, cuius omnibus Indis largus est usus. Regem me-
ro somnoque sopitum in cubiculum pellices referunt,
patrio carmine noctium invocantes deos.

33 Quis credat inter haec vitia curam esse sapientiae? 31
Unum agreste et horridum genus est, quod[2] sapien-
tes vocant. Apud hos occupare fati diem pulchrum,
et vivos se cremari iubent, quibus aut segnis aetas 32
aut incommoda valetudo est: expectatam mortem
pro dedecore vitae habent. Nec ullus corporibus,
quae senectus solvit, honos redditur: inquinari putant
ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi, qui in urbibus 33
publicis moribus degunt, siderum motus scite spectare
dicuntur et futura praedicere. Nec quemquam ad-
movere leti diem credunt, cui expectare interrito li-
ceat. Deos putant quicquid colere coeperunt, arbo- 34
res maxime, quas violare capital[3] est. Menses in qui- 35
nos denos descripserunt dies, anni plena spatia ser-
vantur.[4] Lunae cursu notant tempora, non, ut pleri- 36
que, cum orbem sidus implevit, sed cum se curvare
coepit in cornua, et idcirco breviores habent menses,
qui spatium eorum ad hunc lunae modum dirigunt.
Multa et alia traduntur, quibus morari ordinem re- 37
rum haud sane operae videbatur.

34 Igitur Alexandro fines Indiae ingresso gentium sua- X.
rum reguli occurrerunt, imperata facturi, illum ter-
tium Iove genitum ad ipsos pervenisse memorantes:

---

[1] luxuria. [2] quos. [3] capitale. [4] servant.

Patrem Liberum atque Herculem fama cognitos esse,
2 ipsum coram adesse cernique. Rex benigne exceptos
sequi iussit, iisdem itinerum ducibus usurus. Cete-
rum cum amplius nemo occurreret, Hephaestionem
et Perdiccam cum copiarum parte praemisit ad subi-
gendos, qui aversarentur imperium: iussitque ad flu-
men Indum procedere, et navigia facere, quis in ul-
3 teriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura
flumina superanda erant, sic iunxere naves, ut solu-
4 tae plaustris vehi possent, rursusque coniungi. Post
se Cratero cum phalange iusso sequi, equitatum ac
levem armaturam eduxit, eosque, qui occurrerant, le-
5 vi proelio in urbem proximam compulit. Iam su-
perveneratt Craterus. Itaque ut principio terrorem
incuteret genti nondum arma Macedonum exper-
tae, praecipit, ne cui parceretur, munimentis urbis,
6 quam obsidebat, incensis. Ceterum dum obequi-
tat[1] moenibus, sagitta ictus est. Cepit tamen op-
pidum, et omnibus incolis eius trucidatis, etiam in
tecta saevitum est.

7 Inde domita ignobili gente, ad Nysam urbem per- 35
venit. Forte castris ante ipsa moenia[2] in silvestri
loco positis, nocturnum frigus vehementius quam
alias horrore corpora affecit, opportunumque reme-
8 dium ignis oblatum est. Caesis quippe silvis flammam
excitaverunt, quae, igni alito,[3] oppidanorum sepulcra
comprehendit. Vetusta cedro erant facta,[4] conce-
ptumque ignem late fudere, donec omnia solo ae-
9 quata sunt. Et ex urbe primum canum latratus, de-
inde etiam hominum fremitus auditus est. Tum et
oppidani hostem, et Macedones ad urbem ipsos[5] ve-

1 obequitabat. 2 moenia ipsa. 3 *De coniectura:* alita.
4 facta erant. 5 ipsos ad urbem.

nisse cognoscunt. Iamque rex eduxerat copias, et 10
moenia obsidebat, cum hostium qui discrimen tem-
ptaverant obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem, aliis
pugnam experiri placebat: quorum dubitatione com-
perta, circumsideri tantum eos, et abstineri caedibus
iussit. Tandemque obsidionis malis fatigati dedidere
se. A Libero Patre conditos se esse dicebant; et ve- 11
ra haec origo erat. Sita est sub radicibus montis, 12
quem Meron incolae appellant. Inde Graeci men-
tiendi traxere licentiam, Iovis femine Liberum Patrem
esse celatum.

36 Rex, situ montis cognito ex incolis, cum toto exer- 13
citu, praemissis commeatibus, verticem eius ascendit.
Multa hedera vitisque toto gignitur monte; multae
perennes aquae manant. Pomorum quoque varii sa- 14
lubresque succi sunt, sua sponte fortuitorum seminum
fruges humo nutriente. Lauri baccarisque[1] multa in
illis rupibus agrestis est silva. Credo equidem, non 15
divino instinctu, sed lascivia esse provectos, ut pas-
sim hederae ac vitium folia decerperent, redimitique
fronde toto nemore similes bacchantibus vagarentur.
Vocibus ergo tot milium, praesidem nemoris eius 16
deum adorantium, iuga montis collesque resonabant,
cum orta licentia a paucis, ut fere fit, in omnes se
repente vulgasset. Quippe velut in media pace, per 17
herbas aggestamque[2] frondem prostravere[3] corpora.
Et rex fortuitam laetitiam[4] non aversatus, large ad
epulas omnibus praebitis, per decem dies Libero Pa-
tri operatum habuit exercitum. Quis neget, eximiam 18
quoque gloriam saepius fortunae, quam virtutis, esse
beneficium? quippe ne epulantes quidem et sopitos

1 Lauri baccaeque et multa. 2 congestamque. 3 prostra-
verant. 4 licentiam.

mero aggredi ausus est hostis, haud secus bacchan-
tium ululantiumque fremitu perterritus, quam si proe-
liantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab
Oceano revertentes temulentos comissantesque inter
ora hostium texit.
19 Hinc ad regionem, quae Daedala vocatur, perven- 37
tum est. Deseruerant incolae sedes, et in avios sil-
vestresque montes confugerant. Ergo Acadira[1] trans-
20 it, aeque vasta et destituta incolentium fuga. Itaque
rationem belli necessitas mutavit. Divisis enim co-
piis, pluribus simul locis arma ostendit, oppressique
ubi non[2] expectaverant hostem, omni clade perdomiti
21 sunt. Ptolemaeus plurimas urbes, Alexander maxi-
mas cepit: rursusque, quas distribuerat, copias iunxit.
22 Superato deinde Choaspe amne, Coenon in obsidione
urbis opulentae, (Beiram[3] incolae vocant) reliquit:
ipse ad Mazagas venit. Nuper Assacano, cuius regnum
fuerat, demortuo, regioni urbique praeerat mater eius
23 Cleophis.[4] XXXVIII milia[5] peditum tuebantur urbem,
non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam qua
spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui prae-
24 ruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit. Ad
Occidentem et a Meridie velut de industria rupes
praealtas admolita natura est, infra quas cavernae et
voragines longa vetustate in altum cavatae iacent,
quaque desinunt, fossa ingentis operis obiecta est.
25 XXXV stadium[6] murus urbem complectitur, cuius infe-
riora saxo, superiora crudo latere sunt structa. La-
teri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut du-
riori materiae fragilis incumberet, simulque terra hu-
26 more diluta. Ne tamen universa consideret, imposi-

---

1 Acadera. 2 *De coniectura. Libri mss.* urbi non, *edd. fere* oppressique, et qui. 3 Beziram. 4 Cleophes. 5 Triginta millia. 6 stadia.

tae erant trabes validae quibus iniecta tabulata mu-
ros et tegebant, et pervios fecerant. Haec munimen- 27
ta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum,
quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec
tormenta aliter muris admovere, quidam e muro sa-
gitta percussit. Tum forte in suram incidit telum: 28
cuius spiculo evolso, admoveri equum iussit; quo ve-
ctus, ne obligato quidem vulnere, haud segnius desti-
nata exequebatur. Ceterum cum crus saucium pen- 29
deret, et cruore siccato frigescens vulnus aggravaret
dolorem, dixisse fertur, se quidem Iovis filium dici,
sed corporis aegri vitia sentire. Non tamen ante se 30
recepit in castra, quam cuncta perspexit,[1] et quae
fieri vellet edixit.

38 Ergo, sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta
moliebantur,[2] ingentemque vim materiae faciendo
aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites
cumulis[3] ac moles saxorum in cavernas deiiciebant.
Iamque agger aequaverat summae fastigium terrae: 31
itaque turres erigebant,[4] quae opera ingenti militum
ardore intra nonum diem absoluta sunt. Ad ea vi-
senda rex, nondum obducta vulneri cicatrice, proces-
sit, laudatisque militibus, admoveri machinas iussit, e
quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est.
Praecipue rudes talium operum terrebant mobiles 32
turres, tantasque moles nulla ope quae cerneretur ad-
ductas, deorum numine agi credebant: pila quoque
muralia et excussas tormentis praegraves hastas nega-
bant convenire mortalibus. Itaque desperata urbis 33
tutela concessere in arcem. Inde, quia nihil obsessis
praeter deditionem placebat, legati ad regem descen-
derunt veniam petituri. Qua impetrata, regina ve- 34

---

1 prospexit. 2 demoliebantur. 3 *Fort.* cum ramis.
4 erigebantur.

nit[1] cum magno nobilium feminarum grege aureis
35 pateris vina libantium.[2] Ipsa genibus regis parvo
filio admoto, non veniam modo, sed etiam pristinae
fortunae impetravit decus. Quippe appellata regina
est; et credidere quidam, plus formae, quam misera-
36 tioni datum. Puero quoque certe postea ex ea ut-
cunque genito Alexandro fuit nomen.

XI. Hinc Polypercon ad urbem Noram[3] cum exercitu 39
missus, inconditos oppidanos proelio vicit: intra mu-
nimenta compulsos secutus, urbem in dicionem re-
2 degit. Multa ignobilia oppida deserta a suis venere
in regis potestatem. Quorum incolae armati petram
Aornin[4] nomine occupaverunt. Hanc ab Hercule
frustra obsessam esse, terraeque motu coactum absi-
3 stere, fama vulgaverat. Inopem consilii Alexandrum,
quia undique praeceps et abrupta rupes erat, senior
quidam peritus locorum cum duobus filiis adit, si pre-
tium operi esset, aditum se monstraturum esse pro-
4 mittens. LXXX talenta constituit daturum Alexander;
et altero ex iuvenibus obside retento, ipsum ad exe-
5 quenda, quae obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux
datus est Mullinus, scriba regis. Hos enim circuitu
qui fallerent hostem, in summum iugum placebat
6 evadere. Petra non, ut pleraeque, modicis ac molli-
bus clivis in sublime fastigium crescit, sed in metae
maxime modum erecta est, cuius ima spatiosiora
sunt, altiora in artius coëunt, summa in acutum ca-
7 cumen exsurgunt. Radices eius Indus amnis subit,
praealtus, utrimque asperis ripis: ab altera parte vo-
ragines eluviesque praeruptae sunt. Nec alia expu-
8 gnandi patebat via, quam ut replerentur. Ad manum
silva erat, quam rex ita caedi iussit, ut nudi stipites

1 *abest.* 2 *adiicitur* processit. 3 Oram. 4 Aornon.

iacerentur: quippe rami fronde vestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam arborem iecit; clamorque exercitus, index alacritatis, secutus est, nullo detrectante munus, quod rex occupavisset.[1]

40 Intra septimum diem cavernas expleverant, cum 9
rex sagittarios et Agrianos iubet per ardua niti. Iuvenesque promptissimos ex sua cohorte XXX delegit. Du- 10
ces his dati sunt Charus et Alexander, quem rex nominis, quod sibi cum eo commune esset, admonuit. Ac primo, quia tam manifestum periculum erat, ipsum regem discrimen subire non placuit: sed ut signum 11
tuba datum est, vir audaciae promptae conversus ad corporis custodes sequi se iubet, primusque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit, relictisque stationibus sua sponte regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex prae- 12
rupta rupe lapsos amnis praeterfluens hausit, triste spectaculum etiam non periclitantibus; cum vero alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur, in metum misericordia versa, non extinctos, sed semetipsos deflebant. Et iam eo perventum erat, unde 13
sine pernicie nisi victores redire non possent, ingentia saxa in subeuntes provolventibus barbaris, quis perculsi instabili et lubrico gradu praecipites recidebant. Evaserant tamen Alexander et Charus, quos 14
cum XXX delectis praemiserat rex, et iam pugnare cominus coeperant; sed cum superne tela barbari ingererent, saepius ipsi feriebantur, quam vulnerabant. Ergo Alexander, et nominis sui et promissi memor, 15
dum acrius quam cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus iacentem conspexit, ruere 16
in hostem, omnium praeter ultionem immemor, coe-

1 occupasset.

pit, multosque hasta, quosdam gladio interemit; sed cum tot unum incesserent manus, super amici cor-
17 pus procubuit exanimis. Haud secus, quam par erat, promptissimorum iuvenum ceterorumque militum in-
18 teritu commotus rex signum receptui dedit. Saluti fuit, quod sensim et intrepidi se receperunt; et barbari, hostem depulisse contenti, non institere cedentibus.
19 Ceterum Alexander cum statuisset desistere ince- 41
pto, (quippe nulla spes potiundae petrae offerebatur,) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam et itinera obsideri iussit, et turres admoveri, et
20 fatigatis alios succedere. Cuius pertinacia cognita, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciae modo, sed etiam victoriae, epulati
21 sunt, tympana suo more pulsantes. Tertia vero nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri; ceterum ex tota petra faces refulgebant, quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscura nocte
22 per invia saxa cursuris. Rex, Balacro, qui specularetur, praemisso, cognoscit petram fuga Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi conclamarent,
23 incomposite fugientibus metum incussit. Multique, tanquam adesset hostis, per lubrica saxa, perque invias cotes praecipitati occiderunt; plures aliqua mem-
24 brorum parte mulcati,[1] ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quam hostium victor, tamen magnam victoriam[2] sacrificiis et cultu deum fecit.[3] Arae in
25 petra locatae sunt Minervae Victoriaeque. Ducibus itineris, quos subire iusserat leviter armatos, etsi promissis minora praestiterant, pretium cum fide redditum est. Petrae regionisque ei adiunctae Sisocosto tutela permissa.

---

[1] mulctati. [2] magnae victoriae. [3] diis satisfecit.

Inde processit Ecbolima: et cum angustias itineris XII.
obsideri XX milibus armatorum ab Erice[1] quodam comperisset, gravius agmen exercitus Coeno ducendum modicis itineribus tradidit. Ipse praegressus cum 2
funditore ac sagittario, deturbatis qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi, sive odio 3
ducis, sive gratiam victoris[2] inituri, Ericen fugientem adorti interemerunt, caputque eius atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo.

42 Hinc ad flumen Indum sextisdecumis castris per- 4
venit, omniaque, ut praeceperat, ad traiiciendum praeparata ab Hephaestione repperit. Regnabat in ea regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis 5
legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri eius adventum. Permissusque[3] ut regnaret, non tamen ius datum 6
usurpare sustinuit. Is benigne quidem exceperat Hephaestionem, gratuitum frumentum copiis eius admensus, non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nisi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum ar- 7
mato exercitu egressus est; elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem. Ac primo Alexander non 8
socium, sed hostem adventare credebat. Iamque et ipse arma milites capere, et equites discedere in cornua iusserat, paratus[4] ad pugnam. At Indus, cognito Macedonum errore, iussis subsistere ceteris, ipse concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit, sive hostis, sive amicus occurreret, vel sua virtute,

[1] Eryce, *et postea* Erycem. [2] victoris regis. [3] permissoque.
[4] paratos.

9 tute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriusque
vultu posset intelligi, amicis animis: ceterum sine in-
terprete non poterat conseri sermo. Itaque adhibito
eo, barbarus occurrisse se dixit cum exercitu, totas
imperii vires protinus traditurum, nec expectasse, dum
10 per nuntios daretur fides. Corpus suum et regnum
permittere illi, quem sciret gloriae militantem, nihil
magis quam famam timere perfidiae.

Laetus simplicitate barbari rex et dexteram [1] fidei 43
11 suae pignus dedit, et regnum restituit. LVI elephanti
erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora exi-
miae magnitudinis, tauros ad III milia, pretiosum in
ea regione acceptumque animis regnantium armen-
12 tum. Quaerenti Alexandro, plures agricultores habe-
ret an milites? cum duobus regibus bellanti sibi ma-
iore militum quam agrestium manu opus esse respon-
13 dit. Abisares et Porus erant, sed in Poro eminebat
auctoritas. Uterque ultra Hydaspen amnem regna-
bat, et belli fortunam, quisquis arma inferret, expe-
14 riri decreverat. Omphis, permittente Alexandro, et
regium insigne sumpsit, et more gentis suae nomen,
quod patris fuerat. Taxilen appellavere populares,
sequente nomine imperium, in quemcunque transiret.
15 Igitur [2] cum per triduum hospitaliter Alexandrum ac-
cepisset, quarto die et quantum frumenti copiis, quas
Hephaestion duxerat, praebitum a se esset, ostendit,
16 et aureas coronas ipsi amicisque omnibus, praeter
haec signati argenti LXXX talenta dono dedit. Qua
benignitate eius Alexander mire laetus, et quae is de-
derat remisit, et mille talenta ex praeda, quam vehe-
bat, adiecit, multaque convivalia ex auro et argento
vasa, plurimum Persicae vestis, XXX equos ex suis, cum

1 dextram. 2 Ergo.

iisdem insignibus, quis assueverant, cum ipsum veherent. Quae liberalitas sicut barbarum obstrinxerat, 1
ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager, super coenam largiore vino usus, gratulari se Alexandro dixit, quod saltem in India repperisset dignum talentis mille. Rex, haud oblitus quam aegre 1
tulisset, quod Clitum ob linguae temeritatem occidisset, iram quidem tenuit, sed dixit, invidos homines nihil aliud, quam ipsorum esse tormenta.

44 Postero die legati Abisarae adiere regem. Omnia X
dicioni eius, ita ut mandatum erat, permittebant; firmataque invicem fide, remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui fama ratus ad deditionem posse compelli, misit ad eum Cleocharen,[1] qui denuntiaret ei, ut stipendium penderet, et in primo suorum finium[2] aditu occurreret regi. Porus alterum ex his facturum sese respondit, ut intranti regnum suum praesto esset, sed armatus. Iam Hydaspen Alexander superare decreverat, cum Barzaentes,[3] defectionis Arachosiis auctor, vinctus trigintaque elephanti simul capti perducuntur, opportunum adversus Indos auxilium, quippe plus in beluis, quam in exercitu spei ac virium illis erat. Gamaxusque, rex exiguae partis Indorum, qui Barzaenti se coniunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfuga et regulo in custodiam, elephantis autem Taxili traditis, ad amnem Hydaspen pervenit, in cuius ulteriore ripa Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. LXXX et V[4] elephantos obiecerat eximio corporum robore, ultraque eos currus CCC, et peditum XXX fere milia, in quis erant sagittarii, sicuti ante dictum est, gravioribus telis, quam ut apte ex-

---

[1] Cleocharem. [2] finium suorum. [3] Barzentes, *item post.* [4] LXXXV.

7 cuti possent. Ipsum vehebat elephantus super ceteras
beluas eminens, armaque auro et argento distincta
corpus rarae magnitudinis honestabant. Par animus
robori corporis, et quanta inter rudes poterat esse
sapientia.

8 Macedonas non conspectus hostium solum, sed 45
etiam fluminis, quod transeundum erat, magnitudo
terrebat. Quattuor in latitudinem stadia diffusum,
profundo alveo, et nusquam vada aperiente, speciem
9 vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum late
stagnantium impetum coercebat; sed quasi in artum
coëuntibus ripis, torrens et elisus ferebatur: occulta-
que saxa inesse ostendebant pluribus locis undae re-
10 percussae. Terribilior erat facies ripae, quam equi
virique compleverant. Stabant ingentes vastorum
corporum moles, et de industria irritatae horrendo
11 stridore aures[1] fatigabant. Hinc amnis, hinc hostis[2]
capacia quidem bonae spei pectora et saepe se ex-
perta improviso tamen pavore percusserant. Quippe
instabiles rates nec dirigi ad ripam, nec tuto applicari
12 posse credebant. Erant in medio amne insulae cre-
brae, in quas et Indi et Macedones nantes, levatis su-
per capita armis, transibant. Ibi levia proelia conse-
rebantur,[3] et uterque rex parvae rei discrimine sum-
13 mae experiebatur eventum. Ceterum in Macedonum
exercitu temeritate atque audacia insignes fuere Sym-
machus et Nicanor, nobiles iuvenes, et perpetua par-
tium felicitate ad spernendum omne periculum ac-
14 censi. Quis ducibus promptissimi iuvenum lanceis
modo armati transnavere in insulam, quam frequens
hostis tenebat; multosque Indorum, nulla re melius[4]
15 quam audacia armati, interemerunt. Abire cum gloria po-

1 auras. 2 hinc hostis, hinc amnis. 3 conserebant. 4 magis.

terant, si unquam temeritas felix inveniret modum;
sed dum supervenientes contemptim et superbe quo-
que expectant, circumventi ab his,[1] qui occulti ena-
verant,[2] eminus obruti telis sunt. Qui effugerant ho- 16
stem aut impetu amnis ablati sunt, aut verticibus[3]
impliciti.

46 Eaque pugna multum Pori fiduciam[4] erexit,
cuncta cernentis e ripa. Alexander, inops consilii, 17
tandem ad fallendum hostem talem dolum intendit.
Erat insula in flumine amplior ceteris, silvestris ea-
dem et tegendis insidiis apta. Fossa quoque praealta
haud procul ripa, quam tenebat ipse, non pedites mo-
do, sed etiam cum equis viros poterat abscondere.
Igitur ut a custodia huius opportunitatis oculos ho- 18
stium averteret, Ptolemaeum omnibus[5] turmis obe-
quitare iussit procul insula,[6] et subinde Indos cla-
more terrere, quasi flumen transnaturus foret. Per 19
complures dies Ptolemaeus id fecit, eoque consilio
Porum quoque agmen suum ei parti, quam se petere
simulabat, coëgit advertere. Iam extra conspectum 20
hostis insula erat. Alexander in diversa parte ripae
statui suum tabernaculum iussit, assuetamque comi-
tari ipsum cohortem ante id tabernaculum stare, et
omnem apparatum regiae magnificentiae hostium ocu-
lis de industria ostendi. Attalum, et aequalem sibi, 21
et haud disparem habitu oris et corporis, utique cum
procul viseretur, veste regia exornat, praebiturum
speciem ipsum regem illi ripae praesidere, nec agitare
de transitu. Huius consilii effectum primo morata 22
tempestas est, mox adiuvit, incommoda quoque ad
bonos eventus vertente fortuna. Traiicere amnem 23

---

1 iis. 2 enataverant. 3 vorticibus. 4 fiduciam Pori.
5 cum omnibus. 6 procul ab insula.

cum ceteris copiis in regionem insulae, de qua ante
dictum est, parabat, averso hoste in eos, qui cum Pto-
lemaeo inferiorem obsederant ripam; cum procella
imbrem vix sub tectis tolerabilem effundit.[1] Obru-
tique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ra-
tibusque desertis. Sed tumultuantium fremitus, ob-
strepentibus ventis,[2] ab hoste non poterat audiri.
24 Deinde momento temporis repressus est imber, ce-
terum adeo spissae intendere se nubes, ut conderent
lucem, vixque colloquentium inter ipsos facies nosci-
25 taretur. Terruisset alium obducta nox coelo, cum
ignoto amne navigandum esset, forsitan hoste eam
ipsam ripam, quam caeci atque improvidi et ex pe-
riculo gloriam accersentes petebant, occupante. Ob-
scuritatem, quae ceteros terrebat, suam occasionem
26 ratus, dato signo, ut omnes silentio ascenderent, ra-
tem[3] eam, qua ipse vehebatur, primam iussit expelli.
27 Vacua erat ab hostibus ripa, quae petebatur; quippe
adhuc Porus Ptolemaeum tantum intuebatur. Una
ergo navi, quam petrae fluctus illiserat, haerente, ce-
terae evadunt; armaque capere milites, et ire in or-
dines iussit.
IV. Iamque agmen in cornua divisum ipse ducebat, 47
cum Poro nuntiatur, armis virisque ripam obtineri,
et rerum adesse discrimen. Ac primo humani inge-
nii vitio spei suae indulgens, Abisaren[4] belli socium
2 (et ita convenerat) adventare credebat. Mox liqui-
diore luce aperiente hostem, C quadrigas, et IIII mi-
lia equitum venienti agmini obiecit.[5] Dux erat co-
piarum, quas praemisit, Hages frater ipsius, summa
3 virium in curribus. Senos viros singuli vehebant,
duos clipeatos, duos sagittarios, ab utroque latere dispo-

[1] effudit. [2] ripis. [3] in rates, eam. [4] Abisarem.
[5] P o r u s obiecit.

sitos; aurigae erant ceteri,[1] haud sane inermes, quippe iacula complura, ubi cominus proeliandum erat, omissis habenis, in hostem ingerebant. Ceterum vix ul- 4
lus usus huius auxilii eo die fuit. Namque, ut supra dictum est, imber violentius quam alias fusus campos lubricos et inequitabiles fecerat; gravesque et propemodum immobiles currus illuvie ac[2] voraginibus haerebant. Contra Alexander expedito ac levi agmine 5
strenue invectus est. Scythae et Dahae primi omnium invasere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit. Iam undique pugna 6
se moverat; cum hi,[3] qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere coeperunt. Anceps id malum utris- 7
que erat: nam et Macedonum pedites primo impetu obterebantur, et per lubrica atque invia immissi currus excutiebant eos, a quibus regebantur; aliorum 8
turbati equi non in voragines modo lacunasque, sed etiam in amnem praecipitavere curricula; pauci telis 9
hostium exacti[4] penetravere ad Porum acerrime pugnam cientem.

48 Is, ut dissipatos tota acie currus vagari sine rectoribus vidit, proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat peditem[5] ac sagittarios tympana 1
pulsare solitos. Id pro cantu tubarum Indis erat, nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini 2
peditum praeferebatur. Id maximum erat bellantibus incitamentum, et deseruisse gestantes militare flagitium habebatur. Capitis etiam sanxerant poenam 3
his, qui ex acie non rettulissent, metu, quem ex illo

1 ceteri aurigae erant. 2 et. 3 ii. 4 pauci tamen hostium tenus exacti. 5 pedites.

hoste quondam conceperant, etiam in religionem ve-
nerationemque converso. Macedonas non beluarum
modo, sed etiam ipsius regis aspectus parumper in-
13 hibuit. Beluae dispositae inter armatos speciem tur-
rium procul fecerant. Ipse Porus humanae magni-
tudinis propemodum excesserat formam. Magni-
tudini Pori adiicere videbatur belua, qua vehebatur,
tantum inter ceteras eminens, quanto aliis ipse prae-
14 stabat. Itaque Alexander, contemplatus et regem et
agmen Indorum, *Tandem,* inquit, *par animo meo pe-*
riculum video. Cum bestiis simul et cum egregiis vi-
15 *ris res est.* Intuensque Coenon, *Cum ego*, inquit, *Pto-*
lemaeo Perdiccaque et Hephaestione comitatus in lae-
vum hostium cornu impetum fecero, viderisque me in
medio ardore certaminis, ipse dextrum move, et tur-
batis signa infer. Tu Antigene,[1] *et tu Leonnate, et*
Tauron, invehemini[2] *in mediam aciem, et urgebitis*
16 *frontem. Hastae nostrae praelongae et validae non*
alias magis quam adversus beluas rectoresque earum
usui esse poterunt: deturbate eos, qui vehuntur, et ipsas
confodite.[3] *Anceps genus auxilii est, et in suos acrius*
furit. In hostem enim imperio, in suos pavore agitur.
17 Haec elocutus concitat equum primus; iamque, ut
destinatum erat, invaserat ordines hostium, cum Coe-
18 nus ingenti vi in laevum cornu invehitur. Phalanx
quoque mediam Indorum aciem uno impetu perrupit.[4]
At Porus, qua equitem invehi senserat, beluas agi 49
iussit: sed tardum et paene immobile animal equorum
velocitatem aequare non poterat. Ne sagittarum qui-
19 dem ullus erat barbaris usus. Quippe longae et prae-
graves, nisi prius in terra statuerent arcum, haud sa-
tis apte et commode imponuntur:[5] tum humo lu-

---

1 Antigenes. 2 invehimini. 3 confundite. 4 in mediam — prorupit. 5 imponunt.

brica, et ob id impediente conatum, molientes ictus, celeritate hostium occupantur.[1] Ergo spreto regis 20
imperio, (quod fere fit, ubi turbatis acrius metus quam dux imperare coepit,) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius iungere aciem, alius 21
dividere, stare quidam, et nonnulli circumvehi terga hostium iubebant. Nihil in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat 22
pudor, colligere dispersos, obvius hosti ire pergit, elephantosque ante agmen suorum agi iubet. Magnum 23
beluae iniecere terrorem, insolitusque stridor non equos modo, tam pavidum ad omnia animal, sed viros quoque ordinesque turbaverat. Iam fugae circum- 24
spiciebant locum paulo ante victores; cum Alexander Agrianos et Thracas leviter armatos, meliorem concursatione quam cominus militem, emisit in beluas. Ingentem hi[2] vim telorum iniecere et elephantis et 25
regentibus eos. Phalanx quoque instare constanter territis coepit. Sed quidam avidius persecuti beluas 26
in semet irritavere vulneribus. Obtriti ergo pedibus earum ceteris, ut parcius instarent, fuere documentum. Praecipue terribilis illa facies erat, cum manu 27
arma virosque corriperent, et super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc 28
fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit; donec securibus (id namque genus auxilii praeparatum erat) pedes amputare coeperunt. Copidas vocabant[3] gladios leviter curvatos falcibus 29
similes, quis appetebant beluarum manus. Nec quicquam inexpertum non mortis modo, sed etiam in ipsa morte novi supplicii timor omittebat.

50 Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati suos im- 30

---

1 occupabantur. 2 ii. 3 vocant.

petu sternunt, et qui rexerant eos, praecipitati in ter-
ram, ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo
magis pavidi, quam infesti, ultra aciem exigebantur;
31 cum Porus, destitutus a pluribus, tela multo ante
praeparata in circumfusos ex elephanto suo coepit
ingerere, multisque eminus vulneratis, expositus ipse
32 ad ictus undique petebatur. Novem iam vulnera hinc
tergo, illinc pectore exceperat, multoque sanguine
profuso languidis manibus magis elapsa, quam excus-
33 sa tela mittebat. Nec segnius belua, instincta rabie,
nondum saucia invehebatur ordinibus; donec rector
beluae regem conspexit fluentibus membris omissisque
34 armis vix compotem mentis. Tum beluam in fugam
concitat, sequente Alexandro: sed equus eius multis
vulneribus confossus deficiensque procubuit, posito
magis rege, quam effuso. Itaque dum equum mutat,
35 tardius insecutus est. Interim frater Taxilis, regis In-
dorum, praemissus ab Alexandro, monere coepit Po-
rum, ne ultima experiri perseveraret, dederetque se
36 victori. At ille, quamquam exhaustae erant vires, de-
ficiebatque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus
Agnosco, inquit, *Taxilis fratrem, imperii regnique sui
proditoris:*[1] et telum, quod unum forte non effluxe-
rat, contorsit in eum: quod per medium pectus pe-
37 netravit ad tergum. Hoc ultimo virtutis opere edito,
fugere acrius coepit: sed elephantus quoque, qui mul-
ta exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, pe-
38 ditemque sequenti hosti obiecit. Iam Alexander con-
secutus erat, et, pertinacia Pori cognita, vetabat re-
sistentibus parci. Ergo undique et in pedites et in
ipsum Porum tela congesta sunt: quis tandem grava-
39 tus labi ex belua coepit. Indus, qui elephantum re-

---

1 proditorem.

gebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere iussit in genua: qui ut se submisit, ceteri quoque, ita enim instituti erant, demisere corpora in terram. Ea res et Porum et ceteros victoribus tradidit.

51 Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse cre- 40
dens, jubet,[1] et qui detraherent loricam vestemque, concurrere; cum belua dominum tueri et spoliantes coepit appetere, levatumque corpus eius rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur, confossoque eo, in vehiculum Porus imponitur. Quem rex 41
ut vidit allevantem oculos, non odio, sed miseratione commotus, *Quae, malum*, inquit, *amentia te coëgit, rerum mearum cognita ſama, belli ſortunam experiri; cum Taxilis*[2] *esset in deditos clementiae meae tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam*, inquit, 42
percontaris, respondebo ea libertate, quam interrogando ſecisti. Neminem me ſortiorem esse censebam. Meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: 43
ſortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum ſelix sum, secundus tibi. Rursus interrogatus, quid ipse victorem statuere debere censeret, *Quod hic*, inquit, *dies tibi suadet, quo expertus es, quam caduca ſelicitas esset.* Plus monendo pro- 44
fecit, quam si precatus esset. Quippe magnitudinem animi eius interritam, ac ne fortuna quidem infractam, non misericordia modo, sed etiam honore excipere dignatus est. Aegrum curavit haud secus, quam si 45
pro ipso pugnasset; confirmatum contra spem omnium in amicorum numerum recepit; mox donavit ampliore regno, quam tenuit. Nec sane quicquam in- 46

---

1 iussit. 2 Taxiles.

genium eius solidius aut constantius habuit, quam admirationem verae laudis et gloriae: simplicius tamen famam aestimabat in hoste, quam in cive. Quippe a suis credebat magnitudinem suam destrui posse, eandem clariorem fore, quo maiores fuissent, quos ipse vicisset.

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER IX.

ARGUMENTUM.

(1) Alexander (*sub aestivum solstitium a. a. Chr. nat.* 327.) victoria de Poro in ulteriore ripa Hydaspis (*hodie Dschilum*) reportata, milites pro contione laudat donisque ornat, naves in Hydaspe construi iubet, duas urbes in utraque ripa (Nicaeam et Bucephalam) condit. (2) Tum Poro amne superato, (*sive Porus nomen fuit reguli, commune illud quidem cum altero Poro, et amnis Acesines, qui nunc Chinab vocatur*) per silvas ingentes ac deserta ad fluvium Hyarotim sive Hydraoten (*hodie Rawi*) penetrat, eoque traiecto, (3) ad urbem magnam et munitam (Sangala) venit, cuius incolae, cum fortiter adversus Macedones de vehiculis inter se iunctis pugnassent, inde depulsi intra moenia se recipiunt. Verum urbs quoque vi expugnatur. (4) Copiis divisis regio vastatur, Alexander ipse aliam urbem, ab incolis inter se dissidentibus proditam, capit, et obsidibus clementer tractatis, barbaros (*Cathaeos*) permovet, ut cetera oppida dedant. (5) Inde in regnum Sophitis (*Σωπείθην appellat Diodorus*) venit, cuius gentis sapientia excellentis instituta commemorantur. Regulus magnifice ornatus Alexandro occurrit, se gentemque suam dedens et dona offerens, (6) inter quae et canes fuerunt, quorum admirabilis virtus ad venandum describitur. Relicto Sophite ad Hyphasin amnem, ultimum ex iis qui Indum au-

gent, agmen procedit; (*hodie sive Beyah sive Setletsch vocatur, utriuscunque amnis nomen, coniunctis aquis, evincere volueris*) Phegeus regulus victoris fidei sese permittit. (7) Alexander cum et hunc amnem traiicere pararet, ex Phegeo et Poro cognoscit de ingentibus copiis Gangaridarum et Prasiorum, ad quos per solitudines undecim dierum itinere perventurus esset, deque rege illorum Agramme. Itaque perpensis rei difficultatibus, cum dubitaret, num Macedones ipsum secuturi essent, (8) contione advocata, elevare studet, quae ab Indis iactata erant, falsam plerumque famam esse docens, (9) nec si vera illa forent, timenda, quoniam olim et elephantos et peditum equitumque maximas copias facile vicerint. (10) Orat denique, ut cum ad finem terrae et Oceanum pervenerint, hunc ultimum laborem ne omittant, neve se deserant. (11) Cum milites duces suos intuentes pertinaciter silerent, rexque ira et dolore exardescens, solum igitur se iturum confirmasset, lacrimae omnibus fluere coeperunt, nec ipse rex oculis temperare potuit. (12) Tum Coenus pro exercitu dicit, se paratos quidem esse sequi quocunque voluerit, sed amplitudinem eius consiliorum non capere, exhaustos ipsis victoriis: posse regem ad Oceanum per terras ad Meridiem vergentes penetrare, si illum temptare cupiat. (13) Ceteri et duces et milites Coeno assensi regem precibus urgent, quibus victus de tribunali desiluit, et cum per biduum in regia inclusus dolori se dedisset, tertio die ut ille finis expeditionis Indicae haberetur, aris positis, concessit. Inde ad Acesinem (*eoque superato, si fidem historiae sequi volumus, etiam ad Hydaspen*) et classem in eo constructam revertitur. Supplementis militum domo missorum auctus, Poro et Taxile regibus inter se reconciliatis, urbibusque Nicaea et Bucephala absolutis, cum partem exercitus in naves imposuisset, et reliquum agmen in utraque ripa proficisci iussisset, secundo amne navigare coepit, (*mense fere Octobri a. a. Chr. nat. 327. exeunte.*)

(14) Circa confluentes Hydaspis et Acesinis in fines Siborum decucurrit, inde ad aliam gentem (*Agalassensium, Diodoro teste*) venit, cuius fugato exercitu urbem, caput regionis, obsedit. Eam ipsi incolae incendio delent, arci propter situm opportunum Alexander praesidium imponit. (15) In confluentibus trium fluminum, Indi et Hydaspis cum Acesine

iam coniuncti, classis naufragium facit, et ipsius regis navis aegre vorticibus eripitur. (*Verum hoc naufragium Arrianus accidisse tradit in confluentibus Hydaspis et Acesinis, quod si verum est, uti sane videtur, Oxydracarum et Mallorum situs longe alius sit, definiturque amnibus Acesine et Hydraote.*) (16) Inde in Oxydracarum Mallorumque regionem pervenit, quarum gentium coniunctae copiae ingentem exercitum effecerant. Itaque Macedonum animos perturbatos rex oratione habita confirmat. (17) Quo facto cum alacrem exercitum adversus Oxydracas duxisset, barbari non ausi proelium inire fuga disperguntur. (18) Eorum (*sive Mallorum potius*) oppidum, in quod plerique confugerant, Alexander, nequicquam deterritus a vate, adoritur, cumque primus in murum evasisset et insequentium militum impetu scalae fractae essent, (19) admirabili temeritate in urbem desilit, hostesque ingruentes, corpore ad árborem applicato, propellit. (20) Eminus telis petitus et convulneratus in genua procumbens pugnam tamen non omittit. (21) Eo temporis momento pauci ex armigeris subsidio veniunt, sed aegre se regemque tuentur, donec exercitus fama regis occisi efferatus in urbem irrumpit, hostesque ad internecionem caedit. (22) Alexander cum magno et ipsius periculo et militum maerore curatur. (23) Nondum percurato vulnere lento cursu navigare pergit. (24) Craterus ad eum preces amicorum defert, ut saluti suae parcere neu vitam in pugnis ignobilibus prodere velit. (25. 26) Respondet ei rex longa et accurata oratione, se pietatem quidem illorum et agnoscere et laudare, sed suam vitam non diuturnitate sed gloria aestimare: pro ea nullum sibi laborem recusandum esse: illi praestarent modo, ut ab intestino scelere tutus esset. (27) Interim Graeci milites, in colonias circa Bactra deducti, duce Bicone quodam, defecerunt, et in patriam reverti coeperunt. (28) Oxydracae Mallique missis legatis sese dedunt, et imperata faciunt. Qua re laetus rex celebre convivium instituit, (29) in quo cum Dioxippus pugil Atheniensis ab Horrata Macedone (*alii Κόῤῥαγον vocant*) eluderetur, singulari certamine constituto vicit pugil, sed non multo post ab inimicis falso crimine petitus et infamia notatus semet ipse interemit. (30) Inde exercitus et navibus vectus et pedibus incedens per Mallos ad Sabarcas (*Diodorus Sambastas vocat*) venit, quae gens ingenti Macedonum appa-

ratu perculsa sese dedidit. (31) Etiam ad quam deinceps venerunt gentem fidei victoris se permisit, in cuius finibus Alexandria condita est Musicani (*sive gens, quae Musicano regulo parebat,*) in dicionem rediguntur, relicto in eorum urbe praesidio. Praestorum rex Porticanus, expugnata urbe, in qua se incluserat, occiditur. (32) Sambi regnum ingressus Alexander, multas urbes partim deditas in fidem accipit, partim expugnat, Musicanos, qui defecerant, per Pithonem subigit. Oppidi alicuius, quod ad regnum Sambi pertinebat, incolae, cum excursionem fecissent, facile quidem repelluntur, (33) sed quia gladios veneno tinxerant, Macedonum multi in pugna vulnerati moriuntur, quod idem cum metueretur ne Ptolemaeo, Lagi filio, regis familiarissimo, accideret, et ipse rex et Macedones, quantopere omnibus carus esset, luculenta dederunt argumenta, donec Alexander divinitus, ut ferebatur, remedium morbi repperit. (34) Inde ad gentem Pataliam et insulam medio amne sitam (*ubi nunc urbs Hydrabad?*) delatum agmen, diutius ibi substitit. Ducibus tandem repertis, per triduum iam Oceano appropinquantes strenue navigant, et ad aliam insulam prope os fluminis applicant. (35) Incidunt ibi in casum incognitum et improvisum, aestum maris, longe illum quidem vehementiorem in Oceano. quam in mari medio sive mediterraneo; (36) graviore etiam damno navigia afficiuntur, cum mare reciprocari coepit. (37) Sed et regis cura et iterato aestu omnia restituuntur, et Alexander, cognita maris natura, in ipsum Oceanum evehitur, tandem voti compos. (38) Reversus ad insulam (Patala) urbem et navalia condit, Leonnatum cum parte copiarum praemittit ad iter terrestre praeparandum, Nearchum et Onesicritum idoneo tempore classe litora circumvehi, et per os Euphratis ad se redire iubet.

(39) Ipse (*Iunio fere mense a. a. Chr. nat. 326.*) cum ceteris copiis profectus per regionem Arabitarum ad Horitas venit. Gentem diviso exercitu populatus urbem condidit, quam Arachosiis incolendam dedit. (40) Inde exercitus regionem Indorum maritimorum (*quos alii ichthyophagos appellant*) sive desertam Cedrosiae partem, loca omni cultu carentia, (60 *diebus*) peragrans, in summam omnium rerum inopiam incidit, tantamque cladem quantam nusquam alibi accipit. (41) Tandem in fines Cedrosiae cultioris perveniunt. Ibi lit-

teras a Leonnato apud Horitas relicto, et a Cratero per Arachosiam et Drangianam cum parte exercitus proficiscente accipit. Ipse in Carmaniam processit, cuius gentis Satrapam Aspasten, dum audit delatores, in honore habuit. (42) Restitutis detrimentis, quae exercitus improspero per Cedrosiam itinere fecerat, Carmaniam peragrat luxurioso agmine, Bacchi triumphum victis Indiae gentibus imitans. Interim tamen Aspastes supplicio afficitur.

1 ALEXANDER, tam memorabili victoria laetus, qua I.
sibi Orientis fines apertos esse censebat, Soli victimis
caesis, milites quoque, quo promptioribus animis reliqua belli[1] obirent, pro contione laudatos docuit,
quicquid Indis virium fuisset, illa dimicatione prostratum; ceteram[2] opimam praedam fore, celebratasque 2
opes in ea regione eminere, quam peterent. Proinde
iam vilia et obsoleta esse spolia de Persis: gemmis
margaritisque et auro atque ebore Macedoniam Graeciamque, non suas tantum domos, repletum ire.[3]
Avidi milites et pecuniae et gloriae, simul quia nun- 3
quam eos[4] affirmatio eius fefellerat, pollicentur operam: dimissisque cum bona spe, navigia exaedificari[5]
iubet, ut, cum totam Asiam percurrisset,[6] finem terrarum mare viseret. Multa materia navalis in pro- 4
ximis montibus erat: quam caedere aggressi, magnitudinis inusitatae repperere serpentes. Rhinocerotes quo- 5
que, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant.
Ceterum hoc nomen beluis[7] inditum a Graecis: sermonis eius ignari aliud lingua sua usurpant. Rex, 6
duabus urbibus conditis in utraque fluminis, quod superaverat, ripa, copiarum duces coronis et mille au-

reis

---

[1] reliqua belli munia. [2] ceterum. [3] repleturum. [4] nunquam affirmatio eius fefellerat eos. [5] aedificari. [6] percussissent. [7] beluis iis.

reis singulos donat: ceteris quoque pro portione aut
gradus, quem in amicitia[1] obtinebant, aut navatae
7 operae, honos habitus est. Abisares, qui prius quam
cum Poro dimicaretur legatos ad Alexandrum mise-
rat, rursus alios misit, pollicentes, omnia facturum,
quae imperasset, modo ne cogeretur corpus suum de-
dere: neque enim aut sine regio imperio victurum,
8 aut regnaturum esse captivum. Cui Alexander nun-
tiari iussit, si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum
esse venturum.

Hinc, Poro amne[2] superato, ad interiora Indiae 2
9 processit. Silvae erant prope in immensum spatium
diffusae, procerisque et in eximiam altitudinem editis
10 arboribus umbrosae. Plerique rami instar ingentium
stipitum flexi in humum, rursus qua se curvaverant
erigebantur, adeo ut species esset non rami resurgen-
11 tis, sed arboris ex sua radice generatae. Coeli tem-
peries salubris; quippe et vim solis umbrae levant, et
12 aquae largae manant e fontibus. Ceterum hic quo-
que serpentium magna vis erat, squamis fulgorem
auri reddentibus. Virus haud ullum magis noxium
est, quippe morsum praesens mors sequebatur; donec
13 ab incolis remedium oblatum est. Hinc per deserta
ventum est ad flumen Hyarotim.[3] Iunctum erat flu-
mini nemus, opacum arboribus alibi inusitatis, agre-
14 stiumque pavonum multitudine frequens. Castris inde
motis, oppidum haud procul positum corona capit,
obsidibusque acceptis stipendium imponit.

Ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem per- 3
venit, non muro solum, sed etiam palude munitam.
15 Ceterum barbari vehiculis inter se iunctis dimicaturi
occurrerunt: tela[4] aliis hastae, aliis secures erant;

---

[1] militia. [2] amneque. [3] Hydraoten. [4] aliis tela.

transiliebantque in vehicula strenuo saltu, cum succur-
rere laborantibus suis vellent. Ac primo insolitum 16
genus pugnae Macedonas terruit, cum eminus vulne-
rarentur: deinde spreto tam incondito auxilio, ab
utroque latere vehiculis circumfusi repugnantes fodere
coeperunt. Et vincula, quis conserta erant, iussit in- 17
cidi, quo facilius singula circumvenirentur. Itaque,
VIII milibus suorum amissis, in oppidum refugerunt.
Postero die scalis undique admotis muri occupantur; 18
paucis pernicitas saluti fuit. Qui, cognito urbis exci-
dio, paludem transnavere in vicina[1] oppida ingentem
intulere terrorem, invictum exercitum, et deorum pro-
fecto, advenisse memorantes.

4 Alexander, ad vastandam eam regionem Perdicca 19
cum expedita manu misso, partem copiarum Eumeni
tradidit,[2] ut is quoque barbaros ad deditionem com-
pelleret: ipse ceteros ad urbem validam, in quam
aliarum quoque confugerant incolae, duxit. Oppidani, 20
missis qui regem deprecarentur, nihilominus bellum
parabant. Quippe orta seditio in diversa consilia di-
duxerat vulgum: alii omnia deditione potiora, quidam
nullam opem in ipsis esse ducebant. Sed dum nihil 21
in commune consulitur, qui deditioni imminebant,
apertis portis, hostem recipiunt. Alexander, quam- 22
quam belli auctoribus iure poterat irasci, tamen omni-
bus venia data, et obsidibus acceptis, ad proximam
deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur an-
te agmen. Quos cum ex[3] muris agnovissent, utpote 23
gentis eiusdem, in colloquium convocaverunt. Illi,
clementiam regis simulque vim commemorando, ad
deditionem eos compulere: ceterasque urbes simili
modo deditas in fidem accepit.

---

1 et in vicina. 2 tradit. 3 e.

24 Hinc in regnum Sophitis perventum est. Gens, 5
ut barbari credunt,[1] sapientia excellit, bonisque mo-
25 ribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio
tollunt aluntque, sed eorum, quibus spectandi infan-
tium habitum cura mandata est. Si quos insignes
aut aliqua parte membrorum[2] inutiles notaverunt,
26 necari iubent. Nuptiis coëunt non genere ac nobi-
litate coniuncti,[3] sed electa corporum specie, quia
27 eadem aestimatur in liberis. Huius gentis oppidum,
cui Alexander admoverat copias, ab ipso Sophite ob-
tinebatur. Clausae erant portae, sed nulli in muris
turribusque se armati ostendebant, dubitabantque Ma-
cedones, deseruissent[4] urbem incolae, an fraude se
28 occulerent; cum, subito patefacta porta, rex Indus
cum duobus adultis filiis occurrit, multum inter omnes
29 barbaros eminens corporis specie. Vestis erat auro
purpuraque distincta, quae etiam crura velabat; au-
reis soleis inseruerat gemmas; lacerti quoque et bra-
30 chia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus
insignes candore et magnitudine lapilli. Baculum au-
reum berylli distinguebant: quo tradito precatus,
ut sospes acciperet, se liberosque et gentem suam
dedidit.

31 Nobiles ad venandum canes in ea regione sunt: 6
latratu abstinere dicuntur, cum viderunt[5] feram, leo-
32 nibus maxime infesti. Horum vim ut ostenderet Ale-
xandro, in conspectu leonem eximiae magnitudinis
iussit emitti, et IV omnino admoveri canes, qui cele-
riter feram occupaverunt.[6] Tum[7] ex his, qui assue-
verant talibus ministeriis, unus canis leoni cum aliis
inhaerentis crus avellere, et, quia non sequebatur, fer-

---

1 *abest.* 2 membrorum parte. 3 *de coniectura:* coniunctis.
4 deseruissentne. 5 videre. 6 occupaverunt feram. 7 cum

ro amputare coepit: ne[1] sic quidem pertinacia victa, 33
rursus aliam partem secare instituit, et deinde non se-
gnius inhaerentem ferro subinde caedebat. Ille in
vulnere ferae dentes moribundus quoque infixerat:
tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem
ingenerasse naturam memoriae proditum est. Equi- 34
dem plura transcribo, quam credo: nam nec affir-
mare sustineo, de quibus dubito, nec subducere, quae
accepi. Relicto igitur Sophite in suo regno, ad flu- 35
vium Hyphasin[2] processit, Hephaestione, qui diversam
regionem subegerat, coniuncto. Phegeus[3] erat gentis 36
proximae rex: qui, popularibus suis colere agros, ut
assueverant, iussis, Alexandro cum donis occurrit, ni-
hil quod imperaret detrectans.

7 Biduum apud eum substitit rex: tertio die amnem II.
superare decreverat, transitu difficilem non spatio so-
lum aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percconta- 2
tus igitur Phegea,[4] quae noscenda erant, XI dierum
ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit;
excipere deinde Gangen, maximum totius Indiae flu-
minum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas et 3
Prasios,[5] eorumque regem esse Aggrammem, XX mili-
bus equitum ducentisque peditum obsidentem vias.
Ad hoc[6] quadrigarum duo milia trahere, et praeci- 4
puum terrorem elephantos, quos trium milium nume-
rum explere dicebat. Incredibilia regi omnia vide- 5
bantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) perconta-
tur, an vera essent, quae dicerentur? Ille, vires qui- 6
dem gentis et regni haud falso iactari, affirmat: ce-
terum qui regnaret non modo ignobilem esse, sed
etiam ultimae sortis; quippe patrem eius tonsorem,

---

1 nec. 2 Hypasin. 3 Phegelas. 4 Phegelam.
5 *Ex emend. Vulgo* Pharrasios. 6 ad haec.

vix diurno quaestu propulsantem famem, propter habitum
7 bitum haud indecorum cordi fuisse reginae. Ab ea
in propiorem eius, qui tum regnasset, amicitiae locum
admotum, interfecto eo per insidias, sub specie tute-
lae liberum eius invasisse regnum, necatisque pueris
hunc, qui nunc regnat, generasse, invisum vilemque
popularibus, magis paternae fortunae, quam suae, me-
8 morem. Affirmatio Pori multiplicem animo regis in-
iecerat curam. Hostem beluasque spernebat, situm
9 locorum et vim fluminum extimescebat; relegatos in
ultimum paene rerum humanarum persequi terminum
et eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriae
et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remo-
10 tum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Ma-
cedones, tot emensi spatia terrarum, in acie et in ca-
stris senes facti, per obiecta flumina, per tot naturae
obstantes difficultates secuturi essent: abundantes
onustosque praeda magis parta frui velle, quam acqui-
11 renda fatigari. Non idem sibi et militibus animi esse:
se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in
operum suorum primordio stare: militem, labore de-
fatigatum, proximum quemque fructum finito tandem
periculo expetere.

12 Vicit ergo cupido rationem, et ad contionem vo- 8
catis militibus, ad hunc maxime modum disseruit:
*Non ignoro, milites, multa, quae terrere vos possent,
ab incolis Indiae per hos dies de industria esse ia-*
13 *ctata: sed non est improvisa vobis mentientium va-
nitas. Sic Ciliciae fauces, sic Mesopotamiae campos,
Tigrim et Euphraten, quorum alterum vado transivi-*
14 *mus, alterum ponte, terribilem fecerant Persae. Nun-
quam ad liquidum fama perducitur: omnia, illa tra-
dente, maiora sunt vero. Nostra quoque gloria, cum
sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis.*

Modo quis beluas offerentes moenium speciem, quis 15
Hydaspen amnem, quis cetera auditu maiora, quam
vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugisse-
mus ex Asia, si nos fabulae debellare potuissent. Cre- 16
ditisne elephantorum greges maiores esse, quam us-
quam armentorum sunt? cum et rarum sit animal, nec
facile capiatur, multoque difficilius mitigetur. Atqui 17
eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit.
Nam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius sta-
gnat: quippe angustis ripis coercita, et in angustio-
rem alveum elisa, torrentes aquas invehunt; contra
spatio alvei segnior cursus est. Praeterea in ripa 18
omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis
expectat. Ita quantumcunque flumen intervenit, idem
futurum discrimen est evadentium in terram.

9 Sed omnia ista vera esse fingamus. Utrumne vos 19
magnitudo beluarum, an multitudo hostium terret?
Quod pertinet ad elephantos, praesens habemus exem-
plum: in suos vehementius, quam in nos incurrerunt;
tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt.
Quid autem interest, totidem sint, quos Porus habuit, 20
an tria milia? cum uno aut altero vulneratis ceteros
in fugam declinari[1] videamus. Deinde paucos quoque
incommode regunt: congregata vero tot milia ipsa se 21
elidunt, ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles
vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista
contempsi, ut cum haberem, ipse non opposuerim, sa-
tis gnarus, plus suis, quam hostibus periculi inferre.
At enim equitum peditumque multitudo vos commo- 22
vet! Cum paucis enim pugnare soliti estis, et nunc
primum inconditam sustinebitis turbam. Testis ad- 23
versus multitudinem invicti Macedonum roboris Gra-

1 declinare.

*nicus amnis, et Cilicia inundata cruore Persarum, et
Arbela, cuius campi devictorum a nobis ossibus strati*
24 *sunt. Sero hostium legiones numerare coepistis, post-
quam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per
Hellespontum navigaremus, de paucitate nostra cogi-
tandum fuit: nunc nos Scythae sequuntur, Bactriana
auxilia praesto sunt, Dahae Sogdianique inter nos
militant.*
25 *Nec tamen illi turbae confido. Vestras manus in-
tueor, vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, va-
dem praedemque habeo. Quamdiu vobiscum in acie
stabo, nec mei*[1] *nec hostium exercitus numero:*[2] *vos
modo animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae ad-*
26 *hibete. Non in limine operum laborumque nostrorum,
sed in exitu stamus: pervenimus ad solis ortum et
Oceanum, nisi obstat ignavia: inde victores, perdo-
mito fine terrarum, revertemur in patriam. Nolite,
quod pigri agricolae faciunt, maturos fructus per iner-*
27 *tiam amittere e manibus. Maiora sunt periculis prae-
mia: dives eadem et imbellis est regio. Itaque non
tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. Digni
estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, re-
feratis in patriam, digni, qui nihil inexpertum, ni-*
28 *hil metu omissum relinquatis. Per vos gloriamque
vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque
et mea in vos et in me vestra merita, quibus invicti
contendimus, oro quaesoque, ne humanarum rerum ter-
minos adeuntem alumnum commilitonemque vestrum,*
29 *ne dicam regem, deseratis. Cetera vobis imperavi;
hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil
unquam vobis praecepi, quin primus me periculis ob-
tulerim, qui saepe aciem clipeo meo texi, ne infrege-*

---

1 meos *de coniectura.* 2 numeravero *item de coniectura.*

ritis in manibus meis palmam, qua Herculem Liberumque Patrem, si invidia abfuerit, aequabo. Date hoc 30
precibus meis, et tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor, alacritatis vestrae index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites, nec agnosci videor a vobis. Surdas iamdudum aures pulso: aversos animos et infractos excitare conor.

11 Cumque illi in terram demissis capitibus tacere 31
perseverarent, *Nescio quid*, inquit, *in vos imprudens*[1] *deliqui, quod me ne intueri quidem vultis. In solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo? Vestram* 32
gloriam et magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quo- 33
que ire perseverabo. Obiicite me fluminibus et beluis et illis gentibus, quarum nomina horretis. Inveniam, qui desertum a vobis sequantur: Scythae Bactrianique erunt mecum, hostes paulo ante, nunc milites nostri. Mori praestat, quam precario imperatorem esse. 34
Ite reduces domos; ite deserto rege ovantes. Ego hic a vobis desperatae victoriae aut honestae morti locum inveniam. Ne sic quidem ulli militum vox ex- III.
primi potuit. Expectabant, ut duces principesque ad regem perferrent, vulneribus et continuo labore militiae fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Ceterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Igitur[2] primo fremitus sua sponte, deinde 2
gemitus quoque oritur; paulatimque liberius dolor erigi coepit, manantibus lacrimis, adeo ut rex, ira in

[1] imprudens in vos. [2] Ergo.

misericordiam versa, ne ipse quidem, quamquam cu-
peret, temperare oculis potuerit.

3 Tandem universa contione effusius flente, Coenus 12
ausus est, cunctantibus ceteris, propius tribunal acce-
4 dere, significans se loqui velle. Quem ut videre mili-
tes detrahentem galeam capiti, (ita enim regem allo-
qui mos est,) hortari coeperunt, ut causam exercitus
5 ageret. Tum Coenus, *Dii prohibeant*, inquit, *a nobis*
impias mentes; et profecto prohibent. Idem animus
est tuis, qui fuit semper, ire quo iusseris, pugnare,
periclitari, sanguine nostro commendare posteritati
tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque
et nudi et exsangues, utcunque tibi cordi est, se-
6 *quimur, vel antecedimus. Sed si audire vis non*
fictas tuorum militum voces, verum necessitate ultima
expressas, praebe, quaeso, propitias aures imperium
atque auspicium tuum constantissime secutis, et quo-
7 *cunque pergis secuturis. Vicisti, rex, magnitudine*
rerum non hostes modo, sed etiam milites. Quicquid
mortalitas capere poterat, implevimus. Emensis ma-
ria terrasque melius nobis, quam incolis, omnia nota
8 *sunt. Paene in ultimo mundi fine consistimus. In*
alium orbem paras ire, et Indiam quaeris Indis quo-
que ignotam: inter feras serpentesque degentes eruere
ex latebris et cubilibus suis expetis, ut plura, quam
9 *sol videt, victoria lustres. Digna prorsus cogitatio*
animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua sem-
per in incremento erit, nostra vis iam in fine[1]
10 *est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneri-*
bus, tot cicatricibus putria. Iam tela hebetia sunt:
iam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia
domestica subvehi non potest. In externum degene-

---

1 in fine iam.

ravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum 11
habet? iube quaeri, quam multos servi ipsorum perse-
cuti sint,[1] *quid cuique supersit ex praeda. Omnium*
victores omnium inopes sumus. Nec luxuria labora-
mus, sed bello instrumenta belli consumpsimus. Hunc 12
tu pulcherrimum exercitum nudum obiicies beluis?
quarum ut multitudinem augeant de industria barbari,
magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio in-
telligo. Quodsi adhuc penetrare in Indiam certum 13
est, regio a Meridie minus vasta est; qua subacta
licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis
terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis glo- 14
riam, quae ad manum posita est? hic quoque occur-
rit Oceanus. Nisi mavis errare, pervenimus, quo tua
fortuna ducit. Haec tecum, quam sine te cum his, 15
loqui malui, non uti inirem circumstantis exercitus
gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ge-
mitum[2] *murmurantium audires.*

13 Ut finem orationi Coenus imposuit, clamor undi- 16
que cum ploratu oritur, regem, patrem, dominum,
confusis appellantium vocibus. Iamque et alii duces, 17
praecipueque seniores, quis ob aetatem et excusatio
honestior erat, et auctoritas maior, eadem precaban-
tur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare pote- 18
rat iratos. Itaque inops consilii desiluit e tribunali,
claudique regiam iussit, omnibus praeter assuetos
adire prohibitis. Biduum irae datum est: tertio die 19
processit, erigique XII aras ex quadrato saxo, monu-
mentum expeditionis suae, munimenta quoque castro-
rum iussit extendi, cubiliaque amplioris formae, quam
pro corporum habitu, relinqui, ut speciem omnium
augeret, posteritati fallax miraculum praeparans.

---

[1] *Ex emend. vulgo* sunt. [2] quam ut gemitum.

20 Hinc repetens quae emensus erat, ad flumen Ace-
sinem locat castra. Ibi forte Coenus morbo extinctus
est. Cuius morte ingemuit quidem rex,[1] adiecit ta-
men, propter paucos dies longam orationem eum ex-
orsum, tanquam solus Macedoniam visurus esset.
21 Iam in aqua classis, quam aedificari iusserat, stabat.
Inter haec Memnon ex Thracia in supplementum
equitum v[2] milia, praeter eos ab Harpalo peditum
septem milia adduxerat, armaque xxv milia auro et
argento caelata pertulerat, quis distributis vetera cre-
22 mari iussit. Mille navigiis aditurus Oceanum, discor-
desque[3] et vetera odia retractantes Porum et Taxi-
len,[4] Indiae reges, firmatae per affinitatem gratiae[5]
relinquit[6] in suis regnis, summo in aedificanda classe
23 amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit,
quorum alterum Nicaeam appellavit, alterum Buce-
phalam,[7] equi, quem amiserat, memoriae ac nomini
24 dedicans urbem. Elephantis deinde et impedimentis
terra sequi iussis, secundo amne defluxit, quadraginta
ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis
locis exponi subinde copiae possent.

IV. Perventum erat in regionem, in qua Hydaspes 14
2 amnis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines
Siborum.[8] Hi de exercitu Herculis maiores suos esse
memorant:[9] aegros relictos esse, cepisse sedem, quam
3 ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavae te-
la[10] erant; multaque, etiam cum Graeci mores exo-
4 levissent, stirpis ostendebant vestigia. Hinc excensione
facta, cc et L stadia processit, depopulatusque regio-

---

1 rex quidem. 2 sex. 3 discordes. 4 Taxilem. 5 firmata per affinitatem gratia. 6 reliquit. 7 Bucephalan. 8 *De coniect. Codd. mss.* Soborum, *edd.* Sobiorum. 9 commemorant. 10 pro telo.

nem, oppidum, caput eius, corona cepit. XL peditum 5
milia gens[1] in ripa fluminum opposuerat: quae[2]
amne superato in fugam compulit, inclusosque moenibus expugnat. Puberes interfecti sunt, ceteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, ma- 6
gnaque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed cum in obsidione perseverasset, oppidani, desperata salute, ignem subiecere tectis, se quoque ac liberos coniugesque incendio cremant. Quod cum 7
ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnae erat. Delebant incolae urbem; hostes defendebant: adeo etiam naturae iura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in qua praesidium dereliquit: 8
ipse navigio circumvectus est arcem.

15 Quippe III flumina tota India praeter Gangem maxima munimento arcis applicant undas. A Septentrione Indus alluit, a Meridie Acesines Hydaspi confunditur. Ceterum amnium coetus[3] maritimis simi- 9
les fluctus movet;[4] multoque ac turbido limo, quod aquarum concursu subinde turbatur, iter, qua meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque cum cre- 10
bri fluctus se inveherent, et navium hinc proras, hinc latera pulsarent, subducere nautae vela[5] coeperunt. Sed ministeria eorum hinc metu,[6] hinc praerapida celeritate fluminum occupantur. In oculis [omnium][7] 11
duo maiora navigia submersa sunt; leviora, cum et ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse rex in rapidissimos vertices[8] incidit: quibus intorta navis obliqua et gubernaculi impatiens agebatur. Iam vestem detraxerat corpori, proiectu- 12

1 alia gens. 2 quam. 3 coitus. 4 movent. 5 *abest.* 6 *Sic vulgo de coniect. Libri mss.* cetu. *Fort.* vento. 7 *Vocis fidem incertam indicant cancelli. Vulgo post* maiora *ponitur.* 8 vortices.

rus semet in flumen, amicique, ut exciperent eum, haud procul nabant, apparebatque anceps periculum
13 tam nataturi, quam navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos, quantaque vis humana esse poterat admota est, ut fluctus, qui se invehe-
14 bant, everberarentur. Findi crederes undas, et retro gurgites cedere. Quibus tandem navis erepta, non tamen ripae applicatur,[1] sed in proximum vadum illiditur. Cum amni[2] bellum fuisse crederes. Ergo aris pro numero fluminum positis, sacrificioque facto, xxx stadia processit.

15 Inde ventum est in regionem Oxydracarum[3] Mal- 16
lorumque, quos alias bellare inter se solitos tunc periculi societas iunxerat. Nonaginta milia iuniorum peditum in armis erant, praeter hos equitum x milia,
16 nongentaeque quadrigae. At Macedones, qui omni discrimine iam defunctos se esse crediderant, postquam integrum bellum cum ferocissimis Indiae gentibus superesse cognoverunt, improviso metu territi, rursus seditiosis vocibus regem increpare coeperunt:
17 Gangen[4] amnem, et quae ultra essent, coactum[5] transmittere, non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se obiectos, ut sanguine suo ape-
18 rirent ei Oceanum. Trahi extra sidera et solem, cogique adire, quae mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes existere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod praemium ipsos manere? caliginem ac tenebras et perpetuam noctem profundo incubantem mari,[6] repletum immanium beluarum gregibus fretum, immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit.

---

1 applicabatur. 2 amne. 3 *De coniect. Codd.* Sudracarum, *item posthac.* 4 Gangem, *item postea.* 5 *De coniect. vulgo* coactos. 6 *abest.*

Rex non sua, sed militum sollicitudine anxius, 19
contione advocata, docet, imbelles esse, quos metuant. Nihil deinde praeter has gentes obstare, quominus terrarum spatia emensi ad finem simul mundi laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gan- 20
gen et multitudinem nationum, quae ultra amnem essent: declinasse iter eo, ubi par gloria, minus periculum esset. Iam prospicere se Oceanum, iam per- 21
flare ad ipsos auram maris: ne inviderent sibi laudem, quam peteret. Herculis et Liberi Patris terminos transituros illos, regi suo, parvo impendio, immortalitatem famae daturos. Paterentur se ex India redire, non fugere.

17 Omnis multitudo, et maxime militaris, mobili im- 22
petu fertur. Ita seditionis non remedia quam principia maiora sunt. Non alias tam alacer clamor ab ex- 23
ercitu est redditus, iubentium, duceret diis secundis, aequaretque gloria, quos aemularetur. Laetus his acclamationibus ad hostes protinus castra movet. Va- 24
lidissimae Indorum gentes erant, et bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatae virtutis elegerant, qui sub radicibus montis castra posuit, lateque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit, clamore quoque ac sui moris ululatu identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Iam lux appetebat,[2] cum rex fiduciae ac spei plenus 25
alacres milites arma capere, et exire in aciem iubet. Sed, haud traditur[3] metune, an oborta seditione[4] inter ipsos, subito profugerunt barbari; certe avios montes et impeditos occupaverunt: quorum agmen 26
rex frustra persecutus, impedimenta cepit.

---

1 aequaret. 2 apparebat. 3 *absunt haec duo verba.* 4 seditione oborta.

Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in 18
quod plerique confugerant, haud maiore fiducia moe-
27 nium, quam armorum. Iam admovebat rex, cum
vates monere eum coepit, ne committeret, aut certe
differret obsidionem: vitae eius periculum ostendi.
28 Rex Demophontem[1] (is namque vates erat) intuens,
Si quis, inquit, *te arti tuae intentum et exta spectan-*
tem sic interpellet, non dubitem, quin incommodus ac
29 *molestus videri tibi possit.* Et cum ille ita prorsus
futurum respondisset, *Censesne*, inquit, *tantas res, non*
pecudum fibras ante oculos habenti, ullum esse maius
impedimentum, quam vatem superstitione captum?
30 Nec diutius quam respondit moratus, admoveri iubet
scalas, cunctantibusque ceteris evadit in murum. An-
gusta muri corona erat: non pinnae sicut alibi fasti-
gium eius distinxerant, sed perpetua lorica obducta
31 transitum sepserat. Itaque rex haerebat magis, quam
stabat in margine, clipeo undique incidentia tela, pro-
pulsans; nam ubique eminus ex turribus petebatur.
32 Nec subire milites poterant, quia superne vi telorum
obruebantur. Tandem magnitudinem periculi pudor
vicit: quippe cernebant, cunctatione sua dedi hosti-
33 bus regem. Sed festinando morabantur auxilia. Nam
dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas;
quis non sufficientibus devoluti unicam spem regis
fefellerunt. Stabat enim in conspectu tanti exerci-
tus, velut in solitudine destitutus.

V. Iamque laevam, qua clipeum ad ictus circumfere- 19
bat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos desili-
ret, stabantque excepturi; cum ille rem ausus est[2]
incredibilem atque inauditam, multoque magis ad fa-
2 mam temeritatis, quam gloriae, insignem. Namque

[1] Demophoonta. [2] *abest haec vocula.*

in urbem hostium plenam praecipiti saltu semetipse
immisit, cum vix sperare posset, dimicantem certe
et non inultum esse moriturum: quippe antequam as-
surgeret, opprimi poterat et capi vivus. Sed forte 3
ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet. Itaque
stans init pugnam; et ne circumiri posset, fortuna
providerat. Vetusta arbor, haud procul muro, ramos 4
multa fronde vestitos, velut de industria regem pro-
tegentes, obiecerat; huius spatioso stipiti corpus, ne
circumiri posset, applicuit, clipeo tela, quae ex ad-
verso ingerebantur, excipiens. Nam cum unum pro- 5
cul tot manus peterent, nemo tamen audebat pro-
pius accedere; missilia ramis plura, quam clipeo in-
cidebant. Pugnabat pro rege primum celebrati no- 6
minis fama, deinde desperatio, magnum ad honeste
moriendum incitamentum. Sed cum subinde hostis 7
afflueret, iam ingentem vim telorum exceperat clipeo,
iam galeam saxa perfregerant, iam continuo labore
gravia genua succiderant. Itaque contemptim et in- 8
caute, qui proximi steterant, incurrerunt: e quibus
duos gladio ita excepit, ut ante ipsum exanimes pro-
cumberent. Nec cuiquam deinde propius incessendi
eum animus fuit: procul iacula sagittasque mittebant.
Ille ad omnes ictus expositus, aegre iam exceptum 9
poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cu-
bitorum sagittam (namque Indis, ut antea diximus,
huius magnitudinis sagittae erant) ita excussit, ut per
thoracem paulum super latus dextrum infigeret.[1]
Quo vulnere afflictus, magna vi sanguinis emicante, 10
remisit arma moribundo similis, adeoque resolutus,
ut ne ad vellendum quidem telum sufficeret dextera.[2]
Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat ala- 11
cer

1 infigeretur. 2 dextra, *item post paulo.*

cer gaudio accurrit. Quem ut iniicere corpori suo
manus sensit, credo, ultimi dedecoris indignitate com-
motus, linquentem revocavit animum, et nudum ho-
12 stis latus subiecto mucrone hausit. Iacebant circa
regem tria corpora, procul stupentibus ceteris: ille
ut, antequam ultimus spiritus deficeret, dimicans iam
13 extingueretur, clipeo se allevare conatus est, et post-
quam ad connitendum nihil supererat virium, dextera
impendentes ramos complexus temptabat assurgere.
Sed ne sic quidem potens corporis, rursus in genua
procumbit, manu provocans hostes, si quis congredi
auderet.

14 Tandem Peucestes[1] per aliam oppidi partem, de- 21
turbatis propugnatoribus, muri vestigia persequens
15 regi supervenit. Quo conspecto Alexander, iam non
vitae suae, sed mortis solatium supervenisse ratus, cli-
peo fatigatum corpus excepit. Subit inde Timaeus,
et paulo post Leonnatus, huic Aristonus supervenit.
16 Indi quoque, cum intra moenia regem esse compe-
rissent, omissis ceteris, illuc concurrerunt, urgebant-
que protegentes. Ex quibus Timaeus, multis adverso
corpore vulneribus acceptis, egregiaque edita pugna,
17 cecidit; Peucestes quoque tribus iaculis confossus non
se tamen scuto, sed regem tuebatur; Leonnatus, dum
avide ruentes barbaros summovet, cervice graviter
18 icta semianimis procubuit ante regis pedes. Iam et
Peucestes vulneribus fatigatus summiserat clipeum:
in Aristono spes ultima haerebat. Hic quoque gravi-
ter saucius tantam vim hostium ultra sustinere non
19 poterat. Inter haec ad Macedonas regem cecidisse
fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incita-
vit. Namque periculi omnis immemores dolabris

[1] Peucestas, *et sic postea.*

perfregere murum, et qua moliti erant aditum, irrupere in urbem. Indosque plures fugientes, quam congredi ausos, ceciderunt. Non senibus, non feminis, 20
non infantibus parcitur: quisquis occurrerat, ab illo vulneratum regem esse credebant. Tandemque internecione hostium iustae irae parentatum est. Pto- 21
lemaeum, qui postea regnavit, huic pugnae affuisse, auctor est Clitarchus et Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriae suae non refragatus, afuisse, missum in expeditionem, memoriae tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta vel securitas, vel par huic vitium, credulitas fuit!

22 Rege in tabernaculum relato, medici lignum sa- 22
gittae [1] corpori infixum, ita ne spiculum moveretur, abscidunt. [2] Corpore deinde nudato, animadvertunt 23
hamos inesse telo, nec aliter id sine pernicie corporis extrahi posse, quam ut secando vulnus augerent. Ceterum ne secantes profluvium sanguinis occuparet, 24
verebantur; quippe ingens telum adactum erat, et penetrasse in viscera videbatur. Critobulus, inter me- 25
dicos artis eximiae, sed in tanto periculo territus, [manus] [3] admovere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperae curationis recideret eventus. Lacri- 26
mantem eum ac metuentem et sollicitudine propemodum exsanguem rex conspexerat. *Quid*, inquit, *quodve tempus expectas, et non quamprimum hoc dolore me saltem moriturum liberas? An times, ne reus sis, cum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tan- 27
dem vel finito, vel dissimulato metu, hortari eum coepit, ut se continendum praeberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.

---

[1] hastae. [2] abscindunt. [3] *Desideratur haec vox in libris mss.*

28 Rex cum affirmasset, nihil opus esse his, qui semet continerent, sicut praeceptum erat, sine motu praebuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, et spiculo evolso, ingens vis sanguinis manare coepit, linquique animo rex, et caligine oculis offusa, veluti
29 moribundus extendi. Cumque profluvium medicamentis frustra inhiberent, clamor simul atque ploratus amicorum oritur, regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimque animum rece-
30 pit, et circumstantes coepit agnoscere. Toto eo die ac nocte, quae secuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere. Nec prius recesserunt, quam compertum est, somno paulisper acquiescere. Hinc certiorem spem salutis eius in castra rettulerunt.

VI. Rex septem diebus curato vulnere, necdum ob- 23
ducta cicatrice, cum audisset, convaluisse apud barbaros famam mortis suae, duobus navigiis iunctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum iussit, ex quo se ostenderet perisse credentibus. Conspectusque ab incolis spem hostium falso nuntio con-
2 ceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli a cetera classe praecipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria pulsu remorum impediretur.

3 Quarto, postquam navigare coeperat, die pervenit in regionem desertam quidem ab incolis, sed frumento et pecoribus abundantem. Placuit is locus et ad
4 suam, et ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum et custodibus corporis, excubare ante praetorium, quotiens adversa regi[1] valetudo incidisset. Hoc tum quoque more[2] servato, universi cubiculum eius in-

[1] regi adversa. [2] more quoque.

trant. Ille sollicitus, ne quid novi afferrent, quia si- 5
mul venerant, percontatur, num hostium recens nun-
tiaretur adventus.

24 At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum 6
preces perferret ad eum, *Credisne*, inquit, *adventu
magis hostium, ut iam in vallo consisterent, sollicitos
esse,*[1] *quam cura salutis tuae, ut nunc est, tibi vilis?
Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos,* 7
*impleat armis virisque totum orbem, classibus maria
consternat, inusitatas beluas inducat: tu nos praesta-
bis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniae colu-* 8
*men ac sidus diuturnum fore polliceri potest, cum
tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus
tot civium animas trahere te in casum? Quis enim* 9
*tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eo perve-
nimus, auspicium atque imperium secuti tuum, unde
nisi te reduce nulli ad penates suos iter est. Quod-* 10
si[2] *adhuc de Persidis regno cum Dareo dimicares,
etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset,
tam promptae esse te ad omne discrimen audaciae:
nam ubi paria sunt periculum ac praemium, et secun-
dis rebus amplior fructus est, et adversis solatium
maius: tuo vero capite ignobilem vicum emi, quis fe-* 1
rat, non tuorum modo militum, sed ullius gentis[3]
barbarae civis, qui tuam magnitudinem novit? Hor- 1
*ret animus cogitatione rei, quam paulo ante vidimus.
Eloqui timeo, invicti corporis spolia inertissimas ma-
nus fuisse iniecturas,*[4] *nisi te interceptum misericors
in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem
desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Uni-* 1

---

1 *Haec verba post leguntur sic:* vilis, nos esse sollicitos.
2 Qui si. 3 ullius etiam gentis. 4 spoliis
inertissimos manus fuisse iniecturos.

versos licet milites ignominia notes, nemo recusabit
luere id, quod ne admitteret praestare non potuit.
14 *Patere nos, quaeso, alio modo esse viles tibi. Quo-*
cunque iusseris, ibimus. Obscura pericula[1] *et igno-*
biles pugnas nobis deposcimus: temetipsum ad ea ser-
va,[2] *quae magnitudinem tuam capiunt. Cito gloria*
obsolescit in sordidis hostibus, nec quicquam indignius
15 *est, quam consumi eam, ubi non possit ostendi.* Ea-
dem fere Ptolemaeus, et similia his[3] ceteri. Iamque
confusis vocibus flentes eum orabant, ut tandem ex-
satiatae laudi modum faceret, ac saluti suae, id est
publicae, parceret.
16 Grata erat regi pietas amicorum. Itaque singulos
familiarius amplexus considere iubet. Altiusque ser-
17 mone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *o fidissimi piis-*
simique civium atque amicorum, grates ago habeoque,
non solum eo nomine, quod hodie salutem meam ve-
strae praeponitis, sed quod a primordiis belli nullum
erga me benivolentiae pignus atque indicium omisistis,
adeo ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam
fuisse tam caram, quam esse coepit, ut vobis diu frui
18 *possim. Ceterum non eadem est cogitatio eorum, qui*
pro me mori optant, et mea: qui quidem hanc beni-
volentiam vestram virtute meruisse me iudico. Vos
enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam per-
petuum, percipere cupitis: ego me metior non aetatis
19 *spatio, sed gloriae. Licuit paternis opibus contento*
intra Macedoniae terminos per otium corporis expe-
ctare obscuram et ignobilem senectutem: quamquam
ne pigri quidem sibi fata disponunt, sed unicum
bonum diuturnam vitam existimantes[4] *saepe acerba mors*

---

[1] bella. [2] ad ea serva pericula. [3] iis.
[4] aestimantes.

occupat: verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunae bene computo, diu vixi. Orsus a Macedonia imperium Graeciae[1] *teneo;* 20
Thraciam et Illyrios subegi; Triballis, Maedisque[2] *imperito; Asiam, qua Hellesponto, qua rubro mari subluitur,*[3] *possideo. Iamque haud procul absum fine*[4] *mundi, quem egressus aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asia in Europae termi-* 21
nos momento unius horae transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vigesimum atque octavum aetatis annum, videorne vobis in excolenda
26 *gloria, cui me uni devovi, posse cessare? Ego vero non deero, et ubicunque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus* 22
locis; aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe summoverat. In his operibus extingui mihi[5] *si fors ita feret, pulchrum est: ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus* 23
feminae ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam aequavimus gloria, et iam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, maiora adhuc restant. Sed ita nostra erunt 24
quae nondum attigimus, si nihil parvum duxerimus, in quo magnae gloriae locus est. Vos modo me ab intestina fraude et domesticorum insidiis praestate securum: belli Martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in 25
acie tutior, quam in theatro fuit; hostium manus saepe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque

---

1 Graeciam. 2 Medisque. 3 alluitur. 4 a fine. 5 me.

regum exitus si reputaveritis, plures a suis, quam ab
26 *hoste interemptos numerabitis. Ceterum, quoniam olim rei agitatae in animo meo nunc promendae occasio oblata est, mihi maximus laborum atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocunque excesserit vita. Si licuerit, ipse praestabo hoc: si me praeceperit fatum, vos mandasse mementote.* Ac tum quidem amicos dimisit: ceterum per complures dies ibi stativa habuit.

VII. Haec dum in India geruntur, Graeci milites nu- 27
per in colonias a rege deducti circa Bactra,[1] orta inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro
2 infensi, quam metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant arma spectare coeperunt, et Bactriana arce, quae casu negligentius asservata erat, occupata, barbaros quoque in societa-
3 tem impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumpserat, non tam imperii cupidine, quam in patriam revertendi cum his,
4 qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bico[2] quidam nationis eius,[3] sed ob aemulationem infestus, comparavit insidias, invitatumque ad epulas per Bo-
5 xum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die contione advocata Bico ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat: sed aliis suspecta erat fraus[4] Biconis, et paulatim in plures coepit ma-
6 nare suspicio. Itaque Graeci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio: ceterum princi-
7 pes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Praeter spem suam Bico praesenti periculo ereptus, paulo post insidiatus auctoribus salutis suae est: cuius dolo

1 *De coniect. Vulgo* deducti Garabactra. 2 Bicon.
3 eiusdem. 4 fraus erat.

cognito, et ipsum comprehenderunt, et Boxum. Cete- 8
rum Boxum protinus placuit interfici, Biconem etiam per cruciatum necari. Iamque corpori tormenta admovebantur, cum milites,[1] incertum ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exau- 9
dito, qui torquere Biconem iussi erant, omisere, veriti, ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Graecos, et 10
miserabilis facies supplicio destinati in diversum animos repente mutavit, dimittique eum iusserunt. Hoc 11
modo poena bis liberatus, cum ceteris, qui colonias a rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Haec circa Bactra et Scytharum terminos gesta.

28 Interim regem duarum gentium, de quibus ante 12
dictum est, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximia magnitudine corporum, decoro habitu, lineae vestes intexto[2] auro purpuraque distinctae. Ei se dedere ipsos, urbes agrosque, referebant, 13
per tot aetates inviolatam libertatem illius primum fidei dicionique permissuros: deos sibi deditionis auctores, non metum; quippe intactis viribus iugum excipere. Rex, consilio habito, deditos in fidem acce- 14
pit, stipendio, quod Arachosiis utraque natio pensitabat, imposito. Praeterea II milia et D equites imperat; et omnia obedienter a barbaris facta. Invitatis 15
deinde ad epulas legatis gentium regulisque, exornari convivium iussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant; lectis circumdederat aulaea, purpura auroque fulgentia; quicquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas nova inmutatione corruptum erat, confusis utriusque gentis vitiis in illo convivio ostendens.

---

[1] Graeci milites. [2] intextae.

16 Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, pugil nobi- 29
lis, et ob eximiam virtutem virium regi pernotus et
gratus. Invidi malignique increpabant per seria et
ludum, saginati corporis sequi inutilem beluam:
cum ipsi proelium inirent, oleo madentem praeparare
17 ventrem epulis. Eadem igitur in convivio Horratas
Macedo iam temulentus exprobrare ei coepit et po-
stulare, ut, si vir esset, postero die secum ferro de-
cerneret: regem tandem vel de sua temeritate, vel de
18 illius ignavia iudicaturum. Et a Dioxippo, contem-
ptim militarem eludente ferociam, accepta conditio
est. Ac postero die rex, cum etiam acrius certamen
exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata
19 exequi passus est. Ingens hic militum, inter quos
erant Graeci, qui Dioxippo studebant, convenerat
multitudo. Macedo iusta arma sumpserat, aereum
clipeum, hastam, quam sarissam vocant, laeva tenens,
dextera[1] lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluri-
20 bus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens et co-
ronatus laeva puniceum amiculum, dextra validum
nodosumque stipitem praeferebat. Ea ipsa res omnium
animos expectatione suspenderat: quippe armato con-
21 gredi nudum dementia, non temeritas videbatur. Igi-
tur Macedo, haud dubius eminus interfici posse, lan-
ceam emisit, quam Dioxippus cum exigua corporis
declinatione vitasset, antequam ille hastam transferret
in dextram, assiluit, et stipite mediam eam fregit.
22 Amisso utroque telo, Macedo gladium coeperat strin-
gere: quem occupatum complexu, pedibus repente
subductis, Dioxippus arietavit in terram, ereptoque
gladio, pedem super cervicem iacenti[2] imposuit, sti-
pitem intentans, elisurusque eo victum, ni prohibitus

---

[1] dextra. [2] iacentis.

esset a rege. Tristis spectaculi eventus non Mace- 23
donibus modo, sed etiam Alexandro fuit, maxime quia barbari affuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur.
Hinc ad criminationem invidorum adapertae sunt au- 24
res regis. Et post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur, ministrique, quasi
amisissent, quod amoverant, regem adeunt. Saepe 25
minus est constantiae in rubore, quam in culpa. Coniectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit: et cum excessisset convivio, litteris conscriptis, quae regi redderentur, ferro se in-
teremit. Graviter mortem eius tulit rex, existimans 26
indignationis esse, non poenitentiae testem, utique postquam falso insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

Indorum legati dimissi domos, paucis post diebus VIII.
cum donis revertuntur. Trecenti erant equites,[1] 1
mille triginta currus, quos quadriiugi equi ducebant, lineae vestis aliquantum, mille scuta Indica, et ferri
candidi talenta centum, leonesque rarae magnitudinis et 2
tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum, lacertarum quoque ingentium pelles, et dorsa testu-
dinum. Cratero deinde imperat rex, haud procul 3
amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves, et in fines Mallorum secundo amne devehitur.

Inde Sabarcas[2] adiit, validam Indiae gentem, quae 4
populi, non regum imperio regebatur. Sexaginta milia peditum habebant, equitum sex milia: has copias
currus quingenti sequebantur. Tres duces spectatos 5
virtute bellica elegerant. At qui in agris erant pro-

---

[1] equi. [2] Sabracas.

ximi flumini (frequentes autem vicos, maxime in ripa habebant) ut vidêre totum amnem, qua prospici poterat, navigiis constratum, et tot militum[1] arma fulgentia, territi nova facie, deorum exercitum, et alium Liberum Patrem, celebre in illis gentibus nomen, adven-
6 tare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus variaeque nautarum voces hortantium pavidas
7 aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt, furere clamitantes, et[2] cum diis proelium inituros: navigia non posse numerari, quae invictos vivos[3] veherent. Tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros.

8 His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quar- 31
to die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quam ceteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod Alexandriam appellari iusserat, fines eorum, qui Musicani appellan-
9 tur, intravit. Hic de Teriolte satrape, quem Parapamisadis praefecerat, iisdem arguentibus cognovit: multaque avare ac superbe fecisse convictum interfici
10 iussit. Oxyartes,[4] praetor Bactrianorum, non absolutus modo, sed etiam iure amoris[5] amplioris imperii donatus est finibus. Musicanis deinde in dicionem redactis, urbi eorum praesidium imposuit.

11 Inde Praestos, et ipsam Indiae gentem, perventum est. Porticanus[6] rex erat, qui se munitae urbi cum magna manu popularium incluserat. Hanc Alexander
12 tertio die, quam coeperat obsidere, expugnavit. Et Porticanus, cum in arcem confugisset, legatos de con-

---

[1] millium. [2] *abest.* [3] *abest.* [4] Oxathres. [5] *abest, interpunctione maiore post verba* donatus est *posita.* [6] Oxycanus, *item post.*

ditione deditionis misit ad regem: sed antequam adirent eum, duae turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem, qua capta Porticanus cum paucis repugnans occiditur.

32 Diruta igitur arce, et omnibus captivis venunda- 13
tis, Sambi[1] regis fines ingressus est; multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est, ru- 14
dibus militarium operum, quippe in media ferme urbe armati[2] terra existebant, nullo suffossi specus ante vestigio facto. Octoginta milia Indorum in ea regio- 15
ne caesa, Clitarchus est auctor, multosque captivos sub corona venisse. Rursus Musicani defecerunt, ad 16
quos opprimendos missus est Pithon, qui captum principem gentis eundemque defectionis auctorem adduxit ad regem. Quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se iusserat, repetit.

Quarto deinde die secundo amne pervenit ad op- 17
pidum, quod[3] in regnum erat Sambi. Nuper se ille dediderat, sed oppidani detrectabant imperium, et clauserant portas. Quorum paucitate contempta, 18
rex quingentos Agrianos moenia subire iussit,[4] et sensim recedentes elicere extra muros hostem, secuturum profecto, si fugere eos crederet. Agriani, si- 19
cut imperatum erat, lacessito hoste, subito terga vertunt, quos barbari effuse sequentes in alios, inter quos ipse rex erat, incidunt. Renovato ergo proelio, ex tribus milibus barbarorum sexcenti[5] caesi sunt, mille capti, ceteri moenibus urbis inclusi.

---

1 Sabi. 2 *abest, tum vulgo* e terra. 3 qua iter in.
4 iusserat 5 quingenti.

20 Sed non ut prima specie laeta victoria, ita eventu 33
quoque fuit: quippe barbari veneno tinxerant gladios.
Itaque saucii subinde expirabant, nec causa tam stre-
nuae mortis excogitari poterat a medicis, cum etiam
21 leves plagae insanabiles essent. Barbari autem spera-
verant incautum et temerarium regem excipi posse.
Et forte inter promptissimos dimicans intactus evase-
22 rat. Praecipue Ptolemaeus, laevo humero leviter qui-
dem saucius, sed maiore periculo quam vulnere af-
fectus, regis sollicitudinem in se converterat. San-
guine coniunctus erat, et quidam Philippo genitum
esse credebant, certe pellice eius ortum constabat.
23 Idem corporis custos, promptissimusque bellator, et
pacis artibus quam militiae maior et clarior, modico
civilique cultu, liberalis in primis, adituque facili,[1]
24 nihil ex fastu regio assumpserat. Ob haec regi an
popularibus carior esset, dubitari poterat, tum certe
primum expertus suorum animos, adeo ut fortunam,
in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones
25 ominati esse videantur. Quippe non levior illis Pto-
lemaei fuit cura, quam regis: qui et proelio et solli-
citudine fatigatus cum Ptolemaeo assideret, lectum
26 in quo ipse acquiesceret, iussit inferri. In quem ut
se recepit, protinus altior insecutus est somnus. Ex
quo excitatus, per quietem vidisse se exponit speciem
draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni
27 remedium esse monstrasset: colorem quoque herbae
referebat, agniturum, si quis repperisset, affirmans.
Inventam[2] deinde, quippe a multis simul[3] erat requi-
sita, vulneri imposuit: protinusque dolore finito, in-
28 tra breve spatium cicatrix quoque obducta est. Bar-

1 facilis. 2 Inventamque. 3 *abest.*

baros ut prima spes fefellerat, se ipsos urbemque
dediderunt.

34 Hinc in proximam gentem Pataliam[1] perventum
est. Rex erat Moeris, qui urbe deserta in montes
profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agros 29
que populatur. Magnae inde praedae actae sunt pe-
corum armentorumque, magna vis reperta frumenti.
Ducibus deinde sumptis amnis peritis, defluxit ad in- 30
sulam medio ferme alveo enatam.

Ibi diutius subsistere coactus, quia duces socor- IX.
dius asservati profugerant, misit qui conquirerent
alios, nec repertis, pervicax cupido[2] visendi Oceanum,
adeundique terminos mundi, sine regionis peritis, flu-
mini ignoto caput suum, totque fortissimorum viro-
rum salutem permittere * Navigabant ergo omnium 2
per quae ferebantur ignari. Quantum inde abesset
mare, quae gentes colerent, quam placidum amnis
os, quam patiens longarum navium esset, anceps et
caeca aestimatio augurabatur. Unum erat temerita- 3
tis solatium perpetua felicitas. Iam cccc stadia pro-
cesserant, cum gubernatores agnoscere ipsos auram
maris, et haud procul videri sibi Oceanum abesse,
indicant regi. Laetus ille hortari nauticos coepit, in- 4
cumberent remis: adesse finem laboris omnibus vo-
tis expetitum; iam nihil gloriae deesse, nihil obstare
virtuti, sine ullo Martis discrimine, sine sanguine or-
bem terrae ab illis capi; ne naturam quidem lon-
gius posse procedere; brevi incognita nisi immorta-
libus esse visuros. Paucos tamen navigio emisit in 5
ripam, qui agrestes vagos exciperent, e quibus cer-

1 Pathaliam. 2 *additur vulgo de coniectura* incessit; *equidem in fine excidisse putaverim verbum* coëgit, *vel simile.*

tiora nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tugu-
6 ria, tandem latentes repperere. Qui interrogati, quam
procul abesset mare? responderunt, nullum ipsos ma-
re ne fama quidem accepisse: ceterum tertio die per-
veniri posse ad aquam amaram, quae corrumperet
dulcem. Intellectum est, mare destinari ab ignaris
7 naturae eius. Itaque ingenti alacritate nautici remi-
gant, et proximo quoque die, quo propius spes ad-
movebatur, crescebat ardor animorum. Tertio iam
die mixtum flumini subibat mare, leni adhuc aestu
8 confundente dispares undas. Tum aliam insulam
medio amni sitam evecti paulo lentius, quia cursus
aestu reverberabatur, applicant classem, et ad com-
meatus petendos discurrunt, securi casus eius, qui su-
pervenit ignaris.
9 Tertia ferme hora erat, cum stata vice Oceanus ex- 35
aestuans invehi coepit et retro flumen urgere. Quod
primo coercitum, deinde vehementius pulsum, maiore
impetu adversum agebatur, quam torrentia praecipiti
10 alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat, mon-
straque et irae deum indicia cernere videbantur. Iden-
tidem intumescens[1] mare et in campos paulo ante
11 siccos descendere superfusum. Iamque levatis navi-
giis, et tota classe dispersa, qui expositi erant undi-
que ad naves trepidi et improviso malo attoniti re-
12 currunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est.
Hi contis navigia appellebant, hi dum remos aptari
13 prohibebant, consederant. Quidam enavigare prope-
rantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant,
clauda et inhabilia navigia languide moliebantur: aliae
navium inconsulte ruentes non receperant; pariterque
14 et multitudo et paucitas festinantes morabatur. Cla-

---

1 intumescere.

mor hinc expectare, hinc ire iubentium, dissonaeque
voces nunquam [1] idem atque [2] unum tendentium non
oculorum modo usum, sed etiam aurium abstulerant.
Ne in gubernatoribus quidem quicquam opis erat, 15
quorum nec exaudiri vox a tumultuantibus poterat,
nec imperium a territis incompositisque servari. Er- 16
go collidi inter se naves, abstergerique invicem remi,
et alii aliorum navigia urgere coeperunt. Crederes
non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale
inisse certamen. Incutiebantur puppibus porae; pre- 17
mebantur a sequentibus, qui antecedentes turbave-
rant; iurgantium ira perveniebat etiam ad manus.
36 Iamque aestus totos circa flumen campos inunda- 18
verat, tumulis dumtaxat eminentibus, velut insulis
parvis; in quos plerique trepidi, omissis navigiis, enare
properant. [3] Dispersa classis partim in praealta aqua 19
stabat, qua subsederant valles; partim in vado haere-
bat, utcunque inaequale terrae fastigium occupave-
rant undae: cum subito novus et pristino maior ter-
ror incutitur. Reciprocari [4] coepit mare, magno tra- 20
ctu aquis in suum fretum recurrentibus, reddebatque
terras paulo ante profundo salo mersas. Igitur desti-
tuta navigia alia praecipitantur in proras, alia in la-
tera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis,
avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles 21
nec egredi in terram, nec in nave subsistere audebat,
identidem praesentibus graviora, quae sequerentur,
expectans. Vix quae perpetiebantur videre ipsos cre-
debant, in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis 22
malorum. Quippe aestum paulo post mare relaturum,
quo navigia allevarentur, ignari, famem et ultima sibi-
met ominabantur. Beluae quoque fluctibus destitutae
terribiles vagabantur.

Iam-

---

1 nusquam. 2 ac. 3 coeperunt. 4 reciprocare.

23 Iamque nox appetebat, et regem quoque desperatio 37
salutis aegritudine affecerat. Non tamen invictum
animum curae obruunt, quin tota nocte persideret [1]
in speculis, equitesque praemitteret ad os amnis, ut,
cum mare rursus exaestuare sensissent, praecederent.[2]
24 Navigia quoque et [3] lacerata refici, et eversa flucti-
bus erigi iubet, paratosque esse et intentos, cum rursus
25 mare terras inundasset. Tota ea nocte inter vigilias ad-
hortationesque consumpta, celeriter et equites ingenti
cursu refugere, et secutus est aestus. Qui primo
aquis leni tractu subeuntibus coepit levare navigia,
mox totis campis inundans etiam impulit classem.
26 Plaususque militum nauticorumque, insperatam salu-
tem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripis-
que resonabat. Unde tantum redisset subito mare?
quo pridie refugisset? quaenam esset eiusdem elementi
natura, modo discors, modo imperio temporum ob-
27 noxia? mirabundi requirebant. Rex cum ex eo, quod
acciderat, coniectaret, post solis ortum statum tem-
pus esse, media nocte, ut aestum occuparet, cum pau-
cis navigiis secundo amne defluxit. Evectusque os
eius quadringenta stadia processit in mare, tandem
voti sui compos; praesidibusque et [4] maris et locorum
diis sacrificio facto, ad classem rediit.

X. Hinc adversum flumen subit [5] classis, et altero die 38
appulsa est haud procul lacu salso, cuius incognita [6]
natura plerosque decepit temere ingressos aquam.
Quippe scabies corpora invasit, et contagium morbi
etiam in alios vulgatum est. Oleum remedio fuit.
2 Leonnato deinde praemisso, ut puteos foderet, qua
terrestri itinere ducturus exercitum videbatur, quippe

[1] praesideret. [2] procederent. [3] *abest.* [4] *abest.* [5] subiit. [6] ignota.

sicca erat regio, ipse cum copiis substitit, vernum
tempus expectans. Interim et urbes plerasque con-
didit. Nearcho atque Onesicrito nauticae rei peritis 3
imperavit, ut validissimas navium deducerent in Ocea-
num, progressique quoad tuto possent, naturam ma-
ris noscerent: vel eodem amne, vel Euphrate subire
eos posse, cum reverti ad se vellent.

39 Iamque mitigata hieme, et navibus, quae inutiles 4
videbantur, crematis, terra ducebat exercitum. No- 5
nis castris in regionem Aboriton,[1] inde totidem die-
bus in Cedrosiorum[2] perventum est. Liber hic po-
pulus concilio habito dedidit se, nec quicquam dedi-
tis praeter commeatus imperatum est. Quinto hinc 6
die venit ad flumen: Arabum incolae appellant. Re-
gio deserta et aquarum inops excipit: quam emensus
in Horitas transit. Ibi maiorem exercitus partem He-
phaestioni tradidit, levem armaturam cum Ptolemaeo
Leonnatoque partitus est. Tria simul agmina popu- 7
labantur Indos, magnaeque praedae actae sunt: ma-
ritimos Ptolemaeus, ceteros ipse rex, et ab alia parte
Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem
condidit, deductique sunt in eam Arachosii.

40 Hinc pervenit ad maritimos Indos. Desertam va- 8
stamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis
quidem ullo commercii iure miscentur. Ipsa solitu- 9
do natura quoque immitia efferavit ingenia: promi-
nent ungues nunquam recisi; comae hirsutae et in-
tonsae sunt. Tuguria conchis et ceteris purgamentis 10
maris instruunt. Ferarum pellibus tecti, piscibus sole
duratis, et maiorum quoque beluarum, quas fluctus
eiecit,[3] carne vescuntur. Consumptis igitur alimen- 11
tis, Macedones primo inopiam, deinde ad ultimum

---

[1] Arabitarum. [2] Gedrosiorum regionem. [3] eiicit.

famem sentire coeperunt, radices palmarum, namque
21 sola ea arbor gignitur, ubique rimantes. Sed cum
haec quoque alimenta defecerant, iumenta caedere
aggressi, ne equis quidem abstinebant; et cum dees-
sent quae sarcinas veherent, spolia de hostibus, pro-
pter quae ultima Orientis peragraverant, cremabant
13 incendio. Famem deinde pestilentia secuta est: quip-
pe insalubrium ciborum novi succi, ad hoc itineris
labor et aegritudo animi, vulgaverant morbos, et nec
manere sine clade, nec progredi poterant: manentes
14 fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo
strati erant campi paene pluribus semivivis, quam ca-
daveribus. Ac ne levius quidem aegri sequi poterant:
quippe agmen raptim agebatur, tantum singulis ad
spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum
15 itineris festinando praeciperent.[1] Igitur qui defe-
cerant notos ignotosque ut allevarentur orabant: sed
nec iumenta erant, quibus excipi possent, et miles vix
arma portabat, imminentisque et[2] ipsis facies mali
ante oculos erat. Ergo saepius revocati, ne respicere
quidem suos sustinebant, misericordia in formidinem
16 versa. Illi relicti deos testes, et[3] sacra communia,
regisque implorabant opem, cumque frustra surdas
aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem
suo exitum, similesque ipsis amicos et contubernales
precabantur.

17 Rex, dolore simul ac pudore anxius, quia causa 41
tantae cladis ipse esset, ad Phrataphernen Parthyeno-
rum[4] satrapen misit, qui iuberet camelis cocta ciba-
ria afferre: alios[5] finitimarum regionum praefectos
18 certiores necessitatis suae fecit. Nec cessatum est ab

---

[1] praeriperent. [2] etiam. [3] *abest.* [4] Phrataphernem Parthorum. [5] alios quoque.

his. Itaque ſame dumtaxat vindicatus exercitus tandem in Cedrosiae ſines perducitur. Omnium rerum sola fertilis regio est, in qua stativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati litteras ac- 19
cepit,[1] conflixisse ipsum cum octo milibus peditum et trecentis[2] equitibus Horitarum prospero eventu. A Cratero quoque nuntius venit, Ozinen[3] et Zariaspem, nobiles Persas, defectionem molientes oppressos a se, in vinculis esse. Praeposito igitur regioni Sibyrtio, 20
(namque Menon praefectus eius nuper interierat morbo,) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat sa- 21
trapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in India rex esset Quem occurrentem, dis simulata ira 22
comiter allocutus, dum exploraret quae delata erant, in eodem honore habuit.

42 Cum inde[4] praefecti, sicut imperatum erat, equorum iumentorumque iugalium vim ingentem ex omni, quae sub imperio erat, regione misissent, quibus deerant impedimenta, restituit. Arma quoque ad pri- 23
stinum refecta sunt cultum: quippe haud procul a Perside aberant, non pacata modo, sed etiam opulenta. Igitur, ut supra dictum est, aemulatus Patris 24
Liberi non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportaverat, sed etiam ſamam, sive illud triumphus fuit ab eo primum institutus, sive bacchantium lusus, statuit imitari, animo super humanum ſastigium elato. Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni 25
iubet, liminibus aedium crateras vino repletas[5] et alia eximiae magnitudinis vasa disponi; vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia ve-

---

1 accipit. 2 quingentis. 3 Ozinem. 4 Indiae.
5 repletos.

26 ste pretiosa. Primi ibant amici et cohors regia, va-
riis redimita floribus coronisque; alibi tibicinum can-
tus, alibi lyrae sonus audiebatur: item in vehiculis
pro copia cuiusque adornatis comissabundus exerci-
tus, armis, quae maxime decora erant, circumpenden-
tibus. Ipsum convivasque currus vehebat, crateris
aureis eiusdemque materiae ingentibus poculis prae-
27 gravis. Hoc modo per dies septem bacchabundum
agmen incessit, parata[1] praeda, si quid victis saltem
adversus comissantes animi fuisset: mille hercule,
viri modo et sobrii, septem dierum crapula graves in
28 suo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quae
rebus famam pretiumque constituit, hoc[2] quoque mili-
tiae probrum vertit in gloriam. Et praesens aetas et
posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis
domitas incessisse temulentos, barbaris, quod temeri-
29 tas erat, fiduciam esse credentibus. Hunc apparatum
carnifex sequebatur: quippe satrapes Aspastes, de quo
30 ante dictum est, interfici iussus est. Adeo nec luxuriae
quicquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

---

1 parta. 2 hic.

Q. CURTII RUFI

DE

GESTIS

ALEXANDRI MAGNI

REGIS MACEDONUM

LIBER X.

ARGUMENTUM.

(1) Item Cleander ceterique praefecti copiarum, quae in Media relictae fuerant, evocati, scelerum et flagitiorum in provincia admissorum poenas dederunt. (2) Nearchus et Onesicritus litora Rubri maris legentes cum in regionem Carmaniae venissent, relictis navibus ad regem ascendunt, et referunt de mirabilibus Oceani. Ille ad classem remissos per sinum Persicum et Euphratis ostia Babylonem penetrare iussit, (3) eodemque tempore longinqua consilia agitans, ut in Euphrate et mari medio ingens classis aedificaretur imperavit.

(4) Cum Persagada venisset, Orsines, satrapa regionis, et regi et regis amicis praeter unum Bagoan maxima dona obtulit. Quam ob causam eum spado apud regem criminatus, (5) cum data occasione etiam crimine spoliati Cyri sepulcri et regni appetiti insimulasset, perfecit, ut supplicio afficeretur, iam ad saevitiam contra pristinum morem inclinante Alexandro.

(6) *Auctor deinceps de Graeciae motibus (et itinere regis usque Susa continuato) et Harpali fuga exposuerat, sed lacuna hoc loco est, a Io. Freinshemio secundum ea, quae Diodorus tradidit, (quod ad Harpalum quidem pertinet) expleta.* (7) Nam cum Alexander ob receptum Harpalum bel-

lum inferre Atheniensibus decrevisset, illum interim Athenis eiectum et a Graecis militibus, quos mercede conduxerat, interfectum cognovit. Itaque bello omisso imperavit tamen, ut exules in civitates suas reciperentur, cui edicto cum ceteri parerent, Athenienses refragabantur. (8) Susis (*vere a. a. Chr. nat. 325.*) cum stativa haberet rex (*nam sic videtur cum Diodoro narrasse Curtius, longe aliter atque Arrianus, qui eandem rem Opi ad Tigrim accidisse tradit*) maiorem partem veteris exercitus dimisit, soluto prius liberalissime militum aere alieno. (9) Sed cum Macedones regem in Asia remanere velle intellexissent, seditione orta, missionem omnes obstinati postulare incipiunt, nec regis admonitione mutantur. (10) Tum ille graviter eos increpat, et deserto rege suo domum redire iubet: Asiaticis se militibus contentum fore. (11) Cumque desiluisset de tribunali, concitatores aliquos manu comprehensos abducit, ceteris admiratione ac dolore torpentibus, nec poenitentia exercitus movetur. (12) Quin etiam Asiaticorum militum contione advocata, eorum se posthac opera usurum dicit, quos ne initio quidem servorum, sed civium loco habuerit. (13) Quo facto Macedones maerentes totos se regi dedunt puniendos utcunque velit. *Sed maxima hinc lacuna est elegantissimi operis, quam collectis omnibus, quae apud reliquos auctores, imprimis Arrianum, Diodorum, Plutarchum, leguntur, sarcire conatus est idem Freinshemius, docte quidem hercle, sed ita ut facile sentias, quantum inter veterem eloquentiam et nostram eruditionem intersit discrimen.*

(14) Alexander morti proximus a toto exercitu, dum singuli milites, ultimum illum visuri, praetereunt lectum, persalutatur, nec multo post extinguitur. (*undecimo die mensis Iunii a. a. Chr. nat. 323, cum vixisset annos 32 menses octo, Olymp. 114, 1. extr. Archonte Hegesia*) (15. 16) Summo maerore et Macedones et Persae affliguntur, simul cura, quid deinde sit futurum. (17) Imprimis Sisygambis, Darii mater, casum hunc graviter fert, ac voluntariam mortem obit. (18) Auctor Alexandri virtutes ipsius naturae proprias, vitia fortunae vel aetatis fuisse exponit.

(19) Convocatos duces, affluente etiam multitudine militum, Perdiccas (*praefectus equitum amicorum sive Macedonicorum*) consulit, quem interim dum Alexandri speratus

e Roxane filius adoleverit, rebus praeesse velint. (20) Proponuntur diversae sententiae, Nearchi, ut Alexandri e Barsine (*Memnonis Rhodii vidua, apud Damascum capta, vid. Curt. lib. 3. extr.*) filius Hercules rex declaretur, Ptolemaei, ut concilium principum virorum quasi mortui regis nomine rempublicam administret, Aristoni denique, ut ad Perdiccam, quem ipse Alexander anulo tradito successorem sibi destinaverit, imperium deferatur. Illud quidem deprecatur ipse Perdiccas. (21) Meleager autem (*vetus dux agminis peditum Macedonicorum*) reprehensis omnibus, imprimis opus esse censet, ut thesauri regii dividantur, et ipse ad eos diripiendos erumpit. (22) In ea turba unus Macedonum Arrhidaeum, Alexandri fratrem, praetereundum esse negat, ad eamque sententiam, frustra dissuadente Pithone, vulgus Macedonum inclinat. Arrhidaeus a Meleagro adducitur, rexque Philippus salutatur. (23) Verum principes in nomen filii Alexandri e Roxane futuri iurant, tutoresque ei destinant Perdiccam et Leonnatum. Phalanx pro Philippo arma capit, (24) et pugna fit circa corpus regis, aegre in praesens composita. Equitum magna pars ex urbe fugit, (25) ad quos etiam Perdiccas, cuius vitae nomine regis Philippi abusus Meleager insidiatus esset, sese recipit. (26) Milites perturbati, quod ab equitibus commeatu intercludebantur, (27) exprimunt, ut legati de restituenda concordia mittantur. Tandem ita convenit, ut (ambo reges essent, cum Philippo futurus e Roxane filius Alexandri) et tutoribus tertius adderetur Meleager.

(28) Neque tamen diuturna haec fuit consensio, sed cum fata ita ferrent, ut maximum imperium, cui plures praeesse vellent, bellis civilibus dilaberetur, mox Perdiccas consilia de tollendo Meleagro agitare coepit. (29) Eius instinctu in sollemni lustratione exercitus rex trecentos milites, qui cum Meleagro seditionem orsi erant, trucidari iubet: mox ipse Meleager occiditur. (30) Tum de communi consilio provinciae inter principes duces ita destribuuntur, ut summa res penes reges et Perdiccam, eorum tutorem, esset. (31) Corpus Alexandri septimo demum die curatum a Ptolemaeo in Aegyptum, Alexandriae condendum, deducitur. Veneno illum necatum fuisse ab Iolla, Antipatri filio, tum quidem fama percrebruerat, mox propter potentiam illius familiae elanguit.

1. Iisdem fere diebus Cleander et Sitalces et cum Aga- 1
thone Heracon superveniunt, qui Parmenionem iussu
regis occiderant, quinque milia peditum cum equi-
2 tibus mille. Sed et accusatores eos e provincia, cui
praefuerant, sequebantur; nec tot facinora, quot admi-
serant, compensare poterant caedis perquam gratae
3 regi ministerio. Quippe cum omnia profana spolias-
sent, ne sacris quidem abstinuerant, virginesque et
principes feminarum, stupra perpessae, corporum lu-
4 dibria deflebant. Invisum Macedonum nomen avaritia
5 eorum ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen
eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem con-
6 stupratam servo suo pellicem dederat. Plerique ami-
corum Alexandri non tam criminum, quae palam ob-
iiciebantur, atrocitatem, quam memoriam occisi per
illos[1] Parmenionis, quod tacitum prodesse reis apud
regem poterat, intuebantur, laeti recidisse iram in
irae ministros, nec ullam potentiam scelere quaesi-
7 tam cuiquam esse diuturnam. Rex cognita causa
pronuntiavit, ab accusatoribus unum et id maximum
crimen esse praeteritum, desperationem salutis suae:
nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex India so-
spitem aut optassent reverti, aut credidissent reversu-
8 rum. Igitur hos quidem vinxit, DC autem militum,
qui saevitiae eorum ministri fuerant, interfici iussit.
9 Eodem die sumptum est supplicium de iis quoque,
quos auctores defectionis Persarum Craterus addu-
xerat.
10 Haud multo post Nearchus et Onesicritus, quos 2
longius in Oceanum procedere iusserat, superveniunt.
11 Nuntiabant autem quaedam audita, alia comperta:
insulam ostio amnis subiectam auro abundare, inopem

1 eos.

equorum esse: singulos eos[1] ab iis, qui ex continenti traiicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse 12
beluarum mare: aestu secundo eas ferri magnarum navium corpora aequantes, truci cantu deterritas sequi classem, cum magno aequoris strepitu, velut demersa navigia, subisse aquas. Cetera incolis credide- 13
rant, inter quae, Rubrum mare non a colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythro[2] rege appellari: esse haud procul a continenti insulam palmis 14
frequentibus consitam, et in medio fere nemore columnam eminere, Erythri regis monumentum, litteris gentis eius scriptam. Adiiciebant, navigia, quae 15
lixas mercatoresque vexissent, famam auri secutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa, nec deinde ab his postea visa. Rex, cognoscendi plura cupidine 16
accensus, rursus eos terram legere iubet, donec ad Euphratis ostia[3] appellerent classem; inde adverso amne Babylona[4] subituros.

3 Ipse animo infinita complexus statuerat, omni ad 17
Orientem maritima regione perdomita, ex Syria petere Africam, Carthagini infensus: inde Numidiae solitudinibus peragratis, cursum Gadis dirigere. Ibi namque columnas[5] Herculis esse fama vulgaverat. Hispanias deinde, quas Iberiam Graeci a flumine Ibe- 18
ro vocabant, adire; et praetervehi Alpes, Italiaeque oram, unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Me- 19
sopotamiae praetoribus imperavit, materia in Libano monte caesa, devectaque ad urbem Syriae Thapsacum, septingentarum[6] carinas navium ponere: septiremes omnes esse, deducique Babyloniam.[7] Cyprio-

1 equos. 2 Erythra, *et postea* Erythrae. 3 ad Euphraten. 4 Babylonem. 5 columnam. 6 *De coniectura. Codd. fere* thapsagas et ingentarum. *Vulgo* ingentium. 7 Babylonem.

rum regibus imperatum, ut aes stuppamque et vela
praeberent.

20 Haec agenti Pori et Taxilis regum litterae tradun-
tur, Abisaren[1] morbo, Philippum, praefectum ipsius,
ex vulnere interisse, oppressosque qui vulnerassent
21 eum. Igitur Philippo substituit Eudaemonem. Dux
22 erat Thracum. Abisaris regnum filio eius attribuit.

Ventum est deinde Persagada.[2] Persica est gens, 4
cuius satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter
23 omnes barbaros eminens. Genus ducebat a Cyro,
quondam rege Persarum; opes et a maioribus traditas
habebat, et ipse longa imperii possessione cumulave-
24 rat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi mo-
do ea, sed etiam amicis eius daturus, occurrit. Equo-
rum domiti greges sequebantur, currusque argento et
auro adornati, pretiosa supellex, et nobiles gemmae,
aurea magni ponderis vasa, vestesque purpureae, et
25 signati argenti talentum tria[3] milia. Ceterum tanta
benignitas barbaro causa mortis fuit. Nam cum
omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluis-
set, Bagoae spadoni, qui Alexandrum obsequio cor-
26 poris devinxerat sibi, nullum honorem habuit. Ad-
monitusque a quibusdam, quam Alexandro cordi es-
set, respondit, amicos regis, non scorta se colere, nec
moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effemina-
27 rentur. His auditis spado potentiam, flagitio et de-
decore quaesitam, in caput nobilissimi et insontis
exercuit. Namque gentis eiusdem levissimos falsis
criminibus adstruxit, monitos tum demum ea deferre,
28 cum ipse iussisset. Interim quotiens sine arbitris erat,
credulas regis aures implebat, dissimulans causam
29 irae, quo gravior criminantis auctoritas esset. Non-

---

1 Abisarem. 2 Persagadas. 3 quatuor.

dum suspectus erat Orsines, iam tamen vilior. Reus
enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus:
et importunissimum scortum, ne in stupro quidem
et dedecoris patientia fraudis oblitum, quotiens amo-
rem regis in se accenderat, Orsinem modo avaritiae,
interdum etiam defectionis, arguebat.

5 Iam matura erant in perniciem innocentis men- 30
dacia, et fatum, cuius inevitabilis sors est, appetebat.
Forte enim sepulcrum Cyri Alexander iussit aperiri,
in quo erat conditum eius corpus, cui dare volebat
inferias. Auro argentoque repletum esse crediderat, 31
quippe ita fama Persae vulgaverant; sed praeter cli-
peum eius putrem et arcus duos Scythicos et acinacem
nihil repperit. Ceterum corona aurea imposita amiculo, 32
cui assuerat[1] ipse, solium, in quo corpus iacebat, vela-
vit, miratus, tanti nominis regem, tantis praeditum opi-
bus, haud pretiosius sepultum esse, quam si fuisset e plebe.
Proximus erat lateri spado, qui regem intuens, *Quid* 33
mirum, inquit, *est*, *inania sepulcra esse regum, cum
satraparum domus aurum inde egestum capere non
possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum ante*[2] 34
*non videram: sed ex Dareo ita accepi, tria milia
talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in* 35
*te, ut, quod impune habere non poterat Orsines, do-
nando etiam gratiam iniret.* Concitaverat iam ani- 36
mum in iram: cum hi,[3] quibus negotium idem dede-
rat, superveniunt. Hinc Bagoas, hinc ab eo subor-
nati, falsis criminibus occupant aures. Antequam ac- 37
cusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus.
Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro
manum iniecit. Quem Orsines intuens, *Audieram*,
inquit, *in Asia olim regnasse feminas*, *hoc vero no-*

---

[1] assueverat. [2] antea. [3] ii.

38 *vum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modo, sed eximiae quo-
39 que benignitatis in regem. Eodem tempore Phradates, regnum affectasse suspectus, occiditur. Coeperat esse praeceps ad repraesentanda supplicia, item[1] ad
40 deteriora credenda. Scilicet res secundae valent commutare naturam, et raro quisquam erga bona sua satis cautus est. Idem enim paulo ante Lyncesten Alexandrum delatum a duobus indicibus damnare non
41 sustinuerat, humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia ceteris videbantur insontes, passus ab-
42 solvi; hostibus victis regna reddiderat:[2] ad ultimum tamen ita ab semetipso degeneravit, ut, invictus quondam[3] adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam.

43 Iisdem fere diebus litteras a Coeno accipit[4] de 6
rebus in Europa et Asia gestis, dum ipse Indiam sub-
44 egit.[5] Zopyrio, Thraciae praepositus, cum[6] expeditionem in Getas faceret, tempestatibus procellisque
45 subito coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Qua cognita clade, Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amissa propemodum Thracia, ne Graecia quidem * *

[tumultibus inconcussa mansit. Nam Alexander, punita satraparum quorundam insolentia, quam, dum in extremo orbe Indorum armis attinetur, per summa scelera atque flagitia in provinciales exercuerant, ceterorum metum intenderat: qui in paribus delictis idem admissorum praemium expectantes,

---

1 idem. 2 *De coniect. Codd.* regnare duxerat. 3 *Totum locum de coniectura constituimus, cum in libris mss. sic legeretur:* ad ultimum traiectum ab semetipso degeneravit ut in quoddam adversus cet. *in vulgatis autem sic:* ad ultimum a semetipso degeneravit usque adeo, ut adversus. 4 accepit. 5 subigit. 6 dum.

in mercenariorum militum fidem confugiebant, illorum manibus, si ad supplicium poscerentur, salutem suam tutaturi; aut pecunia, quanta poterat, coacta, fugam inibant. Ea re cognita litterae ad omnes Asiae praetores missae sunt, quibus inspectis e vestigio omnes peregrinos milites, qui stipendia sub ipsis facerent, dimittere iubebantur. Erat inter eos Harpalus, quem Alexander, quod ob ipsius amicitiam olim a Philippo eiectus solum vertisset, inter fidissimos habebat, et post Mazaei mortem satrapia Babyloniae donaverat, thesaurorumque custodiae praefecerat. Is igitur cum fiduciam, quam in propensissima regis gratia habere poterat, magnitudine flagitiorum consumpsisset, quinque talentorum milia ex gaza regia rapit, conductaque sex milium mercenariorum manu, in Europam evadit. Iampridem enim luxu et libidinibus in praeceps tractus, desperataque apud regem venia, adversus iram ipsius in alienis opibus subsidium circumspicere coeperat; et Athenienses, quorum non contemnendam potentiam, et apud ceteros Graecos auctoritatem, tum occultum in Macedonas odium norat, sedulo coluerat. Itaque spem suis faciebat, Athenienses adventu suo cognito, copiisque et pecuniis, quas adduceret, coram inspectis, protinus arma consiliaque sociaturos esse. Nam apud populum imperitum et mobilem, per homines improbos et avaritia venales, omnia se muneribus consecuturum existimabat.]

7 Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Pro- II.
montorium est Atticae terrae, unde portum urbis pe- 2
tere decreverant. His cognitis, rex Harpalo Athenien-
sibusque iuxta infestus classem parari iubet, Athenas
protinus petiturus. Quod consilium cum clam agitat,[1]
litterae ei redduntur, Harpalum intrasse quidem Athe- 3
nas, pecunia conciliasse sibi principum animos: mox
concilio plebis habito iussum urbe excedere, ad Grae-
cos milites pervenisse, quibus in Cretam traiectis, a
quodam Thimbrone interemptum per insidias.[2] His 4

---

1 dum agitat clam. 2 *Totus locus de coniectura fuit restituendus, nam libri mss.* quibus interceptum trucida-

laetus in Europam traiiciendi consilium omisit: sed exules, praeter eos, qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Graecorum civitatibus, quis pulsi
5 erant, iussit. Et Graeci, haud ausi imperium aspernari, quamquam solvendarum legum id principium esse censebant, bona quoque, quae extarent, restituere
6 damnatis. Soli Athenienses, non suae modo, sed etiam publicae vindices [liberatis],[1] colluvionem ordinum[2] hominum quia aegre ferebant, non regio imperio, sed legibus moribusque patriis regi assueti, pro-
7 hibuere finibus, omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam urbis suae, tunc etiam exilii, admitterent.

8 Alexander, senioribus militum in patriam remissis, 8
tredecim milia peditum et duo milia equitum, quae in Asia retineret, eligi iussit, existimans, modico exercitu continere posse Asiam, quia pluribus locis praesidia disposuisset; nuperque conditas urbes, quas colo-
9 nis replesset, res novare[3] cupientibus obstare credebat.[4] Ceterum priusquam secerneret, quos erat retenturus, edixit, ut omnes milites aes alienum profiterentur. Grave plerisque esse compererat, et quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen
10 ipse decreverat. Illi, temptari ipsos rati, quo facilius ab integris sumptuosos discerneret, prolatando aliquantum extraxerant temporis. Et rex satis gnarus, professioni aeris pudorem, non contumaciam obstare, mensas totis castris poni iussit, et decem milia talen-

---

tum a quodam auctore interemptum per insidias; *vulgati* a quibus interceptum et trucidatum a quodam viatore per insidias. [1] *Verbum hoc de coniect. adiectum codd. ignorant et antea* suo *et* publice *habent.* [2] *Vulg. abest. Codd.* ordinem. [3] *Ex emend.* renovare. [4] *abest.*

tum[1] proferri. Tum demum fide facta professi sunt, 11
nec amplius ex tanta pecunia quam centum et tri-
ginta talenta superfuere. Adeo ille exercitus, tot di-
tissimarum gentium victor, plus tamen victoriae, quam
praedae, deportavit ex Asia.

9 Ceterum ut cognitum est, alios remitti domos,[2] 12
alios retineri, perpetuam eum regni sedem in Asia
habiturum rati, vecordes et disciplinae militaris im-
memores, seditiosis vocibus castra complent, regem-
que ferocius quam alias adorti, omnes simul missio-
nem postulare coeperunt, deformia ora cicatricibus
canitiemque capitum ostentantes. Nec aut praefecto- 13
rum castigatione, aut verecundia regis deterriti, tu-
multuoso clamore et militari violentia volentem lo-
qui inhibebant, palam professi, nusquam inde, nisi in
patriam, vestigium esse moturos. Tandem silentio fa- 14
cto, magis quia motum esse credebant, quam quia
ipsi moveri poterant, quidnam acturus esset, expecta-
bant. Ille, *Quid haec*, inquit, *repens consternatio, et* 15
tam procax atque effusa licentia denuntiat? Eloqui
metuo:[3] *palam certe rupistis imperium, et precario*
rex sum, cui non alloquendi, non noscendi monendi-
que, aut intuendi vos ius reliquistis. Equidem cum 16
alios dimittere in patriam, alios mecum paulo post
deportare statuerim, tam illos acclamantes video,
qui abituri sunt, quam hos, cum quibus praemissos
subsequi statui. Quid hoc est rei? dispari in causa 17
idem omnium clamor est! Pervelim scire, utrum qui
discedunt, an qui retinentur, de me querantur. Cre- 18
deres uno ore omnes sustulisse clamorem, ita pariter
ex tota contione responsum est, omnes queri.

10 Tum ille, *Non hercule*, inquit, *potest fieri, ut ad-* 19
ducar

1 talentorum. 2 mitti domum. 3 timeo.

ducar, querendi simul omnibus hanc causam esse,
quam ostenditis, in qua maior pars exercitus non est,
utpote cum plures dimiserim, quam retenturus sum.
20 *Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit a*
me. Quando enim regem universus deseruit exerci-
tus?[1] *Ne servi quidem uno grege profugiunt dominos,*
sed est quidam in illis pudor a ceteris destitutos re-
21 *linquendi. Verum ego tam furiosae consternationis*
oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem
hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno, nec
ut cum militibus meis, iam enim esse desistis,[2] *sed*
22 *ut cum ingratissimis operis agere decrevi. Secundis*
rebus, quae circumfluunt vos, insanire coepistis, obliti
status eius, quem beneficio exuistis meo, digni hercule,
qui in eodem consenescatis, quoniam facilius est vo-
23 *bis adversam, quam secundam regere fortunam. En*
tandem! Illyriorum paulo ante et Persarum tributa-
riis Asia et tot gentium spolia fastidio sunt. Modo
sub Philippo seminudis amicula ex purpura sordent,
aurum et argentum oculi ferre non possunt: lignea
enim vasa desiderant, et ex cratibus scuta rubiginem-
24 *que gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi, et*
quingenta talenta aeris alieni, cum omnis regia su-
pellex haud amplius quam sexaginta talentorum es-
set, meorum operum fundamenta. Quibus tamen (ab-
sit invidia) imperium maximae terrarum partis im-
25 *posui. Asiaene pertaesum est, quae vos gloria rerum*
gestarum diis pares fecit? In Europam ire propera-
tis, rege deserto, cum pluribus vestrum defuturum
viaticum fuerit, ni aes alienum luissem: nempe in
26 *Asiatica praeda. Nec pudet profundo ventre devi-*
ctarum gentium spolia circumferentes, reverti velle

---

1 exercitus deseruit. 2 destitistis.

ad liberos coniugesque, quibus pauci praemia victoriae potestis ostendere. Nam ceterorum, dum etiam spei vestrae obviam istis, arma quoque pignori sunt. Bonis vero militibus cariturus sum, pellicum suarum 27
concubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest, in[1] *quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites: facessite hinc ocius; ego cum Persis abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Laeti vos excipient* 28
parentes liberique sine vestro rege redeuntes! obviam ibunt desertoribus transfugisque! Triumphabo meher- 29
cule de fuga vestra, et ubicunque ero, expetam poenas, hos, cum quibus me relinquitis, colendo praeferendoque vobis. Iam autem scietis, et quantum sine rege valeat exercitus, et quid opis in me uno sit.

11 Desiluit deinde frendens de tribunali, et in me- 30
dium armatorum agmen se immisit, notatos quoque, qui ferocissime oblocuti erant, singulos manu corripuit, nec ausos repugnare, tredecim asservandos custodibus corporis tradidit. Quis crederet, saevam III
paulo ante contionem obtorpuisse subito metu, et cum ad supplicium videret trahi nihil ausos graviora quam ceteros * *[2] sive nominis, quod gentes, quae 3
sub regibus sunt, inter deos colunt, sive propria ipsius veneratio, sive fiducia tanta vi exercentis imperium conterruit eos; singulare certe ediderunt patientiae 4
exemplum, adeoque non sunt accensi supplicio com-

---

[1] *abest praepositio.* [2] *Exciderunt pauca verba, pro quibus vulgo haec leguntur*: [tam effusam antea licentiam, atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modo nullus ex omnibus irruenti regi restiterit; verum etiam cuncti pavore exanimati, attonitis similes, quid de ipsis quoque rex statuendum censeret, suspensa mente expectarent. Itaque]

militonum, cum sub noctem interfectos esse cognos-
sent,[1] ut nihil omiserint, quod singuli magis obedien-
5 ter et[2] pie facerent. Nam cum postero die prohi-
biti aditu venissent, Asiaticis modo militibus admis-
sis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denun-
tiantes, se protinus esse morituros, si rex persevera-
ret irasci.

6 At ille pervicacis ad omnia, quae agitasset, animi, 12
peregrinorum militum contionem advocari iubet, Ma-
cedonibus intra castra cohibitis: et cum frequentes
coissent, adhibito interprete talem orationem habuit:
7 *Cum ex Europa traiicerem in Asiam, multas nobiles
gentes, magnam vim hominum imperio meo me addi-
8 turum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de
his credidi famae. Sed ad illa hoc quoque accessit,
quod video fortes viros erga reges suos pietatis in-
9 victae. Luxu omnia fluere credideram, et nimia feli-
citate mergi in voluptates. At hercules[3] munia mi-
litiae hoc animorum corporumque robore aeque impi-
gre toleratis, et cum fortes viri sitis, non fortitudi-
10 nem magis, quam fidem colitis. Hoc ego nunc pri-
mum profiteor, sed olim scio. Itaque et delectum e
vobis iuniorum habui, et vos meorum militum corpori
immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis; ob-
sequium vero et patientia imperii longe praestantior
11 est, quam ceteris. Ergo ipse Oxyartis[4] Persae
filiam mecum in matrimonio iunxi, non dedigna-
12 tus ex captiva liberos tollere. Mox deinde cum stir-
pem generis mei latius propagare cuperem, uxorem
Darei filiam duxi, proximisque amicorum auctor fui
ex captivis generandi liberos: ut hoc sacro foedere
13 omne discrimen victi et victoris excluderem. Proinde*

---

1 nossent. 2 ac. 3 hercule. 4 Oxathrīs.

genitos esse vos mihi, non ascitos milites credite. Asiae et Europae unum atque idem regnum est. Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem, et cives mei estis et milites. Omnia eun- 14
dem ducunt colorem: nec Persis Macedonum morem adumbrare, nec Macedonibus Persas imitari indecorum.[1] *Eiusdem iuris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt* * * *

[Hac oratione habita, Persis corporis sui custodiam cre- 15
didit, Persas satellites, Persas apparitores fecit. Per quos cum Macedones, qui huic seditioni occasionem dedissent, vincti ad supplicia traherentur, unum ex iis, auctoritate et aetate gravem, ad regem ita locutum ferunt:]

13 *Quousque*, inquit, *animo tuo etiam per supplicia,* IV
et quidem externi moris, obsequeris?[2] *Milites tui, cives tui, incognita causa, captivis suis ducentibus, trahuntur ad poenam! Si mortem meruisse iudicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri 2
patiens fuisset, admonebatur, sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper quibus imperatum erat dubitaverant,) mergi in amnem, sicut vincti erant, iussit. Nec hoc quidem supplicium se- 3
ditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos eius manipuli adeunt petentes, ut si quos adhuc pristina noxa iudicaret esse contactos, iuberet interfici, offerre se corpora irae, trucidaret * * *

[Tandem prae dolore vix mentis compotes universi concurrunt ad regiam, armisque ante fores proiectis, tunicati astantes, nuda et obnoxia poenis corpora admitti flentes orabant. Non se deprecari, quin suppliciis sontium expiarentur, quae per contumaciam deliquissent. Regis iracundiam sibi morte tristiorem esse. Cumque dies noctesque ante regiam persistentes, miserabili clamore habituque poenitentiam suam

1 *additur* est. 2 *Codd.* exequeris.

approbarent; biduum tamen adversus humillimas suorum preces iracundia regis duravit. Tertio die victus constantia supplicum processit, incusataque leniter exercitus immodestia, non sine multis utrinque lacrimis, in gratiam se cum ipsis redire professus est. Digna tamen res visa est, quae maioribus hostiis expiaretur. Itaque sacrificio magnifice perpetrato, Macedonum simul Persarumque primores invitavit ad epulas. Novem milia eo convivio excepisse, proditum est memoriae, eosque omnes invitante rege ex eodem cratere libavisse, Graecis barbarisque vatibus tum alia fausta vota praeeuntibus, tum inprimis ut ea utriusque imperii in idem corpus coalita societas perpetua foret. Maturata deinde est missio, et infirmissimus quisque exauctorati. Amicorum quoque seniorum quibusdam commeatum dedit. Ex quis Clitus cognomento Albus Gorgiasque et Polydamas et Antigenes fuere. Abeuntibus non modo praeteriti temporis stipendia cum fide persolvit, verum etiam talentum adiecit in singulos milites, viatici nomine. Filios ex Asiaticis uxoribus susceptos (ad decem milia fuisse traduntur) apud se relinqui iussit, ne in Macedoniam cum parentibus transgressi, et coniugibus liberisque prioribus permixti, familias singulorum contentionibus et discordiis implerent; sibi curae fore pollicitus, ut patrio more instituti militiae artes edocerentur. Ita supra decem veteranorum milia dimissa sunt; additusque est Craterus, qui eos deduceret, ex praecipuis regis amicis. Cui si quid humanitus accidisset, Polyperchonti parere iussi sunt. Litteris etiam ad Antipatrum scriptis, honorem emeritis haberi praecepit, ut quotiens ludi atque certamina ederentur, in primis ordinibus coronati spectarent; utque fato functorum liberi impuberes in paterna stipendia succederent. Craterum Macedoniae continentibusque regionibus cum imperio praeesse placuit, Antipatrum cum supplemento iuniorum Macedonum ad regem pergere. Verebatur enim, ne per discordiam praefecti cum Olympiade gravis aliqua clades acciperetur. Nam multas ad Alexandrum epistolas mater, multas Antipater miserat, vicissimque alter alterum arroganter et acerbe pleraque facere criminabantur, quae ad dedecus aut detrimentum regiae maiestatis pertinerent. Postquam enim rumor occisi regis temere vulgatus in Macedoniam penetravisset, mater eius sororque Cleopatra tumultuatae fuerant, et haec quidem paternum

regnum, Olympias Epirum invaserat. Forte dum eiusmodi litterae redduntur, Hephaestion, assuetus omnium arcanorum se participem haberi, resignatas ab Alexandro simul inspiciebat. Neque vetuit eum rex, sed detractum digito anulum ori legentis admovit, nihil eorum, quae perscripta essent, in alios efferendum significans. Incusasse autem ambos fertur, et matris insolentia permotum exclamasse, eam pro habitatione decem mensium, quam in utero sibi praebuisset, gravem mercedem exigere: Antipatrum vero suspectum habuisse, quasi parta ex Spartanis victoria tollentem animos, et imperio tot iam in annos prorogato supra praefecti modum elatum. Itaque cum eius gravitas atque integritas a quibusdam praedicaretur, subiecit, exterius quidem album videri, sed si penitus introspiciatur, totum esse purpureum. Pressit tamen suspicionem suam, neque ullum manifestius abalienati animi indicium praetulit. Credidere tamen plerique, Antipatrum, evocari se supplicii causa ratum, impiis machinationibus regiae mortis, quae paulo post secuta est, auctorem extitisse.

Interea rex, ut imminuti exercitus detrimenta sarciret, optimum quemque Persarum in Macedonicos ordines allegit: mille etiam praestantissimos segregavit ad propiorem sui corporis custodiam: aliam hastatorum manum, haud pauciores decem milibus, circa regium tabernaculum excubias agere iussit. Haec agenti Peucestes supervenit cum viginti sagittariorum funditorumque milibus, quos ex sua provincia coëgerat. His per exercitum distributis, profectus est Susis, et Pasitigri amne transmisso, apud Caras castra metatus est: inde quatriduo per Sittacenen ductis copiis Sambana processit, ubi per septem dies quietum agmen tenuit. Tridui deinde itinere emenso Celonas perventum est. Oppidum hoc tenent Boeotia profecti, quos Xerxes sedibus suis excitos in Orientem transtulit: servabantque argumentum originis peculiari sermone, ex Graecis plerumque vocibus constante: ceterum ob commerciorum necessitatem finitimorum barbarorum lingua utebantur. Inde Bagistanen ingressus est, regionem opulentam et abundantem arborum amoeno et fecundo foetu, ceterisque ad vitae non usum modo, verum etiam delectationem pertinentibus. Gravis inter haec Eumeni cum Hephaestione simultas inciderat. Nam servos Eumenis diversorio, quod pro hero suo anteceperant, Hephaestio proturbavit, ut Euius tibi-

cen eo reciperetur. Neque multo post, cum iam sopita odia viderentur, nova exorta contentione adeo recruduerunt, ut etiam in atrox iurgium et acerba utrinque convicia prorumperent. Sed Alexandri interventu imperioque inimicitiae saltem in speciem abolitae sunt: cum ille quidem Hephaestioni etiam minatus esset, qui in flagrantissima regis gratia positus, quamquam cupidum reconciliationis Eumenem, pertinacius aversabatur.

Perventum deinde est in Mediae campos, ubi maximi equorum greges pascebantur. Nisaeos appellant, magnitudine et specie insignes. Supra quinquaginta milia ibi reperta, cum Alexander eo transiret, a comitibus illius annotatum est: olim triplo plures fuisse, sed inter bellorum turbas maximam eorum partem praedones abegisse. Ad triginta dies ibi substitit rex. Eo Atropates Mediae satrapa centum barbaras mulieres adduxit, equitandi peritas, peltisque et securibus armatas: unde quidam crediderunt, Amazonum ex gente reliquias fuisse. Septimis deinde castris Ecbatana attigit, Mediae caput. Ibi sollemnia diis sacrificia fecit, ludosque edidit, et in convivia festosque dies laxavit animum, ut mox in novorum operum curam atque ministeria validior intenderetur. Sed ista volventem, velut iniecta manu, fatum alio traxit, vitamque carissimo amicorum eius, neque multo post ipsi quoque regi extorsit. Pueros in stadio certantes spectabat, cum nuntiatur deficere Hephaestionem, qui morbo ex crapula contracto septimum iam diem decumbebat. Exterritus amici periculo statim consurgit, et ad hospitium illius celeriter pergit: neque tamen prius eo pervenit, quam illum mors occupasset. Id regi omnium, quae in vita pertulerat, adversorum luctuosissimum accidisse certum habetur, eumque magnitudine doloris in lacrimas et lamenta victum, multa animi de gradu deiecti argumenta edidisse. Sed ea quidem varie traduntur: illud inter omnes constat, ut quam decentissimas exequias ei duceret, noluisse Ecbatanis sepeliri, sed Babylonem, quo ipse concessurus erat, a Perdicca deferri curasse: ibique funus inaudito antehac exemplo duodecim talentum milibus locavisse. Per universum certe imperium lugeri eum iussit: et ne memoria eius in exercitu exolesceret, equitibus, quis praefuerat, nullum praefecit ducem, sed Hephaestionis alam appellari voluit, et quae ille signa instituisset, ea non immu-

tari. Funebria certamina ludosque, quales nunquam editi fuissent, meditatus, tria artificum milia coëgit: qui non multo post in ipsius exequiis certasse feruntur. Nec amici tam effuso affectu ad conciliandam eius gratiam segniter usi, certatim repperere, per quae memoria defuncti clarior honoratiorque fieret. Igitur Eumenes, cum se ob simultatem cum Hephaestione regis indignationem incurrisse sensisset, multis auctor fuit, seque et arma sua Hephaestioni consecrandi, pecuniasque ad cohonestandum funus large contulit. Hoc exemplum imitati sunt ceteri: eoque mox processit assentationum impudentia, ut regi maerore et desiderio defuncti insanienti persuasum tandem fuerit, deum esse Hephaestionem. Quo quidem tempore ex copiarum ducibus Agathocles Samius ad extremum periculi venit, quod illius tumulum praeteriens illacrimasse visus esset. Ac nisi Perdiccas, venanti sibi Hephaestionem apparuisse ementitus, per deos omnes ipsumque Hephaestionem deierasset, ex ipso se cognovisse, Agathoclem non ut mortuum, et vanae divinitatis titulis frustra ornatum flevisse, verum ob memoriam pristinae sodalitatis lacrimas non tenuisse, vir fortis et de rege bene meritus pietatis in amicum graves poenas innoxio capite pependisset.

Ceterum ut paulisper a luctu avocaret animum, in Cossaeorum gentem expeditionem suscepit. Iuga Mediae vicina Cossaei tenent, asperum et acre genus, et praedando vitam tolerare solitum. Ab his Persarum reges annuo tributo pacem redimere consueverant, ne in subiecta decurrentes infestam latrociniis regionem facerent. Nam vim temptantes Persas facile repulerant, asperitate locorum defensi, in quae se recipiebant, quotiens armis superabantur. Iidem muneribus quotannis placabantur, ut regi Ecbatanis, ubi aestiva solebat agere, Babylonem remigranti tutus per ea loca transitus esset. Hos igitur Alexander bipartito agmine aggressus, intra quadraginta dies perdomuit. Nam ab ipso rege et Ptolemaeo, qui partem exercitus ducebat, saepe caesi, ut captivos suos reciperent, permisere se victori. Ille validas urbes opportunis locis extrui iussit, ne abducto exercitu fera gens obedientiam exueret. Motis inde castris, ut militem expeditione recenti fessum reficeret, lento agmine Babylonem procedebat. Iamque vix triginta ab urbe stadiis aberat, cum Nearchus occurrit, quem per Oceanum et Euphratis ostia

Babylonem praemiserat: orabatque, ne fatalem sibi urbem vellet ingredi. Compertum id sibi ex Chaldaeis, qui multis iam praedictionum eventibus artis suae certitudinem abunde probavissent. Rex, fama eorum hominum constantique asseveratione motus, dimissis in urbem amicorum plerisque, alia via praeter Babylonem ducit, ac ducentis inde stadiis stativa locat. Sed ab Anaxarcho philosopho edoctus, contemptis Chaldaeorum monitis, quorum disciplinam inanem aut supervacuam arbitrabatur, urbem intrat. Legationes eo ex universo ferme orbe confluxerant. Quibus per complures dies studiose auditis, deinceps ad Hephaestionis exequias adiecit animum. Quae summo omnium studio ita celebratae sunt, ut nullius ad id tempus regis feralia magnitudine sumptuum apparatusque celebritate non vicerint. Post haec cupido incessit regi per Pallacopam amnem ad Arabum confinia navigandi; quo delatus, urbi condendae commoda sede reperta, Graecorum aetate aut vulneribus invalidos, et si qui sponte remanserant, ibi collocat. Quibus ex sententia perfectis, iam futuri securus Chaldaeos irridebat, quod Babylonem non ingressus tantum esset incolumis, verum etiam excessisset. Enimvero revertenti per paludes, quas Euphrates in Pallacopam effusus efficit, foedum omen oblatum est. Quippe rami desuper impendentes detractum capiti regio diadema proiecerunt in fluctus. Cum deinde alia super alia prodigiosa et minacia nuntiarentur, procurandis iis Graeco simul barbaroque ritu continua sacra facta sunt. Neque tamen expiari praeterquam morte regis potuere. Qui cum Nearchum excepisset convivio, iamque cubitum iturus esset, Medii Larissaei obnixis precibus dedit, ut ad eum comissatum veniret. Ubi postquam tota nocte perpotasset, male habere coepit. Ingravescens deinde morbus adeo omnes vires intra sextum diem exhausit, ut ne vocis quidem potestas esset. Interea milites, sollicitudine desiderioque eius anxii, quamquam obtestantibus ducibus, ne valetudinem regis onerarent, expresserunt, ut in conspectum eius admitterentur.]

1. Intuentibus lacrimae obortae praebuere speciem 14
iam non regem, sed funus eius visentis exercitus.
2 Maeror tamen circumstantium lectum eminebat: quos
ut rex adspexit, *Invenietis*, inquit, *cum excessero, di-*

gnum talibus viris regem? Incredibile dictu auditu- 3
que, in eodem habitu corporis, in quem se composuerat, cum admissurus milites esset, durasse, donec a toto exercitu illud[1] ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo, velut omni vitae debito liberatus, fatigata membra reiecit. Propiusque adire iussis ami- 4
cis, (nam et vox deficere iam coeperat,) detractum anulum digito, Perdiccae tradidit, adiectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri iuberent.[2] Quae- 5
rentibus his, cui relinqueret regnum? respondit, ei, qui esset optimus; ceterum providere iam se,[3] ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi. Rur- 6
sus Perdicca interrogante, quando coelestes honores haberi sibi vellet? dixit, tum velle, cum ipsi felices essent. Suprema haec vox fuit regis, et paulo post extinguitur.

15 Ac primo ploratu lamentisque et planctibus tota 7
regia personabat: mox velut in vasta solitudine omnia tristi silentio muta torpebant, ad cogitationes, quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri 8
custodiae corporis eius assueti nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intra vestibulum regiae tenere[4] potuerunt: vagique et furentibus similes totam urbem luctu ac maerore compleverant, nullis questibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit. Ergo 9
qui extra regiam astiterant Macedones pariter barbarique concurrunt, nec poterant victi a victoribus in communi dolore discerni. Persae iustissimum ac mitissimum dominum, Macedones optimum ac fortissimum regem invocantes, certamen quoddam maeroris edebant. Nec maestorum solum, sed etiam indignan- 10
tium voces exaudiebantur, tam viridem et in flore

[1] exercitu illo ad ultimum. [2] iuberet. [3] *abest* se. [4] retinere.

aetatis fortunaeque invidia deum ereptum esse rebus humanis. Vigor eius et vultus educentis in proelium milites, obsidentis urbes, evadentis in muros, fortes
11 viros pro contione donantis occurrebant oculis. Tum Macedones divinos honores negasse ei poenitebat, impiosque et ingratos fuisse se confitebantur, quod aures eius debita appellatione fraudassent.

Et cum diu nunc in veneratione, nunc in deside- 16
12 rio regis haesissent, in ipsos versa miseratio est. Macedonia profecti ultra Euphraten in [1] mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sine certo regis herede [2] publicas vires ad
13 se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quae secuta sunt, mentibus augurabantur: iterum, non de regno Asiae, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum; novis vulneribus veteres rumpendas cicatri-
14 ces; senes, debiles, modo petita missione a iusto rege, nunc morituros pro potentia forsitan satellitis alicu-
15 ius ignobilis. Has cogitationes volventibus nox supervenit, terroremque auxit. Milites in armis vigilabant; Babylonii alius e muris, alius e [3] culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri.
16 Nec quisquam lumina audebat accendere. Et quia oculorum cessabat usus, fremitus vocesque auribus captabant, ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alius alii occursantes, invicem suspecti ac [4]
17 solliciti ferebantur. Persae, comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum [5] coniugibus ac liberis, non ut victorem et modo [6] hostem, sed ut gentis suae

---

1 *adiecta est praepositio de coniect.* 2 *adiicitur in libris mss. et editis* sine herede regni. 3 *praepos. de coniect. adiecta est.* 4 et. 5 *abest praepos. a libris mss.* 6 *additur in libris mss. vocula ut:* et modo ut hostem.

iustissimum regem vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur.

17 Nec muris urbis luctus continebatur, sed proxi- 18
mam regionem ab ea, deinde magnam partem Asiae
cis Euphraten tanti mali fama pervaserat. Ad Darei 19
quoque matrem celeriter perlata est. Abscisa[1] ergo
veste, qua induta erat, lugubrem sumpsit, laceratisque
crinibus humi corpus abiecit. Assidebat ei altera ex 20
neptibus, nuper amissum Hephaestionem, cui nupserat, lugens, propriasque causas doloris in communi
maestitia retractabat.[2] Sed omnium suorum mala 21
Sisygambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat. Recens dolor etiam praeterita revocaverat. Crederes modo amissum Dareum, et pariter miserae duorum filiorum exequias esse ducendas.
Flebat simul mortuos[3] vivosque. Quem enim puel- 22
larum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum esse[4] se captas, iterum excidisse regno. Qui mortuo Dareo ipsas tueretur, repperisse, qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas. Subibat inter haec animum, octoginta fratres 23
suos eodem die ab Ocho saevissimo regum trucidatos, adiectumque stragi tot filiorum patrem; e septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse; ipsum Dareum floruisse paulisper, ut crudelius posset extingui. Ad ultimum dolori succubuit,[5] obvolutoque ca- 24
pite accidentes genibus suis neptem nepotemque aversata, cibo pariter abstinuit et luce. Quinto, postquam
mori statuerat, die extincta est.[6] Magnum profecto 25
Alexandro indulgentiae in eam iustitiaeque in omnes

---

1 abscissa. 2 *Libri mss.* retractabant. 3 mortuos simul. 4 *abest.* 5 succumbit. 6 *abest.*

captivos documentum est mors huius: quae cum su-
stinuisset post Dareum vivere, Alexandro esse super-
stes erubuit.
26 Et hercule, iuste aestimantibus regem liquet, bona 18
27 naturae eius fuisse, vitia vel fortunae, vel aetatis. Vis
incredibilis animi; laboris patientia propemodum ni-
mia; fortitudo non inter reges modo excellens, sed
inter illos quoque, quorum haec sola virtus fuit; libe-
28 ralitas saepe maiora tribuentis, quam a diis petuntur;
clementia in devictos, tot regna aut reddita, quibus
29 ea dempserat bello, aut dono data; mortis, cuius me-
tus ceteros exanimat, perpetua contemptio; gloriae
laudisque ut iusto maior cupido, ita ut iuveni et in
30 tantis admittenda rebus; iam pietas erga parentes,
quorum Olympiada immortalitati consecrare decre-
31 verat, Philippum ultus erat; iam in omnes fere ami-
cos benignitas, erga milites benivolentia; consilium
par magnitudini animi, et quantam vix poterat aetas
32 eius capere, sollertia; modus immodicarum cupidita-
tum, Veneris intra naturale desiderium usus, nec ulla
nisi ex permisso voluptas, ingentes profecto dotes
33 erant. Illa fortunae: diis aequare se, et coelestes ho-
nores accersere, et talia suadentibus oraculis credere,
et dedignantibus venerari ipsum vehementius quam
par esset irasci; in externum habitum mutare corpo-
ris cultum, imitari devictarum gentium mores, quos [1]
34 ante victoriam spreverat. Nam iracundiam et cupi-
dinem vini sicuti iuventa irritaverat, ita senectus mi-
35 tigare potuisset. Fatendum est tamen, cum pluri-
mum virtuti debuerit, plus debuisse fortunae, quam
solus omnium mortalium in potestate habuit. Quo-
tiens illum a morte revocavit? quotiens temere in pe-

[1] quas.

ricula vectum perpetua felicitate protexit? Vitae quo- 36
que finem eundem illi, quem gloriae statuit. Expectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditoque
Oceano, quicquid mortalitas capiebat impleret. Huic 37
regi ducique successor quaerebatur: sed maior moles erat, quam ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque eius et fama rerum in totum propemodum orbem reges ac regna diffudit, clarissimique sunt habiti, qui etiam minimae parti tantae fortunae adhaeserunt.

19 Ceterum Babylone (inde enim devertit[1] oratio) VI.
corporis eius custodes in regiam principes amicorum ducesque copiarum advocavere. Secuta est militum turba, cupientium scire, in quem Alexandri fortuna
esset transitura. Multi duces frequentia militum ex- 2
clusi regiam intrare non poterant, cum praeco, exceptis, qui nominatim citarentur, adire prohiberet.[2]
Sed precarium spernebatur imperium. Ac primum 3
eiulatus ingens ploratusque renovatus est: deinde futuri expectatio inhibitis lacrimis silentium fecit. Tum 4
Perdicca, regia sella in conspectum vulgi data, in qua diadema vestisque Alexandri cum armis erant, anulum sibi pridie traditum a rege in eadem sede posuit; quorum aspectu rursus obortae omnibus lacrimae integravere luctum. Et Perdicca, *Ego quidem,* inquit, 5
anulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat solitus, tràditum ab ipso mihi, reddo vobis. Ce- 6
terum quamquam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis diis excogitari potest, tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodasse rebus humanis, quarum sorte completa, cito repeterent eum suae stirpi.

---

1 divertit. 2 prohibuit.

7 *Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quam*
quod semper ab immortalitate seducitur,[1] *corpori*
hominique[2] *quam primum iusta solvamus, haud obliti,*
in qua urbe, inter quos simus, quali praeside ac rege[3]
8 *spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandum-*
que, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta
est, obtinere possimus. Capite opus est. Hocine[4]
uno, an pluribus, in vestra potestate est. Illud scire
debetis, militarem sine duce turbam corpus esse sine
spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane praegnans
9 *est: optamus, ut marem enitatur, cuius*[5] *regnum diis*
approbantibus futurum, quandoque[6] *adoleverit. In-*
terim a quibus regi velitis destinate. Haec Perdicca.
10 Tum Nearchus, Alexandri modo sanguinem ac 20
stirpem regiae maiestati convenire, neminem, ait,
11 posse mirari. Ceterum expectari nondum ortum re-
gem, et qui iam sit praeteriri, nec animis Macedonum
convenire, nec tempori rerum. Esse e Barsine filium
12 regis: huic diadema dandum. Nulli placebat oratio.
Itaque suo more hastis scuta quatientes obstrepere
perseverabant. Iamque prope ad[7] seditionem perve-
13 nerant, Nearcho pervicacius tuente sententiam. Tum
Ptolemaeus, *Digna prorsus est soboles*, inquit, *quae*
Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsinae filius!
cuius nomen quoque Europam dicere pigebit, maiore
14 *ex parte captivi. Est cur*[8] *Persas vicerimus, ut*
stirpi eorum serviamus! quod iusti illi reges Dareus
et Xerxes tot milium agminibus tantisque classibus
15 *nequicquam petiverunt. Mea sententia haec est, ut*
sede Alexandri in regia posita, qui consiliis eius ad-

1 subducitur. 2 *Ex emend. Vulgo* nominique. 3 rege ac praeside. 4 Hocne. 5 eius. 6 quando. 7 *abest praepositio.* 8 Cur, *sine* est.

hibebantur, coëant, quotiens in commune consulto opus fuerit: eoque, quod maior pars eorum decreverit, stetur, duces praefectique copiarum his pareant. Ptole- 16
maeo quidam, pauciores[1] Perdiccae assentiebantur. Tum Aristonus orsus est dicere, Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi. Iudicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui anulum tradidisset. Neque enim unum eum as- 17
sedisse morienti, sed circumferentem oculos ex turba amicorum delegisse, cui traderet. Placere igitur, summam imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, 18
quin vera censeret. Itaque universi procedere in medium Perdiccam et regis anulum tollere iubebant. Haerebat inter cupiditatem pudoremque, et quo modestius quod expectabat appeteret, pervicacius oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diuque quid 19
ageret incertus, ad ultimum tamen recessit, et post eos, qui sederant proximi, constitit.

21 At Meleager, unus e ducibus, confirmato animo, 20
quem Perdiccae cunctatio erexerat, *Nec dii sierint,*[2] inquit, *ut Alexandri fortuna tantique regni fastigium in istos humeros ruat: homines certe non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quam hic est, sed de viris tantum, quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec* 21
vero interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis, cum iste sub tutelae specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est, et in tanta omnium festinatione, non iusta modo, sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat, et iam divinat marem esse conceptum; quem vos dubitetis[3] *paratum esse vel subdere. Si mediusfidius Alexander hunc* 22

nobis

---

[1] potiores, *quod erat de coniectura.* [2] siverint. [3] dubitatis.

nobis regem pro se reliquisset, id solum ex his,[1]
23 *quae imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum*
24 *enim opum regiarum utique populus est heres.* Haec elocutus per medios armatos erupit, et qui abeunti viam dederant, ipsum ad pronuntiatam praedam sequebantur.

VII. Iamque armatorum circa Meleagrum frequens glo- 22
bus erat, in seditionem ac discordiam versa contione; cum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infima
2 plebe, *Quid opus est,* inquit, *armis civilique bello, habentibus regem, quem quaeritis? Arrhidaeus,*[2] *Philippo genitus, Alexandri paulo ante regis frater, sacrorum caerimoniarumque consors modo, nunc solus heres, praeteritur a vobis. Quo merito suo? quidve fecit, cur etiam gentium communi iure fraudetur? Si Alexandro similem quaeritis, nunquam reperietis; si*
3 *proximum, hic solus est.* His auditis contio primo silentium velut iussa habuit: conclamant deinde pariter, Arrhidaeum vocandum esse, mortemque meritos,
4 qui contionem sine eo habuissent. Tum Pithon plenus lacrimarum orditur dicere, nunc vel maxime miserabilem esse Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu et praesentia fraudatus esset. Nomen enim memoriamque regis sui tantum intuentes,
5 ad cetera caligare eos. Haud ambigue in iuvenem, cui regnum destinabatur, impensa probra magis[3] ipsi odium, quam Arrhidaeo contemptum attulerunt:
6 quippe dum miserentur, etiam favere coeperunt. Igitur non alium regem[4] se, quam eum, qui ad hanc spem genitus esset, passuros,[5] pertinaci acclamatione de-

---

1 iis. 2 Aridaeus. 3 *Vulgo* quae magis; *Codd.* impense probra quae obiecerat magis. 4 *abest.*
5 regnare passuros.

clarant, vocarique Arrhidaeum iubent. Quem Melea- 7
ger infestus invisusque Perdiccae strenue perducit in
regiam; et milites Philippum consalutatum regem ap-
pellant.

23 Ceterum haec vulgi erat vox, principum alia sen- 8
tentia. E quibus Pithon consilium Perdiccae exequi
coepit, tutoresque destinat filio ex Roxane futuro
Perdiccam et Leonnatum, stirpe regia genitos. Adie- 9
cit, ut in Europa Craterus et Antipater res admini-
strarent. Tum iusiurandum a singulis exactum, futu-
ros in potestate regis geniti Alexandro. Meleager, 10
haud iniuria metu supplicii territus, cum suis seces-
serat. Rursus Philippum trahens secum irrupit re-
giam, clamitans suffragari reipublicae de novo rege
paulo ante concepto: robur aetatis experirentur; mo-
do stirpem Philippi, et filium ac fratrem regum duo-
rum, sibimetipsis potissimum crederent. Nullum pro- 11
fundum mare, nullum vastum fretum et procellosum
tantos ciet fluctus, quantos multitudo motus habet,
utique si nova et brevi duratura libertate luxuriat.
Pauci Perdiccae modo electo, plures Philippo, quem 12
spreverant,[1] imperium dabant. Nec velle, nec nolle
quicquam diu poterant, poenitebatque modo consilii,
modo poenitentiae ipsius. Ad ultimum tamen in stir-
pem regiam inclinavere studiis. Cesserat ex contio- 13
ne Arrhidaeus, principum auctoritate conterritus; et
abeunte illo conticuerat magis, quam languerat, mili-
taris favor. Itaque revocatus vestem fratris, eam
ipsam, quae in sella posita fuerat, induitur. Et Me- 14
leager thorace sumpto capit arma, novi[2] regis satelles.
Sequitur phalanx, hastis clipeos quatiens, expletura[3]

---

[1] *Ex emend. Vulgo* quam speraverat.
[2] novique, *interpunctione post* sequitur *posita.*
[3] expleturam se *et in fine adiectum* minabatur.

se sanguine illorum, qui affectaverant nihil ad ipsos
15 pertinens regnum. In eadem domo familiaque impe-
rii vires remansuras esse gaudebant; hereditarium im-
perium stirpem regiam vindicaturam; assuetos esse [1]
nomen ipsum colere venerarique, nec quemquam id
capere, nisi genitum ut regnaret.
16 Igitur Perdicca territus, conclave, in quo Alexan- 24
dri corpus iacebat, obserari [2] iubet. Sexcenti cum
ipso erant, spectatae virtutis: Ptolemaeus quoque se
17 adiunxerat ei, puerorumque regia cohors. Ceterum
haud difficulter a tot milibus armatorum claustra per-
fracta sunt. Et rex quoque irruperat stipatus satelli-
18 tum turba, quorum princeps [3] Meleager. Iratusque
Perdicca hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, se-
vocat: sed qui irruperant eminus tela in ipsum iacie-
bant. Multisque vulneratis, tandem seniores demptis
galeis, quo facilius nosci possent, precari qui cum
Perdicca erant coepere, ut absisterent [4] bello, regique
19 et pluribus cederent. Primus Perdicca arma depo-
suit; ceterique idem fecere. Meleagro deinde suadente,
ne a corpore Alexandri discederent, insidiis locum
quaeri rati, diversa regiae parte ad Euphraten fugam
20 intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis iuvenum
constabat, Perdiccam et Leonnatum frequens seque-
batur; placebatque excedere urbe, et tendere in cam-
21 pis. [5] Sed Perdicca ne pedites quidem secuturos
ipsum desperabat: itaque ne abducendo equites abru-
pisse a cetero exercitu videretur, in urbe subsistit. [6]
III. At Meleager regem monere non destitit, ius impe- 25
rii Perdiccae morte sanciendum esse: ni occupetur
impotens animus, res novaturum: meminisse eum

1 se. 2 *Ex emend. Vulgo* asservari, *Codd.* observari.
3 princeps erat. 4 abstinerent. 5 campos.
6 substitit.

quid de rege meruisset, neminem autem ei satis fidum 2
esse, quem metuat. Rex patiebatur magis, quam as-
sentiebatur. Itaque Meleager silentium pro imperio
habuit, misitque regis nomine, qui Perdiccam accer-
serent. Iisdem mandatum, ut occiderent, si venire 3
dubitaret. Perdicca, nuntiato satellitum adventu, sex-
decim omnino pueris regiae cohortis comitatus in li-
mine domus suae constitit, castigatosque, et Meleagri
mancipia identidem appellans, sic animi vultusque
constantia terruit, ut vix mentis compotes fugerent.
Perdicca pueros equos iussit conscendere, et cum 4
paucis amicorum ad Leonnatum pervenit, iam firmio-
re praesidio vim propulsaturus, si quis inferret. Po- 5
stera [1] die indigna res Macedonibus videbatur, Per-
diccam ad mortis periculum adductum, et Meleagri
temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque ille 6
seditione provisa, cum regem adisset, interrogare eum
coepit, an Perdiccam comprehendi ipse iussisset. Ille
Meleagri instinctu se iussisse respondit: ceterum non
debere tumultuari eos, Perdiccam enim vivere.

26 Igitur contione dimissa Meleager, equitum maxime 7
defectione perterritus, inopsque consilii, (quippe in
ipsum periculum reciderat, quod inimico paulo ante
intenderat,) triduum fere consumpsit incerta consilia
volvendo. Et pristina quidem regiae species mane-
bat: nam et legati gentium regem adibant, et copia- 8
rum duces aderant, et vestibulum satellites armatique
compleverant. Sed ingens sua sponte maestitia ulti- 9
mae desperationis index erat, suspectique invicem non
adire propius, non colloqui audebant, secretas cogita-
tiones intra se quoque volvente, [2] et ex comparatione
regis novi desiderium excitabatur amissi. Ubi ille es- 10

---

[1] postero. [2] *Ex emendatione:* volventes.

set, cuius imperium, cuius auspicium secuti erant, requirebant. Destitutos se inter infestas indomitasque gentes, expetituras tot suarum cladium[1] poenas, quan-
11 docunque oblata esset occasio. His cogitationibus animos excedebant, cum annuntiatur, equites, qui sub Perdicca essent, occupatis circa Babylona[2] campis, frumentum, quod in urbem vehebatur,[3] retinuisse.
12 Itaque inopia primum, deinde fames esse coepit; et qui in urbe erant aut reconciliandam cum Perdicca
13 gratiam,[4] aut armis certandum esse censebant. Forte ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorumque veriti, confugerent in urbem, oppidani, cum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent, et utrique generi tutior aliena sedes, quam sua, videretur.

14 Quorum consternationem Macedones veriti, in re- 27
giam coëunt, quaeque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti de
15 finienda discordia armisque ponendis. Igitur a rege legatur Pasas Thessalus, et Amissus[5] Megalopolitanus, et Perilaus: qui cum mandata regis edidissent, non aliter posituros arma equites, quam si rex discor-
16 diae auctores dedidisset, tulere responsum. His renuntiatis sua sponte arma milites[6] capiunt. Quorum tumultu e regia Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *seditione est opus. Nam inter se certantium praemia*
17 *qui quieverint occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus, quibus spem gratiae cito abrumpere*
18 *ad bellum civile properantium est. Altera legatione an mitigari possint, experiamur; et credo, nondum*

---

1 cladium suarum. 2 Babylonem. 3 invehebatur. 4 gratiam cum Perdicca. 5 Amissas. 6 milites arma.

regis corpore sepulto, ad praestanda ei iusta omnes
esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc im- 19
perium malo, quam exercere civium sanguine; et si
nulla alia concordiae spes est, oro quaesoque, eligite
potiorem. Obortis deinde lacrimis, diadema detrahit 20
capiti, dextram, qua id tenebat, protendens, ut si quis
se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem 21
indolis, ante eum diem fratris claritate suppressam,
ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare
coeperunt, ut, quae agitasset, exequi vellet. Eosdem 22
rursus legat petituros, ut Meleagrum tertium ducem
acciperent. Haud aegre id impetratum est. Nam et
abducere Meleagrum Perdicca a rege cupiebat, et
unum duobus imparem futurum esse censebat. Igi- 23
tur Meleagro cum phalange obviam egresso, Perdic-
ca equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque
agmen, mutua salutatione facta, coit, in perpetuum,
ut arbitrabantur, concordia et pace firmata.

28 Sed iam fatis admovebantur Macedonum genti IX.
bella civilia. Nam et insociabile est regnum, et a
pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, 2
deinde disperserunt: et cum pluribus corpus, quam
capiebat, onerassent, cetera membra deficere coepe-
runt: quodque imperium sub uno stare potuisset, dum
a pluribus sustinetur, ruit. Proinde iure meritoque 3
populus Romanus salutem se principi suo debere
profitetur, qui[1] noctis, quam paene supremam habui-
mus, novum sidus illuxit. Huius hercule, non solis 4
ortus, lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo
capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum 5
extinxit faces! quot condidit gladios! quantam tem-
pestatem subita serenitate discussit! Non ergo revi-

[1] cui.

6 rescit solum, sed etiam floret imperium. Absit mo-
do invidia, excipiet huius seculi tempora eiusdem do-
7 mus utinam perpetua, certe diuturna posteritas. Ce-
terum, ut ad ordinem, a quo me contemplatio pu-
blicae felicitatis averterat, redeam, Perdicca unicam
spem salutis suae in Meleagri morte deponebat: va-
num eundem et infidum, celeriterque res novaturum,
8 et sibi maxime infestum occupandum esse. Sed alta
dissimulatione consilium premebat, ut opprimeret in-
cautum. Ergo clam quosdam ex copiis, quibus prae-
erat, subornavit, ut, quasi ignoraret ipse, conquereren-
9 tur palam, Meleagrum aequatum esse Perdiccae. Quo-
rum sermone Meleager ad se relato, furens ira Per-
diccae quae comperisset exponit. Ille, velut nova re
exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem osten-
tare ei coepit; ad ultimum convenit, ut comprehen-
10 derentur tam seditiosae vocis auctores. Agit Melea-
ger gratias, amplexusque Perdiccam fidem eius in se
11 ac benivolentiam collaudat. Tum communi consilio
rationem opprimendi noxios ineunt. Placet exercitum
patrio more lustrari. Et probabilis causa videbatur
12 praeterita discordia. Macedonum reges ita lustrare
soliti erant milites, ut discissae canis viscera ultimo
in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque
abiicerent[1] parte, intra id spatium armati omnes sta-
rent, hinc equites, illinc phalanx.
13 Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, rex 29
cum equitibus elephantisque constiterat contra pedi-
14 tes, quis Meleager praeerat. Iam equestre agmen mo-
vebatur, et pedites subita formidine ob recentem dis-
cordiam, haud sane pacati quicquam expectantes,
parumper addubitavere, an in urbem subducerent

1 abiicerentur.

copias: quippe pro equitibus planities erat. Ceterum 1
veriti, ne temere commilitonum fidem damnarent, substitere, praeparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Iam agmina coibant, parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum 1
una ala obequitare peditibus coepit, discordiae auctores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdiccae ad supplicia deposcens: minabaturque omnes turmas cum elephantis inducturum se in recusantes. Stupebant 1
improviso malo pedites; nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. Tutissimum ex praesentibus videbatur, expectare potius, quam movere fortunam. Tum Perdicca, ut torpentes et obnoxios vi- 1
dit, ccc fere, qui Meleagrum erumpentem ex contione, quae prima habita est post mortem Alexandri, secuti erant, a ceteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus obiicit; omnesque beluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore: apparebatque, id modo pro suo vindicaturum, 1
quod approbasset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus et omen et principium fuit. Meleager, 2
sero intellecta fraude Perdiccae, tum quidem, quia ipsius corpori vis non afferebatur, in agmine quietus stetit: at mox, damnata spe salutis, cum eius nomi- 2
ne, quem ipse fecerat regem, in perniciem suam abutentes videret inimicos, confugit in templum: ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

30 Perdicca, perducto in urbem exercitu, consilium 2
principum virorum habuit, in quo imperium ita dividi placuit, ut rex quidem summam eius obtineret, satrapes Ptolemaeus Aegypti et Africae gentium quae in dicione erant. Laomedonti Syria cum Phoenice data est; Philotae Cilicia destinata; Lyciam cum Pamphylia et maiore Phrygia obtinere iussus Antigonus;

in Cariam Cassander, Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adiunctam Leonnati pro-
3 vinciam esse iusserunt. Cappadocia Eumeni cum Paphlagonia cessit. Praeceptum est, ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Ariara-
4 the gereret. Solus hic detrectabat imperium. Pithon Mediam, Lysimachus Thraciam appositasque Thraciae Ponticas gentes obtinere iussi. Qui Indiae, quique Bactris et Sogdianis ceterisque aut Oceani aut Rubri maris accolis praeerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam ius obtinerent,[1] decretum est; Perdicca ut[2] cum rege esset, copiisque praeesset, quae re-
5 gem sequebantur. Credidere quidam testamento Alexandri distributas esse provincias; sed famam eius rei, quamquam ab auctoribus tradita est, vanam fuisse com-
6 perimus. Et quidem suas quisque opes, divisis imperii partibus, tuebantur: quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret.
7 Quippe paulo ante regis ministri, specie imperii alieni procurandi singuli ingentia invaserant regna, sublatis certaminum causis, cum et omnes eiusdem gentis essent, et a ceteris sui quisque imperii regione discreti.
8 Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe sordent prima quaeque, cum maiora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quam fuisset accipere.

9 Septimus dies erat, ex quo corpus regis iacebat in 31
solio, curis omnium ad formandum publicum statum
10 a tam sollemni munere aversis. Et non aliis quam Mesopotamiae regione fervidior aestus existit, adeo ut pleraque animalia, quae in nudo solo deprehendit, extinguat; tantus est vapor solis et coeli, quo cuncta
11 velut igne torrentur. Fontes aquarum et rari sunt, et

[1] obtineret. [2] Decretum est ut Perdicca.

incolentium fraude celantur; ipsis usus patet, ignotus
est advenis. Ut tandem curare corpus exanimum ami- 12
cis vacavit, nulla tabe, ne minimo quidem livore cor-
ruptum videre qui intraverant. Vigor quoque, qui con-
stat ex spiritu, non destituerat vultum. Itaque Aegyptii 13
Chaldaeique, iussi corpus suo more curare, primo non
sunt ausi admovere velut spiranti manus: deinde pre-
cati, ut ius fasque esset mortalibus attrectare eum, pur-
gavere corpus; repletumque est odoribus aureum so-
lium, et capiti adiecta fortunae eius insignia. Vene- 14
no necatum esse credidere plerique; filium Antipatri
inter ministros, Iollam nomine, patris iussu dedisse.
Saepe certe audita erat vox Alexandri, Antipatrum re-
gium affectare fastigium, maioremque esse praefecti opi-
bus, ac titulo Spartanae victoriae inflatum, omnia a se
data asserentem sibi. Credebant etiam, Craterum cum 15
veterum militum manu ad interficiendum eum missum.
Vim autem veneni, quod in Macedonia gignitur, talem 16
esse constat, ut ferrum quoque exurat, ungulam iumenti
dumtaxat patientem esse succi.[1] Stygem appellant fon- 17
tem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassan-
drum allatum, traditumque fratri Iollae, et ab eo supre-
mae regis potioni inditum. Haec, utcunque sunt credi- 18
ta,[2] eorum, quos rumor asperserat, mox potentia ex-
tinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater et Graeciam
quoque invasit: soboles deinde excepit, interfectis omni- 19
bus, quicunque Alexandrum etiam longinqua cogna-
tione contigerant. Ceterum corpus eius a Ptolemaeo, 20
cui Aegyptus cesserat, Memphim, et inde paucis post
annis Alexandriam translatum est, omnisque memo-
riae ac nomini honos habetur.

1 ungulae iumenti dumtaxat patiens. 2 tradita.

Typis Ioannis Friderici Starckii.

